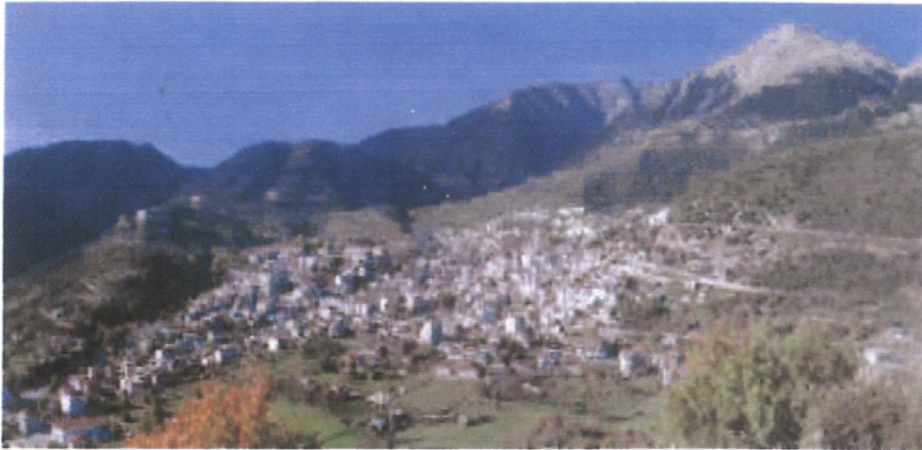

ΑΤΕΙ Καλαμάτας
Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
Τμήμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης

**Ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ
ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ**

Σπουδάστρια : Δήμητρα Θανασιά

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Νεκταρία Μαραβά

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2005

Στην οικογένεια μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	7
----------------------	---

ΜΕΡΟΣ Α΄ : ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΕΝΔΟΓΕΝΟΥΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ-ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΤΡΟΦΙΜΟ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΑΙ ΖΗΤΗΣΗ.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	19
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	19
8.1. Ο Αγροτουρισμός.....	20
8.1.1. Η πολυαπασχόληση.....	22
8.1.2. Η γυναικεία απασχόληση στον τουρισμό.....	22
8.1.3. Ελληνικές Αγροτουριστικές δράσεις.....	23
8.2. Οικοτουρισμός.....	23
8.3. Γεωτουρισμός.....	24
8.4. Πολιτιστικός τουρισμός.....	24
8.5. Θρησκευτικός Τουρισμός.....	25
8.6. Συνεδριακός Τουρισμός.....	26
8.7. Κοινωνικός Τουρισμός.....	27
8.8. Τουρισμός Υγείας.....	27
8.9. Τουρισμός Περιπέτειας.....	29
8.10. Χειμερινός Τουρισμός.....	30
8.11. Θαλάσσιος Τουρισμός.....	30
8.12. Αθλητικός Τουρισμός.....	32
8.13. Ορεινός Τουρισμός.....	32
8.14. Θερινός Τουρισμός.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006.....	35
10.1. Το Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Γ΄ΚΠΣ).....	35

10.2. Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ).....	37
10.3. Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού 2000-2006.....	38
10.4. Οι πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού υπαίθριου χώρου-Η κοινοτική πρωτοβουλία Leader+ (2000-2006).....	39
10.5. Φορέας στήριξης του Αγροτουρισμού.....	40
10.6. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα. “ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ”.....	41
10.6.1. Το Πρόγραμμα «Ποιοτικός Εκσυγχρονισμός Μικρών Καταλυμάτων».....	41
10.7. Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου.....	42
10.8. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ- ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΥΠΑΙΘΡΟΥ”.....	42
10.8.1 Άξονας προτεραιότητας 7.....	43
10.9. Αναπτυξιακός νόμος περί ενισχύσεων ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11. ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

11.1. Υπουργείο Τουρισμού.....	46
11.2. Υπουργείο Ανάπτυξης.....	46
11.3. Υπουργείο Γεωργίας.....	47
11.4. Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού.....	47
11.5. Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης.....	48
11.6. Τα Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα.....	48
11.7. Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος.....	48
11.8. Αγροτουριστική Α.Ε.....	49
11.9. Ελληνικό Κέντρο Αγροτουρισμού.....	49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ.....50

12.1. Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου(EMAS).....	50
12.2. Σύστημα Ελέγχου ISO 14001	50

ΜΕΡΟΣ Β* : ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1.1 Θέση – έκταση – Πρωτεύουσα.....	53
1.2 Μορφολογία εδάφους- πετρώματα- σπήλαια του νομού.....	53
1.3 Υδάτινος πλούτος.....	54
1.4 Κλιματολογικές συνθήκες.....	55
1.5 Χλωρίδα.....	55
1.6 Πανίδα.....	55
1.7 Παραγόμενα προϊόντα.....	56
1.8 Περιβαλλοντικές συνθήκες	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Διοικητική εξέλιξη του Νομού.....	57
2.2 Πληθυσμιακή εξέλιξη-Μετακίνηση πληθυσμού του Νομού.....	58
2.3 Απασχόληση κατά τομέα.....	59
2.3.1 Πρωτογενής τομέας.....	59
2.3.2 Δευτερογενής τομέας.....	60
2.3.3 Τριτογενής τομέας.....	61
2.3.3.1 Τουρισμός.....	61
2.3.3.2 Εμπόριο – Υπηρεσίες.....	61
2.3.3.3 Αθλητισμός.....	62
2.3.3.4 Υγεία – Πρόνοια.....	62
2.3.3.5 Εκπαίδευση – Κατάρτιση.....	62
2.3.3.6 Έρευνα – Τεχνολογία.....	63
2.3.3.7 Οικιστική υποδομή (ύδρευση- αποχέτευση- κατεργασία λυμάτων-διαχείριση απορριμμάτων).....	63
2.3.3.8 Σύστημα οικισμών.....	63
2.3.3.9. Δίκτυα (ενέργειας - τηλεπικοινωνιών-μεταφοράς).....	64
2.4 Διάρθρωση της οικονομίας του Νομού.....	65
2.5 Ανεργία.....	66

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

3.1 Ιστορική αναδρομή.....	67
3.2 Λαογραφία –Μοναστήρια– Μνημεία.....	68
3.3 Τα χάνια της Ευρυτανίας.....	69
3.4 Πολιτιστικές δραστηριότητες -Σύλλογοι-τύπος.....	69
3.5 Αξιοθέατα του νομού.....	70

ΜΕΡΟΣ Γ΄: ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΚΑΙ ΟΡΕΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑΣ.....	75
4.1. Ορειβασία.....	75
4.2. Trekking.....	76
4.3. River trekking.....	78
4.4. Canyoning.....	78
4.5. Rafting.....	79
4.6. Kayak.....	80
4.7. Canoe.....	80

4.8. Monoraft.....	80
4.9. Mountain bike.....	81
4.10. Ιππασία.....	81
4.11. 4 x 4 car driving ή jeep safari.....	81
4.12. Παιδικές κατασκηνώσεις υπαίθρου.....	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	82
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ.....	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	85
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ.....	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ Ν.ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ.....	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13. ΦΟΡΕΙΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	91
13.1. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε.....	91
13.2. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ Α.Ε (Ο.Α.Α.Σ.Ε. Α.Ε).....	93
13.3. ΚΕΝΤΡΟ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΕΠΕΝΔΥΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ.....	94

ΜΕΡΟΣ Δ': ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ.....	96
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	103
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	105
ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	107
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	

ΠΛΑΙΣΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η στροφή του σύγχρονου ανθρώπου προς τη φύση και η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της σχέσης του με αυτή, η άρνηση του προς τα απρόσωπα τουριστικά πακέτα, το ενδιαφέρον του για την προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς των προορισμών που επισκέπτεται με ένα πιο εσωτερικό και προσωπικό τρόπο, είναι «γενεσιουργές αιτίες» εμφάνισης του Εναλλακτικού Τουρισμού αλλά και στοιχεία που ζητούν άμεση εκμετάλλευση από την ελληνική πολιτεία.

Μέσω της παρούσας μελέτης επιδιώκεται μια, όσο το δυνατόν, ολοκληρωμένη προσέγγιση της έννοιας του Εναλλακτικού Τουρισμού και ειδικότερα των μορφών Εναλλακτικού Τουρισμού που αναπτύσσονται στο Νομό Ευρυτανίας καθώς και η διερεύνηση της συμβολής αυτών στην επίτευξη της τοπικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο της έρευνας και ανάλυσης των παραπάνω στοιχείων, κρίθηκε απαραίτητη και το ίδιο σημαντική η εισαγωγή σε έννοιες και παραμέτρους που θα υποστήριζαν και θα συμπλήρωναν το αντικείμενο εργασίας. Η διεξαγωγή των τελικών συμπερασμάτων στηρίχθηκε σε ερευνητικό υλικό, που συγκεντρώθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου σχετικό με το προς ανάλυση αντικείμενο μελέτης. Παρακάτω παρατίθεται αναλυτικά το περιεχόμενο των κεφαλαίων:

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η έννοια του τουρισμού, οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις του και οι περιοριστικοί παράγοντες ανάπτυξης του. Επίσης εξετάζεται η έννοια της Αειφόρου Ανάπτυξης και της Ολοκληρωμένης Ενδογενούς Τοπικής Ανάπτυξης όπως διαμορφώνονται σήμερα. Αντικείμενο ανάλυσης αποτελεί επίσης το τουριστικό προϊόν, η διαμόρφωση της τουριστικής προσφοράς και ζήτησης καθώς και οι παράγοντες που επηρεάζουν τα συγκεκριμένα οικονομικά μεγέθη. Τελικά εξετάζεται το θεσμικό πλαίσιο γύρω από τον τουρισμό γενικά και τον Εναλλακτικό Τουρισμό ειδικά, ενώ γίνεται αναφορά στους κύριους φορείς τουρισμού και παρουσιάζονται τα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

Στο δεύτερο μέρος γίνεται εκτενής ανάλυση της παρούσας οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής κατάστασης του Νομού Ευρυτανίας με ιδιαίτερη έμφαση στο φυσικό περιβάλλον και τον πολιτισμό της περιοχής.

Το τρίτο μέρος αναφέρεται στις Εναλλακτικές μορφές Τουρισμού που αναπτύσσονται στην Ευρυτανία σε σχέση με την παρούσα και μελλοντική πορεία τους, στα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες του Νομού, την συμβολή των νέων μορφών τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη και στους φορείς υποστήριξης των προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης.

Στο τέταρτο μέρος της μελέτης παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας με αντικείμενο τις εκτιμήσεις των κεντρικών φορέων τουρισμού του Νομού, του τοπικού πληθυσμού αλλά και επισκεπτών σχετικά με την σύνδεση του Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ευρυτανία με την επίτευξη της τοπικής ανάπτυξης, τα συμπεράσματα που προκύπτουν καθώς και ένα σύνολο προτάσεων προς τους υπεύθυνους χάραξης της τουριστικής πολιτικής στο Νομό Ευρυτανίας ώστε να γίνει πραγματικότητα ένα ολοκληρωμένο σύστημα παροχής τουριστικών υπηρεσιών μέσα από την ανάπτυξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που προσφέρει η μοναδικότητα του τοπίου, η ιστορία και ο πολιτισμός της περιοχής.

Στο τέλος προστίθεται παράρτημα που περιέχει ένα σύνολο πινάκων με οικονομικά στοιχεία που αφορούν τον Νομό, το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα και φωτογραφικό υλικό από την ευρύτερη περιοχή του Νομού.

Από τη θέση αυτή επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε ένα σημαντικό αριθμό ανθρώπων που βοήθησαν ουσιαστικά στην εκπόνηση και ολοκλήρωση αυτής της μελέτης, προσφέροντας τον πολύτιμο χρόνο τους, χρήσιμες υποδείξεις και παροχή στοιχείων. Συγκεκριμένα τον Νομάρχη Ευρυτανίας κ. Κωνσταντίνο Κοντογεώργο, την κ. Αγγελική Κοντομήτρου, συντονίστρια του ΟΠΑΑΧ στο Ν. Ευρυτανίας, τον κ. Παναγιώτη Τσίγκα για τις πολύτιμες συμβουλές του καθώς και τους κατοίκους του Καρπενησίου που συνέβαλλαν με την άποψη τους στην διεκπεραίωση της έρευνας.

ΜΕΡΟΣ Α΄
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Η σύγχρονη πραγματικότητα και ο έντονος τρόπος ζωής των μεγάλων αστικών κέντρων, ωθεί ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό ατόμων, στην αναζήτηση ξεκούρασης, αναζωογόνησης καθώς και περιήγησης μέσα από διάφορους ταξιδιωτικούς προορισμούς. Ιστορικά η ανάγκη για τουρισμό, χρονολογείται από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και συνδυάστηκε με επισκέψεις σε πολιτιστικούς, εμπορικούς και θρησκευτικούς χώρους καθώς επίσης και σε φυσικά αξιοθέατα. Αρχικά η δυνατότητα για άσκηση τουριστικών δραστηριοτήτων περιοριζόταν σε εκείνους που είχαν σημαντική οικονομική δυνατότητα, με το πέρασμα όμως του χρόνου όλο και περισσότεροι άνθρωποι όλων των κοινωνικών και οικονομικών στρωμάτων συμμετείχαν σε τουριστικές δραστηριότητες.

Ο τουρισμός λοιπόν έχει αναχθεί σε σημαντική παγκόσμια βιομηχανία, ιδιαίτερα μετά το 1945, καθώς είναι ο μεγαλύτερος κλάδος στον κόσμο ως προς τη συμμετοχή του στο Α.Ε.Π, ενώ απασχολεί παγκοσμίως πάνω από 200 εκατομμύρια άτομα.¹ Η εξέλιξη των μεγεθών του τουρισμού είναι συνεχώς ανοδική και χαρακτηρίζεται από τη συμμετοχή όλο και περισσότερων κοινωνικό-οικονομικών ομάδων, την ανάδειξη εξειδικευμένων ταξιδιωτικών υπηρεσιών και την αύξηση του ρόλου της τεχνολογίας και της πληροφορίας.

Το φαινόμενο του τουρισμού πρέπει να εξετάζεται ως στοιχείο ενός ευρύτερου συστήματος, στο οποίο υπάρχει μια διαρκής αλληλοεπίδραση μεταξύ των στοιχείων που το συνθέτουν. Ο πολιτισμός ενός λαού, οι παραδόσεις, τα έθιμα, το φυσικό περιβάλλον και το τοπίο μιας περιοχής αποτελούν από μόνα τους κίνητρα έλευσης αλλά και παράγοντες σχηματισμού εντυπώσεων για τον επισκέπτη. Ακόμη τα οικονομικά στοιχεία της χώρας παραμονής όπως το Εθνικό Προϊόν, το επίπεδο τιμών, το εισόδημα των απασχολούμενων ατόμων και η συναλλαγματική κίνηση επηρεάζουν και επηρεάζονται από τις τουριστικές δραστηριότητες.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, το 2010 προβλέπεται να επισκεφτούν την Ευρώπη πάνω από 332 εκατομμύρια τουρίστες ενώ η παγκόσμια τουριστική κίνηση θα αυξηθεί άνευ προηγουμένου. Σήμερα ο τουρισμός, συχνά αποκτά την έννοια ενός οργανωμένου και ελεγχόμενου χώρου, όπως για παράδειγμα οι Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης, τα τουριστικά χωριά και άλλα θέρετρα.

Η Ελλάδα έχει σήμερα το υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης των τελευταίων 20 ετών (4,1% το 2002), που αναμένεται να διατηρηθεί υψηλός για αρκετό καιρό.²

Το 70% της τουριστικής δραστηριότητας της χώρας οφείλεται στον διεθνή τουρισμό με περίπου 13 εκατομμύρια αφίξεις. Ο τουρισμός απασχολεί περίπου 8.000 μεγάλες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις με συνολική δυναμικότητα 600.000 κλινών καθώς και άλλες 30.000 μικρές επιχειρήσεις ενοικιαζόμενων δωματίων συνολικής δυναμικότητας 500.000 κλινών. Η τουριστική δραστηριότητα ενεργοποιεί για την υποστήριξή της ακόμη άλλες 55.000 περίπου συναφείς επιχειρήσεις (τουριστικά γραφεία, γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων, σκαφών αναψυχής, εστιατόρια, ξεναγούς). Σε ορισμένες περιοχές της χώρας ο τουρισμός αντιπροσωπεύει μέχρι και το 60% του Α.Ε.Π. Οι τρεις περισσότερο τουριστικές περιφέρειες της χώρας είναι η Κρήτη, το Νότιο Αιγαίο και τα νησιά του Ιονίου με συμμετοχή που ξεπερνά τα 200 εκατομμύρια ευρώ και συγκεντρώνοντας πάνω από το 35% των συνολικών επενδύσεων στον τουριστικό τομέα. Στην Ελλάδα μεγάλη έμφαση δίνεται στον εισερχόμενο τουρισμό, ενώ ο εσωτερικός τουρισμός βρίσκεται σε δεύτερη μοίρα. Το στοιχείο αυτό συνιστά μειονέκτημα καθώς όλη η τουριστική προώθηση είναι επικεντρωμένη στην ικανοποίηση των αλλοδαπών τουριστών. Ωστόσο μικρό δείγμα αλλαγής αυτής της στάσης αποτυπώνεται στο νέο μήνυμα του Ε.Ο.Τ "Μένουμε Ελλάδα".

Η ραγδαία αύξησή του τουρισμού συμβάλλει θετικά στην αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας με συνακόλουθα οφέλη αλλά είναι υπεύθυνη και

¹ Ρούπας Β.Χρ., "Αρχές Τουρισμού", εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1996, σελ37

² Διαδίκτυο : <http://www.mintour.gr>

για μια σειρά κοινωνικών και φυσικών επιπτώσεων, όπως η ανεπανόρθωτη καταστροφή της φύσης. Οι προορισμοί σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο οφείλουν να λειτουργούν σύμφωνα με τους νόμους της αγοράς για να παραμένουν ανταγωνιστικοί, παράλληλα όμως οι υπεύθυνοι του σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης, θα πρέπει να προνοούν για τυχόν αρνητικές παρεμβάσεις στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον και μέσα από συντονισμένες δράσεις να προστατεύουν και να διαφυλάσσουν την κληρονομιά κάθε τόπου.

Ο τρόπος αντιμετώπισης της τουριστικής ανάπτυξης τις τελευταίες δεκαετίες διαφοροποιήθηκε, και ο νέος όρος που την συνόδευε ήταν "βιώσιμη". Η αντίληψη πηγάζει από την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων να χρησιμοποιούν πόρους της φύσης που δεν κινδυνεύουν να εξαντληθούν αλλά και να κληροδοτούν στις επόμενες γενεές ένα περιβάλλον με διαθέσιμο το σύνολο των στοιχείων που το χαρακτηρίζουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (World Commission on Environment and Development's -WCED) έθεσε τον ορισμό της Αειφόρου Ανάπτυξης ως "την κάλυψη των αναγκών του παρόντος χωρίς να μετριάζεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες"³. Ο ορισμός αυτός περιέχει την διαδικασία της αλλαγής, στην οποία η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, οι κατευθύνσεις των επενδύσεων και η τεχνολογική εξέλιξη συλλειτουργούν αρμονικά για να αυξήσουν τις τρέχουσες όσο και τις μελλοντικές προσπάθειες για την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών.

Η Αειφορία, λοιπόν αναδείχτηκε μέσα από την ανάγκη για ανάπτυξη και ταυτόχρονη διαφύλαξη των ζωτικών πόρων του περιβάλλοντος και κυρίως της δυνατότητας για ανανεωσιμότητα των περιβαλλοντικών παροχών που τροφοδοτούν την ίδια την ανάπτυξη. Η εξάντληση των φυσικών πόρων, σαν αποτέλεσμα της υπερεκμετάλλευσής έφερε τους ανθρώπους μπροστά σε μια ισχυρή συνειδητοποίηση των ορίων φόρτου και της "φέρουσας ικανότητας" της φύσης.

Η συνειδητοποίηση λοιπόν της ανάγκης για προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στα γεωγραφικά πλαίσια της Ε.Ε αποτέλεσε ενεργό αντικείμενο των πολιτικών στόχων που σχεδιάστηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Γενικότερα οι αειφόρες πολιτικές ανάπτυξης των τουριστικών δραστηριοτήτων απαιτούν τις παρακάτω ενέργειες εφαρμογών και δραστηριοποίησης:

- Ανάπτυξη υπαίθριων και οικολογικών τουριστικών Δραστηριοτήτων - νέες ήπιες μορφές ανάπτυξης.
- Δημιουργία και καθιέρωση κανόνων ανάλυσης των δυνατοτήτων που παρουσιάζει μια περιοχή ως προς τη δυναμικότητα της για απορρόφηση των επιπτώσεων που έχουν ή θα έχουν οι τουριστικές δραστηριότητες.(επάρκεια σε διευκολύνσεις και υποδομές για να πραγματοποιηθεί μια ορθολογική διαχείριση της ζήτησης).
- Τον προσδιορισμό και την κατανομή των τουριστικών ρευμάτων βάσει του χρόνου και του χώρου.
- Εφαρμογή των κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Ενέργειες χορηγούμενες από πλευράς κυβερνήσεων και

³ Ηγουμενάκης Ν.-Κραβαρίτης Κ.- Λύτρας Π., 'Εισαγωγή στον Τουρισμό', Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα, 1998, σελ15

επιχειρηματιών.

- Ανάπτυξη προϊόντων που στηρίζουν τις τοπικές κοινωνίες.
- Την καθιέρωση από τις εθνικές κυβερνήσεις των μετρήσεων που σχετίζονται με την έννοια του κοινωνικού κόστους και η εφαρμογή δασμών στους παρανομούντες.

Είναι σημαντική η δημιουργία μιας "βιώσιμης" ή "αιεφόρας τουριστικής συνείδησης" από τους διαμένοντες, καθώς συμβάλλει θετικά στην καθιέρωση ενός κατάλληλου κλίματος συνεργασίας μεταξύ της τοπικής κοινωνίας και των φορέων διοίκησης. Η ενδυνάμωση της παιδείας σε θέματα τοπικών αναπτυξιακών αναγκών, η διερεύνηση της τεχνογνωσίας σε ευρύτερες ομάδες των τοπικών κοινωνιών μέσω της κατάρτισης καθώς και η συνακόλουθη δυνατότητα αξιοποίησης σε θέματα χρηματοδοτήσεων αποτελούν στοιχεία μιας ευρύτερης προσπάθειας για βιώσιμη στρατηγική ανάπτυξη.

Μια στρατηγική Αειφορίας είναι δύσκολο να εφαρμοστεί σε ένα μεμονωμένο τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας, γι' αυτό χρειάζεται να συνδυαστούν και να συνεργαστούν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη δηλαδή το άθροισμα όλων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. Ωστόσο παρουσιάζεται μια διχογνωμία μεταξύ εκείνων που θεωρούν τα οικολογικά κριτήρια ως τα πλέον σημαντικά στοιχεία της Αειφορίας και αυτών που θεωρούν την "ανθρώπινη πρόοδο" ως σημαντικότερη την οποία ακολουθεί η ανάγκη για συνέχιση της ανάπτυξης και η μεγιστοποίηση των οικονομικών μεγεθών σε μια αιεφόρα βάση. Ο συνδυασμός και των δυο απόψεων αποτελεί την κεντρική ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ο σχεδιασμός της Αειφόρου ανάπτυξης πρέπει να διασφαλίζει μια οικονομική ανάπτυξη με μη εποχικό χαρακτήρα, χωρίς παράλληλα:

- Να αποδυναμώνεται διαχρονικά το τουριστικό προϊόν ή να υπάρχει δυσαρμονία συνύπαρξης μεταξύ ανθρώπου και φυσικών στοιχείων.
- Να αλλάζει ο τρόπος ζωής των διαμενόντων ή να παραγκωνίζεται η τοπική κουλτούρα της περιοχής.
- Να μην διασφαλίζεται η ποιότητα της προσφοράς σχετικά με την παροχή των κατάλληλων εμπειριών προς τους επισκέπτες ή να προσανατολίζεται η πολιτική αποκλειστικά σε αριθμούς ελευθέντων.

Αξιόλογη σ' αυτή την προσπάθεια είναι και η συνεισφορά των Ευρωπαϊκών Πολιτικών σχετικά με την εδραίωση των βιώσιμων στρατηγικών ανάπτυξης στην ευρωπαϊκή ύπαιθρο μέσα από προγράμματα υποστήριξης για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των τοπικών κοινοτήτων. Η προσέλκυση επενδυτών με ισχυρή αποδοχή της περιβαλλοντικής ποιότητας και της αναγκαίας Αειφόρου ανάπτυξης απαιτεί την εκπλήρωση κριτηρίων όπως η διασφάλιση της ποιότητας της υποδομής και υποστήριξη των υπηρεσιών που εξασφαλίζουν την οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα των τοπικών κοινωνιών και την υψηλή ικανοποίηση των επισκεπτών καθώς και ενέργειες που προστατεύουν το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής βάσει μιας βιώσιμης προοπτικής.

Στην Ελλάδα οργανώνεται μια παρόμοια διαδικασία σε ορισμένους πιλοτικούς προορισμούς όπως στα Μαστιχοχώρια της Χίου, στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας, στη Μακρυνίτσα Πηλίου, στο Πανόρμο της Τήνου, στο Νυμφαίο Φλώρινας, στην Οία και στο Πάπιγγο της Ηπείρου που έχουν γνωρίσει μεγάλη επιτυχία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΕΝΔΟΓΕΝΟΥΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο όρος ανάπτυξη, για ένα σύνολο ανθρώπων, πιθανώς να αποτελεί αποτέλεσμα της οικονομικής μεγέθυνσης μιας περιοχής που προκλήθηκε από την θετική μεταβολή ορισμένων οικονομικών μεγεθών όπως η αύξηση της απασχόλησης και συνεπώς την αύξηση του μεγέθους των εισοδημάτων.

Όσοι αναπτύξη μιας περιοχής μπορεί να σημαίνει τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων μέσα από παραγωγικές διαδικασίες όπως η επίτευξη ευημερίας, αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, μείωση της εγκληματικότητας, διεύρυνση σε νέες τεχνολογίες και πληροφορίες και άρα συμβολή στην γενικότερη πρόοδο. Μια ακόμη παράμετρο αποτελεί η συμμετοχή των κατοίκων στην λήψη αποφάσεων.

Πριν την εισαγωγή στη έννοια της Ολοκληρωμένης Τοπικής Ανάπτυξης είναι σημαντικό να οριστεί ο όρος *τοπικό-ή* που αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή ενταγμένη στο διοικητικό έλεγχο ενός δήμου, ενός νομού, μιας περιφέρειας ή να συσχετίζει μια δραστηριότητα με το συγκεκριμένο χώρο.

Η Ολοκληρωμένη Τοπική Ανάπτυξη αναφέρεται στην διαδικασία εκείνη όπου δημιουργείται ουσιαστική σύνδεση και αλληλοσυνεργασία θεσμών, οργανισμών (Δημοσίου, Ιδιωτικού, Κοινοτικού και Δημοτικού Δικαίου), κοινωνικών φορέων (επαγγελματικές ενώσεις, κάθε είδους σύλλογοι, επιμελητήρια, συνεταιρισμοί) αλλά και επιχειρηματικών παραγόντων, του τοπικού πληθυσμού και γενικότερα του ανθρώπινου δυναμικού σε απόλυτη συνάρτηση με τους φυσικούς πόρους, τα πολιτιστικά και κοινωνικά στοιχεία, με αποτέλεσμα την επίτευξη και επέκταση της ανάπτυξης.⁴ Έχει πολύ μεγάλη σημασία για μια τοπική κοινωνία να φτάσει σε ένα επίπεδο ανάπτυξης μέσα από μια ολοκληρωμένη διαδικασία καθώς κινητοποιούνται δομές, λειτουργεί το αίσθημα του κοινού καλού και της αλληλεγγύης, η αποφασιστικότητα ενθαρρύνει την ανάληψη πρωτοβουλιών, ο παραγωγικός ιστός και η τοπική επιχειρηματικότητα ζωντανεύουν.

Η Ολοκληρωμένη Ενδογενής Τοπική Ανάπτυξη ξεκινά από τους ίδιους τους κατοίκους της περιοχής ανάπτυξης, οι οποίοι παρεμβαίνουν αποφασιστικά για την επίλυση των προβλημάτων της περιοχής και συμβάλλουν με την άποψή τους στη χάραξη της μελλοντικής ανάπτυξης της Το ανθρώπινο δυναμικό μπορεί και οφείλει να είναι μάχιμο μπροστά στον κυκεώνα των εξελίξεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Συνεπώς η Ολοκληρωμένη Ενδογενής Τοπική Ανάπτυξη στοχεύει:

➤ Στην αξιοποίηση και προστασία των πόρων του φυσικού περιβάλλοντος (έδαφος, νερό, αέρας, χλωρίδα, πανίδα), με σεβασμό στην ανάπτυξη των περιοχών με μοναδικά φυσικά αξιοθέατα ώστε να αποφευχθεί η υπερεκμετάλλευση τους, λαμβάνοντας υπ' όψιν τον παράγοντα της φέρουσας ικανότητας. Η φέρουσα ικανότητα αναφέρεται στο σημείο εκείνο μέχρι το οποίο η όποια επέμβαση στο φυσικό περιβάλλον δεν προκαλεί αρνητικές επιπτώσεις, πέρα όμως από αυτό και αφού ξεπεραστεί η περιοχή δεν μπορεί να αντέξει άλλη επέμβαση και οδηγούμαστε σε καταστροφικά αποτελέσματα. Αύτη η διαδικασία μπορεί να συμβεί και σε άλλα συστήματα κοινωνικά και πολιτιστικά.

➤ Στην ισόρροπη ανάπτυξη που διαχέεται σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Δηλαδή να μετριαστούν οι αποκλίσεις μεταξύ ανεπτυγμένων και καθυστερημένων περιοχών.

➤ Στην αξιοποίηση των τοπικών παραδόσεων και κληρονομιάς, αναδεικνύοντας εκείνα τα πολιτιστικά στοιχεία (ιστορικά, θρησκευτικά, λαογραφικά, αρχιτεκτονική, τέχνες, μνημεία) που θα αποτελέσουν το κίνητρο για προσέλκυση επισκεπτών.

⁴ Κοκκώσης Χ.- Τσάρτας Π., "Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη – Περιβάλλον", Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2001.

- Κινητοποίηση της κεντρικής διοίκησης σε επίπεδο επενδύσεων γενικότερα και ειδικότερα στον τομέα του πολιτισμού, αφού μπορεί να καταστεί μακράν το σημαντικότερο πλεονέκτημα μιας περιοχής.
- Στην βελτίωση της επιχειρηματικότητας του τοπικού πληθυσμού μέσα από σεμινάρια κατάρτισης, ενημέρωσης και εκπαίδευσης. Επίσης χάραξη πολιτικής κινήτρων προς ενθάρρυνση του τοπικού επιχειρηματικού πληθυσμού.
- Στην αξιοποίηση του παραγωγικού ανθρώπινου δυναμικού σε διάφορους τομείς της τοπικής οικονομίας, σταδιακή μείωση της ανεργίας στους νέους ανθρώπους και ανάδειξη δεξιοτεχνιών.
- Εδραίωση ενός ολοκληρωμένου πληροφοριακού δικτύου και εισαγωγή νέων τεχνολογιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Στις περιοχές που ενεργοποιούνται τουριστικές δραστηριότητες παρατηρείται μια γενικότερη ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα της τοπικής ζωής. Καθώς ο τουρισμός αποτελεί τομέα με κοινωνικό χαρακτήρα και μπορεί να εμφανιστεί σε διάφορες μορφές όπως ο τουρισμός υγείας, τουρισμός τρίτης ηλικίας, πολιτιστικός τουρισμός και μια σειρά άλλων διαφορετικών μορφών που επηρεάζουν το κοινωνικό, πολιτιστικό και οικονομικό γίνεσθαι κάθε περιοχής.

Αρχικά πρέπει να τονιστεί η οικονομική ώθηση που δίνει ο τουρισμός στις περιοχές, μέσα από τις υπηρεσίες που προσφέρει (ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφετέριες, κλπ), προσφέροντας δυνατότητες απασχόλησης στους ντόπιους κατοίκους, τις περισσότερες φορές λειτουργώντας συμπληρωματικά της μόνιμης απασχόλησης και αυξάνοντας το εισόδημά τους συνεπώς και την ποιότητα ζωής. Η τουριστική ανάπτυξη είναι προτιμότερο να είναι διασπαρμένη με πολλές υποδομές μικρής κλίμακας με φιλικό προς το περιβάλλον σχεδιασμό, που θα συμβάλλουν στην ανάδειξη των τοπικών ιδιαιτεροτήτων.

Ένα από τα χαρακτηριστικά του τουρισμού είναι ότι μετατοπίζει τις ωφέλειές του και προς άλλους τομείς της οικονομίας.⁵ Αυτό γίνεται αντιληπτό από το γεγονός ότι η αύξηση του βιοτικού επιπέδου μιας περιοχής προκαλεί με τη σειρά της ανάπτυξη της υποδομής, που σημαίνει ότι ο τοπικός πληθυσμός επιθυμεί βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, αντιλαμβάνεται την ανάπτυξη με ένα διαφορετικό τρόπο από πριν και είναι περισσότερο ανοιχτός σε νέες ιδέες. Η ανταλλαγή δε απόψεων και κουλτούρας με τους επισκέπτες διευρύνει περαιτέρω τους εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς ορίζοντες διαμορφώνοντας μια ακόμη βάση για πολιτιστική ανάπτυξη.

Η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι ένα θέμα αποκλειστικά ποσοτικό αλλά και ποιοτικό. Η πρόοδος στον οικονομικό τομέα είναι επιθυμητή και αποτελεί απαραίτητο στοιχείο στο ανταγωνιστικό περιβάλλον της σύγχρονης οικονομίας, πλην όμως παρατηρείται και η αυξανόμενη απαίτηση για ποιότητα ζωής και διαφύλαξη των δικαιωμάτων των μελλοντικών γενεών. Γίνεται λοιπόν φανερή η ανάγκη για ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης από τους αρμόδιους φορείς που θα ελέγχουν και θα εποπτεύουν την τουριστική δραστηριότητα.

Οι παράγοντες που εμποδίζουν την επίτευξη της ανάπτυξης είναι:

- Η καταστροφή του φυσικού πλούτου, εξαιτίας πυρκαγιών, υπερβόσκησης και κατασκευής δρόμων και κτηρίων.
- Η ρύπανση των υδάτων λόγω ρίψης απορριμμάτων, χρήση λιπασμάτων, στερεών και υγρών αποβλήτων.
- Η αλόγιστη κατασκευή πυλώνων κινητής τηλεφωνίας κοντά σε οικισμούς.

⁵ Κυριακίδης Μ., Εισήγηση : " Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία", Συνέδριο Economist, Αθήνα, 1998

- Η εγκατάλειψη παραδοσιακών οικισμών και έξοδος προς τα αστικά κέντρα προς εύρεση καλύτερης εργασίας.
- Η χαμηλή ποιότητα παροχής υπηρεσιών και προϊόντων σε όλα τα επίπεδα της τοπικής οικονομίας.
- Η ανεπαρκής υποδομή σε δίκτυα μεταφοράς, σε εγκαταστάσεις και υπηρεσίες.
- Η ξενοφοβική και στάση των κατοίκων πολλών περιοχών ακόμα και των αρμόδιων αρχών απέναντι στους επισκέπτες.
- Η έλλειψη τουριστικής νοοτροπίας επιβάλλει την κατάρτιση και εκπαίδευση του πληθυσμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Οι επιπτώσεις του τουρισμού στην κοινωνικοοικονομική δομή των τουριστικών περιοχών αποτελεί μια κυρίαρχη παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης και αντικείμενο συνεχών αναλύσεων. Είναι σαφές ότι οι επιπτώσεις δεν είναι πάντοτε θετικές και η αναφορά τους γίνεται και υπό το πρίσμα αυτό. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει ανά πάσα στιγμή είναι να αλλοτριωθεί το αρχικό κεφάλαιο και έτσι να χάσει την αξία του. Είναι πολλά τα παραδείγματα τουριστικών προορισμών που έπαψαν να αποτελούν την πρώτη επιλογή των επισκεπτών όταν ακριβώς κορέστηκαν από το πλήθος των επισκεπτών και των ανθρώπινων παρεμβάσεων στο φυσικό περιβάλλον.

Οι τομείς λοιπόν, όπου ο τουρισμός επιδρά θετικά είναι οι εξής: ⁶

1. Απασχόληση.

Ο τουρισμός είναι ένας τομέας που δημιουργεί συχνά πολλές θέσεις εργασίας. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή του τουρισμού στην ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης, αν και πολλές φορές η απασχόληση με τον τουρισμό συνήθως συνδυάζεται και με παράλληλη απασχόληση σε κάποιο άλλο κλάδο της οικονομίας (π.χ γεωργία, κτηνοτροφία ή ακόμα και τον τριτογενή τομέα)

2. Περιφερειακή ανάπτυξη.

Πολλές είναι οι περιπτώσεις όπου ο τουρισμός έχει συμβάλλει στην ενίσχυση της ανάπτυξης περιφερειών αποβιομηχανοποιημένων, γεωγραφικά απομονωμένων, ορεινών και μειονεκτικών ή με υποβαθμισμένο αγροτικό τομέα. Η ανάπτυξη του τουρισμού αύξησε τα εισοδήματα, την απασχόληση, τις επενδύσεις και διεύρυνε την παραγωγική βάση της τοπικής οικονομίας με αποτέλεσμα να βελτιωθεί το επίπεδο και η ποιότητα ζωής.

3. Πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία.

Είναι κοινή η εκτίμηση ότι υπάρχουν θετικές επιδράσεις σε πολλούς κλάδους, οι δραστηριότητες των οποίων σχετίζονται με τον τουρισμό, όπως η βιομηχανία, η βιοτεχνία, οι κατασκευές, η γεωργοκτηνοτροφία, οι υπηρεσίες, οι μεταφορές και το εμπόριο.

Οι σημαντικότερες αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε μια περιοχή εντοπίζονται στα παρακάτω:

- Έντονο εποχικό χαρακτήρα, που ταυτίζεται σχεδόν με μια πεντάμηνη-επτάμηνη περίοδο, συμβάλλοντας στην εντατικοποίηση των διαθέσιμων πόρων κάθε τουριστικού προορισμού. Το πρόβλημα αυτό δεν αντιμετωπίζεται μόνο με παροχή ειδικών κινήτρων είτε στους επαγγελματίες του τουρισμού είτε στους τουρίστες-καταναλωτές, αν δεν συνοδεύεται από τη δημιουργία της απαραίτητης προσφοράς για τους εκτός τουριστικής περιόδου μήνες.

⁶ Παρούτσας Κ., Εισήγηση: "Μορφές Τουρισμού – Προοπτικές Ανάπτυξης", 2^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Ευρυτάνων, Καρπενήσι, 2005

- Άνιση γεωγραφική κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας και υπερσυγκέντρωση της τουριστικής προσφοράς σε ορισμένες περιοχές της χώρας, με όλα τα συνακόλουθα προβλήματα όπως στροφή της τοπικής οικονομίας σε "μονοκαλλιέργεια", αγορά ευπαθής και εξαρτημένη από διεθνείς συγκυρίες, έξοδος του ενεργού πληθυσμού από τον πρωτογενή τομέα και εγκατάλειψη της γεωργικής γης.

- Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα. Αποτελεί μια από τις βασικές ιδιομορφίες η ανάπτυξη έντονων τάσεων αυθαίρετης οικοδόμησης που αφορά τόσο την παραθεριστική κατοικία όσο και ένα μεγάλο αριθμό παραξενοδοχειακών καταλυμάτων που συχνά δυσχεραίνει τις προσπάθειες αναβάθμισης της τουριστικής προσφοράς των περιοχών, που στηρίζονται από το διεθνή μαζικό τουρισμό. Η υπερπροσφορά ξενοδοχειακών κλινών (νόμιμων και παράνομων) σε συνδυασμό με το μειονέκτημα της μεγάλης χρονοαπόσπασης από τις πηγές του τουριστικού ρεύματος, οδήγησε το ελληνικό τουριστικό κύκλωμα σε διαρκή συμπίεση των τιμών των υπηρεσιών σε βάρος της ποιότητας.

- Μια ακόμη επίπτωση της ραγδαίας τουριστικής ανάπτυξης είναι η αυθαίρετη δόμηση, χωρίς οργάνωση και σεβασμό στο περιβάλλον, με αποτέλεσμα πολλές περιοχές να υποβαθμιστούν και να μειωθεί η ζήτηση από μέρους των τουριστών.

- Ο τουρισμός μπορεί να αυξήσει το κόστος της γης, της εργασίας, των αγαθών όχι μόνο για τους επισκέπτες που επισκέπτονται μια περιοχή κάποιες φορές σε ένα χρονικό διάστημα αλλά και των μόνιμων κατοίκων που καταβάλλουν, σχεδόν σε καθημερινή βάση, μεγάλο μέρος του εισοδήματος προς εξασφάλιση των βασικών για την ζωή τους αναγκών.

- Η χαλάρωση των πολιτιστικών στοιχείων που προσδιορίζουν τις τοπικές παραδοσιακές αξίες του εκάστοτε γεωγραφικού σημείου και η διείδυση νέων αντιλήψεων, ηθών και τάσεων κατά την συναναστροφή με αλλοδαπούς επισκέπτες οδηγώντας στο χάσιμο της παραδοσιακής φιλοξενίας και νοοτροπίας. Πολλές φορές απειλεί την οικογενειακή δομή και αυξάνει την ευπάθεια σε κοινωνικές αλλαγές.

- Η μόλυνση και η καταστροφή του περιβάλλοντος σε ένα προορισμό σχετίζεται με την έλευση μεγάλου αριθμού επισκεπτών αλλά η μεγαλύτερη καταστροφή του περιβάλλοντος συντελείται λόγω της έλλειψης κατάλληλων σχεδίων, πολιτικών και δράσεων που να αποβλέπουν στην προετοιμασία για κάθε προβλεπόμενη προσπάθεια οικονομικής ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ-ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΤΡΟΦΙΜΟ

Με τον όρο τουριστικό προϊόν νοείται το σύνολο των αναγκαίων στοιχείων για την ικανοποίηση των αναγκών ενός τουρίστα από τον τόπο αναχώρησης μέχρι την επιστροφή του σ' αυτόν ενώ τμήμα του τουριστικού προϊόντος είναι κάθε στοιχείο που μπορεί να απομονωθεί αλλά και αποτελεί έναν "κρίκο" του τουριστικού προϊόντος.⁷

Τα στοιχεία του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος ενός τουριστικού προορισμού ταξινομούνται σε τέσσερις κατηγορίες που είναι οι :

- Φυσικοί παράγοντες (όπως η γεωφυσική κατάσταση και η μορφολογία του εδάφους).
- Ανθρωπολογικοί παράγοντες (όπως ο τρόπος ζωής, οι αντιλήψεις ,η νοοτροπία, η τοπική ιστορία).
- Τουριστικές υποδομές και εξυπηρετήσεις (όπως καταλύματα και χώροι διαμονής, εγκαταστάσεις άθλησης και ενημέρωσης επισκεπτών, μεταφορικά μέσα, οι τηλεπικοινωνίες , το σύστημα αποχέτευσης ,το οδικό δίκτυο, η διαχείριση υδάτινων πόρων και ενέργειας).

⁷ Παφίλης Γ., Εισήγηση: "Φυσικό Περιβάλλον-Βιολογική Γεωργία", 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Ευρυτάνων, Καρπενήσι, 2001

Μια τέτοια ανάλυση περιλαμβάνει την καταγραφή των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών των στοιχείων που ανήκουν στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής και επιτρέπει τον ποσοτικό και ποιότητα προσδιορισμό του υπαρκτού τουριστικού προϊόντος της περιοχής ενώ αποτελεί τη βάση για την λήψη αποφάσεων αντιμετώπισης των αδυναμιών.

Ειδικότερα τα στοιχεία που αποτελούν το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν μιας περιοχής είναι :

- Εικόνα της περιοχής.
- Γειτνίαση με τουριστικές αγορές .
- Εγκατάσταση στην περιοχή σημαντικών επιχειρήσεων.
- Προστατευόμενο φυσικό περιβάλλον.
- Κοινωνικό περιβάλλον(ενσωμάτωση των επισκεπτών στη ζωή της περιοχής, ασφάλεια από εγκληματικές πράξεις).
- Κλίμα - υψόμετρο
- Ποιότητα υποδομών, μεταφορές και παροχές υπηρεσιών
- Βασικά χαρακτηριστικά τουριστικής έλξης.
- Πολιτισμικά στοιχεία.
- Αθλητισμός
- Γαστρονομία

Βασικοί στόχοι στους οποίους εστιάζει αυτή η νέα πολιτική για τον τουρισμό, είναι η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και η σύνθεση του νέου τουριστικού προϊόντος. Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, είναι απαραίτητη καθώς το κόστος των τουριστικών εγκαταστάσεων και των απαιτούμενων επενδύσεων, απαιτούν μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα για να αποσβεστούν από την τουριστική "σειζόν" και να αποφέρουν κέρδη.

Όσον αφορά την ανάγκη εμπλουτισμού και διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος επιδιώκεται η προσφορά νέων προγραμμάτων και υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο, που θα προσελκύει τον απαιτητικό και εύπορο τουρίστα ο οποίος αναζητά ψυχαγωγία, άθληση, ανάπαυση, περιπέτεια και άλλες δραστηριότητες και τα οποία θα διασφαλίσουν την αύξηση της κατά κεφαλήν δαπάνης των τουριστών και κατά συνέπεια της οικονομικής απόδοσης του τομέα.

Οι καταναλωτές ενδιαφέρονται για προϊόντα που έχουν ποιότητα και καινοτομικά χαρακτηριστικά. Στόχος είναι η αύξηση των πωλήσεων εξαιτίας αυτών των χαρακτηριστικών. Σε όλα αυτά πρέπει να προστεθεί και η σημασία της εκπαίδευσης όσων ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό. Επιπλέον η ίδια η νοοτροπία των απλών ανθρώπων σε μια περιοχή παίζει σπουδαίο ρόλο στην εικόνα που χτίζεται για τον τουρισμό της.

Ως φυσικά παραδοσιακά προϊόντα θεωρούνται εκείνα που διακρίνονται από τη γεωγραφική τους καταγωγή, παρουσιάζουν ορισμένα χαρακτηριστικά, παρασκευάζονται με αναγνωρισμένη τεχνογνωσία και συνδέονται με οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή στα στάδια της παραγωγής, της μεταποίησης και της επεξεργασίας. Τα προϊόντα αυτά πιστοποιούνται και αναγνωρίζονται με ειδικές ενδείξεις που δίνονται μέσα από τον κανονισμό 2081/92 " Για την προστασία γεωγραφικών ενδείξεων και ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων". Η σήμανση των προϊόντων περιλαμβάνει ειδική ετικέτα με λογότυπο σε σχήμα όμοιο για όλες τις χώρες της Ε.Ε. Η παραγωγή των παραδοσιακών προϊόντων υπόκειται σε έλεγχο και παρακολούθηση από ειδικούς οργανισμούς πιστοποίησης .Για την Ελλάδα επίσημος φορέας είναι ο ΟΠΕΓΕΠ ή AGROCERT.

Τα τοπικά προϊόντα εκτός από την πραγματική ποιότητα ή την ποιότητα που προέρχεται από διάφορα συστήματα πιστοποίησης, όταν αυτή υπάρχει, έχουν και τη συμβολική που αναφέρεται στην ποιότητα του προϊόντος που τους αποδίδεται εξαιτίας συγκεκριμένων πολιτιστικών, ιδεολογικών ή συμβολικών σχέσεων μεταξύ του προϊόντος και του καταναλωτή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΑΙ ΖΗΤΗΣΗ

Οι οικονομικές επιπτώσεις του πλήθους των τουριστικών σχέσεων προσεγγίζονται από την πλευρά της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς. Η ζήτηση ενός αγαθού προέρχεται από τους καταναλωτές. Συνεπώς είναι ανάγκη να μελετηθεί η συμπεριφορά του καταναλωτή και οι περιορισμοί, κάτω από τους οποίους λειτουργεί.

Ο βασικός περιορισμός του καταναλωτή είναι ότι κάθε χρονική περίοδο ή στιγμή, που ζητάει αγαθά, έχει ορισμένους αντικειμενικούς περιορισμούς, ορισμένες επιθυμίες και αντιμετωπίζει ορισμένα δεδομένα της αγοράς. Σύμφωνα με τον νόμο της Ζήτησης, όταν η τιμή ενός αγαθού μειώνεται έχουμε αύξηση της ζητούμενης ποσότητας και αντίστροφα μείωση αυτής όταν η τιμή αυξάνεται. Προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης είναι :

- Η ένταση της προτίμησης.
- Η ύπαρξη υποκατάστατων προϊόντων.
- Το χρηματικό ποσό που δαπανά ο καταναλωτής σε σχέση με το εισόδημά του.

Η ζήτηση και η προσφορά επηρεάζονται από τις μεταβολές του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος της εκάστοτε περιοχής. Στο εσωτερικό ανήκουν τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες της περιοχής, οι άνθρωποι, η κοινωνική δομή και η συνοχή τους. Ενώ στο εξωτερικό περιβάλλον ανήκουν οι ευκαιρίες και οι απειλές, όσα στοιχεία δεν μπορούν να ελεγχθούν άμεσα από την διοίκηση τουρισμού της περιοχής και είναι η ανταγωνιστικότητα, το οικονομικό, πολιτικό, φυσικό, τεχνολογικό και δημογραφικό περιβάλλον.

Το 1999, ο Ε.Ο.Τ ανέθεσε σε μια κοινοπραξία την ανάπτυξη μιας SWOT analysis του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.⁸

Πλεονεκτήματα:

- Δυνατό τουριστικό προϊόν (γεωγραφία, κλίμα, τρόπος ζωής, τοπία, πολιτισμός, νησιά, φιλοξενία).
- Καλό επίπεδο επαναλαμβανόμενου τουρισμού.(55% το καλοκαίρι του 1998).
- Καλός βαθμός ικανοποίησης (80% το 1998).
- Καλή προφορική διαφήμιση.
- Λογικά επίπεδα τιμών.
- Προσέλκυση Ευρωπαίων τουριστών που ξοδεύουν περισσότερα χρήματα ανά ημέρα και ταξίδι από άλλους προορισμούς.
- Καλή συγκοινωνιακή διάρθρωση με τις αγορές (κυρίως μέσω τσάρτερ).

Αδυναμίες:

- Ανεπαρκής υποδομή σε αεροδρόμια, λιμάνια, ακτοπλοία και οδικό δίκτυο.
- Ανεπαρκής σύνδεση με την πολιτιστική κληρονομιά (ανεκμετάλλευτοι αρχαιολογικοί χώροι, φτωχό πληροφοριακό υλικό)
- Ελλείψεις στην τουριστική προσφορά (χαμηλή ποιότητα υπηρεσιών, ξενοδοχεία χαμηλών κατηγοριών, ανεκπαιδευτο προσωπικό, χαμηλές προδιαγραφές υγιεινής, έλλειψη επαγγελματισμού)
- Αδυναμία ανάπτυξης σε περιόδους μη αιχμής (Νοέμβριος –Μάρτιος) λόγω ψυχρού κλίματος, ελλείψεων εγκαταστάσεων και υποδομής καθώς και ανεπαρκούς οργανωμένης ζωής στα τουριστικά θέρετρα.

⁸ Βασιλειάδης Α. Χ. "Η διοικητική και το μάρκετινγκ των τουριστικών προορισμών, Μια βιώσιμη στρατηγική προσέγγιση των δραστηριοτήτων marketing-management", Αθήνα, 2003, σελ 117-132

- Αδυναμίες του Ε.Ο.Τ (σχετικά χαμηλοί διαφημιστικοί προϋπολογισμοί, κακή οργάνωση και συντονισμός)
- Άνιση γεωγραφική κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας (η πλειονότητα των τουριστών κατευθύνεται προς τα νησιά)

Ευκαιρίες:

- Ολυμπιακοί Αγώνες
- Τρομοκρατικές ενέργειες σε άλλες χώρες
- Προσέλκυση τουριστών από τις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ, την Κίνα και την Ιαπωνία.
- Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Από τις βασικές αγορές-πηγές (Δυτική Ευρώπη και Αμερική) υφίσταται μεγάλος αριθμός πιθανών επισκεπτών.
- Επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Απειλές:

- Το διαρκώς μειούμενο μερίδιο αγοράς της Ελλάδας στις αγορές της Δυτικής Ευρώπης.
- Οι αγορές της Δυτικής Ευρώπης βρίσκονται στο στάδιο ωρίμανσης.
- Ο έντονος ανταγωνισμός (ποιοτική βελτίωση των ανταγωνιστών, νέοι προορισμοί, έντονες προωθητικές ενέργειες)
- Η διακοπή κάποιων κοινοτικών κονδυλίων μετά το 2006.
- Η συνεχώς αυξανόμενη επιρροή των tour-operator.
- Η πίεση για χαμηλότερες τιμές.
- Οι τρομοκρατικές ενέργειες (στην Ελλάδα και στην ευρύτερη περιοχή)
- Η στήριξη σε μεγάλο βαθμό (γύρω στο 45%) σε τουρίστες από Γερμανία και Αγγλία.

Επίσης οι έννοιες της προσφοράς και ζήτησης θα πρέπει να εμπλουτίζονται και από τα εξής στοιχεία: σεβασμός στον επισκέπτη, χρησιμοποίηση οικολογικών υποδομών και εξοικονόμηση ενέργειας. Η έλλειψη συνέπειας στις υπηρεσίες τουρισμού θεωρείται κύριος λόγος για τη δυσαρέσκεια πελατών στον τουριστικό τομέα.

Κάθε τουριστικός προορισμός πρέπει να προσφέρει αξία στον επισκέπτη (άνεση, καθαριότητα, ευκολία μετακινήσεων, γνώση γλώσσας, απευθείας αεροπορική σύνδεση, ασφάλεια και όλα αυτά με ανάλογο κόστος χρηματικό, ενεργειακό και χρονικό. Ο ικανοποιημένος και πιστός επισκέπτης ,είναι αυτός που θα ξανάρθει στην περιοχή ,θα μιλήσει σε τρίτους για την εμπειρία του (word of mouth) και βέβαια θα αποφέρει κέρδη σ' αυτή. Οι τάσεις που έχουν διαμορφωθεί στον παγκόσμιο τουρισμό είναι οι παρακάτω:

- Αύξηση των επισκεπτών τρίτης ηλικίας.
- Ένταση του ανταγωνισμού σε όλα τα επίπεδα.
- Ευρύτερη χρήση του διαδικτύου.
- Επικράτηση ολιγοπωλίου στους tour-operator και τις αεροπορικές εταιρείες.
- Αυξανόμενη τάση για προορισμούς που θεωρούνται ασφαλείς.

Μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες και με την δημιουργία των απαραίτητων υποδομών, η Αθήνα έχει την μοναδική ευκαιρία να προσελκύσει ξανά τουρίστες που θα συνδεθούν με την πόλη μέσω των εγκαταστάσεων και του δικτύου υποδομών που έχει δημιουργήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάγκη των ανθρώπων που ζουν κυρίως στα αστικά κέντρα, να βρεθούν κοντά στη φυσικό περιβάλλον και να συμμετάσχουν σε μια σειρά από κοινωνικές, αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες ήρθε πολύ γρήγορα να αντικαταστήσει τον πλέον κορεσμένο κλασσικό τουρισμό των πλήρως οργανωμένων διακοπών από τουριστικά πρακτορεία και ξενοδοχεία. Ο κάθε τόπος αναπτύσσει τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που ταιριάζουν στους δικούς του φυσικούς και ανθρωπογενείς πόρους. Φυσικά χωρίς να επεμβαίνουν στο περιβάλλον αλλά να διατηρούν και να προάγουν την πολιτισμική ταυτότητα, την ιστορία και την ισορροπία κάθε περιοχής.

Η Ελλάδα συνδυάζει ένα πολυσύνθετο περιβάλλον με αμέτρητα νησιά, ακτές πολλών χιλιομέτρων και ένα σημαντικό σύνολο υψοπεδίων συνεπώς αποτελεί έναν από τους κατεξοχήν τόπους δραστηριοποίησης του εναλλακτικού τουρισμού.

Οι απαιτήσεις των τουριστών συνεχώς εξειδικεύονται ανάλογα με την εργασία, την ηλικία και τα ενδιαφέροντά τους έτσι οι άνθρωποι της υπαίθρου που πραγματοποιούν αγροτουριστικές δραστηριότητες, οφείλουν να αποκτούν εκπαίδευση και κατάρτιση ώστε να παρέχουν διαφοροποιημένα προϊόντα και υπηρεσίες ποιότητας και άρα να τα καθιστούν ανταγωνιστικά. Ο εναλλακτικός τουρισμός συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη όχι μόνο με την ενεργοποίηση του δυναμικού κάθε περιοχής αλλά και με την ενίσχυση των τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Επίσης ο ρόλος των Γυναικείων Συνεταιρισμών είναι επίσης πολύ σημαντικός τόσο στην παραγωγή προϊόντων όσο και στην φιλοξενία, των επισκεπτών, διαφυλάσσοντας παραδόσεις που κληροδοτήθηκαν από γενιά σε γενιά.

Μία μορφή τουριστικής ανάπτυξης είναι ο Αγροτουρισμός που εύκολα συνδυάζεται με πλήθος άλλων ενασχολήσεων όπως η μόρφωση, η υγιεινή ζωή, η άθληση, οι δραστηριότητες βουνού, η μελέτη της χλωρίδας και της πανίδας. Έτσι επιτρέπεται στον επισκέπτη να συμμετάσχει ενεργά στη διαμόρφωση του προγράμματος των διακοπών του σε αντίθεση με τον παθητικό τουρίστα που είναι δέκτης καθορισμένων υπηρεσιών.

Τα είδη εναλλακτικού τουρισμού που αναφέρονται στην συνέχεια δεν είναι δυνατό να καλύψουν το σύνολο των νέων μορφών τουρισμού καθώς διαρκώς νέα είδη περισσότερο εξειδικευμένων εκδοχών της σύγχρονης τουριστικής δραστηριότητας αναδύονται μέσα από τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των ανθρώπων.

Τα κυριότερα κριτήρια διάκρισης των μορφών του τουρισμού είναι: ⁹

- Ο χώρος που αναπτύσσονται οι τουριστικές δραστηριότητες
- Το είδος του τουρισμού και οι αντίστοιχες υποδομές που απαιτούνται για την ανάπτυξή του
- Τα ειδικά κίνητρα(οικονομικά, πολιτικά ψυχολογικά)τα οποία οδηγούν τον τουρίστα στην επιλογή κάποιου ταξιδιού
- Η εθνικότητα, τα κοινωνικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά των τουριστών
- Η εποχικότητα των τουριστικών ταξιδιών
- Η μορφή οργάνωσης του τουρισμού που παρέχεται
- Ο τρόπος μεταφοράς

Ο εναλλακτικός τουρισμός ξεκίνησε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής στις αρχές της δεκαετίας του 1950 όπου οι ιδιοκτήτες μεγάλων γεωοργοκτηνοτροφικών εγκαταστάσεων (φάρμες) θεώρησαν ότι η φιλοξενία επισκεπτών και η συμμετοχή τους στις αγροτικές δραστηριότητες θα τους επέφερε κέρδη και προβολή της περιοχής. Αργότερα ο Αγροτουρισμός καθώς και ένα πλήθος εναλλακτικών μορφών τουρισμού εξαπλώθηκαν και σε πολλές χώρες της Ευρώπης αλλά και σε ολόκληρο τον κόσμο.

⁹ Διαδίκτυο : <http://www.in.gr>

Στην Ολλανδία και τη Γαλλία ο επισκέπτης ζει κοντά στη φύση, μαθαίνει να σέβεται το περιβάλλον και εκπαιδεύεται πάνω στην καλλιέργεια αυτής της συμπεριφοράς. Η Αυστρία, πασίγνωστη για τα χιονοδρομικά της θέρετρα και το αλπικό κλίμα, κατάφερε μέσα από τις άριστες υποδομές του μαζικού τουρισμού να αναπτύξει Αγροτουρισμό σε τοποθεσίες με φυσικό πλούτο. Στη Γερμανία απολαμβάνει τουρισμό υγείας. Στην Αγγλία συναντάμε τα Bed and Breakfast. Ακόμα η Ιρλανδία, η Νότια Ιταλία η Ισπανία, η Πορτογαλία είναι μερικές από τις χώρες που συμμετείχαν σε αγροτουριστικά προγράμματα και ενέταξαν στην τουριστική πολιτική τους και την κατεύθυνση του εναλλακτικού τουρισμού.

8.1. Ο Αγροτουρισμός

Η έννοια του αγροτουρισμού δεν είναι εύκολο να αποδοθεί σε μερικές μόνο σελίδες. Έτσι θα επιδιωχθεί μια προσπάθεια αποτύπωσης των σημαντικότερων σημείων της ήπιας αυτής τουριστικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με το Ελληνικό Κέντρο Αγροτουρισμού *“Αγροτουρισμός είναι η παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αποσκοπεί στην οικονομική και κοινωνική αναβάθμιση των αγροτικών χώρων και της υπαίθρου με την στήριξη της τοπικής αγροτικής παραγωγής, εμπορίας, της ήπιας και μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών και της ανάδειξης των πολιτιστικών και φυσικών πλούτων κάθε περιοχής.”*

Σύγχρονα φαινόμενα, όπως η κρίση του μαζικού τουρισμού στην Ευρώπη, η αναζήτηση από τους τουρίστες προορισμών με αναλλοίωτα χαρακτηριστικά, και προσωποποιημένων υπηρεσιών, η διάχυση της τουριστικής κίνησης στον χρόνο και η μείωση του χρόνου παραμονής των τουριστών, δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

Ο Αγροτουρισμός την τελευταία εικοσαετία, αναπτύσσεται σε διαφορετικούς τύπους και ρυθμούς σε ολόκληρη την Ευρώπη. Οι μορφές εφαρμογής του εξαρτώνται από το μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης, από τις ομάδες τουριστών στις οποίες απευθύνεται το αγροτουριστικό προϊόν, από το μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης και την προσφορά εξειδικευμένων υπηρεσιών. Έτσι έχουν επικρατήσει δυο τύποι αγροτουρισμού: Οι διακοπές στην αγροτική εκμετάλλευση και η διανυκτέρευση με πρωινό.¹⁰

Τα βασικά χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού εντοπίζονται στα εξής:

➤ Η ανάπτυξη αληθινής επαφής και επικοινωνίας των επισκεπτών με τους ανθρώπους της υπαίθρου μέσα από ένα σύνολο δραστηριοτήτων που ξεκινούν με την φιλοξενία τους σε αγροτουριστικά καταλύματα ή παραδοσιακούς ξενώνες, την δημιουργική συμμετοχή τους στις αγροτικές εργασίες, την έντονη επιθυμία τους για βαθιά γνώση των κοινωνικών και πολιτιστικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν κάθε περιοχή καθώς επίσης και την ανταλλαγή απόψεων, ιδεών και γενικότερα κουλτούρας.

➤ Προωθούνται με ουσιαστικό τρόπο τα μοναδικά πολιτιστικά στοιχεία της κάθε περιοχής και αναδεικνύονται, μέσα από το πλήθος των δραστηριοτήτων που περιβάλλουν τον Αγροτουρισμό, όπως εκθέσεις ειδών λαϊκής τέχνης με την συμμετοχή των επισκεπτών, αναβίωση ξεχασμένων εθίμων ή επαγγελμάτων, παραδοσιακοί τοπικοί χοροί και δρώμενα που αποτελούν κληρονομιά όχι μόνο για τον τοπικό πληθυσμό αλλά και για όσους έχουν την ευκαιρία να τα παρακολουθήσουν από κοντά. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε τόπου τα εντοπίζουν οι κάτοικοι, οι ντόπιοι και μόνο αυτοί μπορούν να τα αναδείξουν με κατάλληλο τρόπο ώστε να διατηρήσουν την ταυτότητα τους. Οι παραδόσεις, ο τρόπος σκέψης, η καθημερινή ζωή η λαογραφία, η παραδοσιακή κουζίνα (παλιές συνταγές με φρέσκα υλικά), τα τοπικά ιδιώματα της ελληνικής γλώσσας αποτελούν στοιχεία πολιτισμού και ο Αγροτουρισμός μπορεί να παίξει το ρόλο του καναλιού επικοινωνίας με το ευρύτερο κοινό.

¹⁰ Διαδίκτυο : <http://www.agrotour.gr>

➤ Ο Αγροτουρισμός αρχικά συμπλήρωνε το εισόδημα των γυναικών ώστε να ενισχύσουν οικονομικά τις οικογένειες τους. Στην διάρκεια όμως της εξέλιξης του αποτέλεσε σημαντική πηγή εισοδήματος καθώς μπορούσε να αναπτυχθεί όλες τις εποχές του χρόνου αμβλύνοντας το πρόβλημα της εποχικότητας και φυσικά το πρόβλημα της απασχόλησης πολλών γυναικών στην περιφέρεια.

➤ Φέρνει τον επισκέπτη κοντά στη φύση μέσα από ένα συνδυασμό και άλλων εναλλακτικών δραστηριοτήτων όπως η περιήγηση, η ορειβασία, τα σπορ περιπέτειας αλλά και επισκέψεις σε παλιά μοναστήρια, εκκλησίες, γεφύρια, οινοποιεία, αναπαλαιωμένους νερόμυλους, εργαστήρια χειροτεχνίας ακόμα και μαθήματα τοπικής κουζίνας. Έτσι ο επισκέπτης απολαμβάνει επίσης την πανίδα, την χλωρίδα και τα τοπία φυσικού κάλλους της περιοχής που επισκέπτεται..

➤ Ενεργοποιεί τις τοπικές ομάδες πληθυσμού να δραστηριοποιηθούν συλλογικά για την επίτευξη ενός κοινού στόχου που είναι η τοπική ανάπτυξη προστατεύοντας παράλληλα το περιβάλλον και τον τόπο τους από εξωγενείς παράγοντες που θα μπορούσαν να επιφέρουν την αλλοτρίωση στον τρόπο ζωής τους.

➤ Καθιστά την τοπική κοινωνία και οικονομία αυτόνομη μέσα από την δημιουργία υποδομών, χωρίς να εξαρτιέται από μεγάλα αστικά κέντρα παρέχοντας θέσεις εργασίας στους κατοίκους της και εξασφαλίζοντας τη παραμονή των νέων στον τόπο τους. Με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου βελτιώνεται και η ποιότητα ζωής.

➤ Η παροχή μιας ολοκληρωμένης και ποιοτικής προσφοράς υπηρεσιών και τοπικών διαφοροποιημένων προϊόντων (όπως τα βιολογικά προϊόντα) που βασίζονται στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και σέβονται το περιβάλλον.

Οι κατηγορίες επιχειρήσεων που εντάσσονται στον Αγροτουρισμό είναι:

1. Αγροτουριστικά καταλύματα όπως:
  - Μικρές αγροτουριστικές μονάδες
  - Παραδοσιακοί ξενώνες
  - Αναπαλαιωμένα αρχοντικά
  - Ενοικιαζόμενα δωμάτια στα σπίτια των αγροτικών οικογενειών
  - Αγροτικές κατοικίες παραδοσιακής μορφής
  - Αγροτουριστικά συγκροτήματα συνεταιριστικής μορφής
2. Πρατήρια ή εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων
3. Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
4. Τουριστικά γραφεία που διοργανώνουν ή υλοποιούν προγράμματα υπαίθριων δραστηριοτήτων- περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
5. Αγροκτήματα
6. Επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων
7. Εργαστήρια λαϊκής τέχνης

Τα άτομα που κατευθύνονται προς τον Αγροτουρισμό ανήκουν σε ένα ευρύ ηλικιακό φάσμα. Οι μεν νέοι εντάσσονται και άλλες δραστηριότητες στο πρόγραμμά τους όπως τα σπορ περιπέτειας ενώ οι μεγαλύτεροι σε ηλικία προσανατολίζονται προς τον φυσιολατρικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό τουρισμό. Συνήθως είναι άνθρωποι με αυξημένο οικολογικό ενδιαφέρον, έχουν διάθεση για μόρφωση και αναζητούν την αυθεντικότητα της επαρχιακής ζωής και την ξεκούραση σε ένα ήρεμο, καθαρό και φιλόξενο περιβάλλον.

Η Ελλάδα, μια χώρα με πολύμορφο φυσικό περιβάλλον, μακρόχρονες αγροτικές παραδόσεις, παρουσιάζει τεράστια πλεονεκτήματα όσον αφορά στην αγροτουριστική πολιτική. Όμως ακόμα και αν οι προοπτικές είναι αισιόδοξες, οι προσπάθειες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης του αγροτουριστικού προϊόντος είναι μεμονωμένες και ανεπαρκώς προβεβλημένες. Έτσι δεν έχουν συμβάλει στην δημιουργία ενός εθνικού αγροτουριστικού προϊόντος, με αποτέλεσμα η χώρα να εξακολουθεί να κατέχει περιθωριακή θέση και να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον παραδοσιακό τουρισμό. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι η Ελλάδα δύσκολα θα μπορούσε να αφομοιώσει προγράμματα αγροτουριστικής ανάπτυξης που στοχεύουν

στην μεγάλη αγροτική εκμετάλλευση καθότι η ίδια η δομή της ελληνικής αγροτικής υπαίθρου σχετίζεται με τις μικρές οικογενειακής μορφής μονάδες ,που η απασχόληση εξαντλείται στα όρια των μελών της αγροτικής οικογένειας.

8.1.1 Η πολυαπασχόληση

Στην μεγαλύτερη διάρκεια της ιστορίας, η γη αποτέλεσε τον κεντρικό άξονα για την ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής και εκμετάλλευσης και η ενασχόληση με τη γεωργία αποσκοπούσε στην ικανοποίηση των άμεσων ατομικών αναγκών και των αναγκών της αγροτικής οικογένειας.¹¹

Με τη πάροδο του χρόνου, η αποκλειστική απασχόληση της αγροτικής οικογένειας στην γεωργική εκμετάλλευση άρχισε πολλές φορές να είναι δύσκολη λόγω του ότι το εισόδημα ήταν λίγο και η εκμετάλλευση των γεωργικών εκτάσεων δεν επαρκούσε για να καλύψει τις βασικές ανάγκες επιβίωσης της οικογένειας. Επιπλέον είναι ένα επάγγελμα που χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα, πράγμα που σημαίνει ότι για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα οι αγρότες παραμένουν άνεργοι.

Αρχικά οι αγρότες επεδίωξαν απλά ένα πρόσθετο εισόδημα από τον τουρισμό αφού στο να καλύψει τις ανάγκες .Αργότερα προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν όλες τις δυνατότητες που προσέφερε η ανάπτυξη των νέων γεωργικών σχέσεων και δομών και μετατράπηκαν από αγρότες σε επιχειρηματίες, εμπόρους και ξενοδοχοϋπάλληλους.

Η προσφορά νέων θέσεων απασχόλησης μέσω της ενασχόλησης με τον τουρισμό απέσπασε σταδιακά τον γεωργικό πληθυσμό από τη βασική τους ενασχόληση και η καλλιέργεια της υπαίθρου εγκαταλείφτηκε. Σήμερα στην Ελλάδα είναι αποκαρδιωτικός ο αριθμός των ενεργών αγροτών που παράλληλα δραστηριοποιούνται και στον τουρισμό. Επίσης πολλοί αγρότες αποκρύπτουν τη βασική απασχόληση τους για διάφορους λόγους αν και το ελληνικό σύστημα φορολογίας επιτρέπει με διάφορους τρόπους την άσκηση και δεύτερου επαγγέλματος στους αγρότες.

8.1.2. Η γυναικεία απασχόληση στον τουρισμό

Η πρωτοπόρα για την ελληνική πραγματικότητα, προσπάθεια που άρχισε η Γενική Γραμματεία Ισότητας την περίοδο 1984-1985 στην Πέτρα της Μυτιλήνης είχε πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα για την επαγγελματική κατάρτιση γυναικών αγροτισσών σε θέματα αγροτουρισμού.¹² Γυναίκες που δεν είχαν εργαστεί σε άλλο τομέα εκτός του αγροτικού, συμμετέχοντας ενεργά σε επιμορφωτικά σεμινάρια με θέματα που σχετίζονται με την οργάνωση και λειτουργία μιας αγροτουριστικής συνεταιριστικής επιχείρησης, κατάφεραν να καταρτιστούν σε σημαντικό βαθμό αποκτώντας τελικά μια διαφορετική επαγγελματική συνείδηση. Οι δυνατότητες που δημιούργησαν τα προγράμματα ανάπτυξης γυναικείων συνεταιρισμών ήταν πολλές για την τοπική κοινωνία, που βρήκε μια νέα ευκαιρία ανάπτυξης και προβολής της περιοχής. Τα προγράμματα αυτά επεκτάθηκαν γρήγορα και σε άλλες περιοχές όπως η Χίος, η Αράχωβα α Αμπελάκια, οι Πρέσπες καθώς και στην Κρήτη και τα Ιωάννινα. Η εξέλιξη αυτή της απασχόλησης συνδέεται και με ευρύτερες αλλαγές στην άλλοτε κλειστή και περιορισμένη κοινωνία της υπαίθρου.

¹¹ Τσάρτας Π. ,*“Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης”*, Μελέτη II ΕΚΚΕ, Αθήνα.,1991

¹² Κασσιμάτη Κ., *“Η γυναικεία απασχόληση στον τουριστικό τομέα”*, Αθήνα

Επίσης η εργασία εκτός σπιτιού δημιουργεί στην γυναίκα την ανάγκη ενός υψηλότερου εκπαιδευτικού επιπέδου αυξάνοντας έτσι την εξουσία της στις οικογενειακές αποφάσεις και στην ανατροφή των παιδιών.

Συνεπώς η πολυαπασχόληση που παλιότερα ήταν θέμα επιβίωσης μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγές στην εσωτερική δομή της αγροτικής οικογένειας και στις κοινωνικοοικονομικές της σχέσεις με το ευρύτερο περιβάλλον.

8.1.3. Ελληνικές Αγροτουριστικές δράσεις

Σε πολλά μέρη της Ελλάδας όπως στη Πέτρα της Λέσβου, στα Μαστιχοχώρια Χίου, στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας, στην Αράχοβα Βοιωτίας, στον Αγ.Γερμανό Πρεσπών, στην Ευρυτανία και στη Μαρώνεια της Θράκης, συναντάμε ένα σύνολο αγροτουριστικών υπηρεσιών με διαμονή σε παραδοσιακούς ξενώνες και καταλύματα και γευστική επαφή με τα τοπικά φαγητά, των οποίων τα υλικά προέρχονται από την γεωργική ή κτηνοτροφική παραγωγή της περιοχής, διαχέοντας με αυτό τον τρόπο την ανάπτυξη και προς άλλους τομείς της οικονομίας. Στη συνέχεια ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να ασχοληθεί με δραστηριότητες που θα του επιτρέψουν να γνωρίσει καλύτερα το περιβάλλον και την ιστορία του τόπου. Η αγορά προϊόντων τοπικής παραγωγής και η συναναστροφή με τους ντόπιους ολοκληρώνει την επαφή επισκέπτη- κάτοικο υπαίθρου και μπορεί να χτίσει τα θεμέλια για πολλές ακόμη επισκέψεις.

Αξιόλογα παραδείγματα της παραπάνω λειτουργίας βρίσκουμε:¹³

Στη Μήλο όπου καταστήματα με παραδοσιακά προϊόντα πωλούν γλυκά, γιαούρτι, Μαγιάτικο μέλι, καρπουζόπιτα και να φιλοξενηθεί στους ξενώνες με την ιδιαίτερη νησιώτικη αρχιτεκτονική Στο Δήμο Αργαλαστής του Νομού Μαγνησίας μπορεί κανείς να διαμένει σε φάρμα που ασχολείται με τον ιπποτουρισμό αλλά να κάνει και πεζοπορία στη γύρω περιοχή ακόμη και ιστιοπλοΐα μέσα από προγράμματα εκδρομών στη φύση. Η απεριόριστη φιλοξενία των κατοίκων του Νομού Χανίων εκπλήσσει ευχάριστα τους επισκέπτες και μπορεί να προμηθευτεί τοπικά προϊόντα όπως τα γλυκά του κουταλιού, οι ελιές, α ξεροτήγανα, το πετιμέζι, το κρασί και νόστιμες μαρμελάδες.

Η ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ιδιωτική πρωτοβουλία, ενώ οι κρατικοί φορείς προωθούν τα προγράμματα αγροτουρισμού.

8.2. Οικοτουρισμός

Είναι ήπια μορφή τουρισμού που προτιμάται από ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένα άτομα σε θέματα οικολογίας και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Οι οικοτουρίστες συνήθως ανήκουν σε υψηλό μορφωτικό επίπεδο, παρατηρούν τη φύση, καταγράφουν συστηματικά τις αλλαγές που συμβαίνουν και πολλές φορές χωρίς την επιστημονική ιδιότητα αλλά λόγω του έντονου ενδιαφέροντος που τους διακατέχει, συγκεντρώνουν σημαντικά στοιχεία προς έρευνα.

Προτιμούν την περιήγηση στα χωριά της υπαίθρου όπου τους δίνεται η δυνατότητα να παρατηρήσουν την τοπική χλωρίδα και πανίδα αλλά και να έρθουν σε επαφή με τις παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα της εκάστοτε περιοχής καθ' όλη την διάρκεια του έτους.

Η Ελλάδα διαθέτει ανεξάντλητο φυσικό πλούτο, πολύμορφα τοπία, ποικιλία οπτικών εικόνων που στηρίζουν δυναμικά την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Οι περιοχές δράσης είναι τόποι ιδιαίτερης φυσικής ομορφιάς, δασικές εκτάσεις περιοχές με υψηλή γεωλογική αξία, υδροβιότοποι, βιότοποι αποτελούμενοι από σπάνια φυτά και ζώα, όπως: το Δέλτα των ποταμών Λούρου και

¹³ Διαδίκτυο : <http://www.agrotour.gr>

Άραχθου, το Δέλτα του Έβρου, το Δέλτα του ποταμού Νέστου, η λίμνη Κερκίνη ,η Λιμνοθάλασσα Κοτύχι και η Μικρή Πρέσπα.¹⁴

Μια ενδιαφέρουσα διαδρομή για τους λάτρες της φύσης είναι το μονοπάτι E4 που ξεκινάει από τα Πυρηναία και φτάνει στη Ελλάδα μέσω της Γιουγκοσλαβίας. Το μονοπάτι διασχίζει όλη την Ελλάδα και χωρίζεται σε τρία μεγάλα τμήματα: το βόρειο μέχρι τους Δελφούς, το νότιο μέχρι το Γύθειο και την Κρήτη. Είναι εύκολη διαδρομή που μπορεί κανείς να περπατήσει καθ'όλη τη διάρκεια του έτους.

Το 1938 ιδρύθηκαν οι δυο πρώτοι Εθνικοί Δρυμοί, στα βουνά Όλυμπος και Παρνασσός. Σήμερα με προεδρικό διάταγμα οι Εθνικοί Δρυμοί είναι δεκατρείς.

Τα τελευταία χρόνια ο Οικοτουρισμός στην Ελλάδα παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, παράγοντας οικονομικά οφέλη στις τοπικές κοινωνίες μέσα από την ενασχόληση των κατοίκων για παράδειγμα με την πώληση χειροποίητων εδεσμάτων και ειδών λαϊκής τέχνης και συμβάλλει ενεργά στη διατήρηση της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς.

8.3. Γεωτουρισμός

Ο Γεωτουρισμός αναπτύσσεται σε περιοχές που διαθέτουν σημαντικά γεωλογικά μνημεία και κατ'έπείταση σχετίζεται με τη περιβαλλοντική και πολιτιστική κληρονομιά κάθε περιοχής.

Γεώτοποι είναι χώροι στους οποίους συναντώνται στοιχεία που καταγράφουν την γεωλογική ιστορία της κάθε περιοχής. Για παράδειγμα ηφαιστεια, σπήλαια, φαράγγια, απολιθωματοφόρες θέσεις, μεγάλα γεωλογικά ρήγματα και αρχαία μεταλλεία ή λατομεία.

Τα άτομα που αναζητούν την συγκεκριμένη μορφή τουρισμού ανήκουν σε υψηλό μορφωτικό επίπεδο και παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον για τα γεωλογικά μνημεία.

Στην Ελλάδα το απολιθωμένο δάσος της Λέσβου, το φαράγγι της Σαμαριάς στην Κρήτη τα Μετέωρα, το ηφαιστειο στη Σαντορίνη, το φαράγγι του Βίκου και οι καταρράκτες της Έδεσσας είναι μόνο μερικά από τα αξιολογημένα γεωτουριστικά μνημεία με τα οποία συμμετέχει η χώρα μας στο δίκτυο Ευρωπαϊκών Γεωπάρκων. Πρόσφατα το Υπουργείο Αιγαίου εξέδωσε τον Άτλαντα των Γεωλογικών μνημείων του Αιγαίου που περιλαμβάνει 400 θέσεις γεωλογικών μνημείων από όλα τα νησιά και την παράκτια ζώνη του Αιγαίου.

Ο σπηλαιολογικός τουρισμός είναι επίσης ένα είδος γεωτουρισμού. Τα σπήλαια διατηρούν πανάρχαια στοιχεία από την ιστορία και την εξέλιξη της ζωής.

Στην Ελλάδα αναδείχθηκε μόλις πρόσφατα όταν άρχισε να αξιοποιείται σε ουσιαστικό βαθμό ο σπηλαιολογικός πλούτος. Η κατάλληλη εκπαίδευση και ενημέρωση των επισκεπτών οδηγεί αφενός μεν στην ασφάλεια των ιδίων κατά την εξερεύνηση αφετέρου δε στην προστασία των σπηλαίων από την ανθρώπινη παρέμβαση. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης και τα ελληνικά θαλάσσια σπήλαια.

8.4. Πολιτιστικός τουρισμός

Κύρια στοιχεία του πολιτιστικού τουρισμού είναι ο μορφωτικός του χαρακτήρας και η συμβολή του στην προβολή της πολιτιστικής ταυτότητας κάθε περιοχής. Περιλαμβάνει επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και αρχαία θέατρα, πινακοθήκες, δημόσιες βιβλιοθήκες, μουσεία καθώς επίσης συμμετοχή σε σεμινάρια αντίστοιχου τύπου. Εκδηλώνεται κατά την διάρκεια όλου του έτους και ειδικότερα την θερινή περίοδο παρατηρείται συμφόρηση στους αρχαιολογικούς χώρους.

¹⁴ ,Διαδίκτυο : <http://www.oreivasia.gr>

Σύμφωνα με την Παγκόσμια διακήρυξη της Μανίλα (Φεβρουάριος 1995) *“οι φυσικές και πολιτιστικές αξίες αποτελούν θεμελιώδη πόλο τουρισμού”*.¹⁵

Οι θιασώτες του πολιτιστικού τουρισμού ανήκουν κυρίως στη μέση και τρίτη ηλικία, με υψηλό μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο.

Η Ελλάδα απαριθμεί μνημεία 3.000 ετών, παγκόσμιας μοναδικότητας και κληρονομιάς όπως η Ακρόπολη, ο Παρθενώνας, οι Δελφοί, η Δωδώνη, η Επίδαυρος, η Κνωσός και οι Μυκήνες, που αποτελούν θησαυρούς γνώσεων και παιδείας για όλη την ανθρωπότητα. Διαθέτει λοιπόν την πιο βασική από τις προϋποθέσεις εκείνες για επιτυχή ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, το έντονο πολιτιστικό στοιχείο. Όμως η παραπάνω μορφή τουρισμού δεν αναφέρεται αποκλειστικά στην Αρχαία Ελλάδα αλλά περιλαμβάνει στοιχεία λαογραφίας από όλη την ελληνική περιφέρεια. Στα πλαίσια των πολιτιστικών δραστηριοτήτων κάθε περιοχής επιτυγχάνεται αναβιώνουν παραδοσιακά και πολλές φορές ξεχασμένα ήθη και έθιμα που προσκαλούν και προκαλούν τον επισκέπτη να συμμετάσχει.

Μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες μορφές τουρισμού όπως ο Οικοτουρισμός ή ο Αγροτουρισμός αποτελώντας μια ολοκληρωμένη πρόταση εναλλακτικού τουρισμού.

Είναι σημαντικό να αποκτηθεί από τους επισκέπτες η δέουσα ευαισθητοποίηση ως προς την προστασία του περιβάλλοντος, των μουσείων και των μνημείων καθώς η εμπορική εκμετάλλευση τους συχνά προκαλεί ανεπανόρθωτες βλάβες. Η ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων και τοπικών μνημείων, η διαμόρφωση κατάλληλων χώρων φύλαξης και προβολής ευρημάτων, η διοργάνωση εκδηλώσεων με προβολές ιστορικών θεμάτων δίνουν δημιουργική ώθηση στον πολιτιστικό τουρισμό. Τα επαγγέλματα που μπορούν να αναπτυχθούν είναι: ξεναγός και συντηρητής έργων τέχνης.

Προβλήματα που εντοπίζονται στον τομέα του πολιτιστικού τουρισμού είναι η ανεπάρκεια προβολής και διαφήμισης του από τους κρατικούς και τοπικούς φορείς όπως επίσης και η έλλειψη συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ τους.

8.5. Θρησκευτικός Τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός περιλαμβάνει ατομικά και ομαδικά ταξίδια τουριστών προς ιερούς τόπους με κίνητρο την πίστη ενώ παράλληλα αναπτύσσουν καλλιτεχνικό, εκπαιδευτικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον για τις περιοχές που επισκέπτονται. Είναι η μόνη μορφή τουρισμού που δεν επιλέγει τους τουριστικούς προορισμούς, αφού αυτοί είναι οι τόποι που εκδηλώνονται οι θρησκευτικές τελετές.

Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού παρουσιάζει στη χώρα μας αργή αλλά σταθερή ανάπτυξη. Τα άτομα που κατευθύνονται προς τον θρησκευτικό τουρισμό είναι νέοι και άνθρωποι της τρίτης ηλικίας και ανήκουν σε όλες τις κοινωνικές και οικονομικές τάξεις. Στο πρόγραμμα αυτών των εκδρομών μπορεί να είναι ενσωματωμένες ήπιες δραστηριότητες όπως περιήγηση και πεζοπορία. Ο επισκέπτης μπορεί να αναπαυθεί ή και να διανυκτερεύσει σε κάποιο ορεινό καταφύγιο ή σε αγροτουριστικές μονάδες καθώς και να συμμετάσχει στην Θεία Λειτουργία και να δεχτεί την φιλοξενία των μοναχών.

Βυζαντινά, Μεταβυζαντινά μοναστήρια και εκκλησίες βρίσκονται σε όλες τις γωνιές της ελληνικής υπαίθρου. Τα κτίσματα, οι Αγιογραφίες, τα ιερά κειμήλια και βιβλία, τα σπάνια χειρόγραφα σε συνδυασμό με τις βυζαντινές μελωδίες και λειτουργίες προσελκύουν συνεχώς περισσότερους προσκυνητές. Η διοργάνωση επισκέψεων σε θρησκευτικούς τόπους, με αφορμή κάποια θρησκευτική εορτή, εκδήλωση ή τελετή από μεγάλες και μικρές ενορίες είναι πολύ συχνή. Στο εσωτερικό της χώρας διακινούνται πάνω από 300.000 άτομα το χρόνο σε προορισμούς όπως: η Μονή του Αϊ Γιάννη του Ρώσου στο Προκόπι Ευβοίας, η Μονή Αγάθωνος στη Φθιώτιδα, η Παναγία της Τήνου, η Μονή Προυσού στην Ευρυτανία, η Παναγία Σουμελά, οι Μονές των

¹⁵ Διαδίκτυο : <http://www.mintour.gr>

Μετεώρων καθώς επίσης και οι Άγιοι Τόποι και το Σινά την περίοδο των Παθών. Το Άγιο Όρος είναι ένας ακόμα δημοφιλής προορισμός που διαφυλάττει αιώνες τώρα πολύτιμους κειμηλιακούς θησαυρούς.¹⁶

Ακόμα και σήμερα μοναχοί και μοναχές κατασκευάζουν ξυλόγλυπτα και υφαντά με πατροπαράδοτες τεχνικές που καθιστούν κάθε αντικείμενο μοναδικό, συμβάλλοντας έτσι στη διασύνδεση της τέχνης με την θρησκευτική λατρεία. Επαγγέλματα που δημιουργούνται μέσα από αυτή την διαδικασία είναι ο αναστηλωτής ναών και ο συντηρητής εικόνων.

Προβλήματα που εντοπίζονται στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης είναι η υλική και πνευματική εμπορευματοποίηση πολλών ιερών χώρων με αποτέλεσμα οι επισκέπτες να παραμένουν δυσαρεστημένοι από την παροχή και ποιότητα των υπηρεσιών και τελικά να μην προωθείται σωστά το τουριστικό προϊόν.

8.6. Συνεδριακός Τουρισμός

Στις μέρες μας η ανάγκη για επαφή και επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων είναι μεγαλύτερη παρά ποτέ. Ο συνεδριακός τουρισμός πραγματοποιείται εξαιτίας ή σε συνδυασμό με συνέδρια που γίνονται ανά τον κόσμο και αποτελεί το μέσο για ανταλλαγή απόψεων, γνώσεων και πρακτικών σε διάφορα πεδία δράσης μεταξύ εταιρειών, επιστημονικών και κλαδικών οργανισμών χρησιμοποιώντας νέες τεχνολογίες επικοινωνίας όπως η ηλεκτρονική πληροφόρηση και η teleconference.¹⁷

Ο συνεδριακός τουρισμός παρουσιάζει μικρό βαθμό εποχικότητας και η περίοδος αιχμής είναι από τον Μάιο μέχρι τον Σεπτέμβριο. Σε ένα συνέδριο μπορεί να συμμετέχουν από 50 έως και περισσότεροι από 3.000 σύνεδροι.

Υπάρχει διαφορά μεταξύ του ατομικού και του ομαδικού επιχειρηματικού τουρισμού, όπου τα άτομα έχουν υψηλό μορφωτικό και εισοδηματικό επίπεδο και απαιτούν περισσότερες τεχνικές πληροφορίες. Χαρακτηριστικά των συνεδρίων είναι ότι προγραμματίζονται αρκετό χρονικό διάστημα πιο πριν (συνήθως 2-5 έτη) και διαρκούν 3-7 ημέρες. Κατά την επιλογή ενός προορισμού λαμβάνονται υπόψη παράγοντες όπως η διαθεσιμότητα ξενοδοχείων και εγκαταστάσεων, η ευκολία και το κόστος μετακίνησης, οι αποστάσεις από το συνεδριακό χώρο (αν αυτό δεν γίνεται στο ξενοδοχείο), το κλίμα, τα αξιοθέατα και η δυνατότητα διασκέδασης.

Σε πολλές χώρες υπάρχουν γραφεία συνεδρίων (convention bureaus), τα οποία είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με την συμμετοχή πολλών φορέων του τουριστικού κλάδου. Τα γραφεία αυτά είναι τα κέντρα που δίνουν πληροφορίες στους ενδιαφερόμενους για την διοργάνωση σεμιναρίων.

Η άρτια γεωγραφική θέση της Ελλάδας, το ήπιο κλίμα καθ'όλη τη διάρκεια του έτους, τα διάσπαρτα αρχαιολογικά ευρήματα και οι φυσικές καλλονές και η ιστορική σχέση με την τέχνη και τις επιστήμες, θα μπορούσαν να είχαν καθιερώσει τη χώρα στις πρώτες επιλογές για τη διοργάνωση συνεδρίων και άλλων αντίστοιχων εκδηλώσεων. Δυστυχώς σήμερα η χώρα κατέχει την 19^η θέση στην Ευρώπη και την 30^η στον κόσμο, σε μια αγορά που αναπτύσσεται με ρυθμό 10% την τελευταία δεκαετία. Η πρωτεύουσα συγκεντρώνει το 40% της συνολικής συνεδριακής κίνησης, επόμενη έρχεται η Κρήτη, τα Δωδεκάνησα και τέλος η Μακεδονία.

Για την διεξαγωγή σεμιναρίων κατάλληλες κρίνονται και οι κρουαζιέρες που διαθέτουν πλήρως οργανωμένους επαγγελματικούς και συνεδριακούς χώρους με επικοινωνιακά και οπτικοακουστικά μέσα που επιτρέπουν στους συνέδρους τον συνδυασμό χαλάρωσης και εργασίας.

Μια μορφή ατομικού επιχειρηματικού τουρισμού είναι ο επιχειρηματίας ταξιδιώτης, ο οποίος ταξιδεύει μόνος. Πολλές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στοχεύουν σε αυτούς, προσφέροντας σχετικά

¹⁶ Ομοίως με παραπομπή 15

¹⁷ Αυγερινός Σ., "Ο Συνεδριακός Τουρισμός στην Ελλάδα", περιοδικό (Νέος) Πυρφόρος, τ.1, Αθήνα, 1998

χαμηλές τιμές και πληθώρα υπηρεσιών. Τα έξοδα του επιχειρηματία ταξιδιώτη καλύπτονται από την εταιρεία του γι' αυτό και συχνά χρησιμοποιεί, χωρίς ενδοιασμούς, πολλές εγκαταστάσεις ενός ξενοδοχείου.

Αδυναμίες εντοπίζονται στην υποδομή και την ποιότητα των υπηρεσιών πολλών συνεδριακών κέντρων. Απαιτείται λοιπόν:

- Δημιουργία σύγχρονων συνεδριακών κέντρων μεγάλης χωρητικότητας.
- Αύξηση του βαθμού πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων.
- Εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού που συμμετέχει.
- Ολοκληρωμένη προσπάθεια προβολής και διαφήμισης του συνεδριακού τουρισμού στην Ελλάδα προς το εξωτερικό.
- Επίτευξη ομαλότερης συνεργασίας μεταξύ των ξενοδόχων και των επαγγελματιών οργανωτών συνεδρίων.

8.7. Κοινωνικός Τουρισμός

Ο Κοινωνικός τουρισμός αναπτύχθηκε στην Ελλάδα μετά το 1982 και σύμφωνα με το Διεθνές Γραφείο Κοινωνικού Τουρισμού *''είναι το σύνολο των σχέσεων και διεργασιών που προκύπτουν από την επιδοτούμενη από την Πολιτεία, βάσει ορισμένων προγραμμάτων, συμμετοχή στον τουρισμό των κοινωνικών στρωμάτων με χαμηλό εισόδημα''*. Στα προγράμματα συμμετέχουν ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, οικισμοί και αγροτουριστικά καταλύματα που φέρουν το σήμα του Ε.Ο.Τ (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού).¹⁸

Δικαιούχοι είναι άτομα με χαμηλά εισοδήματα που αναζητούν οικονομικά καταλύματα για ολιγοήμερες διακοπές όπως: ηλικιωμένοι, άνεργοι, νέοι, ασθενείς και πολύτεκνοι που συνδυάζουν την ξεκούραση και την διαφυγή από την έντονη καθημερινότητα με την γνωριμία τοπικών ηθών και εθίμων και την δημιουργία σχέσεων με τον τοπικό πληθυσμό. Οι τουριστικοί προορισμοί καλύπτουν όλη την Ελλάδα και η παραμονή διαρκεί 5 με 7 ημέρες.

Φορείς του κοινωνικού τουρισμού είναι: η Εργατική Εστία για τους ασφαλισμένους στο Ι.Κ.Α, η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς για την νεολαία της χώρας και ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού για όλους τους υπόλοιπους.

8.8. Τουρισμός Υγείας

Είναι η μορφή τουρισμού που χαρακτηρίζεται από το κίνητρο υγεία, συνήθως συνδέεται με την ύπαρξη πηγών στους τόπους ανάπτυξης του και προσφέρει πέρα από θεραπευτικές υπηρεσίες και μια σειρά υπηρεσιών χαλάρωσης και ψυχικής ευεξίας. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη του είναι οι ειδικά διαμορφωμένοι χώροι. Διακρίνεται στις εξής μορφές:¹⁹

1. Θεραπευτικός.

Απευθύνεται σε άτομα που πάσχουν από κάποια πάθηση και οι τρόποι αντιμετώπισης της μπορεί να γίνει σε ειδικά κέντρα όπου αναπτύσσονται τεχνικές όπως η λουτροθεραπεία, η λασποθεραπεία, η ποσιθεραπεία, εισπνοθεραπεία, η πηλοθεραπεία, χαλάρωσης και αναζωογόνησης.

2. Τουρισμός υγιεινής και φυσικής διαβίωσης.

Απευθύνεται σε άτομα που ακολουθούν πρόγραμμα υγιεινής διατροφής σε συνδυασμό με αθλητικές δραστηριότητες, κούρα ομορφιάς και διαιτητική παρακολούθηση.

3. Τουρισμό ατόμων με ειδικές ανάγκες.

¹⁸ Διαδίκτυο : <http://www.ellada-diakopon.gr>

¹⁹ Ομοίως με παραπομπή 18

Απευθύνεται σε άτομα με αναπηρία και προσφέρει ευκαιρίες για ταξίδι και ψυχαγωγία. Συχνά συμπεριλαμβάνεται υδροκινησιοθεραπεία σε ειδικά κέντρα.

4. Τουρισμός τρίτης ηλικίας.

Προσφέρεται για άτομα άνω των 60 ετών που αναζητούν ήσυχο περιβάλλον, συμμετοχή σε κοινωνικές ενασχολήσεις και επισκέψεις σε ιαματικά κέντρα εκτός περιόδου αιχμής. Απαιτείται προσαρμογή των εγκαταστάσεων υποδοχής στις ιδιαίτερες απαιτήσεις, που προκύπτουν από την ηλικία των τουριστών. Η περίοδος δραστηριοποίησης διαρκεί από τον Απρίλιο έως τον Οκτώβριο, χωρίς όμως να παρατηρείται έντονη εποχικότητα.

Η Ελλάδα διαθέτει πλούτο ιαματικών πηγών ,απαριθμώντας περίπου 850 πηγές από τις οποίες μόνο το 50% είναι σε κοινή χρήση. Σε πολλές περιπτώσεις τα ιαματικά λουτρά βρίσκονται σε τοποθεσίες ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με αποτέλεσμα να μπορεί εύκολα να συνδυαστεί με τον οικοτουρισμό.

Γνωστές θεραπευτικές πηγές γνωστές ακόμα από την αρχαιότητα με ποικίλη φυσικοχημική σύσταση υπάρχουν στον Έβρο, στη Σαμοθράκη, στη Δράμα, στο Σιδηρόκαστρο Σερρών, στην Αιδηψό, στις Θερμοπύλες, στην Ικαρία και στην Υπάτη.

Η παραμονή των επισκεπτών διαρκεί 13 με 14 ημέρες με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα οφέλη για την τοπική κοινωνία. Παρατηρείται λοιπόν σημαντική τόνωση της οικονομίας, υπάρχει δυνατότητα να δημιουργηθούν ειδικότητες όπως(φυσιοθεραπευτής, εργοθεραπευτής, διατροφολόγος, γυμναστής) και νέες θέσεις απασχόλησης εφόσον βελτιωθούν οι υποδομές μεταφορών και εγκαταστάσεων.

8.9. Τουρισμός Περιπέτειας

Είναι σύνολο έντονων δραστηριοτήτων που βρίσκονται σε απόλυτη συνάρτηση με τη φύση και λαμβάνουν χώρο σε μη αστικές περιοχές. Περιλαμβάνει υπαίθρια διανυκτέρευση ή σε αγροτουριστικά καταλύματα, οδοιπορία, ανακαλύψεις, εξερευνήσεις και κατακτήσεις δυσπρόσιτων τόπων.²⁰

Σε όλες τις περιπτώσεις παρέχεται προστασία και ασφάλεια των τουριστών εκ μέρους των ιδιωτικών εταιρειών καθώς και ο ειδικός εξοπλισμός και η μεταφορά τους. Μέσα από τέτοιες δραστηριότητες μπορούν να αναδυθούν επαγγέλματα όπως ο οδηγός βουνού και ο χαρτογράφος. Τα είδη που περιλαμβάνονται στον τουρισμό περιπέτειας είναι τα παρακάτω:

➤ Ορειβασία

Είναι ήπια δραστηριότητα που γίνεται πάνω σε βουνά μέσω μονοπατιών ενώ πολλές φορές η χάραξη διαδρομής γίνεται κατ' επιλογή του ορειβάτη. Η πρώτη οργανωμένη ανάβαση Ελλήνων με στόχο την ορειβατική περιπέτεια έγινε το 1896 στη Πάρνηθα. Στο άθλημα μπορούν να πάρουν μέρος άτομα ηλικίας από 8 έως 80 ετών όλη την διάρκεια του έτους.

➤ Trekking

Είναι πεζοπορία μέσα σε μονοπάτια και διαδρομές στο βουνό ή χωματόδρομους με την συνοδεία επαγγελματία οδηγό βουνού. Τα άτομα που μπορούν να ασχοληθούν ανήκουν σε όλες τις ηλικίες. Τόποι άσκησης της πεζοπορίας είναι σχεδόν όλα τα βουνά της Ελλάδας όπως: τα Καλάβρυτα, ο Χελμός, ο Όλυμπος, το Ψηλορείτης, το Βελούχι, η Χελιδόνα και ο Ταΰγετος.

➤ River trekking

Είναι πεζοπορία κατά μήκος των όχθων των ποταμών κατά την διάρκεια της θερινής περιόδου κυρίως.

➤ Canyoning

Είναι μια σύνθετη δραστηριότητα που περιλαμβάνει τη διάσχιση φαραγγιών, την πεζοπορία, την αναρρίχηση βράχων ή αναρριχητικών πεδίων, την ανάβαση καταρρακτών (ραπέλ), το πέρασμα

²⁰ Ενημερωτικό έντυπο από την εταιρεία υπαίθριων σπορ: "Trekking Hellas"

πάνω από ποτάμια και σε περιπτώσεις το κολύμπι. Γίνεται με την καθοδήγηση έμπειρων συνοδών σε περιοχές όπως ο Όλυμπος, τα Βαρδούσια, τα Μετέωρα και άλλα μικρότερα βουνά.

➤ Rafting

Αφορά την κατάβαση ποταμών με φουσκωτή βάρκα. Για την άσκηση του δεν απαιτούνται γνώσεις τεχνικής καθώς το ρεύμα του ποταμού αποτελεί την κινητήριου δύναμη. Το πλήρωμα αποτελείται από 6 μέχρι 8 κωπηλάτες με συνοδεία πάντα επαγγελματία οδηγού ποταμών.

Το άθλημα ξεκίνησε το 1985 από ιδιωτικές εταιρείες extreme spor. Μερικά από τα δημοφιλή ποταμιά άσκησης του spor είναι ο Ταυρωπός στην Ευρυτανία, ο Λούσιος και Αλφειός της ορεινής Αρκαδίας, ο Εύηνος στην Ναυπακτία, ο Αλιάκμονας στη Θεσσαλία, ο Άραχθος στην Ήπειρο και ο Βενέτικος στα Γρεβενά με δυσκολία αυξητικής τάσης από 1 μέχρι 6.

➤ Kayak ποταμού

Είναι κατάβαση ποταμού με μονοθέσιο ελαφρύ και ευέλικτο σκάφος. Κατασκευάζεται από πολυεστέρα ή άλλα συνθετικά υλικά. Απαιτεί φυσική δύναμη, γνώσεις τεχνικής ενώ απαραίτητη κρίνεται και η παρακολούθηση σχολής.

➤ Canoe – Kayak

Είναι η περιήγηση σε λίμνη με διθέσια άνετα σκάφη με σκοπό την εξερεύνηση απρόσιτων περασμάτων και στενών. Η συνοδεία επαγγελματία οδηγού είναι απαραίτητη. Οι λίμνες Πλαστήρα, των Κρεμαστών και της Καστοριάς ενδείκνυνται για τέτοιου είδους δραστηριότητα.

➤ Monoraft

Κατάβαση ποταμού με μονοθέσια φουσκωτή βάρκα. Ένας

➤ Hot Dog

Είναι η κατάβαση ποταμών με διθέσια φουσκωτά σκάφη. Έχουν περισσότερο ψυχαγωγικό ρόλο παρά επιδιώκουν την άθληση του ατόμου. 6 με 8 φουσκωτές βάρκες.

➤ Hydro speed

Είναι η κατάβαση ποταμού με ειδική σανίδα που της δίνει ώθηση το ρεύμα του ποταμού ή το ανθρώπινο σώμα όπου απαιτείται. Η καθοδήγηση γίνεται από επαγγελματία οδηγό ποταμού.

➤ Mountain bike

Είναι η ποδηλασία σε δασικές εκτάσεις με 21 ή 28 ταχυτήτων ποδήλατα, που διαθέτουν όλες εκείνες τις προδιαγραφές ασφάλειας των επισκεπτών σε ανώμαλους δρόμους.

➤ Ιππασία

Οι αναβάτες υπεύθουν εκπαιδευμένα άλογα ακολουθώντας προκαθορισμένες δασικές διαδρομές με συνοδεία επαγγελματιών εκπαιδευτών. Πολύ συχνά διάφορα ιππικά κέντρα διοργανώνουν διαδρομές με άλογα με τη συμμετοχή αρχάριων ίππων ή αγώνες ταχύτητας. Σε πολλά μέρη της Ελλάδας μπορεί κανείς να εξασκηθεί στη ιππασία όπως στην Ναύπακτο, στην Ήπειρο, στο Πήλιο, στην Κέρκυρα, στην Ευρυτανία και στην Κρήτη.

➤ Τοξοβολία

Γίνεται σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους με εκπαιδευτικά τόξα.

➤ 4 x 4 car driving ή jeep safari

Είναι η διάσχιση ορεινών διαδρομών, δασικών δρόμων, πέραςμα ποταμών και ανάβαση βουνών με ιδιόκτητο ή ενοικιασμένο τζιπ, με την συνοδεία ενός ακόμα τζιπ υποστήριξης και έμπειρου οδηγού.

➤ Παιδικές κατασκηνώσεις υπαίθρου

Απευθύνονται σε παιδιά που αναζητούν πρωτοτυπία, διασκέδαση και ταυτόχρονα εκπαιδευτικό χαρακτήρα στα spor του βουνού και του νερού. Το ημερήσιο πρόγραμμα περιλαμβάνει υγιεινή διατροφή, πλήθος υπαίθριων δραστηριοτήτων, παιχνίδια προσανατολισμού και περιβάλλοντος, εργαστηριακές κατασκευές και θεατρικά παιχνίδια. Οι δραστηριότητες σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να απευθύνονται σε διαφορετικές ομάδες ηλικιών από 8 έως 15 ετών. Η διαμονή γίνεται σε αντίσκηνα τύπου "ιγκλού" των 2 με 3 ατόμων.

Τα παιδιά αναπτύσσουν αυτοπεποίθηση, σωστή κρίση, πρωτοβουλία, και κοινωνικότητα. Ο εξοπλισμός των παιδιών είναι προσωπικός. Κάθε κατασκηνώση στελεγχώνεται από τον υπεύθυνο κέντρου που είναι συνήθως παιδαγωγός ή καθηγητής φυσικής αγωγής ώστε να παρέχεται σωστή και ασφαλή λειτουργία του κέντρου.

Κατασκηνωτικά κέντρα υπαίθριων δραστηριοτήτων συναντάμε στην Ευρυτανία, στη λίμνη Πλαστήρα, στο ποταμό Βενέτικο.

Δραστηριότητες του "αέρα" είναι:

➤ Το ultra light

Αποτελεί διαθέσιμο δελταπλάνο για μια πανοραμική περιήγηση πάνω από κοιλάδες, βουνά και λίμνες.

➤ Το pararente

Είναι αλεξίπτωτο που ωθείτε με την δύναμη του ανθρώπινου σώματος από κάποιο ύψωμα. Ιδιαίτερα επικίνδυνο σπορ που προσφέρει όμως έντονες συγκινήσεις για τους λάτρεις του.

8.10. Χειμερινός Τουρισμός

Είναι εκείνες οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρο σε ορεινές ή ημιορεινές περιοχές την περίοδο του χειμώνα. Διακρίνεται στους:

➤ Χιονοδρομικό

Αφορά την ενασχόληση με τα χειμερινά σπορ, με κύρια δραστηριότητα το σκι. Είναι η κατάβαση με πέδιλα σε χιονισμένες πλαγιές. Ο εξοπλισμός περιλαμβάνει τα σκι, αντιανεμική φόρμα, ειδικές μπότες, τα μπατόν και μάσκα. Υπάρχουν τριών ειδών σκι. Το αλπικό σκι που γίνεται μέσα από δασώδεις περιοχές και απότομες πλαγιές. Στα πρωταθλήματα σημασία έχει ο χρόνος κατάβασης. Το νορβηγικό σκι που γίνεται σε σχεδόν επίπεδες πίστες, όπου ο σκιέρ πρέπει να καλύψει μια συγκεκριμένη απόσταση από αντίστοιχη διαδρομή σε λίγο χρόνο και το ελεύθερο σκι. Οι θαρραλέοι του σπορ δοκιμάζουν το άλμα με σκι. Ξεκινώντας από μια κάθετη πίστα εκτινάσσονται από μια αποβάθρα επιδιώκοντας να καλύψουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απόσταση στον αέρα.

Το snowboard γίνεται με την βοήθεια σανίδας ενώ ο εξοπλισμός περιλαμβάνει ειδική ισοθερμική φόρμα και ειδικές μπότες. Η χιονοδρομία αρχικά ξεκίνησε από την ανάγκη της γρήγορης μετακίνησης των κατοίκων της Βόρειας και Βορειοδυτικής Ευρώπης πάνω στο χιονοσκεπαστο έδαφος. Στην Ελλάδα το αγώνισμα εμφανίστηκε για πρώτη φορά στα 1928-1930. Σήμερα απαριθμούμε είκοσι χιονοδρομικά κέντρα στη Μακεδονία, στη Θεσσαλία, στην Ήπειρο, στη Στερεά Ελλάδα, στην Πελοπόννησο, στην Εύβοια και στην Κρήτη.

➤ Παραχείμασης.

Είναι σύνολο ήπιων δραστηριοτήτων που απευθύνονται κυρίως σε άτομα τρίτης ηλικίας χαμηλού συνήθως εισοδήματος. Τα βασικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού στην Ελλάδα είναι ο ήπιος κλίμα των χειμερινών μηνών και η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, στοιχεία που προσφέρονται σε νότιες περιοχές της χώρας όπως η Ρόδος και η Κρήτη και συμβάλλουν στη δημιουργία ενός ελκυστικού τουριστικού πλέγματος.

8.11. Θαλάσσιος Τουρισμός

Είναι εκείνη η μορφή τουρισμού που σχετίζεται με δραστηριότητες που εμπεριέχουν το υγρό στοιχείο και πραγματοποιούνται την θερινή κυρίως περίοδο.²¹ Είναι ολιγοήμερος τουρισμός, απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες, παρουσιάζει όμως έντονη εποχικότητα. Το θαλάσσιο τουριστικό προϊόν συνθέτουν:

1. Αθλητικά-ψυχαγωγικά σπορ και ναυταθλητικές δραστηριότητες ατομικού ή συλλογικού χαρακτήρα.

Τα κυριότερα θαλάσσια σπορ είναι:

²¹ Βενετοπούλου Ι., κείμενο ομιλίας με θέμα: "Το επαγγελματικό yachting και ο θαλάσσιος τουρισμός", Συνέδριο Economist: "Ο τουρισμός – Ο μοχλός ανάπτυξης της Ελλάδας", Αθήνα 3-4/12/1998

➤ Ψάρεμα

Είναι ένα από τα πιο γνωστά σπορ ενώ για πολλούς ανθρώπους αποτελεί πηγή εισοδήματος. Γίνεται με απλή πετονιά ή καλάμι από τη στεριά ή από βάρκα.

➤ Κατάδυση

Είναι μια δραστηριότητα που προσφέρει ανεπανάληπτες συγκινήσεις και εξερευνήσεις στον υποθαλάσσιο χώρο. Η Ελλάδα λόγω της γεωμορφολογικής της θέσης, με το πλήθος των ακτών και νησιών της προτείνει πολλούς υπέροχους προορισμούς για τους λάτρεις της κατάδυσης.

Διακρίνουμε δυο είδη κατάδυσης: την απλή (με μάσκα, αναπνευστήρα και βατραχοπέδιλα) και την υποβρύχια (με ειδική ισοθερμική στολή, μάσκα, αναπνευστήρα, βατραχοπέδιλα, μπουκάλες οξυγόνου και ειδικό δίπλωμα). Κρίνεται απαγορευτική μια κατάδυση χωρίς την συνοδεία έμπειρου δύτε.

➤ Ιστιοπλοΐα ή Yachting

Γίνεται με ιστιοπλοϊκά επανδρωμένα σκάφη ή γιοτ, μηχανοκίνητα ή με πανιά. Αποτελεί δραστηριότητα αναψυχής ατόμων με υψηλά κυρίως εισοδήματα.

➤ Σέρφινγκ ή Water skiing

Περιλαμβάνει σανίδα με πέδιλα ή χωρίς, που γυμνάζει όλο το σώμα. Απαιτείται ευνοϊκός άνεμος.

➤ Κανό

Επιτρέπει την εξερεύνηση θαλάσσιων σπηλαίων και γενικότερα την φυσιολατρική περιήγηση. Το κανό είναι μονοθέσιο σκάφος, κωπήλατο που εξασφαλίζει γυμναστική χωρίς να χρειάζεται ιδιαίτερη προσπάθεια από τον κωπηλάτη.

➤ Jet-Ski

Δραστηριότητα που απολαμβάνετε από νέους κυρίως ανθρώπους που ζητούν έντονη δράση. Το jet-ski είναι μηχανάκι θαλάσσης που αναπτύσσει μεγάλη ταχύτητα. Απαιτείται ειδικό δίπλωμα.

➤ Μπανάνα

Είναι ομαδικό και διασκεδαστικό σπορ, αποτελείται από ένα λαστιχένιο σωλήνα όπου επιβαίνουν 4 με 5 άτομα και σύρεται από ταχύπλοο σκάφος. Στόχος του οδηγού είναι να ανατρέψει τους επιβαίνοντες.

➤ Σαμπρέλες

Ένα επίσης έντονο σπορ θαλάσσης που περιλαμβάνει μια ή δυο πλαστικές κουλούρες που τις σέρνει ένα σκάφος με σκοινί.

2. Θαλασσοθεραπεία.

Η ευεργετική επίδραση του θαλασσινού νερού, της άμμου, του ηλίου και της καθαρής ατμόσφαιρας λειτουργούν αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση ορισμένων παθήσεων ατόμων όλου του ηλικιακού φάσματος.

3. Θαλάσσιες περιηγήσεις.

Είναι τουρισμός σκαφών, θαλαμηγών και κρουαζιερόπλοιων που μετακινούνται για λόγους αναψυχής μεταξύ των νησιών, γνωστές και ως κρουαζιέρες.

Τα προβλήματα που εντοπίζονται στην ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού στην Ελλάδα είναι μακράν όλων η ανεπαρκής υποδομή των λιμενικών εγκαταστάσεων. Θεωρείται παραπάνω από χρήσιμο η κατασκευή περισσότερων μαρίνων με σύγχρονο εξοπλισμό για τις θαλαμηγούς, περιφερειακά καταφύγια κοντά στους τουριστικούς πόλους έλξης, επισκευαστικοί χώροι και το ανάλογο μόνιμο βοηθητικό προσωπικό.

Η μόλυνση του θαλάσσιου πλούτο από τα διερχόμενα σκάφη απειλεί το υγρό οικοσύστημα καθώς και την αύξηση της τουριστικής κίνησης. Δυστυχώς οι προσπάθειες προς ευαισθητοποίηση του κοινού αλλά και των ιδιοκτητών σκαφών κρίνονται άκαρπες αφού το εύκολο κέρδος υπερέχει αυτών.

Επίσης παρατηρείται συχνά πολυδιάσπαση των εμπλεκόμενων φορέων και ασάφεια ως προς τα όρια δραστηριοποίησης για την αντιμετώπιση προβλημάτων.

8.12. Αθλητικός Τουρισμός

Είναι η μορφή τουρισμού που σχετίζεται με την άσκηση αθλητικών δραστηριοτήτων με σκοπό τη διατήρηση και προαγωγή της σωματικής, πνευματικής και ψυχικής υγείας αλλά λειτουργεί και ως μέσο θεραπευτικής αγωγής. Οι θετικές δράσεις της άθλησης αξιοποιούνται τα τελευταία χρόνια και προβάλλονται ως τουριστικό προϊόν και κατηγοριοποιούνται σε:

- Τουρισμό μετακίνησης φιλάθλων
- Τουρισμό για προπονήσεις αθλητών εκτός έδρας
- Άθληση τουριστών που αθλούνται ευκαιριακά

Στην Ελλάδα το κλίμα, η γεωμορφολογία και οι περιβαλλοντικές συνθήκες συνθέτουν σε αρκετές περιοχές τόπους κατάλληλους για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού. Τα σπορ που περιλαμβάνονται είναι: μπάσκετ, βόλεϊ, ποδόσφαιρο, τένις, γκολφ, σπορ του βουνού του αέρα και τα λεγόμενα "σπορ περιπέτειας" όπως ράφτινγκ, ραπέλ, ορειβασία, αναρρίχηση, καγιάκ.

Μεμονωμένο άθλημα ή τουριστικά πακέτα που περιλαμβάνουν και άλλες μορφές προσφέρονται σε διάφορες τοποθεσίες της Ελλάδας όπως ο Όλυμπος. Ο αθλητισμός δημιουργεί την κοινωνική συνοχή μεταξύ των μελών της.

8.13. Ορεινός Τουρισμός

Είναι ο τύπος τουρισμού που αναπτύσσεται σε ορεινό περιβάλλον, με πληθώρα οροπεδίων και αναδεικνύει τα γεωμορφολογικά και φυσικά χαρακτηριστικά του τόπου.

Οι ορεινοί όγκοι μπορούν να φιλοξενήσουν επισκέπτες που επιθυμούν την επαφή με τη φύση και τη διαμονή σε παραδοσιακούς ξενώνες.

Άξια παρατήρησης είναι οι αρχιτεκτονικές κατασκευές των σπιτιών της υπαίθρου, οι τέχνες (ξυλογλυπτική, υφαντική, επεξεργασία γυαλιού) και η χειροτεχνία γενικότερα.

Η Ελλάδα προσφέρεται για ορεινό τουρισμό καθώς αποτελείται από ένα ξεχωριστό σύνολο οροπεδίων όπως ο Όλυμπος, τα Βαρδούσια, ο Παρνασσός, ο Ψηλορείτης, η Καλιακούδα, αλλά και μικρότερων υψιπέδων. Μπορούν να συμμετέχουν άτομα όλων των ηλικιών, με συνοδεία οδηγό βουνού και φυσικά τον απαραίτητο εξοπλισμό.

8.14. Θερινός Τουρισμός

Είναι οι μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται τη θερινή περίοδο και διακρίνονται στους:

- Παράκτιος (κοντά σε παραλίες και ακτές) με διαμονή σε παράκτια Θέρετρα και καταλύματα. Η Ελλάδα είναι πλούσια σε νησιά και επομένως διαθέτει ένα αξιόλογο αριθμό ακτών. Οι λάτρες του θερινού τουρισμού μπορούν να παραθερίσουν σε οργανωμένα ή ελεύθερα κάμπινγκ δίπλα στη θάλασσα απολαμβάνοντας μια σειρά δραστηριοτήτων και έχοντας τη δυνατότητα να γνωρίσουν ανθρώπους και να ανταλλάξουν εμπειρίες. Τέτοιες περιοχές συναντά κανείς στην Κρήτη, στον Έβρο, στη Θεσσαλία ακόμα και στα προάστια της Αττικής.

- Παραλίμνιος (κοντά σε λίμνες). Η διαμονή μπορεί να γίνει σε ξενώνες ή Καταλύματα ή σε σκηνές δίπλα σε λίμνες. Η παρατήρηση της τοπικής χλωρίδας και πανίδας, η παρακολούθηση σπάνιων και υπό εξαφάνιση πουλιών (bird watching) και η διεξαγωγή πειραμάτων αποτελούν συμπληρωματικές δραστηριότητες πέρα από την αναζήτηση ηρεμίας στη γαλήνη των νερών μιας λίμνης. Μοναδικής ομορφιάς λίμνες είναι των Κρεμαστών στην Ευρυτανία η Μικρή και Μεγάλη Πρέσπα στη Φλώρινα και η λίμνη της Καστοριάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ξεκίνησε μια περίοδο που οι άνθρωποι επιζητούσαν την αλλαγή στάσης απέναντι στην τουριστική δραστηριότητα και την αναζήτηση διαφορετικών παραστάσεων που θα συνδέονταν με το φυσικό περιβάλλον ενώ στο πέρασμα του χρόνου σημειώθηκε η εξής σημαντική παρατήρηση : από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού προκύπτουν οφέλη τόσο για την τοπική οικονομία όσο και την οικονομία.

Αρχικά ο εναλλακτικός τουρισμός βασίζεται στις υποδομές του κλασσικού - μαζικού τουρισμού και λειτουργεί συμπληρωματικά. Χωρίς την ύπαρξη της αναγκαίας υποδομής σε υπηρεσίες, που εξυπηρετούν και βοηθούν τους επισκέπτες, αλλά και εγκαταστάσεων (πάντα κατάλληλα διαμορφωμένων ώστε να μην αλλοιώνουν τα τοπικά χαρακτηριστικά της περιοχής) είναι δύσκολο να αναπτυχθεί κάθε είδους τουρισμού.

Όσον αφορά τη βελτίωση και διατήρηση των υπαρχουσών υποδομών, υπεύθυνοι είναι η Τοπική Αυτοδιοίκηση σε συνεργασία με τον τοπικό και επιχειρηματικό πληθυσμό. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση φέρει ευθύνη στην κάλυψη του τομέα της καθαριότητας, με βασικές υποδομές όπως η ύδρευση, η αποχέτευση και το οδικό δίκτυο ενώ θα πρέπει να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στο αυξημένο λειτουργικό κόστος αλλά και στη συντήρησή τους, μέσα από την επιβολή τελών και φόρων στους πολίτες αλλά και ιδίων εσόδων. Παρόλα αυτά κρίνεται παραπάνω από σημαντική η στήριξη των τοπικών αυτοδιοικούμενων οικονομιών από την Κεντρική Διοίκηση, το Κράτος.

Ο τουρισμός, σαν απασχόληση, συμπληρωματική ή όχι ανέκαθεν αποτελούσε προσοδοφόρα δύναμη. Στις αγροτικές περιοχές ή πλέον στο χώρο υπαίθρου, οι αγρότες και κυρίως οι αγρότισσες, ξεκίνησαν να πωλούν τα προϊόντα που παρήγαγαν οι ίδιοι στους επισκέπτες, αυξάνοντας το εισόδημά τους και προσφέροντας περισσότερες ανέσεις στην οικογένειά τους. Από την πλευρά τους οι επισκέπτες εκτιμώντας τη γνήσια και άδολη αντιμετώπιση που είχαν, επαναλάμβαναν τις επισκέψεις τους και προμηθεύονταν τα προϊόντα τοπικής παραγωγής ώστε να συνεχιστεί αυτή η αδιάκοπη ανταλλαγή. Σταδιακά η απλή ανταλλαγή προϊόντων και χρηματικής αξίας πέρασε σε ένα πιο προσωπικό επίπεδο. Οι κάτοικοι της υπαίθρου επιδίωξαν την επαφή με τον "έξω" κόσμο, αναζητώντας διαρκώς την συναναστροφή με άλλους ανθρώπους και λαούς, αφού βελτιώνει την κοινωνική και πολιτιστική πλευρά του τόπου, διευρύνονται οι ορίζοντες, νέες ιδέες εδραιώνονται ενώ ξεπερνιούνται δυσκολίες συνεννόησης, κοινωνικών, ταξικών, πολιτικών, ρατσιστικών και θρησκευτικών διαφορών.

Η κατασκευή παραδοσιακών ξενώνων και καταλυμάτων σε χώρους με φυσική ομορφιά ήταν το επόμενο βήμα, κάτι όμως που οδήγησε στην σχετική αποκοπή του αγρότη με την γεωργία και την μετάλλαξη του σε επιχειρηματία.

Η τουριστική αγορά σιγά σιγά ανοίγεται και όλο και περισσότεροι κάτοικοι της υπαίθρου συμμετέχουν αυξάνοντας το εισόδημα τους και την ποιότητα ζωής τους.

Οι νέες θέσεις απασχόλησης στον τουριστικό τομέα συγκρατούν τον πληθυσμό στις εστίες τους αποτρέποντας την έξοδο στα μεγάλα αστικά κέντρα. Το συνολικό εγχώριο προϊόν αυξάνεται με συνακόλουθη αύξηση των επενδύσεων, περαιτέρω βελτίωση των υποδομών που αναζωογονούν το τοπικό εμπόριο και τη βιομηχανία.

Σήμερα διαρκώς νέοι άνθρωποι στρέφονται προς τις τουριστικές δραστηριότητες εξασφαλίζοντας ένα διόλου ευκαταφρόνητο εισόδημα και με ιδιωτική πρωτοβουλία επενδύουν σε αυτόν τον τομέα, είτε ανεγείροντας καταλύματα κοντά στη φύση, είτε αναπαλαιώνοντας παραδοσιακούς χώρους ή εργαστήρια. Ακόμα η αναβίωση ξεχασμένων εθίμων και τεχνικών μπορεί να αποτελέσει τμήμα μιας τουριστικής δραστηριότητας που αποφέρει πέρα από οικονομικά οφέλη και μια σειρά από θετικές επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία, όπως η προβολή και η ανάδειξη κάθε περιοχής. Κάθε τόπος είναι ξεχωριστός, είναι μοναδικός. Οι κάτοικοι οφείλουν να αναδείξουν ή ακόμα και να ανακαλύψουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συμβάλλοντας στη γενικότερη πολιτιστική κληρονομιά μιας χώρας.

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού στον τομέα του τουρισμού είναι ένα ακόμη στοιχείο που πρέπει να κερδίσει η Τοπική Αυτοδιοίκηση κάθε τόπου. Πλέον οι υποδομές και η καλή διάθεση των κατοίκων ίσως να μην είναι αρκετά για να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη. Οι αρμόδιοι θα πρέπει να εντάξουν στην πολιτική τους τον παράγοντα εκπαίδευση που αποτελεί σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι απαραίτητα στοιχεία όχι μόνο από πλευράς του τοπικού επιχειρηματικού πληθυσμού και των φορέων άσκησης πολιτικής αλλά και γενικότερα της τοπικής κοινωνίας καθώς η επαφή με τους επισκέπτες προϋποθέτει άριστη γνώση κανόνων συμπεριφοράς, φιλοξενίας, παροχής υπηρεσιών αλλά και εξοικείωση με όρους όπως η ποιότητα και διαφοροποίηση υπηρεσιών και προϊόντων που μέχρι πρότινος ήταν άγνωστοι.

Οι υπάρχουσες φυσικές και πολιτιστικές συνθήκες μιας περιοχής είναι αξιοσημείωτος πόλος έλξης επισκεπτών, περιηγητών και η προστασία και διατήρηση τους οφείλει να απασχολεί όλους τους κατοίκους αλλά πολύ περισσότερο τους άμεσα ενδιαφερόμενους. Το πέρασμα του χρόνου και ένα μεγάλο μέρος επισκεπτών είναι πιθανόν να προκαλέσουν σαρωτικές αλλαγές σε ένα οικοσύστημα και ένα πλήθος αρνητικών κοινωνικών φαινομένων όπως η χαλάρωση των οικογενειακών θεσμών, η επικράτηση της νοοτροπίας του μεγάλου και άμεσου κέρδους αδιαφορώντας για το μέλλον, η σταδιακή απώλεια πολιτιστικών στοιχείων που σε τελευταία ανάλυση αποτελούν τα στοιχεία ταυτότητας ενός τόπου αλλά και των ανθρώπων. Θα πρέπει λοιπόν να γίνει από όλους αντιληπτή η έννοια της φέρουσας ικανότητας μιας περιοχής, ώστε να προνοήσουν για τυχόν αρνητικές και αναπάντεχες αλλαγές στην τοπική κοινωνία και το περιβάλλον.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση παίζει σημαντικό ρόλο στην απόφαση της επιλογής των τουριστικών επενδύσεων που θα εφαρμοστούν σε μια περιοχή, κατευθύνοντας την πολιτική της προς συγκεκριμένες μορφές τουρισμού που θεωρεί ότι έχουν τις προδιαγραφές για αξιόλογη ανάπτυξη, ζητώντας πολλές φορές και τη συμμετοχή και του ιδιωτικού τομέα.

Έχει παρατηρηθεί ότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού συνεχώς εξελίσσονται και πολλαπλασιάζονται, εκφράζοντας τις αναρίθμητες ανάγκες και προτιμήσεις των τουριστών. Η αντιμετώπιση των νέων εξελίξεων από τους κατοίκους μιας τοπικής κοινωνίας πρέπει να είναι συλλογική. Η συνεργασία και η τοπική αλληλεγγύη μεταξύ των φορέων που σχετίζονται με τον τουρισμό και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι αναγκαία και πρέπει να βασίζεται στην ειλικρίνεια και την ισοτιμία. Η ανάπτυξη ξεκινά από τη βάση, από τους ίδιους τους κατοίκους που γνωρίζουν την περιοχή τους, τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες καθώς και σε ποιο σημείο πρέπει να εστιάσουν τις ενέργειές τους για την λήψη μέτρων και αποφάσεων που αφορούν τον τόπο τους. Η ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού φέρνει τους κατοίκους αντιμετώπους με μια πληθώρα καταστάσεων που μπορούν να διεκπεραιωθούν επιτυχώς μόνο μέσα από την τοπική συνεργασία και την ευαισθητοποίηση όλων.

Στο πλαίσιο της αγροτουριστικής πολιτικής στην Ελλάδα και με την υποστήριξη του ιδιωτικού τομέα, αναπτύχθηκαν πολλοί γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί αλλά και συνεταιρισμοί αγροοικοτεχνικού και αγροβιοτεχνικού χαρακτήρα που εξειδικεύονται στην παρασκευή και διάθεση παραδοσιακών προϊόντων, δηλαδή χειροτεχνημάτων και εδεσμάτων όπως τα εργόχειρα, τα γλυκά κουταλιού, οι μαρμελάδες και διάφορα άλλα τοπικά προϊόντα.

Η ανάπτυξη ενδεχομένως να μην είναι αποδεκτή από το σύνολο των κατοίκων για διάφορους λόγους.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση οφείλει να ενημερώνει τον απλό πολίτη και τους επιχειρηματίες για τις αποφάσεις που παίρνει στους τομείς του τουρισμού και της ανάπτυξης, μέσα από διεξαγωγή σεμιναρίων και ημερίδων πληροφόρησης και βέβαια την ενδυνάμωση των πληροφοριακών δικτύων.

Ο Αγροτουρισμός και οι υπόλοιπες εναλλακτικές μορφές τουρισμού προκαλούν αλυσιδωτές θετικές αντιδράσεις σε μια τοπική κοινωνία προωθώντας καινοτόμες ενέργειες ανάπτυξης και ένα αίσθημα απεξάρτησης των κατοίκων των χώρων υπαίθρου από τις μεγαλουπόλεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-2006

Ο τουρισμός αποτελεί για την Ελλάδα μια μεγάλη εθνική βιομηχανία που συνεισφέρει στην οικονομία και την απασχόληση. Η τουριστική πολιτική της χώρας που έχει διαμορφωθεί από το Υπουργείο Ανάπτυξης στηρίζεται από το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης.(Κ.Π.Σ) Ο τουρισμός συμβάλλει στην παραγωγή του 7% του ελληνικού Α.Ε.Π ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος συμμετοχής του σε άλλες χώρες της Ε.Ε είναι διπλάσιος κάτι που σημαίνει ότι τα περιθώρια ανάπτυξης είναι πολύ μεγάλα, με εξαιρετικά περιθώρια αύξησης της απασχόλησης στον τουριστικό τομέα. Παρακάτω αναλύονται οι πολιτικές και τα σχέδια στήριξης του ελληνικού τουρισμού.

10.1. Το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Γ' ΚΠΣ)

Το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, είναι το μεγαλύτερο αναπτυξιακό πρόγραμμα που σχεδιάστηκε από την Ελλάδα και υλοποιείται με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δίνει τη δυνατότητα να ολοκληρωθούν έργα και παρεμβάσεις που χρειάζεται η Ελλάδα σήμερα αλλά και τις επόμενες δεκαετίες. Βασικός στόχος είναι η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και η επίτευξη οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.

Το Γ' ΚΠΣ διακρίνεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες προγραμμάτων:

- Στα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ένα για κάθε συγκεκριμένο τομέα δραστηριότητας) και
- Στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ένα για κάθε μία από τις 13 Περιφέρειες της χώρας).

Τα ενταγμένα μέτρα του Γ' ΚΠΣ που αφορούν τη στήριξη του ελληνικού τουρισμού προβλέπουν κατά άξονα δράσης τα παρακάτω.²²

ΑΞΟΝΑΣ 1: Βελτίωση του επιχειρηματικού Περιβάλλοντος

Μέτρο 1.5.2: Περιλαμβάνει τη συμμετοχή σε δίκτυο συμβουλευτικής και μελετητικής υποστήριξης των ΜΜΕ του τουρισμού (συνολικού ύψους 21,44 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος: ΕΟΤ.

Στόχος του μέτρου: Η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών ΜΜΕ μέσω της δημιουργίας δομών στήριξης με χαρακτήρα ιδιωτικού δικαίου.

ΑΞΟΝΑΣ 2: Στήριξη και ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας

Μέτρο 2.2: Στήριξη επιχειρηματικότητας των τουριστικών επιχειρήσεων (συνολικού ύψους 207,42 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος - Ενδιάμεσος Φορέας Διαχείρισης: ΥΠΕΘΟ.

²² Οδηγός Γ' Κ.Π.Σ 2000-2006, Οργανισμός Αγροτικής Ανάπτυξης Στερεάς Ελλάδας

Στόχος του μέτρου: Ο ποιοτικός εκσυγχρονισμός των τουριστικών καταλυμάτων (ξενοδοχείων, κάμπινγκ, ενοικιαζόμενα καταλύματα) και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας όλων των κλάδων του τουρισμού, μέσω των κινήτρων που παρέχονται από τον αναπτυξιακό νόμο.

ΑΞΟΝΑΣ 3: Προώθηση της επιχειρηματικής αριστείας

Μέτρο 3.2: Προώθηση επιχειρηματικής αριστείας στον τουρισμό (συνολικού ύψους 0,57 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος: ΕΟΤ.

Στόχος του μέτρου: Η ανάδειξη της επιχειρηματικής αριστείας μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων. Πιο συγκεκριμένα προβλέπεται η επιβράβευση αριστείας στον τουριστικό κλάδο με αντίστοιχες προκηρύξεις που θα έχουν χαρακτήρα υποδείγματος.

ΑΞΟΝΑΣ 5: Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος

Μέτρο 5.1: Ενίσχυση εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (συνολικού ύψους 106,12 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος -ΕΦΔ: ΥΠΕΘΟ.

Στόχος του μέτρου: Η διαφοροποίηση του ελληνικού τουριστικού Προϊόντος και η άμβλυση της εποχικότητας της ζήτησης. Πιο συγκεκριμένα αφορά τις ιδιωτικές επενδύσεις που προσβλέπουν στην ίδρυση εγκαταστάσεων ειδικής μορφής (συνεδριακά κέντρα, μαρίνες, γήπεδα γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας, κέντρα τουρισμού υγείας, υδροθεραπευτήρια, χιονοδρομικά κέντρα, κέντρα αθλητικού- προπονητικού τουρισμού κ.α) μέσω του αναπτυξιακού νόμου. Στην ενότητα αυτή των επενδύσεων προβλέπεται να ενταχθούν όλες οι Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (ΠΟΤΑ). Οι ΠΟΤΑ δημιουργούνται με στόχο την ανάπτυξη ολοκληρωμένων τοπικών αγορών ακόμη και σε απομακρυσμένες παραμεθόριες περιοχές και συμβάλλουν στην ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων με ιδιαίτερα διαφοροποιημένο και ποιοτικό προσανατολισμό.

Μέτρο 5.2: Ολοκληρωμένες δράσεις πολιτιστικού τουρισμού (συνολικού ύψους 34,71 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος -ΕΦΔ: ΕΟΤ.

Στόχος του μέτρου: Η διαφοροποίηση και ο εμπλουτισμός του ελληνικού τουριστικού προϊόντος με την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και έμμεσα η άμβλυση της εποχικότητας της ζήτησης με δημόσιες επενδύσεις σε δίκτυα και διαδρομές και με επενδυτικά προγράμματα ιδιωτικών φορέων που θα υποβληθούν μετά από πρόσκληση ενδιαφέροντος προς τους ιδιώτες και φορείς που θα δημοσιεύσουν οι ενδιαμέσοι φορείς διαχείρισης (ΕΦΔ).

Μέτρο 5.3: Τουριστικά αγκυροβόλια (συνολικού ύψους 14,29 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος: ΕΟΤ.

Στόχος του μέτρου: Η διαφοροποίηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος και έμμεσα η άμβλυση της εποχικότητας της ζήτησης μέσω της εκμετάλλευσης του νησιωτικού χαρακτήρα της.

Μέτρο 5.4: Τουριστική Προβολή (συνολικού ύψους 9,71 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος: ΕΟΤ.

Στόχος του μέτρου: Η ενίσχυση της παρουσίας της χώρας στις αγορές, η αξιοποίηση των νέων αγορών ή τμημάτων αγορών καθώς και η σταδιακή δραστηριοποίηση και συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στο κόστος της τουριστικής προβολής.

Μέτρο 5.5: Προσέλκυση τουριστικής ζήτησης κατά τη χειμερινή περίοδο (συνολικού ύψους 4,29 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος: ΕΟΤ.

Στόχος του μέτρου: Η συμβολή στην αύξηση της ζήτησης κυρίως των ανεπτυγμένων τουριστικών περιοχών (περιοχές με κατάλληλα ενεργά καταλύματα και παρεχόμενες επιπρόσθετες εξυπηρετήσεις και διευκολύνσεις).

ΑΞΟΝΑΣ 8: Ανθρώπινο δυναμικό

Μέτρο 8.1: Αναμόρφωση της εκπαίδευσης και κατάρτιση στο χώρο του τουρισμού (συνολικού ύψους 45,3 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος: ΕΟΤ, ΣΤΕ (Σχολή Τουριστικής Εκπαίδευσης πρώην Σχολή Τουριστικών Επαγγελμάτων).

Στόχος του μέτρου: Η αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων μέσω της αναδιάρθρωσης και ριζικής αναμόρφωσης της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

ΑΞΟΝΑΣ 9: Τεχνική βοήθεια

Μέτρο 9.2: Τεχνική βοήθεια – Τομέας Τουρισμού (συνολικού ύψους 7,14 εκατομμυρίων ευρώ).

Αρχή εφαρμογής: ΕΟΤ, Τελικός δικαιούχος: ΕΟΤ.

Στόχος του μέτρου: Η υποστήριξη των τουριστικών δράσεων σε θέματα κατάρτισης των μελετών σκοπιμότητας, κατάρτισης συστημάτων πιστοποίησης, οργάνωσης, διαχείρισης, παρακολούθησης και ελέγχου της υλοποίησης μέτρων, τεχνικής βοήθειας καθώς και δαπανών επικοινωνίας για την ενημέρωση των ενδιαφερόντων.

10.2 Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα

Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) θεσμοθετήθηκαν βάσει του σχεδίου Περιφερειακής ανάπτυξης, ώστε η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός ολόκληρης της Ελληνικής Επικράτειας να γίνει πραγματικότητα, καθιστώντας τη χώρα ισχυρή μπροστά στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια πρόκληση. Ειδικότερα, το ΠΕΠ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 2000-2006 σχεδιάζει και υλοποιεί μια σειρά μέτρων και έργων, ώστε να πετύχει την συνολική και ισότιμη ανάπτυξη της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.²³

Σκοποί του Π.Ε.Π ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ είναι η σταθερή μείωση των ενδοπεριφερειακών διαφορών και η δημιουργία ευκαιριών επαγγελματικής απασχόλησης, κυρίως με την ανάπτυξη μιας ανταγωνιστικής τοπικής οικονομίας.

Το Πρόγραμμα επιδιώκει να καλύψει τις σημαντικότερες διαπιστωμένες ελλείψεις της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, αξιοποιώντας τα πλεονεκτήματα της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας της, τη νέα υποδομή στον τομέα των μεταφορών, καθώς και την γειτνίαση με την Αθήνα και τις βιομηχανικές της ζώνες.

Το Πρόγραμμα που εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την Ε(2001) 808 Απόφασή της, χρηματοδοτεί έργα συνολικού ύψους 865.355.000,00 €, από τα οποία το 75% (539,284 εκατ. €) καλύπτεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ το υπόλοιπο 25% με Εθνική Συμμετοχή (περίπου 205,3 εκατ.€) και Ιδιωτική Συμμετοχή (120,7 εκατ.€).

Βασικός αρωγός σε αυτή την προσπάθεια είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω των 3 Διαρθρωτικών ταμείων Χρηματοδότησης:

²³ Ομοίως παραπομπή 22

- Του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ)
- Του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)
- Του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ)

Το ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας 2000-2006 διαρθρώνεται σε 6 άξονες προτεραιότητας, καλύπτοντας τους αναπτυξιακούς στόχους της Περιφέρειας για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

1. Πρώτος Άξονας Προτεραιότητας : Μείωση των έντονων φαινομένων δυϊσμού με έμφαση στις ορεινές-αγροτικές περιοχές.
2. Δεύτερος Άξονας Προτεραιότητας : Προστασία του περιβάλλοντος. Αξιοποίηση των πολιτιστικών- ιστορικών πλεονεκτημάτων και του τουριστικού προϊόντος.
3. Τρίτος Άξονας Προτεραιότητας : Βασικές και κοινωνικές υποδομές. Ενίσχυση του αναπτυξιακού ρόλου των αστικών κέντρων.
4. Τέταρτος Άξονας Προτεραιότητας : Ενίσχυση – εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων και διασύνδεση με την τοπική οικονομία.
5. Πέμπτος Άξονας Προτεραιότητας : Ανθρώπινο δυναμικό.
6. Έκτος Άξονας Προτεραιότητας : Τεχνική βοήθεια

10.3. Το Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού 2000-2006

Αποσκοπεί στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και νέων ειδικοτήτων μέσα από την ανάπτυξη νέων και ειδικών μορφών τουρισμού, την επέκταση της τουριστικής περιόδου και την άμβλυνση της εποχικότητας.

Για να αποκτήσει το ελληνικό τουριστικό προϊόν ανταγωνιστικό προφίλ στο διεθνή χώρο θα πρέπει να αυξηθεί το μερίδιο στην ευρύτερη αγορά, να διαφοροποιηθεί σε σχέση με τα προϊόντα των ανταγωνιστών, να είναι ποιοτικό, να ενσωματώνει ένα όλο και μεγαλύτερο μέρος της εγχώριας παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών μέσα από την ενίσχυση του ρόλου του ανθρώπινου δυναμικού και της επιχειρηματικότητας και τον εκσυγχρονισμό των δομών της δημόσιας διοίκησης καθώς και των μηχανισμών άσκησης της τουριστικής πολιτικής.

Το Υπουργείο Ανάπτυξης καθορίζει και εφαρμόζει την ακολουθούμενη πολιτική ενώ εμπλέκονται και μια σειρά από υπουργεία, όπως το ΥΠΕΧΩΔΕ. Στα πλαίσια αυτά, για τον καλύτερο συντονισμό στην εφαρμογή της πολιτικής, απαραίτητη είναι η λειτουργία της Διυπουργικής Επιτροπής. Έτσι, στο Στρατηγικό Σχέδιο περιγράφονται οι τομείς όπου προκύπτει ανάγκη καλύτερου συντονισμού και κοινής – Διυπουργικής – δράσης για τη μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων και την επίτευξη των στόχων.²⁴

Οι ποιοτικοί στόχοι που τίθενται με ορίζοντα επίτευξης το 2010 είναι οι ακόλουθοι:

- Καλύτερος συντονισμός όλων των φορέων της «τουριστικής αλυσίδας» και αναβάθμιση της τριμερούς συνεργασίας (κυβέρνηση και τοπική αυτοδιοίκηση, επιχειρήσεις και εργαζόμενοι).
- Βελτίωση (της ανταγωνιστικότητας) της εικόνας και της θέσης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στις διεθνείς αγορές.
- Πλήρης τουριστική επιτυχία των μεγαλύτερων τουριστικών γεγονότων.
- Αναβάθμιση και διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς.
- Αναβάθμιση του συνόλου των εγκαταστάσεων και υπηρεσιών που απαρτίζουν την «τουριστική αλυσίδα».
- Προώθηση των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής καθώς και των οργανωτικών υποδομών.
- Ενίσχυση της «επιχειρηματικής κουλτούρας» και της επιχειρηματικότητας.

²⁴ Διαδίκτυο : <http://www.mintour.gr>

- Συστηματική ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος με το συγκριτικό πλεονέκτημα του πολιτιστικού μας αποθέματος.
- Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου των ανεπτυγμένων κυρίως περιοχών.

10.4. Οι πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη του ευρωπαϊκού υπαίθριου χώρου - Η κοινοτική πρωτοβουλία Leader + (2000-2006)

Σημαντικό στόχο των προτεραιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί η υποστήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης των παραμεθόριων και υπαίθριων αγροτικών περιοχών της. Η θέσπιση προγραμμάτων υποστήριξης της ευρωπαϊκής υπαίθρου σχετίζεται συχνά με συγκεκριμένα προγράμματα χρηματοδότησης επενδύσεων, διατήρησης των πόρων και υποστήριξης δημιουργίας υποδομών.

Τα ποσοστά των επενδύσεων σε τουριστικές δραστηριότητες της υπαίθρου φαίνεται να αυξάνονται πανευρωπαϊκά στις περιοχές της Δυτικής Μεσογείου και της Βόρειας Ευρώπης. Πιο συγκεκριμένα τα ποσοστά παρουσιάζονται ιδιαίτερα αυξημένα στην Ισπανία, την Πορτογαλία, την Γερμανία και το Βέλγιο.²⁵

Ένα σημαντικό πρόγραμμα που υποστηρίζει την ανάπτυξη στις αγροτικές και παραμεθόριες περιοχές της Ε.Ε είναι το Leader. Το Leader γενικότερα αποσκοπεί:

- Στην οικονομική διαφοροποίηση των υπαίθριων, αγροτικών και παραμεθόριων περιοχών
- Στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος
- Στην προστασία της ποιότητας ζωής της υπαίθρου

Μετά την επιτυχημένη πορεία των LEADER I & II που υλοποιήθηκαν στα κράτη μέλη της Ε.Ε την περίοδο (1992-2001) ακολουθεί η νέα πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης LEADER+ (2000-2006), η οποία παρόλο που διατηρεί το περιεχόμενο και την φιλοσοφία των προηγούμενων προγραμμάτων επιδιώκει κάτι επιπλέον προκειμένου να επιτευχθεί η ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου, να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των κατοίκων της και να ενισχυθεί η εξωστρέφεια της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.

Οι στόχοι της νέας κοινοτικής πρωτοβουλίας *Leader+* είναι:

- Αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Ενίσχυση του οικονομικού πλαισίου με σκοπό τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.
- Βελτίωση της οργανωτικής ικανότητας της τοπικής κοινωνίας.

Περιλαμβάνει τους παρακάτω τέσσερις τομείς δράσεων (σκέλη δράσεων):

- **Σκέλος 1 και 2: «Ολοκληρωμένες και πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης».**
- **Σκέλος 3, «Στήριξη της συνεργασίας μεταξύ των αγροτικών περιοχών».**
- **Σκέλος 4, «Δικτύωση».**

Τα τοπικά προγράμματα Leader + υλοποιούνται από Αναπτυξιακές εταιρείες, που ονομάζονται Ομάδες Τοπικής Δράσης. Οι ομάδες αυτές θα αποτελέσουν την εναρκτήρια βάση για την ανάπτυξη των τοπικών υπαίθριων αναπτυξιακών δράσεων βάσει στόχων που θα καθορίζονται από κοινού και θα αποτελούνται από διαμένοντες -αντιπροσώπους των κοινωνικοοικονομικών κύκλων της γεωγραφικής περιοχής (π.χ. αντιπρόσωποι των τοπικών επαγγελματικών οργανώσεων,

²⁵ Υπουργείο Γεωργίας, Προγράμματα για την ανάπτυξη της υπαίθρου, Ελληνικό Δίκτυο Leader 2000

αντιπρόσωποι των τοπικών φορέων διοίκησης, ενώσεις κατοίκων). Στα πλαίσια του Leader + μπορεί να συμμετάσχει κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο. Το θέμα συσπείρωσης είναι η κεντρική ιδέα πάνω στην οποία θα εστιάσει η Ο.Τ.Δ.

Ο Αγροτουρισμός που περιλαμβάνεται στο μέτρο 3 του σκέλους του προγράμματος της αγροτικής καινοτομίας (σκέλος 2) επιχορηγείται με το ανώτερο από τα διαρθρωτικά ταμεία του Leader (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ) (60%) και ίδια συμμετοχή σε ποσοστό 40%.

Η απόκτηση ικανοτήτων περιλαμβάνεται στο σκέλος 1 των ενεργειών του Leader+ που περιλαμβάνει πακέτο ενεργειών με αντικείμενο τη διάγνωση των αναγκών της περιοχής αναφοράς, καθώς και την ενημέρωση -κατάρτιση-ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για την ενεργή συμμετοχή του στο σχεδιασμό της αναπτυξιακής προσπάθειας.

Προκειμένου η πρωτοβουλία Leader+ να έχει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα απαιτείται σωστή οργάνωση, παρακολούθηση, διαφάνεια στη διαχείριση των πληρωμών και συνεχής αξιολόγηση των προγραμμάτων. Για το λόγο αυτό έχει συσταθεί στο Υπουργείο Γεωργίας η Διαχειριστική Αρχή.

Με τις αρμοδιότητες των οικονομικών είναι επιφορτισμένη η Αρχή Πληρωμής. Κυρίαρχο ρόλο εποπτείας του προγράμματος έχει η Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης, όπου συμμετέχουν εκπρόσωποι του Υπουργείου Γεωργίας, της Διαχειριστικής Αρχής, της Αρχής Πληρωμής (ΥΠΕΘΟ), του δικτύου LEADER, συναρμοδίων Υπουργείων (ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΘΟ, ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΥΠΕΣΣΔΔΑ, ΠΑΣΕΕΣ, ΚΕΔΚΕ).

Οι κάτοικοι της υπαίθρου ενισχύονται με ποσοστά από 55-75%:

- Για την δημιουργία μικρών βιώσιμων επιχειρήσεων, στον τομέα του τουρισμού της μεταποίησης των τοπικών προϊόντων και της βιοτεχνίας
- Για την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών
- Για δράσεις προστασίας και ανάδειξης φυσικών και πολιτιστικών πόρων και
- Δικτυώσεις μέσω συνεργασιών

Στα δημόσια έργα το ποσοστό ενίσχυσης ανέρχεται γενικά στο 100% του επιλέξιμου κόστους.

Τα «προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ)» του Ε.Π.Α.Α.Υ., παρουσιάζουν ισχυρή συνέργια και συμπληρωματικότητα συνολικά με την LEADER+ και ταυτίζονται πλήρως από πλευράς στοχοθέτησης και διαφοροποιούνται ελαφρώς, όντας πιο «διευρυμένα» σε όρους «επιλεξιμότητας» δράσεων με τη LEADER+.

10.5. Φορέας στήριξης του Αγροτουρισμού

Η ανάπτυξη του Αγροτουρισμού θα ενισχυθεί στην Ελλάδα από το νέο φορέα την Αγροτουριστική Α.Ε, που έχει τη μορφή Ανώνυμης Εταιρείας. Οι κύριοι μέτοχοι της εταιρείας είναι ο Ε.Ο.Τ., το Υπουργείο Γεωργίας, οι αναπτυξιακές εταιρείες, επιχειρηματικοί και κοινωνικοί φορείς.²⁶ Ο φορέας παρέχει επιστημονικές, τεχνικές και πληροφοριακές υπηρεσίες σε θέματα οργάνωσης, παραγωγής, προώθησης και προβολής των προϊόντων. Επίσης παρέχει συμβουλές στο Υπουργείο Γεωργίας σε θέματα χάραξης στρατηγικής και προώθησης του Αγροτουρισμού.

Οι αγρότες και οι αγρότισσες που ασχολούνται με τον Αγροτουρισμό θα πρέπει να παρακολουθούν σεμινάρια, ώστε να βελτιώσουν την απόδοσή τους, παρέχοντας παράλληλα στους επισκέπτες τις κατάλληλες υπηρεσίες. Τα προγράμματα κατάρτισης ανακοινώνονται από τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις Γεωργικής Ανάπτυξης.

Οι αγρότες ως κατ'εξοχήν κάτοικοι της υπαίθρου μπορούν να αναπτύξουν συλλογικές τουριστικές δραστηριότητες με την μορφή των Αγροτικών Συνεταιρισμών. Για τη σύσταση απαιτείται η σύνταξη καταστατικού και υπογραφές από επτά τουλάχιστον μέλη (ν.2810/2000 και ν.602/ 1915) καθώς και έγκριση από το Ειρηνοδικείο της έδρας του συνεταιρισμού.

²⁶ Έντυπο υλικό από την Αγροτουριστική Α.Ε

10.6. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ”

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» (ΕΠΑΝ) του Υπουργείου Ανάπτυξης συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο των παρεμβάσεων των διαρθρωτικών ταμείων για την κοινωνική και οικονομική της συνοχή και στοχεύει στην ενίσχυση της ποιοτικά προσανατολισμένης ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας.²⁷

Στον τομέα του Τουρισμού, ειδικό στόχο της ποιοτικά προσανατολισμένης ανταγωνιστικότητας, αποτελεί η διατήρηση και η αύξηση του μεριδίου της χώρας στην διεθνή τουριστική αγορά, η αναβάθμιση της ζήτησης μέσω της αναβάθμισης της προσφοράς και η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει η Ελλάδα, προς την κατεύθυνση του εμπλουτισμού του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

Ειδικότερα στοχεύει στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, στην ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για την αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητάς τους, την βελτίωση των υποδομών και των δικτύων, την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και καινοτομιών στις επιχειρήσεις και αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού.

Διαχειρίζεται πόρους συνολικού ύψους 6,4 δις ευρώ (30% κοινοτικοί πόροι, 20% εθνικοί δημόσιοι πόροι, 50% ιδιωτικοί πόροι).

10.6.1. Το Πρόγραμμα «Ποιοτικός Εκσυγχρονισμός Μικρών Καταλυμάτων»

Για το Μέτρο 2.2 της Πράξης 2 «Αναβάθμιση καταλυμάτων και Ενίσχυση Μικρομεσαίων Τουριστικών Επιχειρήσεων», τίθεται ως στόχος «ο ποιοτικός εκσυγχρονισμός καταλυμάτων, που δεν εντάσσονται στο νόμο 2601/98...». Προβλέπεται να καλύπτονται οι μη εντασσόμενες στον αναπτυξιακό νόμο τάξεις και μεγέθη ξενοδοχείων και camping's και οι μορφές των ενοικιαζόμενων επιπλωμένων δωματίων και διαμερισμάτων, με ανώτατο ύψος συνολικής επένδυσης τα 25 εκατ.

Ειδικότερα ο Άξονας Προτεραιότητας 2 του ΕΠΑΝ : «Στήριξη και Ενθάρρυνση της Επιχειρηματικότητας» και το Μέτρο 2.2 «Αναβάθμιση καταλυμάτων και Ενίσχυση Μικρομεσαίων Τουριστικών Επιχειρήσεων» στοχεύουν στον ποιοτικό εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων ξενοδοχείων, camping, ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των Μ.Μ.Ε. όλων των κλάδων του τουρισμού.

Ο συνολικός προϋπολογισμός της Πράξης 2 ανέρχεται σε 110,34 εκ EURO. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται κατά 28% από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) το οποίο συμβάλλει στην άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά 12% από το Ελληνικό Δημόσιο και κατά 60% από ιδιωτικούς πόρους.

Στον πίνακα, που ακολουθεί παρουσιάζονται τα ποσοστά Δημόσιας Δαπάνης (Κοινοτικής και Εθνικής) και Ιδιωτικής συμμετοχής στον συνολικό προϋπολογισμό της Πράξης:

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΠΡΑΞΗΣ 2 ΜΕΤΡΟΥ 2.2 (2001-2006)		
ΣΥΝΘΕΣΗ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	ΠΟΣΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΑΠΑΝΗΣ	44.137.931	40%
• Κοινοτική Συμμετοχή	30.896.551,7	70%
• Εθνική Συμμετοχή	13.241.379,3	30%
ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	66.206.896,6	60%

²⁷ Υπουργείο Ανάπτυξης, ενημερωτικός οδηγός, Γ΄ Κ.Π.Σ, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Ανταγωνιστικότητα”

10.7.Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου

Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.) είναι προγράμματα που στοχεύουν μέσα από την ολοκληρωμένη προσέγγιση στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου και την τοπική ανάπτυξη.²⁸

Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα έχουν στόχο την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση της υπαίθρου, την οικονομική αυτοδυναμία των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, την προστασία του περιβάλλοντος και την διάσωση και διαφύλαξη της αγροτικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στη Στερεά Ελλάδα, εφαρμόζονται εννέα (9) Ο.Π.Α.Α.Χ., συνολικού προϋπολογισμού 77.462.350 €.

Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης ορεινών περιοχών περιλαμβάνουν τις παρακάτω κατηγορίες πράξεων:

- Έγχειρες βελτιώσεις.
- Δημιουργία υπηρεσιών διαχείρισης των εκμεταλλεύσεων.
- Βασικές υποδομές για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό.
- Ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών – προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς.
- Διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την γεωργία, για την δημιουργία πολλαπλών δραστηριοτήτων και η απόκτηση εναλλακτικών εισοδημάτων.
- Διαχείριση υδάτινων πόρων.
- Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων (εκτός πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων)
- Προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη Γεωργία, τη Δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου καθώς και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης ζώων.
- Επενδύσεις για την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων.

10.8. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ-ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΥΠΑΙΘΡΟΥ”

Αποτελεί ένα αυτοτελές πρόγραμμα του Γ' Κ.Π.Σ. 2000-2006 για την στήριξη της Αειφόρου αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων. Οι στόχοι του προγράμματος είναι:²⁹

- “Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας ενόψει των προκλήσεων ενός συνεχώς ανταγωνιστικότερου διεθνούς περιβάλλοντος”.
- “Βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη υπαίθρου για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα και η ελκυστικότητά της και να αποκατασταθεί η κοινωνική και οικονομική λειτουργία”.
- “Διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων της υπαίθρου”.

10.8.1 Άξονας προτεραιότητας 7

²⁸ Έντυπο υλικό από την Εταιρεία Αγροτικής Ανάπτυξης Στερεάς Ελλάδας Α.Ε

²⁹ Ομοίως με παραπομπή 28

Οι δράσεις του Άξονα 7 στοχεύουν στην ανάγκη σχεδιασμού και υλοποίησης μιας πολιτικής για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της χώρας, με απώτερο στόχο την ανασυγκρότηση της υπαίθρου. Η πολιτική αυτή έχει στόχο την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση της υπαίθρου, ώστε να εξασφαλίζεται η αυτοδυναμία της, η προστασία του περιβάλλοντος, η διάσωση και η διαφύλαξη των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το Μέτρο 7.9 : "Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων"

υλοποιείται από το Υπουργείο Γεωργίας και θα συμβάλλει στην παροχή δυνατοτήτων ανάπτυξης δραστηριοτήτων των υποδομών διανυκτέρευσης και εστίασης εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις περιοχές παρέμβασης, οι οποίες στηρίζονται στην αξιοποίηση των τοπικών φυσικών και πολιτισμικών πόρων και θα συμβάλλουν στην αύξηση της επισκεψιμότητας αυτών.

Παράλληλα, η διενέργεια ιδιωτικών επενδύσεων για τη δημιουργία νέων ή τον εκσυγχρονισμό βιοτεχνικών μονάδων ενισχύει τη δημιουργία δυνατοτήτων απασχόλησης, εκτός του πρωτογενή τομέα, καθώς και τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για τη συγκράτηση και αύξηση του πληθυσμού και των οικονομικών δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές.

Στο πλαίσιο του μέτρου θα υλοποιηθούν οι δράσεις:

1. Ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων
2. Ενίσχυση βιοτεχνικών δραστηριοτήτων
3. Προβολή συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών παρέμβασης

Για ιδιωτικές παραγωγικές επενδύσεις εκτός γεωργικού τομέα που υλοποιούνται στις περιοχές των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης του Αγροτικού χώρου όπως αυτές προσδιορίζονται στον Άξονα 7 του Ε.Π. «Α.Α.Α.Υ 2000-2006» από μικρές επιχειρήσεις σύμφωνα με τον κανονισμό Ε.Ε 70/2001, ανά περιφέρεια ισχύουν τα ακόλουθα ποσοστά ενίσχυσης στο σύνολο του επιλέξιμου κόστους των επενδυτικών σχεδίων. Στα πλαίσια εξασφάλισης της ίδιας συμμετοχής από τον υποψήφιο το ποσό των ιδίων πόρων δεν μπορεί να είναι μικρότερο του 20% του συνολικού επιλέξιμου κόστους της επένδυσης. Το ποσοστό ενίσχυσης των προτεινόμενων έργων που αφορούν την ενίσχυση της προβολής τω συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών ανέρχεται σε 70% του συνολικού κόστους το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει τις εκατό χιλιάδες (100.000 ευρώ) ανά τριετία.

Τα εγκεκριμένα επενδυτικά σχέδια θα πρέπει να υλοποιηθούν εντός 30 μηνών από την ημερομηνία υπογραφής της Υπουργικής Απόφασης για την έγκριση και την υπαγωγή στο Μέτρο 7.9.

10.9. Αναπτυξιακός νόμος περί ενισχύσεων ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας

Ο Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98, παρουσίασε σημαντικές βελτιώσεις όσον αφορά τα κίνητρα για εκσυγχρονισμό τουριστικών υποδομών. Στο νέο νόμο εντάσσονται όχι μόνο ο εκσυγχρονισμός των ξενοδοχείων Γ΄ τάξης και άνω, αλλά και ο εκσυγχρονισμός των camping των ιδίων τάξεων και με τα ίδια ποσοστά κινήτρων.³⁰

Οι υπαγόμενες επιχειρηματικές δραστηριότητες, είναι οι:

- Ίδρυση ή επέκταση Ξενοδοχειακών μονάδων, τουλάχιστον Β΄ τάξης μόνο

³⁰ Διαδίκτυο : <http://www.gnto.gr>

στις Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης.

- Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών ξενοδοχειακών μονάδων, τουλάχιστον Γ΄ τάξης.
- Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής λειτουργουσών τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (camping) τουλάχιστον Γ΄ τάξης.
- Ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμός έργων ειδικής τουριστικής υποδομής :
  - Λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνων).
  - Συνεδριακών κέντρων.
  - Γηπέδων γκολφ.
  - Εγκαταστάσεων αξιοποίησης ιαματικών πηγές.
  - Κέντρων θαλασσοθεραπείας.
  - Κέντρων τουρισμού υγείας.
  - Χιονοδρομικών κέντρων.
  - Κέντρων προπονητικού -αθλητικού τουρισμού.
- Μετατροπή παραδοσιακών ή διατηρητέων κτηρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες τουλάχιστον Γ΄ τάξης.
- Εκσυγχρονισμός ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων κατωτέρων της Γ΄ τάξης σε κτήρια που χαρακτηρίζονται διατηρητέα ή παραδοσιακά, εφ' όσον με τον εκσυγχρονισμό τους αναβαθμίζονται τουλάχιστον σε Γ΄ τάξη.

Οι περιοχές κινήτρων είναι:

Τα Δωδεκάνησα (πλην της περιοχής που καθορίζεται από την Υπουργική απόφαση του γενικού πολεοδομικού σχεδίου της πόλης της Ρόδου), μαζί με τους Νομούς Ξάνθης, Ροδόπης κι Έβρου, τις ΒΙ.ΠΕ Ε.Τ.Β.Α. της Περιφέρειας Ηπείρου, τα νησιά της Ελληνικής Επικράτειας με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 1981, τα νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, τη νήσο Θάσο και την παραμεθόρια ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της χώρας σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, εντάσσονται στην περιοχή Δ΄.

Στις παρεχόμενες ενισχύσεις, περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων τα εξής:

- Επιχορήγηση που συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το Δημόσιο χρηματικού ποσού για την κάλυψη τμήματος της ενισχυμένης δαπάνης της επένδυσης ή του επιχειρηματικού σχεδίου.
- Επιδότηση τόκων που συνίσταται στην κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων τόκων των μεσομακροπρόθεσμων δανείων τετραετούς τουλάχιστον διάρκειας, που λαμβάνονται για την υλοποίηση της ενισχυμένης δαπάνης της επένδυσης.
- Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνίσταται στην κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση της χρήσης καινούργιου μηχανολογικού κι λοιπού εξοπλισμού.
- Ειδικά κίνητρα πέραν των ανωτέρω για ιδιαιζόντως σημαντικές βιομηχανίες, μεταλλευτικές και τουριστικές επενδύσεις.

Παρέχονται όλα τα είδη των ενισχύσεων, ανεξάρτητα από τη διάκριση σε νέες και παλαιές επιχειρήσεις, για τις επενδύσεις εκσυγχρονισμού ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων και τουριστικών οργανωμένων κατασκηνώσεων (camping's),όχι την ίδρυση νέων.

Για την εφαρμογή των ενισχύσεων του Αναπτυξιακού Νόμου, οι φορείς (εταιρείες ή ατομικοί επιχειρηματίες) της επενδυτικής δραστηριότητας, διακρίνονται σε νέους και παλαιούς.

Νέοι: Είναι οι νεοϊδρυόμενες εταιρικές ή ατομικές επιχειρήσεις, καθώς και εκείνες που υποβάλλουν αίτηση για εφαρμογή των ενισχύσεων του εν λόγω νόμου, πριν παρέλθει πενταετία από τη σύστασή τους ή την έναρξη επιτηδεύματος προκειμένου για ατομικές επιχειρήσεις.

Παλαιοί: Είναι εκείνοι που υποβάλλουν αίτηση για εφαρμογή των ενισχύσεων του εν λόγω Νόμου, μετά την πάροδο πενταετίας από τη σύστασή τους ή την έναρξη, προκειμένου για

ατομικές επιχειρήσεις. Για τις ενισχύσεις των παλαιών φορέων, παρέχονται μόνο οι ενισχύσεις της φορολογικής απαλλαγής και της επιδότησης των τόκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11. ΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

11.1 Υπουργείο Τουρισμού

Το Υπουργείο Τουρισμού έχει ως στόχο τη χάραξη της τουριστικής πολιτικής, το σχεδιασμό της ανάπτυξης και τον καταρτισμό προγραμμάτων μέσα στα πλαίσια της γενικότερης κυβερνητικής πολιτικής καθώς και την επιδίωξή τους με την προώθηση των αναγκαίων θεσμικών μέτρων και άλλων ρυθμίσεων, με την κατάρτιση βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης και την παροχή κατευθύνσεων προς τους καθ' ύλη αρμόδιους φορείς για την υλοποίησή τους.³¹

Επίσης, εισηγείται προς τα αρμόδια κυβερνητικά όργανα τα αναγκαία μέτρα και τις ενέργειες για την αποτελεσματική λειτουργία του τουριστικού τομέα και παρεμβαίνει προς τα αρμόδια Υπουργεία, τους κρατικούς και άλλους φορείς για την εναρμόνιση των πολιτικών που επηρεάζουν τον τουρισμό και τον συντονισμό των δράσεων με στόχο την υποβοήθηση της τουριστικής ανάπτυξης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού της χώρας.

Ένας ακόμη στόχος του είναι η εποπτεία, η υποστήριξη και ο συντονισμός των εποπτευόμενων νομικών προσώπων και η εναρμόνιση των ενεργειών τους προς ενιαία κατεύθυνση για την αποτελεσματική υλοποίηση των επιδιώξεων της τουριστικής πολιτικής. Αποβλέπει, εξάλλου, στη συνεργασία και στην υποστήριξη άλλων φορέων με αρμοδιότητες στον τομέα του τουρισμού και στη μέριμνα για την ενιαία εφαρμογή των αρμοδιοτήτων αυτών.

Ακόμη, προχωρά στην έρευνα και στη μελέτη των επιπτώσεων του Τουρισμού στην Εθνική Οικονομία και στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή της χώρας, καθώς και των όρων ανταγωνισμού στη διεθνή τουριστική αγορά με σκοπό τον τεκμηριωμένο προσδιορισμό της τουριστικής πολιτικής. Αποτελεί το βασικό εκπρόσωπο της χώρας στις διακρατικές σχέσεις που αφορούν στον τουρισμό. Κατά αυτό τον τρόπο προωθεί τις ελληνικές θέσεις στον τομέα του τουρισμού προς τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τους άλλους Διεθνείς Οργανισμούς.

Επιπλέον, η προεργασία και σύνταξη των διμερών και διεθνών συμβάσεων και συμφωνιών τουριστικής συνεργασίας, καθώς και η μέριμνα για την εξασφάλιση κοινοτικών πόρων και την παρακολούθηση της απορρόφησής τους, αποτελούν αρμοδιότητές του. Επιπλέον προχωρά στον καθορισμό της πολιτικής τουριστικής εκπαίδευσης για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών στον τομέα του τουρισμού και στη γνωμοδότηση προς αρμόδια Υπουργεία για ιδιωτικές επενδύσεις στον τομέα του τουρισμού.

11.2.Υπουργείο Ανάπτυξης

Συστάθηκε το 1996 με τη σύμπτυξη των Υπουργείων Ενέργειας, Έρευνας, Τεχνολογίας, Βιομηχανίας, Εμπορίου και Τουρισμού. Το Υπουργείο Ανάπτυξης έχει ως βασικό στόχο τη χάραξη της αναπτυξιακής πολιτικής σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο της χώρας. Οι παρεμβάσεις, οι σχετικές με τον τουρισμό, που προωθήθηκαν από το Υπουργείο Ανάπτυξης (και τον Ε.Ο.Τ) από την ίδρυση του μέχρι σήμερα, έχουν ως βασικό στόχο τη βελτίωση της ποιότητας και στον εμπλουτισμό του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, ώστε να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα του και να μπορέσει να προσελκύσει τουρίστες υψηλής εισοδηματικής στάθμης, οι οποίοι ζητούν διαφοροποιημένο-ειδικό τουριστικό προϊόν. Οι αρμοδιότητες αφορούν:

- Τις δημόσιες επενδύσεις
- Τις ιδιωτικές επενδύσεις

³¹ Διαδίκτυο : <http://www.mintour.gr>

- Τον τομέα του ανθρωπίνου δυναμικού³²

11.3.Υπουργείο Γεωργίας

Είναι ο βασικός εισηγητής προτάσεων για τον αγροτικό τομέα στην εκάστοτε κυβέρνηση.³³ Η Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εναρμονίζεται με τις ευρωπαϊκές τάσεις ανάπτυξης στον αγροτικό τομέα μέσα από την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Οι τάσεις αυτές όπως καταγράφηκαν στην “Ατζέντα 2000”,σηματοδοτούν όλες τις παραμέτρους της Ευρωπαϊκής Αγροτικής Πολιτικής έως το 2006. Σ’ αυτό το διάστημα πρέπει να ολοκληρωθούν οι δομές για:

- Την ανάπτυξη της γεωργίας
- Την ανασυγκρότηση της ελληνικής υπαίθρου
- Την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας
- Την διαχείριση των υδάτινων πόρων
- Τα περιαστικά και ορεινά δάση
- Στην αλιεία
- Τη βελτίωση της ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών
- Τη στροφή προς τα παραδοσιακά προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας
- Την ανάπτυξη του αγροτουρισμού
- Την προστασία του περιβάλλοντος, των φυσικών πόρων και των οικοσυστημάτων της χώρας

11.4. Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 3 Ν. 2160/93, κύριο σκοπό του ΕΟΤ αποτελεί “η οργάνωση, ανάπτυξη και προώθηση του Τουρισμού στην Ελλάδα, με την αξιοποίηση όλων των υφισταμένων δυνατοτήτων της χώρας”. Ο ΕΟΤ καθίσταται ο κύριος φορέας εισήγησης της τουριστικής πολιτικής και υλοποίησής της.³⁴

Οι αρμοδιότητες του είναι οι εξής:

1. Υποβάλλει προτάσεις στην Κυβέρνηση για τη χάραξη της τουριστικής πολιτικής.
2. Υλοποιεί την τουριστική πολιτική που χαράσσει η Κυβέρνηση.
3. Συντονίζει τις ενέργειες των συναρμόδιων φορέων για την εξυπηρέτηση των τουριστικών σκοπών.
4. Μελετά, εκτελεί και εποπτεύει έργα τουριστικής υποδομής και ανάπτυξης και καταρτίζει σχετικά προγράμματα περιλαμβανομένης της τουριστικής αξιοποίησης λουτροπόλεων και ιαματικών πηγών.
5. Καταρτίζει και εκτελεί το πρόγραμμα τουριστικής προβολής της χώρας στο εσωτερικό και εξωτερικό και μεριμνά για την ανάπτυξη τουριστικής συνείδησης.
6. Κατασκευάζει και εκμεταλλεύεται κάθε κατηγορίας τουριστικές εγκαταστάσεις και άλλες εγκαταστάσεις τουριστικής υποδομής.
7. Έχει την ευθύνη της τουριστικής επιμόρφωσης.
8. Εποπτεύει και ελέγχει τις τουριστικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες οποιασδήποτε κατηγορίας.
9. Ενισχύει δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και φυσικά ή νομικά πρόσωπα, των οποίων οι ενέργειες αποβλέπουν στην προώθηση των στόχων του Ε.Ο.Τ.

³² Διαδίκτυο : <http://www.vpan.gr>

³³ Διαδίκτυο : <http://www.minagric.gr>

³⁴ Διαδίκτυο : <http://www.infoqr>

10. Αναλαμβάνει κάθε άλλη δραστηριότητα ή ενέργεια που αποβλέπει στην οργάνωση, ανάπτυξη και προώθηση του τουρισμού.

11.5. Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης

Ο Οργανισμός Τουριστικής Εκπαίδευσης & Κατάρτισης αποτελεί τον εξειδικευμένο κρατικό φορέα παροχής τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα.³⁵ Έχει τη μορφή του Ν.Π.Δ.Δ και εποπτεύεται από το Υπουργείο Ανάπτυξης.

Η νέα μορφή των Σχολών σηματοδοτεί και το σύγχρονο ρόλο τους για την αναδιοργάνωση και τον εκσυγχρονισμό της τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στη χώρα μας και τη δημιουργία ενός σύγχρονου συστήματος πιστοποίησης των επαγγελματικών προσόντων στον τουριστικό τομέα.

Στοχεύει στα παρακάτω:

- Συστηματική παρακολούθηση των συνθηκών που διαμορφώνονται στην αγορά εργασίας και προσαρμογή του εκπαιδευτικού έργου στις ανάγκες της αγοράς αυτής.
- Διαμόρφωση τομεακής πολιτικής τουριστικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με ενιαία πρότυπα και υψηλή ποιότητα.
- Εξυπηρέτηση των στόχων της τουριστικής πολιτικής για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος και δυναμική ανάπτυξη των τουριστικών επιχειρήσεων.
- Διασύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή και η αύξηση της απορρόφησης των αποφοίτων των Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης.
- Ενίσχυση της συνεργασίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο με τους τουριστικούς και τους εκπαιδευτικούς φορείς.

11.6. Τα Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα

Τα Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα Α.Ε. (ΕΤΑ) είναι μεγάλη ανώνυμη εταιρεία αξιοποίησης της δημόσιας τουριστικής περιουσίας.³⁶

Διαχειρίζεται και αξιοποιεί τη δημόσια τουριστική περιουσία, κυριότητας του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού, συμβάλλοντας έτσι στην αναβάθμιση και διαφοροποίηση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

Η σημερινή της μορφή ισχύει από το έτος 2000, όταν με τον νόμο 2837/2000 περιήλθε στη διοίκηση και διαχείρισή της το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων του ΕΟΤ.

Βασικός στόχος της εταιρίας είναι η όσο το δυνατόν καλύτερη αξιοποίηση των ακινήτων της Δημόσιας Τουριστικής Περιουσίας με χρήση όλων των σύγχρονων χρηματοοικονομικών εργαλείων και με τελικό στόχο τη μεγιστοποίηση της αξίας του.

11.7. Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος

Είναι νομοθετημένος σύμβουλος της Πολιτείας σε θέματα τουρισμού και διοικείται από το Διοικητικό Συμβούλιο αιρετών αντιπροσώπων των ξενοδοχείων όλης της χώρας και εκπροσώπων του κράτους, ενώ είναι μέλος της Συνομοσπονδίας των Εθνικών Ενώσεων Ξενοδοχείων.

³⁵ Διαδίκτυο : <http://www.ste.edu.gr>

³⁶ Διαδίκτυο : <http://www.etasa.gr>

Λειτουργεί από το 1935 ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και μέλη του είναι όλα τα ξενοδοχειακά καταλύματα της χώρας.

Οι τομείς στους οποίους δραστηριοποιείται είναι :

1. Μελέτη, υπόδειξη και εφαρμογή κάθε μέτρου που συντελεί στην ανάπτυξη της ξενοδοχειακής βιομηχανίας της χώρας.
2. Συμβουλευτική στήριξη όλων των μελών του σε θέματα οικονομικά, νομικά και κοινωνικά.
3. Εκπόνηση μελετών παροχή πληροφοριών και στατιστικών δελτίων.
4. Χορήγηση συντάξεων.
5. Έκδοση και δωρεάν διανομή σε όλα τα μέλη του μηνιαίου ενημερωτικού δελτίου "ΞΕΝΙΑ".
6. Έκδοση του ετήσιου Οδηγού των Ελληνικών Ξενοδοχείων.
7. Συμμετοχή σε διεθνείς τουριστικές εκθέσεις.
8. Πραγματοποίηση κρατήσεων σε όλα τα ξενοδοχεία της χώρας.

11.8. Αγροτουριστική Α.Ε

Στο πλαίσιο της δημιουργίας και ανάπτυξης αγροτουριστικού προϊόντος στην Ελλάδα, η «Αγροτουριστική Α.Ε.» στοχεύει, μέσα από τις πιλοτικές δράσεις της, στη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών ώστε σε συνδυασμό με τις πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα, να καθιερωθεί ο Αγροτουρισμός ως μία εναλλακτική τουριστική δραστηριότητα και ένας διακριτός και επιτυχημένος κλάδος της τουριστικής οικονομίας της χώρας. Σκοπεύει κατ'αρχήν στη συντονισμένη στήριξη των προσπαθειών για την καθιέρωση του αγροτουρισμού στην ελληνική επικράτεια ως ποιοτικού, εναλλακτικού τουριστικού προϊόντος, με κύριους τομείς δράσης την προώθηση προτύπων επενδύσεων, την καθιέρωση προδιαγραφών, τη δημιουργία δικτύων προβολής και προώθησης, αλλά και στην άτυπη κάλυψη του κενού ενός εθνικού φορέα συντονισμού για τον τουρισμό της υπαίθρου.

Οι στόχοι εξειδικεύονται στους παρακάτω:

1. Ανάπτυξη πιλοτικού δικτύου αγροτουρισμού στην Ελλάδα.
2. Στρατηγικός σχεδιασμός, οργάνωση και παρακολούθηση των δράσεων αγροτουρισμού.
3. Πιστοποίηση του αγροτουριστικού προϊόντος βασισμένη σε πρότυπα ποιότητας.
4. Προβολή και προώθηση του αγροτουρισμού και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

11.9. Ελληνικό Κέντρο Αγροτουρισμού

Είναι ένα σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ιδρύθηκε το 2003 και απαρτίζεται από επιχειρηματίες, εκδότες, δημοσιογράφους, καθηγητές πανεπιστημίου, άτομα που το καθένα στον τομέα του έχει επιδείξει σπουδαίο έργο.

Δημιουργήθηκε με σκοπό τη στήριξη, την ενίσχυση και την προώθηση της ιδέας του Αγροτουρισμού στην Ελλάδα, καθώς και των πολιτικών για την προστασία και τη διαχείριση του περιβάλλοντος με κατεύθυνση τη βιώσιμη τοπική και περιφερειακή τουριστική ανάπτυξη.

Στο πλαίσιο των σκοπών του επιδιώκει τη συνεργασία με φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, με διεθνείς και εθνικές αγροτουριστικές οργανώσεις και τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας για την ανάδειξη των πολιτισμικών χαρακτηριστικών της υπαίθρου και των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η ανάγκη συνετής διαχείρισης του περιβάλλοντος οδήγησε την διεθνή επιστημονική κοινότητα σε μια προσπάθεια εύρεσης λύσεων που θα επέτρεπαν την συνέχιση της ανάπτυξης χωρίς τον κίνδυνο της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της εξάντλησης των φυσικών πόρων. Στο πλαίσιο αυτό θεσμοθετήθηκαν τα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης(Σ.Π.Δ) EMAS ΚΑΙ ISO 14000. Σύμφωνα με τον διεθνή όρο που επικρατεί ως *''Σ.Π.Δ ορίζεται το τμήμα του γενικού συστήματος διοίκησης που περιλαμβάνει την οργανωτική δομή ,δραστηριότητες σχεδιασμού, υπευθυνότητες ,πρακτικές και πόρους για ανάπτυξη ,υλοποίηση ,συνεχή αξιολόγηση και διατήρηση της περιβαλλοντικής πολιτικής ενός οργανισμού''*.³⁷

Τα συστήματα μπορούν να εφαρμοστούν σε επιχειρήσεις διαφόρων ειδών, με προσαρμοσμένες λειτουργίες ανάλογα με την επιχείρηση.

Η πιστοποίηση των προτύπων γίνεται από ειδικούς οργανισμούς που έχουν αναλάβει τον έλεγχο των ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων. Τα πρότυπα είναι προαιρετικά και θεωρείται ότι συμβάλλουν στην καλύτερη προώθηση στην αγορά των επιχειρήσεων και φυσικά επιδεικνύουν περιβαλλοντική μέριμνα.

Η ομοιότητα των δυο συστημάτων είναι αρκετές ενώ η διαφορά τους έγκειται στα παρακάτω:

- Το ISO 14000 εφαρμόζεται σε πάρα πολλούς οργανισμούς και έχει μεγαλύτερη εμβέλεια ενώ το EMAS αναγνωρίζεται μόνο στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε βιομηχανικούς οργανισμούς.
- Το EMAS έχει περισσότερες απαιτήσεις όπως η περιβαλλοντική δήλωση.
- Το ISO στοχεύει στη συνεχή βελτίωση του Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ενώ το EMAS επιδιώκει τη συνεχή μείωση των επιπτώσεων της μονάδας.

12.1. Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου (EMAS).

Αποσκοπεί στην προστασία του περιβάλλοντος και προωθήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με την ψήφιση του Κανονισμού (ΕΟΚ) 1836/93 για την εκούσια προσχώρηση των επιχειρήσεων του βιομηχανικού τομέα σε κοινοτικό σύστημα οικολογικού ελέγχου.

Η επιτυχία του EMAS οδήγησε στην προέκταση του και σε άλλους τομείς όπως ο τουρισμός, οι μεταφορές, την τοπική αυτοδιοίκηση και τους δημόσιους οργανισμούς.

Για την εφαρμογή του Συστήματος απαιτείται η Διαπίστευση Περιβαλλοντικών Διακριβωτών οι οποίοι θα αναλάβουν την επικύρωση των περιβαλλοντικών δηλώσεων των επιχειρήσεων και τον έλεγχο των διαδικασιών των οικολογικών ελέγχων. Ο φορέας που διαπιστεύει τους περιβαλλοντικούς διακριβωτές είναι το Εθνικό Συμβούλιο Διαπίστευσης.

Τα οφέλη από τη συμμετοχή μιας επιχείρησης στο EMAS είναι η μείωση και η αποφυγή κόστους, η απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, τήρηση των κανονισμών, βελτιωμένη περιβαλλοντική απόδοση, καθιερώνεται το λογότυπο του Συστήματος.

12.2. Σύστημα Ελέγχου ISO 14001

Ο Διεθνής Οργανισμός Πιστοποίησης (ISO) δημιούργησε μια επιτροπή για το περιβάλλον, τη Στρατηγική Συμβουλευτική Ομάδα για το Περιβάλλον (SAGE), προκειμένου να ελέγξει όλες τις

³⁷ Παπαϊωάννου Δ., *''Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ISO 14001- EMAS, Εφαρμογή των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης στην Ελλάδα''*, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2000

αναπτύχθηκε το 1996 και η εφαρμογή του βασίζεται στο δυναμικό κυκλικό σύστημα διαχείρισης “σχεδιασμός, έλεγχος και επανεξέταση”. Τα πλεονεκτήματα που αποκτούν οι επιχειρήσεις από την εφαρμογή του ISO είναι:

- Αποφυγή νομικών επιπτώσεων
- Μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς μέσα από το οικολογικό προφίλ
- Προσέλκυση επενδύσεων
- Μείωση των δαπανών διαχείρισης απορριμμάτων, χρήσης ενέργειας, πρώτων υλών και μεταφορικών.

ΜΕΡΟΣ Β

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1.1 Θέση – έκταση - Πρωτεύουσα

Η Ευρυτανία ανήκει διοικητικά στο δυτικό τμήμα της περιφέρειας της Στερεάς Ελλάδας και έχει έκταση 1.871.000 στρέμματα, από τα οποία 991.630 βρίσκονται σε υψόμετρο πάνω από 1.000 μέτρα. Αποτελεί την ορεινή περιοχή της νότιας Πίνδου και συνορεύει βόρεια με το νομό Καρδίτσας με φυσικά όρια τα όρη Ντελιδίμι και Βουτσικάκι, νότια με το νομό Αιτωλοακαρνανίας με φυσικό όριο το Παναιτωλικό όρος, δυτικά με τον νομό Αιτωλοακαρνανίας όπου φυσικά όρια είναι ο ποταμός Αχελώος και η τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών ενώ ανατολικά με τον νομό Φθιώτιδας με μέρος των ορεινών όγκων του Τυμφρηστού και των Βαρδουσίων να παρεμβάλλονται.³⁸

Η Πρωτεύουσα του νομού είναι το Καρπενήσι. Είναι κτισμένο στις νότιες πλαγιές του Βελουχιού σε υψόμετρο 960 μέτρων και αποτελεί τον κύριο πυρήνα οικονομικής ανάπτυξης ως μοναδικό αστικό κέντρο του νομού με πληθυσμό 9.414 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2001.

1.2 Μορφολογία εδάφους- πετρώματα- σπήλαια του νομού

Η Ευρυτανία είναι ένας τόπος με μοναδικό αλπικό χαρακτήρα, όπου κυριαρχεί το έντονο ορεινό στοιχείο, που αποτελεί το 40% της επιφάνειας της και υποδηλώνεται από τις βαθιές πτυχώσεις, τις ψηλές κορυφές των όρων και τις σχεδόν απότομες κατακόρυφες πλαγιές. Η πλούσια δασοκάλυψη αντιστοιχεί σε ένα ποσοστό της τάξεως του 45% με αποτέλεσμα να απομένει ένα πολύ μικρό ποσοστό έκτασης για καλλιέργειες κυρίως σε κοιλάδες που σχηματίζονται από τους ποταμούς.

Το έδαφος στο μεγαλύτερο μέρος του νομού είναι γενικά βραχώδες με μεγάλες υψομετρικές διαφορές. Η διάβρωση του από τη μια μεριά και οι έντονες βροχοπτώσεις από την άλλη δημιουργούν συχνά τις συνθήκες ώστε να παρατηρούνται κατολισθήσεις που εμποδίζουν την πρόσβαση σε απομακρυσμένες περιοχές και θέτουν σε κίνδυνο πολλούς οικισμούς.

Οι σημαντικότεροι ορεινοί όγκοι είναι οι εξής:

- Άγραφα

Ορεινός όγκος στην Κεντρική Ελλάδα, τμήμα ουσιαστικά της οροσειράς της Πίνδου, που βρίσκεται ανάμεσα στους νομούς Ευρυτανίας, Καρδίτσας και Τρικάλων. Η ψηλότερη κορυφή των Ανατολικών Αγράφων είναι το όρος Σβόνι σε υψόμετρο 2.039 μέτρα και η ψηλότερη κορυφή των Δυτικών Αγράφων είναι το όρος Φτέρη σε υψόμετρο 2.128 μέτρα.

- Τυμφρηστός ή Βελούχι.

Είναι το τρίτο σε ύψος βουνό της Στερεάς Ελλάδας, η μορφολογία του είναι απλή, ξεκινάει από τη Ράχη Τυμφρηστού ενώ καταλήγει στις όχθες του ποταμού Ταυρωπού. Η ψηλότερη κορυφή του Βελουχιού είναι το Σειντάι σε υψόμετρο 2.315 μέτρα. Αποτελεί σπουδαίο τουριστικό θέρετρο με ένα από τα καλύτερα Χιονοδρομικά Κέντρα της χώρας στη θέση "Διαβολότοπος".

- Οξιά

Οι κυριότερες κορυφές του είναι η Σαράνταινα σε υψόμετρο 1.926 μέτρα και τα Κοκάλια σε υψόμετρο 1.970 μέτρα.

- Χελιδόνα

Απόκρημνο βουνό όπου στους πρόποδες απλώνεται το Παλιό Μικρό Χωριό και στα νότια το ομώνυμο χωριό της Χελιδόνας. Η ψηλότερη κορυφή βρίσκεται σε υψόμετρο 1.973 μέτρων.

- Καλιακούδα

³⁸ Επιτηρίδα Εταιρείας Ευρυτάνων Επιστημόνων, τόμος Α', Αθήνα 2000, σελ 76-83

Σχετικά απότομο όρος, με την ψηλότερη κορυφή να αγγίζει τα 2.101 μέτρα. Ανατολικά της κορυφής υψώνεται το Μεγάλο Ίσιωμα σε υψόμετρο 1.946 μέτρα και προς τα νοτιοδυτικά η κορυφή Πύργος σε υψόμετρο 1.606 μέτρα.

- Παναιτωλικό

Βρίσκεται στα σύνορα Ευρυτανίας και Αιτωλοακαρνανίας .Η ψηλότερη κορυφή του Παναιτωλικού είναι το όρος Κυρά Βγένα ή Κατελάνος σε υψόμετρο 1.922 μέτρα.

Η ιδιάζουσα γεωγραφική θέση του νομού δεν επέτρεψε τη βαθύτερη και συστηματική διερεύνηση του υπεδάφους με αποτέλεσμα να παραμένει ανεκμετάλλευτος ο άγνωστος υπόγειος πλούτος και απροσδιόριστες οι πλουτοπαραγωγικές της δυνατότητες. Ενδείξεις κοιτασμάτων χαλκού έχουν σημειωθεί στις ορεινές περιοχές του Μοναστηρακίου και της Γρανίτσας και ορυκτών υδρογονανθράκων και ερυθρού σιδηρόλιθου στο χωριό Προυσός. Τα σημερινά πετρώματα είναι αποτέλεσμα σχηματισμών που δημιουργήθηκαν σε θαλάσσιο περιβάλλον κάτι που αποδεικνύεται από τα απολιθώματα που εντοπίζονται στην επιφάνεια τους. Οι τύποι πετρωμάτων που εντοπίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα είναι :(οι φλύσχης, οι κρητιδικοί ασβεστόλιθοι και τα κροκαλοπαγή).

Στην ευρύτερη περιοχή του νομού συναντάμε σπήλαια σπουδαίας πολιτιστικής και ιστορικής σημασίας όπως το σπήλαιο της Μεσοκόμης, τη σπηλιά του Κατσαντώνη κοντά στο χωριό Μοναστηράκι Αγράφων, η σπηλιά της Αποκλείστρας στο χωριό Καστανιά και η μαύρη σπηλιά στο χωριό Προυσός .Η Ευρυτανία εκτός από το Ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 που διασχίζει κάθετα τον νομό, διαθέτει και πλήθος φαράγγιων όπως το περίφημο φαράγγι Πανταβρέχει στο χωριό Ρωσκά, το φαράγγι της Βίνιανης και το φαράγγι του Βόθωνα.

1.3 Υδάτινος πλούτος

Τα κυριότερα ποτάμια που διαρρέουν την περιοχή είναι :³⁹

- Ο Καρπενησιώτης
- Ο Ταυρωπός (Μέγδοβας)
- Ο Αγραφιώτης
- Ο Κρικελοπόταμος
- Ο Τρικεριώτης

Ο σημαντικότερος ποταμός είναι ο Ταυρωπός που διασχίζει το κέντρο της Ευρυτανίας και πηγάζει από τα θεσσαλικά Άγραφα. Ο Αχελώος διαγράφει τα σύνορα με τον νομό Αιτωλοακαρνανίας και στο σημείο συμβολής των ποταμών Ταυρωπού και Αγραφιώτη κατασκευάστηκε το μεγάλο φράγμα των Κρεμαστών με αποτέλεσμα την δημιουργία τεχνητής λίμνης, που περικλείει σήμερα περίπου 4.700.000 κυβικά μέτρα νερό και ενός υδροηλεκτρικού σταθμού της Δ.Ε.Η. Στη λίμνη λειτουργεί με επιτυχία πειραματικός σταθμός ιχθυοκαλλιέργειας με πρώτη την παραγωγή του κυπρίνου, ης πέστροφας και του χελιού.

Αξιοσημείωτο είναι ότι διασχίζεται από μια από τις σημαντικότερες γέφυρες της Ευρώπης.

Η λίμνη των Κρεμαστών πέρα από έναν παράδεισο ποικίλων οικοσυστημάτων που φιλοξενεί αποτελεί και ζωτική πηγή εισοδήματος για την γύρω περιοχή χάρη στις μεγάλες ποσότητες αλιευμάτων που διαθέτει και του μοναδικού τοπίου φυσικής ομορφιάς που δημιουργεί και γίνεται πόλος έλξης για πολλούς επισκέπτες.

Επίσης στα όρια του νομού Καρδίτσας και Ευρυτανίας έχει κατασκευαστεί φράγμα που σχηματίζει την τεχνητή λίμνη του Ταυρωπού γνωστή ως λίμνη Πλαστήρα, τα νερά της οποίας τροφοδοτούν έναν ακόμη υδροηλεκτρικό σταθμό.

³⁹ Μπόσμου Α.-Μεσσαλάς Ν., "Κλιματικές και βιοκλιματικές συνθήκες και ο ρόλος τους στη διαμόρφωση των υπαίθριων δραστηριοτήτων στο Ν.Ευρυτανίας", Τ.Ε.Ι Καρπενησίου, τμήμα Δασοπονίας

1.4 Κλιματολογικές συνθήκες

Το κλίμα της Ευρυτανίας είναι μεσογειακού ορεινού τύπου με δύο σαφώς διακρινόμενες περιόδους, την υγρή και ψυχρή χειμερινή (έντονες βροχοπτώσεις, μακράς διάρκειας χιονοπτώσεις, παγετός) και την ξερή και θερμή θερινή περίοδο.

Η μέση θερμοκρασία τον Ιανουάριο κυμαίνεται στους 8,5 βαθμούς Κελσίου, έχει όμως σημειωθεί και η χαμηλή θερμοκρασία των -20 βαθμών Κελσίου. Ουσιαστική άνοδος της θερμοκρασίας παρατηρείται κατά τον Απρίλιο ενώ τον Ιούλιο η μέση θερμοκρασία φτάνει μέχρι τους 34 βαθμούς Κελσίου.

Η σχετική υγρασία του αέρα είναι αρκετά υψηλή με μέσο όρο που κυμαίνεται από 70% έως 80%. Η περίοδος ανομβρίας διαρκεί πολλές εβδομάδες του καλοκαιριού συμπίπτει με την πιο θερμή περίοδο που ενισχύει την εξάτμιση του νερού ενώ οι ανάγκες για άρδευση γίνονται απαραίτητες. Σε περιοχές με έντονες υψομετρικές διαφορές παρατηρείται άμβλυση του κλίματος κάτι που προσδίδει ποικιλία κλιματικών αλλαγών.

1.5 Χλωρίδα

Το μεγαλύτερο ποσοστό της εδαφικής επιφάνειας του νομού είναι καλυμμένο με δάση ελάτης και ένα μικρότερο καλύπτεται από δρεΐς, οξιές, λεύκες, ιτιές, πλατάνια και σφενδάμια. Συναντάμε σχεδόν όλες τις κλιματικές ζώνες βλάστησης με την καλλιέργεια της καστανιάς και της καρυδιάς να είναι πιο ευνοημένες.⁴⁰ Το έδαφος και το υψόμετρο αποτελούν τους κυριότερους παράγοντες ανάπτυξης της βλάστησης, έτσι σε υψόμετρο μικρότερο των 1.000 μέτρων συναντώνται πουρνάρια, κουμαριές, ρείκια, λαδανιές, ασφάκες και ένα μικρό ποσοστό ελιών κοντά στη λίμνη των Κρεμαστών.

Για την προστασία των δασών και γενικότερα του φυσικού περιβάλλοντος και της οικολογικής ισορροπίας από τους διάφορους κινδύνους διανοίγονται συχνά δρόμοι αντιπυρικής προστασίας και κατασκευάζονται πυροφυλάκια.

Στην ευρύτερη περιοχή του νομού ευδοκούν αυτοφυή αρωματικά φυτά που φημίζονται για τις θεραπευτικές και καταπραϊντικές τους ιδιότητες όπως το βουνίσιο τσάι, το τίλιο, το θυμάρι, το φασκόμηλο, η μέντα, το σαλέπι, το μελισσόχορτο, η λυγαριά και η ρίγανη.

Ο νομός Ευρυτανίας ανακηρύχθηκε από την ΟΥΝΕΣΚΟ το 1991 μια από τις καθαρότερες περιοχές οικοσυστήματος σε όλο τον κόσμο και το Καρπενήσι με μηδενική μόλυνση ορίστηκε ως πρότυπη βάση για την πραγματοποίηση περιβαλλοντικών πειραμάτων.

Ο φυσικός πλούτος της Ευρυτανίας δεν είναι ανεξάντλητος και ενώ κατά καιρούς αποψιλώνονται διάφορες εκτάσεις για λόγους ξυλείας και οικοδόμησης, γίνεται μια ενιαία προσπάθεια από δημόσιους φορείς όπως η Νομαρχία και το Δασαρχείο Ευρυτανίας καθώς και από ανεξάρτητες δομές όπως η οικολογική ομάδα Καρπενησίου ώστε να ευαισθητοποιηθεί ο τοπικός πληθυσμός και να σεβαστεί το περιβάλλον που ζει και αναπτύσσεται σε αυτό.

1.6 Πανίδα

Είναι χαρακτηριστική η πολυμορφία του νομού σε μεσαία και μικρά θηλαστικά αλλά και σε πλήθος αρπακτικών πουλιών. Τα είδη που απαντώνται κυρίως στους ορεινούς όγκους των Αγράφων αλλά και των υπόλοιπων ορεινών συμπλεγμάτων είναι τα εξής: Λύκος, Αλεπού, Αγριογούρουνο, Αγριόγατες, Νυφίτσες, Κουνάβια, Ζαρκάδια και Λαγοί. Τα είδη των αρπακτικών

⁴⁰ Ομοίως με παραπομπή 39

πουλιών που συμπληρώνουν την ζωική αλυσίδα είναι: ο γυπαετός, ο σταυραετός, ο φιδαιτός, ο δενδρογέρακας, το κερκινέζι και άλλα μικρότερα πουλιά. Στα ποτάμια και στις λίμνες συναντάμε μικρές πέστρφες, βίδρες, κυπρίνους, πριάνες και πέγκες.⁴¹

1.7 Παραγόμενα προϊόντα

Λόγω της εξαιρετικά βραχύδου κατανομής του εδάφους αλλά και του ηπειρωτικού κλίματος η καλλιέργεια πολλών οπωροκηπευτικών, καρποφόρων δένδρων και δημητριακών δεν ευνοείται σε μεγάλο βαθμό. Ωστόσο σε περιοχές με χαμηλότερο υψόμετρο, κοντά σε ποτάμια και λίμνες καλλιεργείται σιτάρι, κριθάρι, σίκαλη, βρίζα και κεχρί. Επίσης όσπρια όπως ρεβίθια, φασόλια, φακές, μπιζέλια και κουκιά.

Τα βοειδή, οι χοίροι, τα αιγοπρόβατα και τα παράγωγα τους (τυρί φέτα, ξυνόγαλο, κατίκι, κλωτσοτύρι, γιαούρτι, αλλαντικά, κρέας) αποτελούν πέρα από βασική διατροφή του πληθυσμού και κύρια πηγή εισοδήματος για τους κτηνοτρόφους. Από τα προϊόντα κτηνοτροφίας κυρίαρχη θέση κατέχει το τυρί-φέτα. Παρασκευάζεται κυρίως από πρόβειο γάλα σε όλη την Ευρυτανία κατά την καλοκαιρινή περίοδο από τυροκομεία-βιοτεχνίες που υπάρχουν στην περιοχή, δυστυχώς όμως ποτέ δεν φτάνει στην ευρεία κατανάλωση.

Τα γαλακτοκομικά προϊόντα αποτελούν και τη βάση για μια σειρά ντόπιων παρασκευασμάτων όπως ο τραχανάς, οι χυλοπίτες και την πρώτη ύλη για τις πίτες της περιοχής. Τοπικά προϊόντα όπως το τσάι του βουνού, το τσίπουρο, το μούρο και το μέλι είναι από εκείνα που έχουν τη μεγαλύτερη ζήτηση από τον ντόπιο και τουριστικό πληθυσμό.

1.8 Περιβαλλοντικές συνθήκες

Η απaráμιλλη ομορφιά όλων των περιοχών της Ευρυτανίας με την μαγευτική αισθητική πολυμορφία είναι γεγονός ότι ζεσταίνουν το άγριο και αραιοκατοικημένο περιβάλλον. Η μεγάλη εναλλαγή διαφορετικών οικοσυστημάτων και μια πανδαισία χλωρίδας και πανίδας δημιουργούν ένα από τα λίγα εναπομείναντα αμόλυντα μέρη της χώρας. Μεγάλες εκτάσεις του Βελουχιού, της τεχνητής λίμνης των Κρεμαστών και της περιοχής των Αγράφων περιλαμβάνονται στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα προστασίας της φύσης 'Δίκτυο NATURA 2000'.

Η Ευρυτανία αποτελεί έναν εναλλακτικό προορισμό αναψυχής χαρίζοντας εμπειρίες μέσα από πανέμορφες διαδρομές σε μονοπάτια και ανεξερεύνητα φαράγγια. Αποκαλύπτονται αμέτρητες πηγές μέσα από απότομα βράχια και την ατίθαση βλάστηση συνθέτοντας μια εικόνα που όμοιά της ο επισκέπτης σπάνια συναντά.

Οι οικότοποι που έχουν ήδη απογραφεί στα πλαίσια του δικτύου Natura 2000 αλλά και τοποθεσίες γνωστές στους ντόπιους και τους επισκέπτες της περιοχής που δεν είναι ενταγμένες σε δίκτυα και καθεστώς προστασίας είναι:

- Άγραφα
- Όρος Τυμφρηστού
- Όρος Παναιτωλικού
- Τεχνητή λίμνη Κρεμαστών
- Λεκάνη Ασπρορέμματος
- Φαράγγι Μαύρης Σπηλιάς
- Φαράγγι Πανταβρέχει
- Καρπενησιώτης (θέση Κεφαλόβρυσο)

⁴¹ Διαδίκτυο : <http://www.evrytan.gr>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Διοικητική εξέλιξη του Νομού

Στο Ν. Ευρυτανίας πριν από την υλοποίηση του νόμου 2530/1997 υπήρχαν 21 κοινότητες και 9 δήμοι.⁴²

Με την εφαρμογή του νόμου 2539/4-12-1997(Καποδίστριας) η Ευρυτανία διαιρέθηκε σε 11 δήμους όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα :

Δήμος	Έδρα	Πληθυσμός 1991	Πληθυσμός 2001	Αύξηση	Ποσοστό %
Αγράφων	Άγραφα	1.012	3.707	+2.695	+266,00
Απεραντίων	Γρανίτσα	2.278	3.220	+942	+41,30
Ασπροποτάμου	Ραπτόπουλο	2.203	2.701	+498	+22,60
Βινιανής	Κερασσώρι	1.393	1.441	+48	3,40
Δομνίστας	Κρίκελο	1.536	2.172	+636	+41,40
Καρπενησίου	Καρπενήσι	8.185	9.414	+1.229	+15,0
Κτημενίων	Αγία Τριάδα	1.024	1.167	+143	+14,0
Ποταμιάς	Μεγάλο Χωριό	1.578	1.930	+352	+22,30
Προυσού	Προυσός	1.574	2.278	+704	+44,70
Φουρνάς	Φουρνά	1.383	1.534	+151	+10,90
Φραγκίστας	Δυτική Φραγκίστα	2.141	2.531	+390	+18,20
Άρρενες		12.554	16.587	+4.033	+32,1
Θήλεις		11.753	15.439	+3.686	+31,4
Σύνολο		24.307	32.026	+7.719	+31,80

ΠΗΓΗ:Ε.Σ.Υ.Ε ,απογραφή 1991 και 2001

Είναι εμφανής η συγκέντρωση του πληθυσμού στο δήμο Καρπενησίου. Στους υπόλοιπους δήμους η κατανομή των πληθυσμιακών δεδομένων είναι περισσότερο ομοιόμορφη. Εξετάζοντας την αύξηση του πληθυσμού μεταξύ των απογραφών 1991-2001 γίνεται αντιληπτό ότι ο Δήμος Αγράφων παρουσιάζει έναν υπερδιπλασιασμό των κατοίκων του. Η παραπάνω αύξηση είναι πλασματική και το μέγεθος αυτό δεν είναι αντιπροσωπευτικό του πραγματικού πληθυσμού καθώς στην απογραφή του 2001 υπήρξε μια γενική πρόσκληση προς όλους τους Ευρυτάνες για την οικονομική και κοινωνική στήριξη των πατρών εδαφών.

Η διοικητική διαίρεση του νομού είναι η εξής :

1.Δήμος Καρπενησίου:Ο ομώνυμος Δήμος καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό τμήμα του νόμου, η έδρα του αποτελεί και την Πρωτεύουσα του νομού, το Καρπενήσι και παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό αστικοποίησης .Στο Δήμο περιλαμβάνονται τα εξής δημοτικά διαμερίσματα:Αγ.Ανδρέας,Αγ.Βλαχέρνα,Αγ.Νικόλαος, Βουτύρο, Γοργιανάδες, Καλεσμένο, Κορυσχάδες, Μυρική, Παπαρούσι, Παυλόπουλο, Σελλά, Στεφάνι, Στένωμα, Φιδάκια. Συνορεύει στα βόρεια με τον Δήμο Κτημενίων, στα νοτιοδυτικά με το Δήμο Δομνίστας, στα νότια με το Δήμο Ποταμιάς, στα δυτικά με τους Δήμους Φραγκίστας -Βίνιανης ενώ ανατολικά συνορεύει με το νομό Φθιώτιδας.

⁴² Νομαρχία Ευρυτανίας : Τουριστικός οδηγός Ευρυτανίας, 2001

2.Δήμος Φραγκίστας :Βρίσκεται στο μέσον και στα δυτικά του νομού Ευρυτανίας. Η λίμνη των Κρεμαστών χαρίζει ιδιαίτερη ομορφιά στην περιοχή και κατατάσσει τα χωριά του Δήμου ανάμεσα στα πιο δημοφιλή του νομού. Τα χωριά Ανατολική Φραγκίστα και Δυτική Φραγκίστα, Επισκοπή, Μαραθιάς, Παλαιοκατούνα, Παλαιοχώρι, Τριπόταμος είναι τα πιο χαρακτηριστικά του Δήμου.

3.Δήμος Βίνιανης:Ο Δήμος προσφέρεται για θερινό και χειμερινό τουρισμό, συνδυάζοντας το όμορφο και καθαρό περιβάλλον με το μεγάλο υψόμετρο και το ιδανικό κλίμα της περιοχής. Ο Δήμος Βίνιανης βρίσκεται στο κέντρο του νομού και διαρρέεται από τα νερά του Αγραφιώτη, του Μέγδοβα, του Γραβενίτη, του Χρυσιώτη και του Κερασοβίτη. Επίσης ένα κομμάτι της λίμνης των Κρεμαστών ανήκει στο Δήμο. Τα χωριά που ανήκουν στον Δήμο είναι :η Νέα και Παλιά Βίνιανη, το Κερασοχώρι, η Κρέντη, η Χρύσω, η Δάφνη, η Μαυρομάτα και ο Αγ. Δημήτριος.

4.Δήμος Ασπροποτάμου:Βρίσκεται στο βόρειο άκρο του νομού, διαρρέεται από τους παραποτάμους του Αχελώου τον Λεπιανίτη, τον Πρασιώτη και τον Πλατανιά. Τα σημαντικότερα χωριά είναι τα Κέδρα ,τα Λεπιανά, το Νέο Αργύρι η Πρασιά και το Ραπτόπουλο, όλα γραφικά και καταπράσινα αποτελούν πόλους έλξης για τους επισκέπτες.

5.Δήμος Δομνίστας: Βρίσκεται στο νοτιοανατολικό άκρο του νομού και γειτονεύει με τους Δήμους Προυσού, Ποταμιάς και Καρπενησίου. Το υψόμετρο του Δήμου κυμαίνεται από 600 μέτρα έως 2.100. Τα χωριά του Δήμου είναι: η Άμπλιανη, η Δομνίστα το Κρίκελο, η Μεσοκόμη, η Ρωσκά, οι Στάβλοι και τα Ψιανά. Τα βουνά του δήμου είναι καλυμμένα με πυκνά ελατοδάση και σε συνδυασμό με τα άφθονα νερά το τοπίο αποκτά ιδιαίτερη φυσική γοητεία.

6.Δήμος Προυσού : Βρίσκεται στο νοτιοδυτικό άκρο του νομού ανάμεσα στον ορεινό όγκο του Παναιτωλικού όρους και τους ποταμούς Κρικελοπόταμο και Τρικεριώτη. Το αυξημένο τουριστικό ενδιαφέρον που παρατηρείται οφείλεται πέρα από την άγρια φυσική ομορφιά του τοπίου στο μοναστήρι της Παναγίας της Προυσιώτισσας. Στο δήμο ανήκουν τα χωριά: Αλέστια, Βελωτά, Ασπρόπυργος, Εσωχώρια, Καστανιά, Καταβόθρα, Πρόδρομος, Προυσός, Σαρκίνη, Σταυροχώρι και Τόρνος.

7.Δήμος Απεραντίων: Τα ψηλά βουνά και η ιδιαίτερη μορφολογία του εδάφους δίνουν ξεχωριστή εικόνα στην περιοχή του δήμου. Ο δήμος βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού και αποτελείται από τα εξής χωριά :Γρανίτσα, Βελαώρα, Βούλπη, Λημέρι, Λιθοχώρι, Σιβίστα και Τοπόλιανα. Αξιοσημείωτη είναι η αναδάσωση που έχει γίνει στα πευκοδάση της περιοχής.

8.Δήμος Ποταμιάς: Η περιοχή είναι πλούσια σε αξιοθέατα και βουνοπλαγιές με πυκνή βλάστηση ενώ διαρρέεται από τον ποταμό Καρπενισιώτη. Στο δήμο ανήκουν χώρια με αξιόλογη τουριστική υποδομή όπως :Ανιάδα, Μεγάλο και Μικρό Χωριό, Μουζίλο, Νόστιμο, Συγκρέλλο, Χελιδόνα, Δερμάτι, Καρίτσα. Στο δήμο Ποταμιάς βρίσκεται ένα σημαντικό παλαιοχριστιανικό μνημείο, η εκκλησία του Αγίου Λεωνίδα στο χωριό Κλαυσί, συνδυαστικός κρίκος στην μακραίωνη ιστορική πορεία της περιοχής.

9.Δήμος Αγράφων: Πρόκειται για έναν από τους παλαιότερους δήμους του νομού και απλώνεται μέσα στα βουνά της νότιας Πίνδου. Βρίσκεται στο βορειότερο τμήμα του νομού και συνορεύει με την ορεινή Καρδίτσα. Η περιοχή των Αγράφων είναι πλούσια σε ιστορία, θρησκευτική και πολιτιστική κληρονομιά. Στο δήμο ανήκουν τα χωριά: Άγραφα, Μοναστηράκι, Επινιανά, Μάραθος Βραγγιανά, Τροβάτο και το Τρίδενδρο.

10.Δήμος Φουρνάς : Βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο του νομού. Κατάφυτη περιοχή με γραφικά πέτρινα χωριά και πλούσια ιστορία. Αποτελείται από τα χωριά :Φουρνά και Βράχα.

11.Δήμος Κτημενίων: Εκτείνεται στους βορειότερους πρόποδες του Βελουχιού. Χαρακτηριστικό γνώρισμα των κατοικιών είναι τα κόκκινα κεραμίδια που ξεπροβάλλουν από την πυκνή βλάστηση. Αποτελείται από τα χωριά :Αγ. Τριάδα, Αγ. Χαράλαμπος, Δομιοι, Πετράλωνα , Χόχλιας.

2.2 Πληθυσμιακή εξέλιξη- Μετακίνηση πληθυσμού του Νομού

Μια σειρά απογραφών μαρτυρεί την αμείωτη πτωτική τάση της δημογραφικής εξέλιξης της περιοχής κατά την διάρκεια των τελευταίων εξήντα χρόνων, τα οποία σηματοδοτήθηκαν από μεγάλα ιστορικά γεγονότα που συνέβαλλαν σημαντικά στην ερήμωση του Ευρυτανικού χώρου.⁴³ Τη χρονική περίοδο 1940 έως 1980 ο πληθυσμός της Ευρυτανίας μαστίζεται από την "εσωτερική και εξωτερική" μετανάστευση. Το πλέον παραγωγικό τμήμα του πληθυσμού μεταναστεύει στην ενδοχώρα, την Αυστραλία, τον Καναδά, τις Η.Π.Α, τη Γερμανία και άλλα μέρη της Ευρώπης και της υφηλίου. Σύμφωνα με την απογραφή του 1940 ο πληθυσμός της Ευρυτανίας ήταν 53474 άτομα. Το 1981 μειώθηκε κατά το ήμισυ φτάνοντας τους 26182 κατοίκους. Στην απογραφή του 1991 ο πληθυσμός της Ευρυτανίας ήταν 24237 άτομα ενώ η απογραφή του 2001 έδειξε μια "πλασματική" αύξηση των 32092 ατόμων. Αν αποδεχθούμε την υπόθεση της σταθεροποίησης του πληθυσμού η οποία είναι εμφανής για τις προηγούμενες απογραφές, ο πραγματικός πληθυσμός υπολογίζεται γύρω στους 25000 κατοίκους. Ένα ακόμη στοιχείο που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι τα περισσότερα σχολεία στα απομακρυσμένα χωριά δεν έχουν πλέον παιδιά με αποτέλεσμα να ερημώνουν και να αυξάνει συνεχώς ο αριθμός των ηλικιωμένων. Εξετάζοντας ειδικά σε απόλυτους αριθμούς, τα στοιχεία που αφορούν την Ευρυτανία, παρατηρούμε ότι την πενταετία 1998-2003 σημειώθηκαν 633 γεννήσεις ενώ αντίστοιχα οι θάνατοι ήταν διπλάσιοι (1,274). Η υπογεννητικότητα είναι γενικό φαινόμενο της χώρας και δυστυχώς ο Ν. Ευρυτανίας βρίσκεται ανάμεσα στις τελευταίες θέσεις από πλευράς γεννήσεων.

Η Ευρυτανία αποτελεί έναν απομακρυσμένο τόπο με δυσκολίες πρόσβασης, πενιχρούς οικονομικούς πόρους και πολλά ακόμη προβλήματα που οδηγούν στην αφαίμαξη του ανθρώπινου δυναμικού.

Παρόλ' αυτά καθοριστική ήταν η οικονομική συνεισφορά των απόδημων Ευρυτάνων στον τόπο με την ενίσχυση της δημιουργίας πολλών ιδρυμάτων (Γυμνάσιο, Λύκειο και Γηροκομείο Καρπενησίου) και την ενίσχυση νέων επιστημόνων με υποτροφίες σπουδών. Μερικοί από τους συλλόγους που δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό είναι οι εξής:

- Ένωση Ευρυτάνων Αμερικής "Το Βελούχι"
- Ευρυτάνων Ένωση Αμερικής "Η Ευρυτανία"
- Σύλλογος Ευρυτάνων "Παναγία Προυσιώτισσα"
- Σύλλογος "Ευρυτανία"
- Πανευρυτανική Ένωση**
- Ίδρυμα Γαζή - Τριανταφυλλοπούλου

2.3 Απασχόληση κατά τομέα – ανεργία

2.3.1 Πρωτογενής τομέας

Ο τομέας της γεωργίας στο νομό Ευρυτανίας παρουσιάζει περιορισμένες δυνατότητες ανάπτυξης. αδυναμία αυτή οφείλεται κυρίως στις ιδιόμορφες συνθήκες παραγωγής των προϊόντων (τραχύ έδαφος, ιδιαίτερο κλίμα) και ειδικότερα στο μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Η συνολική γεωργική γη του νομού είναι 91.630 στρέμματα δηλαδή περίπου το

⁴³ Γκόλιας Α..Μάρκος, "Η ιστορία της Ευρυτανίας στους νεώτερους χρόνους", εκδόσεις Πορεία, Αθήνα 2001,σελ 92

5% της συνολικής επιφάνειας του. Από αυτά μόνο τα 45.236 στρέμματα καλλιεργούνται. Η αρδευόμενη έκταση αντίστοιχα είναι περίπου 35.000 στρέμματα.⁴⁴

Τα δάση αποτελούν τον σημαντικότερο φυσικό πόρο με προοπτικές αποτελεσματικότερης εκμετάλλευσής τους. Η ξυλεία ανέρχεται στα περίπου 40.000μ³ λήμματα ανά έτος από τα οποία το τεχνικό ξύλο είναι περίπου 20.000μ³.

Η κτηνοτροφία αποτελεί βασική ενασχόληση πολλών κατοίκων με δυνατότητες βελτίωσης τόσο του ζωικού κεφαλαίου και των προϊόντων τους όσο και της εμπορίας τους. Οι τομείς δραστηριοποίησης είναι: η αιγοτροφία, η μελισσοκομία και λιγότερο η χοιροτροφία και η αγελαδοτροφία.

Ο τομέας της αλιείας βελτιώνεται διαρκώς. Τα τελευταία χρόνια γίνεται συστηματική εκμετάλλευση της ιχθυοκαλλιέργειας στις παρακάτω μονάδες:

- Καλλιέργεια χελιού και πέστροφας στη λίμνη των Κρεμαστών
- Καλλιέργεια κυπρίνου σε μικρής κλίμακας ιχθυοτροφεία
- Καλλιέργεια σολομού στα καθαρά και χαμηλής θερμοκρασίας (κάτω των 14 βαθμών Κέλσιου) νερά του ποταμού Μέγδοβα

Ένα από τα φιλόδοξα σχέδια ανάπτυξης των προϊόντων της περιοχής (κτηπευτικά κυρίως) είναι η κατοχύρωσή τους ως προϊόντα ονομασίας προέλευσης και η έμφαση στις βιοκαλλιέργειες.

Δυστυχώς οι ενεργοί αγρότες σήμερα ανέρχονται μόλις στους 2.000 κάτι που συμβάλει αρνητικά στην ανάπτυξη και εδραίωση του αγροτουρισμού στο νομό.

Η συνολική έκταση του νομού, από άποψη βασικών κατηγοριών γής κατανέμεται σε :

ΔΑΣΗ	850.000 στρέμματα
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΙ	751.370 στρέμματα
ΟΙΚΙΣΜΟΥΣ	91.000 στρέμματα
ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΓΗ	90.630 στρέμματα
ΛΙΜΝΕΣ-ΠΟΤΑΜΙΑ	88.000 στρέμματα
ΣΥΝΟΛΟ	1.871.000 στρέμματα

ΠΗΓΗ: Δασαρχείο Ευρυτανίας

2.3.2 Δευτερογενής τομέας

Το υπέδαφος δεν έχει ερευνηθεί στο βαθμό εκείνο που θα οδηγούσε στη διεξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων σχετικά με τον κοιτασματολογικό πλούτο. Συνεπώς ο τομέας της εξόρυξης δεν παρουσιάζει κάποιο ενδιαφέρον.

Ο κλάδος της μεταποίησης δεν παίζει καθοριστικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη του νομού εκτός των μικρών εκμεταλλεύσεων οικογενειακής μορφής τόσο στη μεταποίηση δασικών προϊόντων όσο και στη μεταποίηση και τυποποίηση τοπικών προϊόντων.

Η βιομηχανία και η βιοτεχνία του νομού δεν χαρακτηρίζονται δυναμικοί κλάδοι. Αυτό οφείλεται στη μικρή υποδομή από πλευράς έργων που θα μπορούσαν να στηρίξουν τις δραστηριότητές του τομέα ενώ ένας ακόμη ανασταλτικός παράγοντας ανάπτυξης είναι η έλλειψη κινήτρων από ιδιώτες. Μέχρι πρόσφατα λειτουργούσαν οι ακόλουθες βιομηχανικές μονάδες:

- Πειραιϊκή-Πατραϊκή.
- ΔΑΒΙΕ.

⁴⁴ Διεύθυνση Γεωργίας Ν. Ευρυτανίας, "Στοιχεία για την πρωτογενή παραγωγή του Ν. Ευρυτανίας", Καρπενήσι 2000

Τα στοιχεία δείχνουν τον τομέα των κατασκευών να παρουσιάζει σχετική αύξηση με αναλογία 1,3 νέες κατοικίες σε 100 κατοίκους όπου ο μέσος όρος της χώρας είναι 1,2 για το έτος 2002.

2.3.3 Τριτογενής τομέας

2.3.3.1 Τουρισμός

Οι ιδιαίτερες συνθήκες του νομού δεν επιτρέπουν την εναπόθεση ελπίδων στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα ανάπτυξης αφού τόσο η ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού όσο και η γεωμορφολογία του χώρου κατευθύνουν τις επιλογές κατά κύριο λόγο στον τριτογενή τομέα με έμφαση τον τουρισμό.

Το φυσικό περιβάλλον, οι εναλλαγές του κλίματος, η μακραίωνη ιστορία και ο πολιτισμός καθώς και η συνεχής βελτίωση των υποδομών και υπηρεσιών καθιστούν τον ορεινό τόπο της Ευρυτανίας ιδανικό προορισμό αναψυχής.⁴⁵

Διακρίνονται τρεις ζώνες τουριστικής ανάπτυξης :

- Ζώνη οικολογικού τουρισμού με επίκεντρο τον ορεινό όγκο των Αγράφων. Οι μορφές τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν είναι: περιηγητικός, ορειβατικός, πεζοπορικός, οικοτουρισμός, εκπαιδευτικός, πολιτιστικός. Οι λάτρεις της πεζοπορίας έχουν στη διάθεση τους ένα πλούσιο δίκτυο μοναδικών σε ομορφιά μονοπατιών σε βουνά και όχθες ποταμών.

- Ζώνη τουρισμού περιπέτειας και υδάτινων σπορ με επίκεντρο τη λίμνη των Κρεμαστών και τους ποταμούς Αγραφιώτη, Καρπενησιώτη, Τρικεριώτη, Μέγδοβα. Οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν είναι: καταρρίχηση, κωπηλασία, ράφτινγκ, καγιάκινγκ, αθλητικός, εκπαιδευτικός, πολιτιστικός.

- Μητροπολιτική ζώνη τουριστικής ανάπτυξης με επίκεντρο το Καρπενήσι και τους όμορους δήμους (Ποταμιάς Προυσού, Δομνίστας, Φουρνάς, Κτημενίων) Τα μοναστήρια του νομού: Παναγία Προυσιώτισσα και Παναγία Δομιανίτισσα αποτελούν τόπους προσκυνήματος για πολλούς πιστούς ενώ υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης του θερινού και συνεδριακού τουρισμού για την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο καταλαμβάνει σημαντική θέση στο τομέα της τουριστικής ανάπτυξης προσφέροντας δυνατότητες για αλπικό, ορειβατικό και ελεύθερο σκί. Επίσης τα καταφύγια στα όρη Βελούχι και Καλιακούδα συχνά κατακλύζονται από ορειβατικούς συλλόγους και ανθρώπους που αναζητούν την περιπέτεια.

Στην Ευρυτανία μπορεί κανείς να συνδυάσει την επιθυμία του για έντονα σπορ καθώς και την χαλάρωση από το άγχος της καθημερινής ζωής.

2.3.3.2 Εμπόριο – Υπηρεσίες

Το συντριπτικό ποσοστό της εμπορικής δραστηριότητας ασκείται από οικογενειακής μορφής μικρές επιχειρήσεις με εξαίρεση δύο μεγάλα υποκαταστήματα που απασχολούν ένα μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού. Επίσης υπάρχουν οκτώ υποκαταστήματα τραπεζών με συνολικό αριθμό απασχολούμενων 57 άτομα καθώς και τρία υποκαταστήματα ασφαλιστικών εταιρειών. Το ανεπαρκές οδικό δίκτυο και η δυσκολία πρόσβασης σε απομακρυσμένους δήμους περιορίζουν τις εμπορικές συναλλαγές και αυξάνουν το κόστος στις μεταφορές.

⁴⁵ Παπαθανασίου Ν., Εισήγηση : "Τουρισμός και υπηρεσίες", 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Ευρυτάνων, Καρπενήσι 2001

Το φάσμα των υπηρεσιών σε όλους τους τομείς έχει βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια, με συστηματικές προσλήψεις σε διοικητικό προσωπικό.

2.3.3.3 Αθλητισμός

Η υπάρχουσα κατάσταση στον τομέα του αθλητισμού απαιτεί αναβάθμιση ως προς τις εγκαταστάσεις και το εκπαιδευτικό προσωπικό. Οι αθλητικές εγκαταστάσεις είναι οι εξής: το Εθνικό Γυμναστήριο Καρπενησίου, ένα κλειστό κολυμβητήριο υψηλών προδιαγραφών, ποδοσφαιρικά γήπεδα, ένα γήπεδο τένις και ένα αθλητικό κέντρο προετοιμασίας αθλητών. Ο ιδιωτικός τομέας συμμετέχει με ένα μικρό αριθμό αθλητικών υποδομών όπως γυμναστήρια, εγκαταστάσεις αθλητικών συλλόγων.

2.3.3.4 Υγεία - Πρόνοια

Η Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια παροχή υπηρεσιών στον τομέα της υγείας καλύπτεται από 17 ιατρεία, δύο υγειονομικούς σταθμούς, το κέντρο υγείας της Δυτικής Φραγκίστας και το Γενικό Νοσοκομείο Καρπενησίου. Η εξασφάλιση ολοκληρωμένης υγειονομικής προστασίας σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού κρίνεται απαραίτητη. Οι ελλείψεις των παραπάνω είναι αρκετά σοβαρές.

Το Γενικό Νοσοκομείο βελτιώθηκε σημαντικά με την δημιουργία πτέρυγας που απασχολεί ένα σημαντικό αριθμό επιστημονικού προσωπικού. Ωστόσο υπάρχουν ελλείψεις σε ορισμένες ειδικότητες. Απαραίτητες κρίνονται οι εξής υποδομές: τράπεζα αίματος, καρδιολογική πτέρυγα, εντατική μονάδα, αύξηση κλινών, μονάδα τεχνικού νεφρού και μηχανογράφηση. Τα αγροτικά ιατρεία επίσης δεν είναι στελεχωμένα και εκσυγχρονισμένα.

Στον τομέα της πρόνοιας, λειτουργεί το Γραφείο παροχής κοινωνικών υπηρεσιών που στελεχώνεται από δυο κοινωνικούς επιστήμονες, ψυχολόγο και κοινωνιολόγο οι οποίοι παρέχουν υποστηρικτικές υπηρεσίες σε άτομα που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και τον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

2.3.3.5 Εκπαίδευση – Κατάρτιση

Η υποδομή του νομού στη στοιχειώδη και μέση εκπαίδευση κρίνεται ικανοποιητική με τάσεις συνεχούς βελτίωσης στους τομείς των εξοπλισμών και ανθρώπινου δυναμικού κατάλληλα εκπαιδευμένου, με ικανότητα προσαρμογής στα νέα πρότυπα εργασίας. Στο νομό λειτουργούν:⁴⁶

- 45 νηπιαγωγεία με 189 νήπια.
- 36 δημοτικά με 1.100 μαθητές τα 4 στο Καρπενήσι, (τα 2 λειτουργούν ως ολοήμερα).
- 7 Γυμνάσια με 1.056 μαθητές(Καρπενήσι, Γρανίτσα, Κερασοχώρι, Παλαιοκατούνα, Ραπτόπουλο, Φουρνά, Δ. Φραγκίστα).
- 1 Ενιαίο Λύκειο με τρεις κατευθύνσεις και 499 μαθητές.
- 2 Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (ΤΕΕ) του Υπ. Υγείας & Πρόνοιας με 132 μαθητές, με ειδικότητες: ΤΕΕ Φραγκίστας: Πληροφορικής και ΤΕΕ Καρπενησίου: Νοσηλευτικής, Πληροφορικής, Βρεφονηπιοκόμων, Οικονομίας & Διοίκησης, Κατασκευών, Ηλεκτρολόγων, Μηχαν. Αυτοκινήτων και Υδραυλικών.
- 1 Τεχνικό Εκπαιδευτήριο (ΤΕΕ), του Υπ. Γεωργίας, με ειδικότητα: Αγροτουρισμού (Α' Κύκλος).

⁴⁶ Επιτηρίδα Εταιρείας Ευρυτάνων Επιστημόνων, τόμος Α', Αθήνα 2000, σελ 89

- 1 Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης με 89 μαθητές στο Καρπενήσι, (με ειδικότητες:Ειδικός Δασικής Προστασίας και Τεχνικός Εφαρμογής δικτύου & αυτοματισμού γραφείου).
- 1 τμήμα Δασοπονίας του παραρτήματος Τ.Ε.Ι Λαμίας με 480 σπουδαστές.

Υπάρχουν προοπτικές δημιουργίας επαγγελματικών σχολών που έχουν σχέση με τους κυριότερους παραγωγικούς τομείς του νομού(τουρισμός, δασοπονία, αλιεία κτηνοτροφία).

Σ' αυτή την κατεύθυνση κινούνται και οι ενέργειες προς αναβάθμιση του Τ.Ε.Ι Καρπενησίου με την δημιουργία δύο τμημάτων ζωικής παραγωγής και τουριστικών επιχειρήσεων με κυρίαρχο τον ορεινό τουρισμό. Η λειτουργία των τμημάτων αυτών θα συμβάλλει αποτελεσματικά στην τόνωση της οικονομικής, πολιτιστικής και κοινωνικής ζωής της περιοχής.

Η βελτίωση και ο εξοπλισμός μόνιμων εγκαταστάσεων κατάρτισης στους τομείς: της πληροφορικής, της μελισσοκομίας, στις βιοκαλλιέργειες, στον αγροτουρισμού, της δασοπονίας ,του περιβάλλοντος, του εναλλακτικού τουρισμού, σύμβουλοι ανάπτυξης, στελέχη ξενοδοχειακών μονάδων θεωρούνται παραπάνω από σημαντικοί. Κατά την διάρκεια του χειμώνα οι συνθήκες επικοινωνίας δυσχεραίνουν και αναγκάζουν σε εσωτερική η εκτός νομού μετακίνηση πολλούς μαθητές.

2.3.3.6 Έρευνα – Τεχνολογία

Οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν νέες αναπτυξιακές ευκαιρίες αλλά και αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση του πολίτη. Η έλλειψη πόρων και εξειδικευμένου ερευνητικού δυναμικού καθιστούν τον τομέα της έρευνας και της τεχνολογίας στο νομό ανύπαρκτο.

Οι παρακάτω τομείς:πυρόλυση της βιομάζας, ανάπτυξη της βιοκαλλιέργειας και το δάσος αποτελούν μελλοντικούς τομείς δράσεις για την έρευνα και τη μεταφορά καινοτομικών τεχνολογιών για την αξιοποίησή τους.

2.3.3.7 Οικιστική υποδομή (ύδρευση- αποχέτευση-κατεργασία λυμάτων-διαχείριση απορριμμάτων)

Το δίκτυο ύδρευσης καλύπτει τις ανάγκες του νομού κατά 70% περίπου. Η ολοκλήρωση του δικτύου ύδρευσης κρίνεται απαραίτητη ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες πολλών απομακρυσμένων οικισμών αλλά και να αναβαθμιστεί η ποιότητα του ήδη υπάρχοντος.

Δίκτυο αποχέτευσης έχουν λίγοι οικισμοί, χωρίς όμως βιολογικό καθαρισμό πλην της πόλεως του Καρπενησίου που απέκτησε τελευταία. Η διάθεση και διαχείριση των λυμάτων σε αρκετές περιοχές γίνεται με απόρριψη σε χαράδρες και απότομα βάραθρα πράγμα ανεπίτρεπτο για τα σημερινά δεδομένα ενώ στη πόλη του Καρπενησίου γίνεται αποτέφρωση και ενταφιασμός των σκουπιδιών. Μια πλήρης μελέτη διάθεσης των απορριμμάτων είναι αναγκαία για να διατηρηθεί και στο μέλλον το περιβάλλον αμόλυντο. Προσπάθειες κατασκευής χώρων υγειονομικής ταφής των απορριμμάτων απέτυχαν λόγω έλλειψης συντονισμού των δράσεων στο γενικότερο πλαίσιο πολιτικής της χώρας στο θέμα αυτό.

2.4.3.8 Σύστημα οικισμών

Ο νομός Ευρυτανίας απαρτίζεται από 11 δήμους,80 δημοτικά διαμερίσματα και 83 συνοικισμούς. Ο πληθυσμός των οικισμών κυμαίνεται από 20 έως 1.200 κατοίκους ενώ η πόλη

του Καρπενησίου έχει περίπου 9.500 κατοίκους. Η κατοίκηση στην περιφέρεια του νομού κυριαρχείται από τα μικρά ημιορεινά και ορεινά κέντρα που σταθεροποιούν τον πληθυσμό τους παρόλα αυτά η αστικοποίηση παραμένει ιδιαίτερα αδύναμη. Το σύστημα της δόμησης των οικισμών πλην τεσσάρων ιδιαίτερων οικισμών είναι της ελεύθερης και διασκορπισμένης. Το ύψος των κτηρίων είναι 7,5 μέτρα πλην τμημάτων της πόλης που είναι 11 μέτρα.

Έντονο ενδιαφέρον για ανοικοδόμηση στη γενέτειρά τους παρουσιάζουν οι ετεροδημότες της διασποράς με σκοπό την συντήρηση και επισκευή παλιών παραδοσιακών σπιτιών.

2.3.3.9. Δίκτυα (ενέργειας - τηλεπικοινωνιών-μεταφοράς)

Η δυνατότητα χρήσης ηλεκτρικής ενέργειας είναι πλέον αναγκαία. Το δίκτυο ενέργειας της Δ.Ε.Η καλύπτει πλέον επαρκώς το 100% των οικισμών του νομού.⁴⁷

Το υψηλό αιολικό δυναμικό, μέρος του Εθνικού Συστήματος, αποτελούν σημαντική προοπτική και βρίσκεται σε καλή συγκριτική θέση με άλλες Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Τα αποθέματα σε υδάτινο-αιολικό δυναμικό και βιομάζας μέσα από δράσεις όπως η κατασκευή ανεμογεννήτριας και εγκατάσταση αιολικών πάρκων στο Βελούχι καθώς και το πυρολυτικό εργοστάσιο της Βούλπης δίνουν τη δυνατότητα συστηματικής παραγωγής ενέργειας που θα συμβάλλει:

- στην αξιοποίηση των φυσικών πόρων του νομού
- στην κάλυψη μέρους της ενέργειας που απαιτείται
- στον πολλαπλασιασμό των οικονομικών μεγεθών του νομού

Ο τομέας των επικοινωνιών είναι καθοριστικός τόσο στην ανάπτυξη νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων όσο και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Το δίκτυο τηλεπικοινωνιών είναι υπό αναβάθμιση με καλές προοπτικές ευρύτερου ρόλου λόγω της κεντρικής θέσης της περιοχής στο γενικό σύστημα (Κέντρο Δορυφορικής Επικοινωνίας). Σύμφωνα με τα μέχρι σήμερα στοιχεία έχουν γίνει 14.500 συνδέσεις σε αντιστοιχία 10.903 συνδρομητών ωστόσο υπάρχουν κοινότητες και οικισμοί που αντιμετωπίζουν κατά την διάρκεια του χειμώνα πρόβλημα στην ποιότητα της επικοινωνίας. Η τεχνολογία της κινητής τηλεφωνίας επίσης εξαπλώνεται με γρήγορους ρυθμούς.

Το κύριο πρόβλημα του νομού είναι το οδικό δίκτυο τόσο αυτό που συνδέει το νομό με την ευρύτερη περιφέρεια όσο και το εσωτερικό που συνδέει τους μεταξύ δήμους. Υπάρχει επίσης πρόβλημα απομόνωσης του νομού από τους νομούς Καρδίτσας, Αιτωλοακαρνανίας και Άρτας λόγω μη κατασκευής των αξόνων που οδηγούν από και προς την Ευρυτανία.

Οι άξονες αυτοί είναι σημαντικοί γιατί σε άλλη περίπτωση δυσχεραίνεται ή αποκλείεται η ανταλλαγή και μετακίνηση προϊόντων και ανθρώπινου δυναμικού. Υπάρχουν επίσης ορισμένα χωριά δήμων που δεν επικοινωνούν με το κέντρο του νομού μέσω του εσωτερικού οδικού δικτύου αλλά μέσω άλλων νομών, που διπλασιάζει την απόσταση.

Το έντονο ορεινό ανάγλυφο του νομού αποκλείει την σιδηροδρομική επικοινωνία όπως αποκλείει και τη δημιουργία αεροδρομίου με τα σημερινά τεχνικοοικονομικά κριτήρια. Είναι όμως σκόπιμη η κατασκευή ενός τουλάχιστον ελικοδρομίου για έκτακτες και επείγουσες ανάγκες. Ένα μεγάλο και σημαντικό έργο ήταν η κατασκευή σήραγγας στις Ράχες Τυμφορηστού στην προσπάθεια να βελτιωθεί η οδική αρτηρία Λαμίας-Καρπενησίου. Έχει μήκος 1.380 μέτρα, συντομεύει την απόσταση κατά 15' λεπτά τουλάχιστον και δόθηκε στην κυκλοφορία το 1999.

Ένα ανεκτό οδικό δίκτυο συμβάλλει καθοριστικά στην επίτευξη των στόχων για ανάπτυξη γι' αυτό το λόγο πρέπει άμεσα να γίνουν οι απαραίτητες ασφαλοστρώσεις και να βελτιωθεί η γενικότερη εικόνα του.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει την σημερινή οδική κατάσταση του νομού:

⁴⁷ Ομοίως με παραπομπή 41

Μήκος υφισταμένου οδικού δικτύου (πλην δασικού, αγροτικού)			
		ασφαλτοστρωμένα	Όχι ασφαλτοστρωμένα
Εθνικό δίκτυο	72χλμ	72 χλμ	0 χλμ
Επαρχιακό δίκτυο	600 χλμ	350 χλμ	250 χλμ
Δημοτικό δίκτυο	350 χλμ	50 χλμ	300 χλμ
Αστικό και Ημιαστικό δίκτυο	250 χλμ	50 χλμ	200 χλμ
ΣΥΝΟΛΑ	1.272 χλμ	522χλμ	750χλμ

ΠΗΓΗ: Τουριστικός οδηγός Ευρυτανίας, Καρπενήσι 2001

2.4. Διάρθρωση της οικονομίας του Νομού

Μεταξύ των απογραφών 1991-2001 ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 32% έτσι με κατά κεφαλήν προϊόν 16.3 χιλ. ευρώ ο νομός κατατάσσεται τρίτος με μέσο όρο 12,7% της χώρας.⁴⁸ Οι κάτοικοι - φορολογούμενοι του νομού δηλώνουν μέσο ετήσιο εισόδημα 10.3 χιλ.ευρώ το 2003 έναντι μέσου όρου χώρας 1.076 χιλ. Βέβαια πρόκειται για μια ανακολουθία καθότι υπάρχει ανεργία και τα εισοδήματα των περισσότερων είναι χαμηλά. Αυτό εξηγείται ως εξής:πλέον στους υπολογισμούς λαμβάνεται υπόψη ο μόνιμος πληθυσμός και όχι ο πραγματικός και σε αυτή την περίπτωση είναι πολύ μεγαλύτερος.

Ο νομός παράγει το 17,77% του Ακαθαρίστου Εγχώριου Προϊόντος(Α.Ε.Π) στον πρωτογενή τομέα, το 50,69% στο δευτερογενή και το 31,39% στο τριτογενή τομέα. Σε επίπεδο περιφέρειας (Στερεά Ελλάδα) στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 21.9%, στο δευτερογενή το 41.9% και στο τριτογενή τομέα το 36.2% του Α.Ε.Π. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τη χώρα είναι 15% για το πρωτογενή τομέα, 25% για το δευτερογενή και 60% για τον τριτογενή. Ένα σημαντικό ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος του νομού προέρχεται από τις συντάξεις των ηλικιωμένων (65 ετών και άνω) της τάξεως του 19,3% και από τα μεταναστευτικά εμβάσματα 23,1%.Η οικονομική ανομοιογένεια, όσον αφορά την εξέλιξη του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π σε επίπεδο νομού σταδιακά αμβλύνεται καθώς κύριος παράγοντας της εξέλιξης αυτής θεωρείται η χωρική συγκέντρωση τουριστικών επενδύσεων.

Στους κατοίκους του νομού αναλογούν μόνο οκτώ αυτοκίνητα ανά 100 κατοίκους ενώ ο μέσος όρος της χώρας είναι 33 το 2002.Η συμμετοχή του νομού στο σύνολο πωλήσεων νέων επιβατικών Ι.Χ είναι μόλις 0.04%.

Δείκτης	Διάρθρωση οικονομικής δραστηριότητας
---------	--------------------------------------

	NOMOS EYRYTANIAS
Σύνολο οικονομικά ενεργών 1991	36,4%
Στον Πρωτογενή τομέα	48%
Στον Δευτερογενή τομέα	18%
Στον Τριτογενή τομέα	29%
Σύνολο οικονομικά ενεργών 2001	40,95%
Στον Πρωτογενή τομέα	17,77%
Στον Δευτερογενή τομέα	17,58%

⁴⁸ Στοιχεία από το γραφείο Στατιστικής Υπηρεσίας Ν. Ευρυτανίας

Στον Τριτογενή τομέα	47,3%
Μεταβολές 1991 – 2001 Των οικονομικά ενεργών	10,9%
Στον Πρωτογενή τομέα	-30,23%
Στον Δευτερογενή τομέα	-0,42%
Στον Τριτογενή τομέα	+18,3%

ΠΗΓΗ :Ε.Σ.Υ.Ε 1991-2001

2.5 Ανεργία

Το φαινόμενο της ανεργίας είναι ένα πολύπλευρο θέμα με πολλές προεκτάσεις και η δυναμική επίλυση του απαιτεί τη συσπείρωση όλων των δομών μιας τοπικής κοινωνίας και βέβαια την ουσιαστική παρέμβαση κρατικών φορέων.⁴⁹

Στην Ευρυτανία οι λόγοι που οδήγησαν σε μεγάλους δείκτες ανεργίας τα τελευταία χρόνια πέρα από την γεωμορφολογική κατάσταση του νομού που δεν επιτρέπει την ανάπτυξη πολλών επιλογών δραστηριοποίησης υπήρξε και η κατάρρευση των δύο μεγάλων βιομηχανιών του νομού (Πειραιϊκή-Πατραϊκή και Δ.Α.Β.Ι.Ε) που οδήγησε και στη δημιουργία κλίματος φυγής ενός σημαντικού εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού.

Η πληθυσμιακή σταθεροποίηση και ανάκαμψη σε συνδυασμό με την δημιουργία επιχειρηματικών κινήτρων από την πολιτεία στον τομέα του τουρισμού και η τόνωση της τοπικής οικονομίας μπορούν να δημιουργήσουν τις συνθήκες εκείνες για νέες θέσεις μόνιμης απασχόλησης.

Οι παρακάτω πίνακες δείχνουν το εργατικό δυναμικό του νομού το 1991 σε σύγκριση με το 2001:

1991 πραγματικός πληθυσμός					
Φύλο και ομάδες ηλικιών	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός	απασχολούμενοι	άνεργοι	Άνεργοι νέοι	Οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός
Σύνολο	8.872	7.895	977	587	12.686

ΠΗΓΗ:Ε.Σ.Υ.Ε , απογραφή 1991,Νομός Ευρυτανίας

2001 πραγματικός πληθυσμός					
Φύλο και ομάδες ηλικιών	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός	απασχολούμενοι	άνεργοι	Άνεργοι νέοι	Οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός
Σύνολο	13.117	11.884	506	727	16.058

ΠΗΓΗ:Ε.Σ.Υ.Ε ,ΑΘΗΝΑ, απογραφή 2001,Νομός Ευρυτανίας

⁴⁹ Νομαρχία Ευρυτανίας: "Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2000-2006",σελ 18

Δείκτης Απασχόλησης-ανεργίας		
	Νομός Ευρυτανίας	
	1991	2001
Οικονομικά ενεργοί	36,4%	40,95%
Απασχολούμενοι	32,4%	37,10%
Ανεργοί	6,41%	3,84%

ΠΗΓΗ:Ε.Σ.Υ.Ε ,ΑΘΗΝΑ, απογραφή 2001,Νομός Ευρυτανίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Πολιτιστικά Στοιχεία

3.1 Ιστορική αναδρομή

Η Ευρυτανία οφείλει το όνομά της πιθανότατα στον Εύρυτο, έναν επώνυμο βασιλιά, μυθικό ήρωα και άριστο τοξότη που είχε την πρωτεύουσά του στην Ευρυτανική Οιχαλία.⁵⁰ Σύμφωνα όμως με κάποια άλλη εκδοχή το όνομα της Ευρυτανίας πιθανόν να προέρχεται από το επίθετο "ευ" + ρυτος δηλαδή πλούσιος σε νερά. Η ονομασία του Καρπενησίου σύμφωνα με την πιο ισχυρή εκδοχή προέρχεται από την κουτσοβλάχικη λέξη "carpinisi" που σημαίνει τόπος με πολλά σφενδάμια.

Ίχνη από το πέρασμα και την εγκατάσταση των Αιτωλών, των Δολόπων, των Ευρυτάνων, των Αινιάνων, των Αγραίων και των Απεραντών από τον Περιτυμφήστιο χώρο της Ευρυτανίας και της Δυτικής Φθιώτιδας σώζονται σε πολλά σημεία. Στον λόφο του Αγίου Δημητρίου, απέναντι από την πόλη του Καρπενησίου πιθανόν να βρισκόταν η ακρόπολη κάποιου αρχαίου οικισμού αφού κατά καιρούς έχουν ανακαλυφθεί πήλινα ευρήματα. Επίσης, στην ανατολική πλευρά του λόφου βρέθηκε κατά τη διάνοιξη του δρόμου σπηλιά με σταλακτίτες, που κλείστηκε τότε για να ερευνηθεί αργότερα. Τα ευρήματα επίσης δείχνουν ενασχόληση τόσο με τον πόλεμο και το κυνήγι όσο και με την γεωργική καλλιέργεια.

Εκτός από τα ευρήματα στο λόφο του Αγίου Δημητρίου στο Καρπενήσι υπάρχουν και πλήθος άλλες ενδείξεις σε διάφορα χωριά ότι στη περιοχή ζούσαν άνθρωποι ήδη εδώ και 7.000 χρόνια. Τα ευρήματα που υπάρχουν στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο φτάνουν μέχρι και το 5.000 π.Χ.

Στην Ευρυτανία υπάρχουν αρκετά ιστορικά και θρησκευτικά μνημεία και τοποθεσίες που καταγράφουν τα γεγονότα στο πέρασμα των αιώνων. Στην Τουρκοκρατία και την επανάσταση του 1821 η Ευρυτανία ήταν καταφύγιο και ορμητήριο πολλών αγωνιστών και ειδικότερα η περιοχή των Αγράφων από όπου κατάγονταν οι Κατσαντωνάιοι, ο Γεροδήμος και ο Μπουκουβάλας. Η περιοχή των Αγράφων έδωσε το παρόν καθ'όλη την ιστορική πορεία του Ελληνισμού αφού η κακοτράχαλη περιοχή δημιούργησε ανθρώπους ατίθασους και ελεύθερους. Την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και στον Εμφύλιο, τα Άγραφα υπήρξαν κέντρο τιτάνιων αναμετρήσεων (1940-1949). Το 1942 οι Ιταλοί έκαψαν το χωριό και το μόνο κτίριο που σώθηκε είναι το σημερινό Δημαρχείο.

⁵⁰ Γκόλιας Α. Μάρκος, "Ιστορία της Ευρυτανίας στους νεώτερους χρόνους", εκδόσεις Πορεία, Αθήνα, 2001, σελ 71-89

3.2 Λαογραφία –Μοναστήρια– Μνημεία

Τα πλούσια ήθη και έθιμα της Ευρυτανίας που με πείσμα επέζησαν ανά τους αιώνες αποτελούν τον συνδετικό κρίκο μεταξύ του σήμερα με το παρελθόν. Αυτά διακρίνονται σε έθιμα γιορτών, σοδειάς, γάμου, γεννήσεων καθώς και σε δοξασίες που αφορούσαν τον καιρό. Οι άνθρωποι, στην απομόνωσή τους, κατάφεραν να κτίσουν τέτοια φυσικά και αρμονικά δεσμά με το φυσικό περιβάλλον, αλλά και μεταξύ τους, λόγω του χώρου, που άντεξαν στο πέρασμα του χρόνου.

Μερικά από τα έργα από το "θησαυρό του Καρπενησιού" εκτίθενται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Τα έργα καλύπτουν το μακρότατο διάστημα από την 5^η χιλιετία έως τα μεταβυζαντινά χρόνια.⁵¹

Η λαϊκή τέχνη που θα εντοπίσουμε στον νομό είναι εκείνη της υφαντικής (παραδοσιακοί αργαλειοί χειροποίητα κιλίμια, ταγάρια και υφαντά) και της ξυλογλυπτικής με τα καλοφτιαγμένα είδη λαϊκής τέχνης. Τα παραδοσιακά προϊόντα του νομού είναι εξαιρετικής ποιότητας. Από τα παραδοσιακά επαγγέλματα που λειτουργούσαν στην ευρύτερη περιοχή ως τις αρχές του εικοστού αιώνα ήταν η υφαντουργία και η υποδηματοποιία. Παράλληλα αναπτύχθηκε η επεξεργασία του ασημιού και του χρυσού για την κατασκευή περίτεχνων κοσμημάτων, οικιακών σκευών και όπλων. Οι περισσότεροι τεχνίτες και βιοτέχνες στην Ευρυτανία ήταν οργανωμένοι σε κλειστές συντεχνίες ενώ το επάγγελμα κληροδοτούνταν από τον πατέρα στο γιο.

Ο χορός για τους Ευρυτάνες αποτελεί μέσο διατήρησης της εθνικής ταυτότητας. Κυρίαρχη θέση κατέχουν: το τσάμικο και ο κλειστός. Τα τραγούδια που συνοδεύουν τους τοπικούς χορούς αναφέρονται σε κλέφτικα κατορθώματα και ήρωες, στην ξενιτιά, στην αγάπη και σε μύθους η περιστατικά της καθημερινής ζωής.

Από τις σπουδαιότερες λειτουργίες του οικονομικού και κοινωνικού χώρου της περιοχής ήταν και παραμένουν τα εμπορικά πανηγύρια και ζωοπανηγύρια του Καρπενησιού, της Σωτήρας (Ανατολική Φραγκίστα), και των Λεπιανών.

Τα μοναστήρια που βρίσκονται στην Ευρυτανία είναι:

- Το μοναστήρι της Παναγίας της Προυσιώτισσας.

Η μονή ιδρύθηκε τον 12^ο αιώνα για να στεγάσει την εικόνα της Παναγίας που είχε σωθεί σε σπηλιά κατά την εικονομαχία, προερχόμενη από την Προύσα της Μικράς Ασίας. Αποτελεί τόπο προσκυνήματος πιστών από όλη την Ελλάδα, ιδιαίτερα στις 23 Αυγούστου που γίνεται ο εορτασμός της ημέρας που βρέθηκε η ιερή εικόνα.

Στο μοναστήρι λειτουργεί ενδιαφέρον μουσείο με πολλά εκθέματα όπως εικόνες από τον 15^ο και 16^ο αιώνα, ιερά άμφια, δισκοπότηρα ,χειρόγραφοι κώδικες, τυπογραφημένα βιβλία και το σπαθί του Καραϊσκάκη.

- Το μοναστήρι της Τατάρνας.

Ιδρύθηκε στις αρχές του 12^ο αιώνα κοντά στη λίμνη των Κρεμαστών .Από τότε όμως καταστράφηκε και ξανακτίστηκε άλλες τρεις φορές για να πάρει τη τελική μορφή του το 1970 μέσα σε μια καταπράσινη περιοχή εκατό μέτρα πάνω από τη στάθμη της λίμνης. Η ιερή εικόνα παριστάνει τον Κύριο κατά την Αποκαθήλωση, έργο μοναδικό στον κόσμο όπως λένε οι ειδικοί.

- Το μοναστήρι της Παναγίας της Δομνιανίτισσας, στο δήμο

Κτημενίων. Ένα από τα σημαντικότερα Μεταβυζαντινά μνημεία που πιθανότατα κτίστηκε κατά τον 16^ο αιώνα.

Ο ιστορικός χώρος του νομού έχει να αναδείξει σπουδαία διατηρητέα μνημεία .Γύρω στα 20 χιλιόμετρα από το Καρπενήσι προς το Κρίκελλο βρίσκεται η ιστορική τοποθεσία Κοκκάλια όπου έγινε η μάχη των Αιτωλών και Ευρυτάνων κατά των Γαλατών το 279 μ.Χ. Ονομάστηκε έτσι από το πλήθος των ανθρώπινων οστών που συγκεντρώθηκαν από τη μάχη αυτή. Στη θέση Γούβα των Βραγγιανών λειτούργησε στην Τουρκοκρατία ως η Ανωτέρα Σχολή Ελληνικών Γραμμάτων, όπου δίδαξε ο Ευγένιος ο Αιτωλός ενώ στο Μοναστηράκι Αγράφων συναντάμε την σπηλιά του Κατσαντώνη όπου έγινε η σύλληψη στα 1809. Στον Προυσό οι Πύργοι του Καραϊσκάκη κοντά

⁵¹ Διαδίκτυο : <http://www.karpenissi.gr>

στο Μοναστήρι που αποτέλεσαν φυλάκια και η σχολή Προυσού που ιδρύθηκε στα 1819 αποτελούν δείγματα της Ευρυτανικής μεγαλοπρέπειας. Μια ακόμη όμορφη τοποθεσία είναι αυτή στο Κεφαλόβρυσο Καρπενησίου, 2,5 χλμ. νότια της πόλης όπου δόθηκε η ομώνυμη μάχη στις 9-8-1823 όπου

σκοτώθηκε ο ήρωας Μάρκος Μπότσαρης. Στη Δομνίστα στις 7 Ιουνίου 1942 ο Άρης Βελουχιώτης υψώνει την Ελληνική σημαία και κηρύσσει την έναρξη του ένοπλου αγώνα κατά των Γερμανών κατακτητών. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εκκλησιές Αγ. Δημητρίου Παλαιολόγου στο δήμο Καρπενησίου και Αγ. Ανδρέας στα Λεπιανά.

3.3 Τα χάνια της Ευρυτανίας

Τα χάνια ήταν απλά παραδοσιακά οικίσματα χτισμένα σ' επίκαιρα και γραφικά σημεία της υπαίθρου κατά μήκος οδικών αρτηριών που χρησιμοποιούν για ολιγοήμερη πρόχειρη διαμονή σαν σταθμοί ξεκούρασης προστασίας και τροφοδοσίας ανθρώπων και ζώων.⁵²

Η ύπαρξη των σταθμών αυτών σηματοδοτείται από αρχαιολογικών χρόνων και ακμάζει στο Βυζάντιο και κατά την διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Το χάνι το διηύθυνε ο ιδιοκτήτης που ονομάζονταν χατζής. Η λέξη "χαν" είναι τούρκικη και σημαίνει ξενώνας. Τα Ευρυτανικά χάνια βρίσκονταν στην ημιονική αρτηρία από τα Άγραφα ως το Καρπενήσι. Οι άνθρωποι που συνέρεαν εκεί αποκτούσαν μεταξύ τους ψυχικούς και πνευματικούς δεσμούς. Ο αριθμός τους αρκετά μεγάλος δυσανάλογος με το μέγεθος του νομού. Ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω: το χάνι της Μαγούλας, του Μανόλη, τα χάνια της Βαρβαριάδας, το χάνι του Δερματά.

3.4 Πολιτιστικές δραστηριότητες -Σύλλογοι-τύπος

Ο πλούτος της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς δεν έχει αναδειχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος από τους αρμόδιους φορείς. Ωστόσο το έργο της συγκέντρωσης και διατήρησης των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων βρίσκεται σε εξέλιξη.⁵³

Θεωρείται αναγκαία η δημιουργία τμήματος αρχαιολογικής υπηρεσίας με ικανή στελέχωση προσωπικού και υποστήριξής του από κρατικούς οικονομικούς πόρους καθώς ο πολιτισμός του νομού θα αποτελέσει μέσο για την προβολή και διαφήμιση του γενικότερου τουριστικού προϊόντος. Οι Πολιτιστικές δραστηριότητες του νομού είναι:

- Εκδηλώσεις Πάσχα
- Εκδηλώσεις Απόκριω
- Εορτασμός της Εθνικής Αντίστασης στις Κορυσχάδες, στα τέλη Μαΐου. Λειτουργεί και έκθεση φωτογραφιών.
- Εμποροπανήγυρη (30 Ιουλίου- 3 Αυγούστου)
- Γιορτές Δάσους και Λαϊκής Παράδοσης(Ιούλιος-Αύγουστος)
- Γιορτές χειμώνα
- Προγράμματα μαζικού αθλητισμού(Νοέμβριος-Ιούνιος)
- Εορτασμός Αγίου Νικολάου Καρπενησιώτου Πολιούχου της πόλης(23 Σεπτεμβρίου)
- Μποτσάρεια -αγώνες ανώμαλου δρόμου(Οκτώβριο)
- Δημοτικός κινηματογράφος Καρπενησίου προβολές ταινιών στο συνεδριακό κέντρο

⁵² Ομοίως με παραπομπή 51

⁵³ Έντυπο υλικό από την Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και Ανάπτυξης Καρπενησίου

Χαρακτηριστικό γνώρισμα μιας δημοκρατικής κοινωνίας είναι ο αδέσμευτος τύπος. Έτσι ο Ευρυτανικός λόγος έπαιξε και παίζει δημιουργικό ρόλο μέσα σε δύσκολες κατά καιρούς συνθήκες ενώ συμβάλλει κατά πολύ στην προβολή του νομού και την άνοδο του κοινωνικού και πολιτιστικού επιπέδου. Συνολικά σε επίπεδο νομού δραστηριοποιούνται 3 εφημερίδες.

3.5 Αξιοθέατα του νομού

Μετά το χωριό Ρωσκά συναντάμε το Πανταβρέχει, ένα απόκρημνο φαράγγι στο οποίο σχηματίζονται μικροί καταρράκτες κατά τέτοιο τρόπο που δημιουργούν την αίσθηση βροχής σ' όποιον στέκεται από κάτω. Η πολυποίκιλη βλάστηση και η πλούσια πανίδα κάνουν το φαράγγι αυτό έναν από τους τελευταίους ίσως ανέγγιχτους φυσικούς θησαυρούς της περιοχής.

Τα Παραδοσιακά πέτρινα Γεφύρια του Μανόλη στη Δυτική Φραγκίστας, στη Βίνιανης, του Τέμπλα στο δήμο Απεραντίων και Κορυσχάδων στο δήμο Καρπενησίου απεικονίζουν άριστες τοπικές αρχιτεκτονικές τεχνικές προς έρευνα και μελέτη.

Αξιοθαύμαστοι είναι και οι πολλοί παραδοσιακοί οικισμοί που διασώζονται σε διάφορες περιοχές του νομού. Οι Κορυσχάδες, οι Δομανοί, τα Φιδάκια, η Φουρνά και το Καρπενήσι είναι πολιτιστικά προικισμένοι με οικισμούς που έχουν θεσμοθετηθεί με τα ΦΕΚ-588/Δ/82, 14/Δ/86 και 37/Δ/93.

Στη Βίνιανη και το Κερασοχώρι βρίσκονται πανέμορφα παλιά αρχοντικά και στα χωριά Βραγγιανά, Μάραθο και Τρίδεντρο λειτουργούν αναπαλαιωμένοι νερόμυλοι. Τα Άγραφα και τα παραποτάμια χωριά δίνουν μια μαγική ευκαιρία σε κάθε περιηγητή, να αφηθεί στην γαλήνη της απόλυτης ησυχίας που κυριαρχεί. Τα έντονα χρώματα και οι μυρωδιές της φύσης συνθέτουν ένα ανεπανάληπτο τοπίο.

ΜΕΡΟΣ Γ

ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα στοιχεία κατατάσσουν την Ευρυτανία σε υπερέχουσα θέση έναντι πολλών αντίστοιχων περιοχών της χώρας ακόμα και της Κεντρικής Ευρώπης, με αποτέλεσμα να έχει στραφεί η προσοχή μέρους του ιδιωτικού τομέα στην επένδυση και στην ενασχόληση με την τουριστική ανάπτυξη σε τέτοιο βαθμό ώστε σήμερα ο τριτογενής τομέας του Νομού να αντιπροσωπεύει το 64,3%, συνεπώς η κύρια παραγωγική πηγή αυτού είναι ο τουρισμός. Ο Ν. Ευρυτανίας παρουσιάζει πρώτιστα τις σημαντικότερες προϋποθέσεις και δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης με πυρήνα τον ορεινό χειμερινό τουρισμό.

Η πρωτεύουσα του νομού, το Καρπενήσι, κατοικείται από περίπου 10.000 άτομα που ασχολούνται κυρίως με την παροχή υπηρεσιών και το εμπόριο ενώ κύριος άξονας ανάπτυξης της περιοχής είναι η αξιοποίηση των φυσικών καλλόνων τόσο με τον χειμερινό όσο και με τον θερινό τουρισμό. Θεωρείται από τις ομορφότερες πόλεις της ηπειρωτικής Ελλάδας, χτισμένο σε υψόμετρο 960 μέτρων αποτελώντας ιδανικό τόπο ξεκούρασης όλες τις εποχές του έτους και για όλες τις ηλικίες αλλά και κέντρο εκκίνησης για διάφορες εκδρομές στη γύρω περιοχή.

Η συνεχώς αυξανόμενη αξιοποίηση των ιστορικών τοποθεσιών και μνημείων ,δίνει νέα ώθηση προς την τουριστική ανάπτυξη και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, προωθώντας τον αγροτουρισμό ενώ απορροφούνται κονδύλια για την κτηνοτροφική ανάπτυξη και δημιουργούνται μικροί ηλεκτροπαραγωγικοί σταθμοί βασισμένοι σε ήπιες μορφές ενέργειας όπως το νερό και ο άνεμος. Οι υπαίθριες δραστηριότητες δίνουν επίσης τη δυνατότητα αξιοποίησης πολλών ορεινών και απομονωμένων χωριών και δημιουργούνται κοινωνικά οφέλη για τον ντόπιο πληθυσμό αφού καλλιεργείται η επικοινωνία, οι μορφωτικές ανταλλαγές και η συνεργασία.

Από τις τοπικές αρχές γίνονται διαρκώς συντονισμένες προσπάθειες ώστε να διατηρηθεί αμόλυντο το περιβάλλον και να επιτευχθεί η πρόκληση της ολοκληρωμένης βιώσιμης ανάπτυξης.

Παρακάτω αναφέρονται οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται στην Ευρυτανία

- Αγροτουρισμός
- Οικοτουρισμός
- Χειμερινός και Ορεινός τουρισμός
- Τουρισμός περιπέτειας
- Αθλητικός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Πολιτιστικός τουρισμός
- Κοινωνικός τουρισμός
- Τουρισμός υγείας
- Συνεδριακός τουρισμός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Αγροτουρισμός

Στο νομό Ευρυτανίας τα τελευταία χρόνια γίνονται έντονες προσπάθειες να αναπτυχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό ο Αγροτουρισμός. Το πρόβλημα που εντοπίζεται είναι ότι λόγω των γεωμορφολογικών και κλιματολογικών συνθηκών ένας πολύ μικρός αριθμός ατόμων ασχολείται αποκλειστικά με την γεωργία και ακόμα λιγότεροι είναι εκείνοι που συμπληρώνουν το εισόδημα τους μέσα από αγροτουριστικές δραστηριότητες.

Συνεπώς η κυριότερη "μορφή" αγροτουρισμού που παρατηρείται είναι αυτής της παροχής διαμονής σε παραδοσιακούς χώρους πάντα κοντά στην φύση της Ευρυτανικής υπαίθρου και τοπικού φαγητού, από αγνά υλικά τοπικής παραγωγής. Ο ιδιοκτήτης στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είναι αγρότης αλλά διατηρεί παραδοσιακούς ξενώνες ή καταλύματα για να στηρίξει τις οικονομικές του ανάγκες. Ο επισκέπτης μπορεί από κει και πέρα να απευθυνθεί στις ιδιωτικές εταιρείες εναλλακτικού τουρισμού που υπάρχουν στο νομό.

Η γεωργική παραγωγή, αν και περιορισμένη, φημίζεται για τα αγνά της προϊόντα, όπως το ελατίσιο μέλι, τα νόστιμα κάστανα και καρύδια, τα βραστερά "λασπιώτικα" ή "κλαψιώτικα" φασόλια ή τις γλυκές "μυρσιώτικες" και "ανιαδιώτικες" πατάτες.⁵⁴

Αξιόλογοι είναι και γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί της περιοχής, με την παραγωγή παραδοσιακών εδεσμάτων όπως ο τραχανάς, οι χωριάτικες χυλοπίτες και τα ντόπια γλυκά κουταλιού αλλά και τσίπουρου, μούρου (ρακί από μούρα) και ντόπιου κρασιού. Οι γυναίκες που συγκροτούν τους συνεταιρισμούς αφιερώνουν ένα μεγάλο μέρος του χρόνου τους από την οικογένειά τους ώστε να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της ενασχόλησης τους και να συμμετέχουν στη δημιουργία αυθεντικών, υγιεινών και κυρίως ποιοτικών προϊόντων. Αποτελούν πολύ ενεργή και σημαντική πηγή οικονομικών πόρων στον τομέα του τουρισμού του νομού και ο ρόλος τους σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να παραγκωνίζεται.

Εξαιρετικής ποιότητας και υψηλής αισθητικής είναι και τα παραδοσιακά είδη λαϊκής τέχνης όπως χειροποίητα κιλίμια, τα ταγάρια, τα αγγειοπλαστικά σκεύη και οι ξυλόγλυπτες κατασκευές που δημιουργεί η φαντασία και το μεράκι των ντόπιων τεχνιτών και πωλούνται σε καταστήματα παραδοσιακών προϊόντων και στα περίπτερα των γυναικείων συνεταιρισμών.

Στο νομό Ευρυτανίας την τριετία 1991-1993 εφαρμόστηκε πιλοτικό πρόγραμμα Αγροτουρισμού σε 21 κοινότητες. Έτσι ξεκίνησε η οργανωμένη, από την πλευρά της πολιτείας, προσπάθεια ανάπτυξης του Αγροτουρισμού. Στα αποτελέσματα συγκαταλέγονταν η κατασκευή περίπου 76 αγροτουριστικών εκμεταλλεύσεων, ο υπερδιπλασιασμός της τουριστικής υποδομής και η αύξηση της τουριστικής κίνησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Οικοτουρισμός

Κάθε αναφορά στον περιβαλλοντικό πλούτο της Ευρυτανίας, δεν είναι αρκετή ώστε να αποδώσει την συνολική έκταση του μεγαλείου της φύσης. Πνιγμένη στα έλατα και τα πλατάνια η Ευρυτανική γη περιμένει τους επισκέπτες να θαυμάσουν τα τοπία μοναδικού κάλλους. Η Ευρυτανία θεωρείται μια από τις πρώτες πέντε περιοχές της Ελλάδας σε καθαρότητα περιβάλλοντος και αποτελεί τη "βάση" για τις μετρήσεις των ερευνητικών κέντρων.⁵⁵ Όλη η περιοχή βρίθκει από αξιοθέατα και ιστορικές τοποθεσίες και μόνο η επιτόπια επίσκεψη δίνει την δυνατότητα να έρθει κανείς σε τέλεια επαφή μ' αυτές. Το αλπικό υψόμετρο, η καθαρότητα της ατμόσφαιρας, το κελάρυσμα των ποταμών και το δροσερό νερό των αναρίθμητων πηγών, τα

⁵⁴ Διαδίκτυο : <http://www.evrytan.gr>

⁵⁵ Διαδίκτυο : <http://www.ecology.gr>

παραδοσιακά σοκάκια και τα γραφικά χωριά είναι μόνο μερικές από τις εικόνες που μπορούν να αποτυπωθούν στο χαρτί για να περιγράψουν την Ευρυτανία.

Μια πραγματικά παρθένα φύση, εντελώς ανεπηρέαστη ακόμη, εκτείνεται στην κεντροδυτική Ευρυτανία, ανάμεσα στα ποτάμια Μέγδοβα (Ταυρωπό) και Αχελώο. Είναι ο ορεινός όγκος των Αγραφών, μια περιοχή τόσο δύσβατη που ακόμη και σήμερα η πρόσβαση σ' αυτήν είναι δύσκολη. Οι οικοτουρίστες μπορούν να απολαύσουν την επαφή με αγνούς ανθρώπους που δεν έχουν την αίσθηση της "τουριστικής αξιοποίησης". Με ορμητήριο τα ιστορικά Άγραφα, η περιήγηση στη γύρω περιοχή αποκαλύπτει ένα μοναδικό θησαυρό φυτικών και ζωικών ειδών.

Ακόμη η εκδρομή στα χωριά της Ποταμιάς είναι εκπληκτική. Τα φυλλάματα των δένδρων σκεπάζουν όλη τη διαδρομή σαν πράσινη ασπίδα.

Στο χωριό Πρασιά, βρίσκεται ένα υπεραιώνιο κυπαρίσσι, ύψους 35 μέτρων και περιμέτρου 7 μέτρων, το οποίο αποτελεί διατηρητέο μνημείο της φύσης.

Άλλες περιοχές φυσικού κάλλους είναι το Κεφαλόβρυσο Καρπενησιού δίπλα στον ποταμό Καρπενησιώτη, η θέση "Νεραΐδοβούνι" στη διαδρομή προς Κρίκελλο, με καταπληκτική θέα προς το Καρπενήσι και η θέση "Χαλίκι" με καταπληκτική πανοραμική θέα προς την Ποταμιά, το Βελούχι, τη Καλιακούδα και τη Χελιδόνα. Στο δρόμο για το Προυσό βρίσκονται "Το Τύπωμα και τα Πατήματα της Παναγίας" σε έναν από τους πιο απόκρημνους βράχους της περιοχής. Η μορφολογία του εδάφους και των πετρωμάτων είναι άξια παρατήρησης και έρευνας.

Ο οικοτουρισμός έχει σαφώς φυσιοκεντρικό χαρακτήρα και έντονο το στοιχείο της προστασίας του περιβάλλοντος. Στο Ν. Ευρυτανίας ο οικοτουρίστας έχει τη δυνατότητα να παρατηρήσει και να εκτιμήσει τη φύση και να συγκεντρώσουν επιστημονικά ή διερευνητικά δεδομένα. Το έντονο ανάγλυφο, οι γεωμορφολογικοί σχηματισμοί, το πολύμορφο του τοπίου και το ευρύ φάσμα υψομετρικών διαφορών διαμορφώνουν αναρίθμητες εικόνες και μεγάλη ποικιλία βιότοπων. Τα πολυάριθμα είδη χλωρίδας και πανίδας, ιδιαίτερα δε της πτηνοπανίδας σε συνδυασμό με το τοπίο και τις ασχολίες των κατοίκων μπορούν να αποτελέσουν μοχλό οικοτουριστικής ανάπτυξης για πολλές περιοχές του Νομού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Χειμερινός και Ορεινός τουρισμός

Μέσα στη αγριάδα της Ευρυτανικής φύσης, σημαντικότετος πόλος έλξης τουριστών είναι το χιονοδρομικό κέντρο στο Βελούχι και οι εγκαταστάσεις του, κατά τη χειμερινή περίοδο αλλά και το καλοκαίρι. Είναι μια από τις δραστηριότητες που έχουν σημαντική θέση στην γενικότερη τουριστική οικονομία του νομού. Το σκι αποτελεί την σημαντικότερη υπαίθρια δραστηριότητα που γίνεται στο νομό.

Οι επιβλητικοί ορεινοί όγκοι της Καλιακούδας, του Βελουχιού και της Χελιδόνας, η καθαρή ατμόσφαιρα και η πλούσια λαογραφία προσελκύουν τους λάτρεις του ορεινού τουρισμού.

Ακόμα το ήπιο κλίμα του καλοκαιριού γίνεται κίνητρο για τους ανθρώπους της μέσης και τρίτης ηλικίας για επίσκεψη του νομού και παραμονή αρκετών ημερών ώστε να αποτοξινωθούν από την πίεση της αστικής ζωής.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησιού βρίσκεται σε υψόμετρο 1.800 μέτρα στη θέση "Διαβολότοπος" και απέχει 12 χλμ από την πόλη του Καρπενησιού.⁵⁶ Δημιουργήθηκε το 1974 και από τότε διαρκώς βελτιώνεται και συγκεντρώνει όλο και περισσότερους επισκέπτες για τις άριστες προδιαγραφές και υπηρεσίες του. Διαθέτει δέκα πίστες διαφορετικών επιπέδων δυσκολίας κυμαινόμενης υψομετρικής διαφοράς από 1.800 έως 2.040 μέτρα, επτά αναβατήρες (τρεις συρόμενους και τέσσερις εναέριους) με δυναμικότητα εξυπηρέτησης 5.150 ατόμων ανά ώρα. Επίσης υπάρχουν αρκετές ενδιαφέρουσες διαδρομές εκτός πίστας. Στην περιοχή υπάρχουν καταστήματα πώλησης-ενοικίασης σκι και μηχανοκίνητων ελκίθρων καθώς και σχολές σκι.

⁵⁶ Διαδίκτυο : <http://www.karpenissi.gr>

Επίσης λειτουργούν Σαλέ διαμονής 100 ατόμων, εστιατόριο, καφετέρια, μπαρ και κέντρο πρώτων βοηθειών στις πίστες.

Η διάρκεια χιονόπτωσης είναι 5 μήνες από τον Δεκέμβριο έως τον Απρίλιο και το ύψος του χιονιού φτάνει το 1,5 μέτρο. Προσφέρει για μεγάλη χρονική περίοδο χιόνι καλής ποιότητας.

Πιο συγκεκριμένα:

Πίστα	Είδος	Μήκος	Υψομετρική διαφορά
Άνεμος 1	Πίστα Α	1.150 μέτρων	183
	Πίστα Β	1.100 μέτρων	183
Άνεμος 2	Πίστα Α	250 μέτρων	60
	Πίστα Β	600 μέτρων	82
	Πίστα Γ	1.400 μέτρων	185
Ηρακλής	Πίστα Α	1.000 μέτρων	205
	Πίστα Β	800 μέτρων	205
	Πίστα Γ	1.100 μέτρων	205
Θησέας		670 μέτρων	80
Τάκης Φλέγκας		400 μέτρων	52
Baby Lift		1.800 μέτρων	

ΠΗΓΗ: Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το Χιονοδρομικό Κέντρο είναι οικονομικής και διοικητικής φύσεως. Η δυναμική παρέμβαση στην αγορά, βρίσκοντας τρόπους διαφήμισης και δημιουργώντας πακέτα προσφορών για την προσέλκυση επισκεπτών στο ανταγωνιστικό περιβάλλον, κρίνεται απαραίτητη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Τουρισμός περιπέτειας

Η αξιοποίηση των φυσικών καλλόνων του νομού προωθεί την ανάπτυξη υπαίθριων δραστηριοτήτων όπως η ορειβασία, η ορεινή πεζοπορία, το ράφτινγκ, το καγιάκ και η αναρρίχηση. Οι δραστηριότητες αυτές προσφέρουν αναψυχή και πρωτόγνωρες εμπειρίες στους τουρίστες, ενώ παράλληλα, ωθούν την οικονομική και πολιτισμική ανάπτυξη του νομού.

Εκτός από τις παραπάνω δραστηριότητες οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού μπορούν να οργανώσουν δίωρα περιπέτειας για εταιρείες ή ομάδες. Αυτά τα "δίωρα περιπέτειας" περιλαμβάνουν παιχνίδια στη φύση, δραστηριότητες προσανατολισμού, τοξοβολία, υπασία, καλοκαιρινά κάμπινγκ με διαβίωση στη φύση και πολλές ακόμη δραστηριότητες. Τα είδη του τουρισμού περιπέτειας που λαμβάνουν χώρο στην Ευρυτανία είναι:⁵⁷

4.1. Ορειβασία

Στο νομό Ευρυτανίας η ορειβασία ξεκίνησε τη δεκαετία του 1960. Το 1961 ιδρύθηκε ο Ορειβατικός Σύλλογος Καρπενησίου και η πρώτη διαδρομή ήταν από το Καρπενήσι στο Βελούχι.

⁵⁷ Ελευθεριάδης Ν., "Δασική αναψυχή και περιήγηση- υπαίθριες δραστηριότητες στο Ν.Ευρυτανίας", Τ.Ε.Ι Καρπενησίου, τμήμα Δασοπονίας, 2003

Σήμερα τα μέλη του συλλόγου οργανώνουν τμήματα ορειβασίας και ορεινής πεζοπορίας σε όλη την Ευρυτανία.

Η ορειβασία είναι εξειδικευμένη μορφή τουρισμού με ιδιαίτερες απαιτήσεις σε φυσική κατάσταση και σε εξοπλισμό.

Διαδρομές στο Βελούχι:

- Η εκκίνηση γίνεται από το Καρπενήσι. Στη συνέχεια οι ορειβάτες κατευθύνονται προς το καταφύγιο (1.840 μέτρα), από εκεί ακολουθώντας την ανατολική κορυφογραμμή στη θέση "Σαμάρι" και τέλος συναντούν τη κορυφή του Βελουχιού σε υψόμετρο 2.315 μέτρα. Η διάρκεια της διαδρομής είναι 2,5 ώρες. Σ' αυτή τη διαδρομή ο ορειβάτης μπορεί να απολαύσει από ψηλά την κοιλάδα του Καρπενησίου και τα διάσπαρτα χωριουδάκια που βρίσκονται σ' αυτή.

- Από το Χιονοδρομικό Κέντρο ακολουθείται η κορυφογραμμή του όρους Συμπεθερικό φτάνοντας τελικά στην τοποθεσία Αγ. Αθανάσιος. Η διάρκεια της διαδρομής είναι τέσσερις ώρες. Ο ορειβάτης μπορεί να παρακάμψει αριστερά και να θαυμάσει μια μικρή λίμνη σε υψόμετρο 1.840 μέτρων.

Διαδρομές στην Καλιακούδα:

- Με ορμητήριο το Μεγάλο Χωριό, οι ορειβάτες κατευθύνονται προς το καταφύγιο της Καλιακούδας (1.450 μέτρα) και από εκεί ακολουθώντας τη βόρεια πλευρά φτάνουν στην κορυφή (2.101 μέτρα). Η διάρκεια της διαδρομής είναι τρεις ώρες.

- Ξεκινώντας από το χωριό Ανιάδα και ακολουθώντας το μονοπάτι προς το καταφύγιο, πάντα από τη δυτική πλευρά γίνεται ορατή η κορυφή στα 2.101 μέτρα. Η διάρκεια της διαδρομής είναι 2,5 ώρες.

Διαδρομή στη Χελιδόνα:

- Από το Παλιό Μικρό Χωριό ακολουθώντας τον δασικό δρόμο και το μονοπάτι είναι ορατή η κορυφή του βουνού Χελιδόνα (1.975 μέτρα). Η ανάβαση είναι εξαιρετικά όμορφη με έντονες εναλλαγές τοπίου και διάρκειας τριών ωρών.

Τα ορεινά καταφύγια της Ευρυτανίας βρίσκονται στις εξής τοποθεσίες:

1. Βελούχι. Στον ίδιο χώρο με το χιονοδρομικό κέντρο σε υψόμετρο 1.840 μέτρων υπάρχουν οι εγκαταστάσεις του Καταφυγίου της Ομοσπονδίας Ορειβασίας και Αναρρίχησης. Έχει την δυνατότητα φιλοξενίας 30 ατόμων

2. Καλιακούδα. Είναι κτισμένο σε υψόμετρο 1.400 μέτρων και ανήκει στον Ορειβατικό Σύλλογο Καρπενησίου. Μπορεί να εξυπηρετήσει 20 άτομα, απέχει 25χλμ από την πόλη.

4.2. Trekking

Η Ορεινή και πεδινή πεζοπορία ξεκίνησε στο νομό Ευρυτανίας το 1981. Οι πρώτες διαδρομές που ανοίχθηκαν ήταν στη θέση "Τσουγκάνα" στην κοινότητα του χωριού Μυρίκη και παράλληλα έγιναν προσπάθειες για χάραξη διαδρομών στη θέση "Κλειδί" και "Πατήματα Παναγίας". Το 1982 δημιουργήθηκε και η πρώτη αναρριχητική σχολή. Οι διαδρομές στη φύση και στα χωριά της Ευρυτανίας είναι απεριόριστες αρκεί ο περιηγητής - πεζοπόρος να έχει εφοδιαστεί με τον κατάλληλο εξοπλισμό. Η Ευρυτανία προσφέρεται για πλήθος διαδρομών οι οποίες μπορούν να συνδυάσουν περισσότερες από μια μορφές εναλλακτικού τουρισμού αλλά και να διαμορφωθούν ανάλογα με τις προτιμήσεις και το επίπεδο της ομάδας.

Είναι δραστηριότητα που απευθύνεται στο ευρύ κοινό, καθώς προσφέρει κλιμακωτής δυσκολίας διαδρομές. Ορισμένες από τις διαδρομές / προορισμούς που προσφέρονται, κατατάσσονται στα must κάθε trekker. Από τις ιδιωτικές εταιρείες παρέχεται συνοδός και οι απαραίτητες μετακινήσεις. Η διάρκεια μιας πεζοπορίας μπορεί να διαρκέσει από δύο ώρες έως τρεις ημέρες.

Το Ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 διασχίζει όλο τον νομό και δίνει την δυνατότητα στους πεζοπόρους

να διασχίσουν το κεντρικό του τμήμα. Ξεκινάει από την περιοχή Αγράφων και καταλήγει στην κοινότητα Άμπλιανης περνώντας από διάφορα όμορφα χωριά, με εύκολα και δύσκολα περάσματα. Σε όλη την πορεία του μονοπατιού υπάρχουν μικρές πινακίδες με το σήμα E4 για επιβεβαίωση της διαδρομής. Μερικές από τις πιο δημοφιλείς διαδρομές, που γίνονται σε σηματοδοτημένα μονοπάτια και μπορούν να απολαύσουν οι επισκέπτες είναι:

- Μια εύκολη διαδρομή που συνδυάζεται με επίσκεψη στο ιστορικό

μοναστήρι του Προυσσού είναι από την περιοχή του Προυσσού προς τη Μαύρη Σπηλιά. Η διαδρομή διαρκεί περίπου δύο ώρες και απευθύνεται σε όλους, αρχάριους και προχωρημένους. Αν κάποιος θέλει να βάλει περισσότερη περιπέτεια σε αυτή τη διαδρομή μπορεί να κάνει καταρρίχηση με την τεχνική garrul σε έναν κάθετο βράχο κοντά στη Μαύρη Σπηλιά, λίγο έξω από το χωριό του Προυσσού.

- Μια δεύτερη διαδρομή, που συνδυάζει την πεζοπορία με κάμπινγκ και ανάβαση στην Καλιακούδα ξεκινά από το χωριό Ανιάδα και το καταφύγιο της Καλιακούδας, ακολουθώντας το δασικό δρόμο προς το χωριό Δολιανά. Η διάρκεια της είναι περίπου 2,5 ώρες και ένα κομμάτι της γίνεται μέσα από τα νερά του Κρικελοπόταμου για να καταλήξει στον καταρράκτη Πανταβρέχει.

Το Δασαρχείο Καρπενησίου φροντίζει για την βελτίωση, συντήρηση και ανάδειξη των υπάρχοντων μονοπατιών της περιοχής αλλά και την κατασκευή νέων. Τα πιο σημαντικά μονοπάτια της περιοχής ευθύνης του Δασαρχείου Καρπενησίου είναι τα εξής:

Μονοπάτια	Μήκος
1. Μεγάλο Χωριό	520 μ.
2. Βερδηλίγγο - Τρύπα, Πουρί - Μέγα Αλώνι	2.650 μ.
3. Μπάρρα - Κεφαλόβρυσο	10.400 μ.
4. Γοριανάδες - Κορυσχάδες, Χαλίκι - Γοριανάδες	2.620 μ.
5. Μπάργα Κέδρων	700 μ.
6. Ασπρόρεμα	7.500 μ.
7. Μοναστήρι - Γέφυρα	2.500 μ.
8. Παλαιό Μικρό Χωριό - Γαύρος	1.500 μ.
9. Γέφυρα Μανόλη - Μοναχού - Βρυσκά	7.100 μ.
10. Κρέντη - Λίπες - Σφεντάμι - Λιθαρόστρουγκα	5.100 μ.
11. Ιτιά - Αγ. Αθανάσιος	1.550 μ.
12. Αγ. Δημήτριος - Άη-Λιάς	2.700 μ.

ΠΗΓΗ: Δασαρχείο Καρπενησίου

4.3. River trekking

Ο περίπατος στις όχθες των ποταμών Καρπενησιώτη, Ταυρωπού, Αγραφιώτη και Τρικεριώτη καθώς και των μικρότερων παραποτάμων είναι μια πολύ δημοφιλής δραστηριότητα όχι μόνο για τους επισκέπτες αλλά και για τους ίδιους τους κατοίκους της περιοχής. Κατά την διάρκεια των ζεστών καλοκαιρινών μηνών μπορεί κανείς ακόμα και να κολυμπήσει στα καθαρά νερά των ποταμών.

Ξεκινώντας μια περιήγηση στη φύση επιλέγοντας την παράλληλη πορεία ενός ποταμού, γίνεται κανείς θεατής των εναλλαγών της χλωρίδας αλλά και της μορφολογίας του εδάφους.

Αξέχαστη εμπειρία αποτελεί η διαδρομή από την κοινότητα της Βαρβαριάδας κατά μήκος του ποταμού Αγραφιώτη. Από τη μια υψώνονται οι πανύψηλες βουνοκορφές των Αγράφων και από την άλλη η κοιλάδα που οδηγεί στη λίμνη των Κρεμαστών.

Στην Ευρυτανία το river trekking μπορεί να πραγματοποιηθεί κατά την διάρκεια όλου του χρόνου, με μια παραπάνω όμως προσοχή κατά την περίοδο του χειμώνα που τα νερά των περισσότερων ποταμών είναι περισσότερο ορμητικά και πιθανόν να παρασύρουν στο διάβα τους μεγάλα ξύλα και κορμούς δένδρων.

4.4. Canyoning

Είναι η διάσχιση φαράγγιού με χρήση ειδικού ή απλού εξοπλισμού, που πραγματοποιείται από τις τοπικές ιδιωτικές εταιρείες υπαίθριων σπορ. Απευθύνεται σε απαιτητικούς λάτρεις της Φύσης και συνδυάζει την πεζοπορία με το υγρό στοιχείο, γι' αυτό και προσφέρεται μόνο κατά τους "ζεστούς" μήνες (από τέλη Μαΐου έως αρχές Οκτωβρίου). Η συνολική διάρκεια είναι από τέσσερις ώρες έως και δύο ημέρες. Παρέχεται εξοπλισμός, συνοδοί, μετακινήσεις καθώς και πρόχειρο γεύμα. Στην Ευρυτανία αναπτύχθηκε την τελευταία δεκαετία.

Περίφημα φαράγγια που μπορεί κανείς να επισκεφθεί στο νομό είναι τα παρακάτω:

- Το φαράγγι της Βίνιανης

Για το σπορ αυτό προσφέρεται το φαράγγι της Βίνιανης που συνδυάζει πεζοπορία, κολύμβηση, καταρρίχηση, ραπελ και διάσχιση νερού. Το φαράγγι καλύπτεται από βαθύσκιωτα πλατάνια καθ' όλη τη διάρκειά του. Αποτελείται από 3 μικρούς καταράκτες με το μεγαλύτερο ύψους 30 μέτρων. Απέχει 24 χιλ. από Καρπενήσι και βρίσκεται στον οδικό άξονα Καρπενησιού – Αργινίου. Λίγο μετά το ξεκίνημά του υπάρχουν παλιοί νερόμυλοι που εξυπηρετούσαν την Παλιά Βίνιανη

Αφετηρία είναι η Παλιά Βίνιανη ή το Χάνι του Μέγδοβα. Γίνεται καταρρίχηση από 5 καταράκτες ύψους 5-15 μέτρων και η διαδρομή καταλήγει στην πανέμορφη πέτρινη τοξοτή γέφυρα της Βίνιανης, στον ποταμό Ταυρωπό. Επίσης γίνεται καταρρίχηση με την τεχνική ραπέλ σε τέσσερις κάθετους βράχους, ύψους μέχρι 15 μέτρα. Περνώντας από το νερό, τους καλοκαιρινούς μήνες, οι επισκέπτες μπορούν να διασκεδάσουν με τις φυσικές "νεροτσουλήθρες".

Η ιδανική εποχή επίσκεψης είναι από τον Μάιο έως τον Οκτώβριο και η διάσχιση του διαρκεί περίπου 3,5 ώρες. Το φαράγγι είναι εξοπλισμένο με πλακέτες στην κορυφή των καταρρακτών του και χαρακτηρίζεται μέσης δυσκολίας (βαθμός 2). Αξιοθέατα της περιοχής είναι τα χωριά της περιοχής, το παλιό εγκαταλειμμένο λόγω σεισμών και κατολισθήσεων χωριό Βίνιανη και το μουσείο της Εθνικής Αντίστασης στην Παλιά Βίνιανη. Ο εξοπλισμός αποτελείται από ένα σκοινί 50 μ., λίγους ιμάντες, αναρριχητική ζώνη, κράνος, στολή κατάδυσης νεοπρένιου, καταβατήρας, καραμπίνερ ασφαλείας, φαρμακείο. Τα άτομα που μπορούν να συμμετάσχουν πρέπει να είναι από 12 ετών και άνω.

- Το φαράγγι του Βόθωνα

Είναι ένα πολύ ενδιαφέρον από αθλητικής άποψης και εντυπωσιακό φαράγγι λόγω των

αλληπάληλων και μεγάλων καταρρακτών του και των απόκρημνων πλευρών του. Παρόλ'αυτά δύσκολο φαράγγι, με βαθμό δυσκολίας 3, που απαιτεί προηγούμενη εμπειρία στο canyoning. Αποτελείται από 8 καταρράκτες ύψους 6-30 μέτρων, με δύο από αυτούς να φτάνουν τα 25 μέτρα και αρκετό νερό στο στενό φαράγγι, χαρίζοντας έντονες στιγμές δράσης και περιπέτειας. Βρίσκεται σχετικά κοντά στο Καρπενήσι(15 χλμ.),στον οδικό άξονα Καρπενησίου-Προυσσού .Ξεκινά από το χωριό Καρίτσα ακολουθώντας την βορειοανατολική κατεύθυνση του μονοπατιού και καταλήγει στην χαράδρα όπου βρίσκεται το ρέμα με το ξύλινο γεφυράκι .Πλατάνια προς το τέλος του φαραγγιού και λιμνούλες σπάνε την αγριότητα του τοπίου.

Όλοι οι καταρράκτες είναι εξοπλισμένοι με βύσματα και πλακέτες .Η διαδρομή μέσα στο φαράγγι διαρκεί περίπου 4-5 ώρες και συμμετέχουν άτομα από14 ετών και άνω.

Κοντά στο χωριό Άγραφα βρίσκονται τα φαράγγια Χοντέικα και Τρύπα του Αγραφιώτη, που συμπεριλαμβάνονται στο Natura 2000. Στα Επινιανά, βρίσκεται το φαράγγι Ασπρόρεμα, υψίστου φυσικού κάλλους και σπάνιας χλωρίδας και πανίδας.

Το περίφημο φαράγγι των Κέδρων με πλούσια, άγρια ομορφιά, βρίσκεται κοντά στα Κέδρα, δίπλα στον Πλατανιά, περιοχή που καλύπτεται από πλατανόδασος. Στην Μεσοκώμη, ανακαλύφθηκε ένα σπήλαιο με θαυμάσιους σχηματισμούς από σταλαγμίτες και σταλακτίτες .Στα Ροσκά βρίσκεται ένα αξιόλογο μνημείο της φύσης, γνωστό σε πολύ κόσμο,το φαράγγι Πανταβρέχει, με πανύψηλους καταρράκτες. Άλλα μνημεία φυσικής ομορφιάς είναι το φαράγγι της Μαύρης Σπηλιάς με εννέα καταρράκτες 6-30 μέτρων και η διάρκεια της διαδρομής είναι 5-6 ώρες ενώ μεταξύ Ραπιτόπουλου και Βρουβιανών βρίσκεται το φαράγγι του Αχελώου με τη γέφυρα της Τέμπλας που κτίστηκε το 1904.

4.5. Rafting

Είναι μια δραστηριότητα που απευθύνεται στο ευρύ κοινό αφού δεν προϋποθέτει εμπειρία ή ιδιαίτερη φυσική κατάσταση. Προσφέρεται για διαδρομές κλιμακωτής δυσκολίας, ιδανικές για αρχάριους έως απαιτητικούς και προχωρημένους .Η διάρκεια της συνολικής δραστηριότητας είναι από δύο ώρες έως δύο ημέρες. Παρέχεται ο απαραίτητος εξοπλισμός, συνοδοί καθώς και οι σχετικές μετακινήσεις. Οι διαδρομές είναι οι παρακάτω:

- Rafting στον Αχελώο

Ιδανικό για αρχάριους (βαθμός δυσκολίας 1) αλλά και για όσους αγαπούν την άγνωστη Ευρυτανική φύση. Αυτή η διαδρομή είναι η κατεξοχήν καλοκαιρινή . πρόταση, αφού ο Αχελώος εκείνη την περίοδο είναι το μοναδικό ποτάμι με αρκετό νερό ,ενώ χάρη στην ευκολία της προσφέρεται για μπάνιο και παιχνίδια στο νερό. Η εκκίνηση γίνεται από το χωριό Νέο Αργύριο και η κατάληξη είναι στη γέφυρα της Τέμπλας. Το μήκος της διαδρομής είναι 12 χλμ και η διάρκεια της είναι περίπου δυο ώρες Η περίοδος υλοποίησης της δραστηριότητας είναι από τον Νοέμβριο έως τον Ιούλιο. Τα άτομα που μπορούν να συμμετάσχουν θα πρέπει να είναι από 8 ετών και άνω.

- Rafting στον Ταυρωπό

Μία απολαυστική κατάβαση με διασκεδαστικά περάσματα, ιδανική για αρχάριους και προχωρημένους, βαθμού δυσκολίας 2.Η διαδρομή αυτή συνδυάζεται με μια στάση στο φαράγγι της Βίνιανης και στους καταρράκτες. Η εκκίνηση γίνεται από το καταπράσινο χωριό Δάφνη και οι ομάδες καταλήγουν στο χωριό Παρκίο μετά από περίπου δύομισι ώρες κατάβασης .Απέχει 23 χλμ. από το Καρπενήσι και το μήκος της διαδρομής είναι 10 χλμ. Απευθύνεται σε άτομα ηλικίας από 12 ετών και άνω.

- Rafting στον Τρικιεριώτη

Δύσκολος ποταμός με βαθμό δυσκολίας 3,ιδανικός για όσους έχουν προηγούμενη εμπειρία στο rafting.Οι απότομες στροφές μέσα στο στενό φαράγγι κάνουν την κατάβαση στα αφρισμένα κύματα συναρπαστική. Απέχει 27 χλμ. από το Καρπενήσι. Και αυτή η διαδρομή μπορεί επίσης να συνδυαστεί με ξενάγηση στον Προυσό. Η εκκίνηση της διαδρομής είναι στα Διπόταμα και καταλήγει στο χωριό Σαρκίνη, μετά από περίπου 2 ώρες ενώ το μήκος της διαδρομής είναι 12 χλμ. Η περίοδος υλοποίησης της δραστηριότητας είναι από τον Δεκέμβριο έως τον Μάιο, για ηλικίες από 14 ετών άνω.

4.6. Kayak

Στο νομό Ευρυτανίας το καγιάκ ξεκίνησε με δειλά βήματα το 1988 από ιδιωτική εταιρεία. Οργανωμένα όμως το 1992.Απευθύνεται σε πιο ειδικό κοινό, που επιθυμεί μια πιο "στενή" και προσωπική σχέση με το ποτάμι. Σε σύγκριση με το rafting, έχει υψηλότερες απαιτήσεις φυσικής κατάστασης. Προσφέρεται σε διαδρομές κλιμακωτής δυσκολίας. Συχνά οργανώνονται εκπαιδευτικά τμήματα εκμάθησης καγιάκ καθώς και καταβάσεις για εκπαιδευμένους καγιάκερς. Οι πιο έμπειροι στις δραστηριότητες νερού πραγματικά θα απολαύσουν το καγιάκ στην Ευρυτανία.

Ιδανικά είναι τα ποτάμια:ο Αγραφιώτης όπου η κατάβαση ξεκινά από την περιοχή της Βαρβαριάδας και καταλήγει στη λίμνη των Κρεμαστών. Ο Καρπενησιώτης(με βαθμό δυσκολίας 3),όπου η κατάβαση ξεκινά από την κοινότητα του Αγ.Νικολαου και εκτείνεται μέχρι τη θέση διπόταμα όπου συναντιέται με τον Κρικελοπόταμο για να καταλήξουν στη λίμνη των Κρεμαστών και ο Ταυρωπός (με βαθμό δυσκολίας 4)όπου η κατάβαση ξεκινά από την κοινότητα της Δάφνης και τελειώνει στη λίμνη των Κρεμαστών.

4.7. Canoe

Οι λάτρεις του είδους μπορούν να ανακαλύψουν κρυμμένες ομορφιές της λίμνης Κρεμαστών, με διθέσια canoe-kayak κατά την διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών καθώς και να απολαύσουν το μπάνιο στα ήρεμα νερά της λίμνης. Από τη γέφυρα του Μανώλη πολλοί είναι εκείνοι που επιχειρούν παράτολμες βουτιές. Το σημείο εκκίνησης είναι το Καφενείο 'Παπαϊωάννου' μετά τη γέφυρα Επισκοπής. Απευθύνεται σε άτομα άνω των 9 ετών και ο βαθμός δυσκολίας είναι μόλις 1 και διάρκειας δυο ωρών. Είναι ένα σπορ που μπορεί να πραγματοποιηθεί όλη την διάρκεια του έτους. Η πρόσβαση στην περιοχή είναι εύκολη και απέχει 62 χλμ από το Καρπενήσι.

4.8. Monoraft

Το monoraft έχει εξαιρετική ευστάθεια, γι' αυτό δεν προϋποθέτει ιδιαίτερη εκπαίδευση, πέραν ενός ημίωρου ενημερωτικού προγράμματος που πραγματοποιείται πριν από την είσοδο στο ποτάμι.

Σε όλες τις καταβάσεις υπάρχει συνοδός που αφενός φροντίζει για την ασφάλεια της κατάβασης και αφετέρου ενημερώνει τους συμμετέχοντες για το θαυμαστό κόσμο του φαραγγιού αλλά και τα μυστικά του ποταμού. Αποτελεί ιδανικό τρόπο κατάβασης ποταμών μέχρι μέτριας δυσκολίας (III) όπως είναι ο Καρπενησιώτης.

Το σημείο συνάντησης είναι το Χάνι του Μέγδοβα που απέχει 12 χλμ από το Καρπενήσι. Η κατάβαση του ποταμού διαρκεί δυο ώρες και μπορούν να ασχοληθούν με τα σπορ άτομα άνω των 14 ετών.

4.9. Mountain bike

Τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, συνήθως την αναλαμβάνουν περισσότερο οργανωμένα οι ιδιωτικές εταιρείες εναλλακτικού τουρισμού αλλά και ο Ορειβατικός Σύλλογος Καρπενησίου οργανώνει προγράμματα όταν ένας βασικός αριθμός ατόμων συμπληρώνεται ⁵⁸. Η εκκίνηση πολλές φορές ξεκινάει από το Χάνι του Μέγδοβα προς τα χωριά που βρίσκονται στην ανατολική πλευρά του νομού. Η διαδρομή διαρκεί περίπου τρεις ώρες, με συνοδεία επαγγελματία συνοδού και ο εξοπλισμός περιλαμβάνει ανατομικά ποδήλατα και κάσκες. Βέβαια οι επιλογές των ποδηλατών είναι απεριόριστες ενώ εμπόδιο αποτελεί μόνο η φυσική αντοχή.

4.10. Ιππασία

Το πάρκο τουριστικής ιππασίας και εναλλακτικών μορφών τουρισμού λίγο έξω από την πόλη του Καρπενησίου είναι το μόνο προς το παρόν που δραστηριοποιείται στο χώρο της ιππασίας. Άλλες ενασχολήσεις που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα των επισκεπτών είναι το ραπέλ (βασική εκμάθηση), η τοξοβολία, το ποδήλατο βουνού και η πεζοπορία.

Ιππασία μπορούν να κάνουν άτομα όλων των ηλικιών αφού υπάρχουν άλογα για αρχάριους ακόμα και πόνυ.

4.11. 4 x 4 car driving ή jeep safari

Οι επισκέπτες μπορούν απολαύσουν μοναδικές εκδρομές με ένα Jeep 4X4 στην ορεινή Ευρυτανία που προαιρετικά συνδυάζουν και πεζοπορία σε τοπία σπάνιας ομορφιάς (ανάλογα τη διαδρομή).

Για τέτοιου είδους διαδρομές off road προσφέρονται τα βουνά των Αγράφων με το μοναδικό φυσικό τοπίο. Εξαιρετική διαδρομή είναι, στο δυτικό τμήμα του νομού από τον Ασπρόπυργο προς τη Βελωτά και τα Φιδάκια, ένα από τα πιο όμορφα Ευρυτανικά χωριά, μια διαδρομή που ουσιαστικά κάνει τον κύκλο του βουνού Χελιδόνα και χαρίζει στον επισκέπτη μια υπέροχη θέα στην τεχνητή Λίμνη των Κρεμαστών.

Μια ακόμη εναλλακτική διαδρομή είναι από το Μεγάλο Χωριό προς την Καλιακούδα και την τοποθεσία Παναταβρέχει και επιστροφή μέσω Κρίκελου προς Καρπενήσι. Η εκδρομή jeep safari ξεκινάει από την ορεινή και πανέμορφη Ευρυτανία.

4.12. Παιδικές κατασκηνώσεις υπαίθρου

Το Κατασκηνωτικό Κέντρο Καλιακούδας βρίσκεται στους πρόποδες του βουνού Καλιακούδα σε υψόμετρο 1.000 μέτρων μόλις 10 χλμ από το Μεγάλο Χωριό και 25χλμ από την πόλη του Καρπενησίου. Το κέντρο βρίσκεται μέσα σε δάση ελατών και φυσικά πλατώματα που

⁵⁸ Εταιρεία υπαίθριων σπορ : Trekking Hellas Ευρυτανίας

προσφέρονται για πλήθος δραστηριοτήτων Από εκεί γίνονται οι εξορμήσεις στη λίμνη των Κρεμαστών, στον ποταμό Ταυρωπό και στα βουνά της περιοχής

Τα παιδιά που λαμβάνουν μέρος, ηλικίας από 8 έως 14 ετών, ενημερώνονται για τα βασικά κοινωνικά, καλλιτεχνικά, θρησκευτικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία που απαρτίζουν την μοναδική Ευρυτανική πολιτιστική κληρονομιά. Η επαφή με την φύση αποκτά μια άλλη διάσταση αφού μαθαίνουν πράγματα, αθλούνται, πραγματοποιούν περιπάτους στο δάσος.

Ιδιωτικές εταιρείες πραγματοποιούν εκδρομές των 15 ημερών κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Βασική προϋπόθεση για την ασφάλεια των παιδιών είναι η ύπαρξη ενός γιατρού και η άριστη εμπειρία των εκπαιδευτών σε παρόμοιες δραστηριότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Αθλητικός τουρισμός

Η Ευρυτανία προσελκύει πολλές αθλητικές ομάδες και συλλόγους για άθληση κοντά στο φυσικό και υγιεινό περιβάλλον της. Ένα από τα πιο σύγχρονα αθλητικά κέντρα κατασκευάστηκε κοντά στο χωριό Αγ. Νικόλαος στο πλαίσιο του Ολυμπιακού Χωριού, αφού έγινε με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Ελλάδας και εξυπηρετούσε τις προπονητικές ανάγκες πολλών αποστολών. Συγκεκριμένα οι εγκαταστάσεις του κέντρου προετοιμασίας αθλητών του Καρπενησίου βρίσκεται σε χώρο 211 στρεμμάτων στον οποίο περιλαμβάνονται :

1. Εγκαταστάσεις αθλημάτων ανοιχτών χώρων:(Γήπεδο ποδοσφαίρου που διαθέτει κερκίδες 1500 ατόμων, στίβο των 400 μέτρων και 8 διαδρομών με σύνθετο τάπητα. Το γήπεδο είναι με χλοοτάπητα. Γήπεδο ποδοσφαίρου που διαθέτει στίβο 400 μέτρων και 6 διαδρομών. Γήπεδο ρίψεων (με χλοοτάπητα).Εννέα γήπεδα αθλοπαιδιών Μπάσκετ, Βόλεϊ, Τένις, Χάντμπολ. Ειδικό φυσικό περιφερειακό δρόμο για jogging,μήκους 2 χιλιομέτρων).

2. Εγκαταστάσεις αθλητικών κλειστών χώρων:Που περιλαμβάνει :(Αίθουσα ομαδικών αθλημάτων: Μπάσκετ, Βόλεϊ, Χάντμπολ, Τρεις αίθουσες βαρέων αθλημάτων: Πάλη, Πυγμαχία, Άρσης βαρών, τζούντο. Ευθεία στίβου 80 μ και τριών διαδρομών. Κλειστό προπονητήριο .Αίθουσα φυσικοθεραπείας, Ιατρικό Εργομετρικό Κέντρο).

3. Κτίριο διοίκησης εκπαίδευσης και αναψυχής

Που περιλαμβάνει :Γραφείο διοίκησης, Αίθουσα σεμιναρίων, Βιβλιοθήκη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Θρησκευτικός τουρισμός

Τα μοναστήρια και οι εκκλησίες δεν αποτελούν τουριστική υποδομή αλλά τόπο συγκέντρωσης, επίσκεψης και λατρείας. Ωστόσο είναι γεγονός ότι συμβάλλουν σημαντικά στην προσέλευση πολλών επισκεπτών.⁵⁹

Το μοναστήρι του Προυσού στην ιδιαίτερη τοποθεσία του, την μεγάλη ιστορία και τη λαμπρή αρχιτεκτονική παράδοση αλλά και οι παλιές εκκλησίες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της επίσκεψης στο Καρπενήσι. Στην ανατολική όχθη της τεχνητής λίμνης των Κρεμαστών, βρίσκεται το μοναστήρι της Παναγίας της Τατάρνας.Απέχει περίπου 75 χιλιόμετρα από το Καρπενήσι. Το

⁵⁹ Παπαδόπουλος Α.Μ., *''Τα μνημεία της Ευρυτανίας''*, Πρακτικά Ευρυτανικού Επιστημονικού Συνεδρίου ,Καρπενήσι ,1996

τοπίο όπου είναι κτισμένο το μοναστήρι είναι επιβλητικά γεμάτο χαράδρες και έλατα. Η Παναγία η Δομιανίτισσα ,σημαντικό μεταβυζαντινό μνημείο.

Ο Άγ.Νικόλαος Κορύτσας Κλειστού, το Μοναστήρι της Παναγίας του Προυσσού και αναριθμητες εκκλησίες. Όλα τα μνημεία συμπληρώνουν μια μοναδική θρησκευτική κληρονομιά που αξίζει ανάδειξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Πολιτιστικός τουρισμός

Όσο εντυπωσιακό είναι το σήμερα της Ευρυτανίας άλλο τόσο είναι και το χτες που χάνεται στο βάθος των αιώνων και έχει την δική της αξία η ανακάλυψη του, ακολουθώντας γνωστές ή άγνωστες διαδρομές της ιστορίας.

Στα χρόνια της τουρκοκρατίας η περιοχή της Ευρυτανίας γνώρισε περιόδους μεγάλης ακμής αφού υπήρξε διοικητικό, εκκλησιαστικό και εμπορικό κέντρο.Από το 1645 έως το 1814 στο Καρπενήσι λειτούργησε η Σχολή Ανώτερης Μόρφωσης που ίδρυσε ο Ευγένιος Γιαννούλης Αιτωλός σήμερα απομεινάρια αυτού του ιστορικού κέντρου δεσπόζουν πάνω από την κεντρική πλατεία του Καρπενησιού Λίγα χιλιόμετρα μακριά από την πόλη βρίσκεται η ομώνυμη περιοχή "Κεφαλόβρυσο", όπου έπεσε νεκρός ο ήρωας Μάρκος Μπότσαρης. Πρόσφατα με δημόσια δαπάνη έγινε ανάπλαση του χώρου με την κατασκευή πέτρινης σκαλιστής βρύσης, πλακόστρωτου και μικρής λίμνης τροφοδοτούμενη από τα νερά του ποταμού Καρπενησιώτη καθώς και ανάδειξη του μνημείου του Μ. Μπότσαρη. Επίσης σε κοντινή απόσταση λειτουργεί εδώ και χρόνια μονάδα παραγωγής πέστροφας και κυπρίνου .Το όμορφο περιβάλλον κινητοποίησε πολύ σύντομα διάφορους ιδιωτικούς φορείς στην κατασκευή ενός παραδοσιακού εστιατορίου, το οποίο λειτουργεί με μεγάλη επιτυχία αφού προσελκύει επισκέπτες από όλα τα μέρη της Ελλάδας για να γευτούν τα νόστιμα τοπικά εδέσματα ενώ παράλληλα να επισκεφτούν και το ιχθυοτροφείο.

Τα δεκάδες παραδοσιακά χωριά με τα χαρακτηριστικά πέτρινα δίπατα αρχοντικά συνθέτουν μια ειδυλλιακή εικόνα της Ευρυτανίας.

Το πρώτο καταπράσινο χωριό που συναντά κανείς κατεβαίνοντας από την Ράχη Τυμφρηστού είναι ο Αγ.Νικόλαος. Όσοι επισκέπτονται την περιοχή επιβάλλεται να δοκιμάσουν ντόπιο τσίπουρο, ψημένα κάστανα, την περίφημη φασολάδα (Λασπιώτικα φασόλια) και το εξαιρετικό κοκορέτσι .Όλα φροντισμένα με το μεράκι των γυναικών του χωριού που έχουν δημιουργήσει πέρα από ιδιωτικά αγροτουριστικά καταλύματα, ένα άτυπο δίκτυο συνεργασίας στο επίπεδο της πώλησης προϊόντων όπως γλυκά του κουταλιού και ποτά.

Στο χωριό Κορυσχάδες βρίσκεται το ιστορικό σχολείο του χωριού χτισμένο το 1901,που φιλοξένησε το 1944 το Εθνικό Συμβούλιο που προήλθε από τις πρώτες ελεύθερες εκλογές με την συμμετοχή 176 Εθνοσυμβούλων από όλη την Ελλάδα. Το σχολείο έχει χαρακτηριστεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο και σήμερα στεγάζει το Μουσείο της Εθνικής Αντίστασης.

Στον περιμετρικό δρόμο των βορείων παρυφών της Καλιακούδας συναντάμε το πανέμορφο χωριό Δομνίστα ο Άρης Βελουχιώτης κήρυξε από την πλατεία του χωριού τον Ιούνιο του 1942 επίσημα την έναρξη του Αγώνα της Εθνικής Αντίστασης κατά των Γερμανών κατακτητών.

Στο χωριό Μαραθιάς κοντά στη λίμνη των Κρεμαστών υπάρχουν παραδοσιακοί οικισμοί με έντονο χρώμα σκαρφαλωμένοι σε δασωμένο ύψωμα. Στο συνοικισμό Παρκιό υπάρχουν σύγχρονες εγκαταστάσεις για δραστηριότητες του νερού όπως καγιάκ και κανό.

Το χωριό Κλειστό αποτελείται από τέσσερις γραφικούς οικισμούς με καλοδιατηρημένα σπίτια και μοναδική θέα προς την κοιλάδα του Μεγαλοπόταμου. Έξω από το χωριό στο δρόμο προς τον νομό Καρδίτσας υπάρχει "το σπίτι του διαβάτη" που χτίστηκε για να φιλοξενεί τον κάθε επισκέπτη.

Η Βίνιανη είναι ένα ακόμα ιστορικό χωριό της Ευρυτανίας. Στο σχολείο του χωριού, που σήμερα έχει μετατραπεί σε μουσείο, συγκροτήθηκε το 1944 η "η Κυβέρνηση του Βουνού", η πρώτη

κυβέρνηση της Ελεύθερης Ελλάδας. Από εκεί ξεκίνησαν και οι αντάρτικες ομάδες του Άρη Βελουχιώτη και του Ναπολέοντα Ζέρβα για την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου.

Η Χρήσω είναι ένα από τα αντιπροσωπευτικότερα Αγραφιώτικα χωριά που φημίζεται για τις περίφημες επτά πέτρινες βρύσες, τις έντεκα εκκλησίες, τα πέτρινα γεφύρια και το νερόμυλό της. Στο χωριό Βελωτά βρίσκεται ο παραδοσιακός οικισμός Βελωτούλα.

Ενημερωτικά μόνο παρατίθενται εδώ τα σημαντικότερα μνημεία και αξιοθέατα, σαν ερέθισμα για όποιον ενδιαφέρεται, ώστε να τα ανακαλύψει και να νιώσει το ιδιαίτερο εκείνο αίσθημα της πρώτης επαφής και της παρθένας αποκάλυψης.

Άλλο μέρος που θ' άξιζε κάποιος να επισκεφθεί είναι ο λόφος του Αγίου Δημητρίου. Η παράδοση λέει πως ο λόφος ήταν τμήμα του Βελουχιού που κατολίσθησε στη θέση που βρίσκεται τώρα πριν από χιλιάδες χρόνια. Πιθανολογείται πως στην κορυφή του υπήρχε κάστρο και ίσως να βρισκόταν σ' αυτόν η ακρόπολη κάποιου αρχαίου οικισμού αφού κατά καιρούς έχουν ανακαλυφθεί πήλινα ευρήματα. Απ' την κορυφή του λόφου μπορεί κανείς να δει ολόκληρο το Καρπενήσι στα πόδια του, μια θέα ονειρική, καθώς το Βελούχι φαίνεται να αγκαλιάζει προστατευτικά την πόλη.

Το Κεφαλόβρυσο είναι καταπληκτική τοποθεσία, χωμένη μες το πράσινο των πλατανιών με εγκαταστάσεις εκτροφής πέστροφας. Οι εγκαταστάσεις του δήμου, που διαθέτουν μέχρι και γήπεδο τένις, προσφέρουν πλήρη εξυπηρέτηση στον επισκέπτη

Κοινή διαπίστωση είναι ότι όλη η περιοχή βρίσκεται από αξιοθέατα και ιστορικές τοποθεσίες. Μονάχα η επιτόπια επίσκεψη δίνει την δυνατότητα να έρθει κανείς σε τέλεια επαφή μ' αυτές και μόνο με ερωτήσεις στους παλιότερους μπορεί να μάθει όσα χρειάζονται, μιας και η πλήρης περιγραφή τους θα χρειαζόταν ολόκληρους τόμους και χρόνια ιστορικής και αρχαιολογικής έρευνας.

Στην Ευρυτανία υπάρχουν πολλά ιστορικά και θρησκευτικά μνημεία και τοποθεσίες που καταγράφουν τα γεγονότα στο πέρασμα των αιώνων. Αρχαιολογικά ευρήματα στηρίζουν τη μαρτυρία του Θουκυδίδη για έντονη πολεμική δράση στη Δολοπία, περιοχή που εντοπίζεται στα ΒΑ του Νομού Ευρυτανίας, τον 5ο π.Χ. αιώνα. Στους μεταγενέστερους Ρωμαϊκούς και Βυζαντινούς χρόνους η περιοχή συνεχίζει να είναι γνωστή, κυρίως για τη μάχη των κατοίκων της Αιτωλικής συμπολιτείας με τους Γαλάτες στη θέση Κοκάλια Κρικέλλου το 279 π.Χ..

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Κοινωνικός τουρισμός

Κατά την διάρκεια όλου του έτους κατακλύζουν την Ευρυτανία γκρουπ επισκεπτών, όλων των ηλικιών, για να απολαύσουν την ηρεμία της φύσης κάνοντας παράλληλα οικονομικές διακοπές.

Τα αγροτουριστικά καταλύματα αλλά και απλά ενοικιαζόμενα δωμάτια του Ε.Ο.Τ πάντα προσεγμένα στους κανόνες του περιβάλλοντος είναι έτοιμα να δεχτούν επισκέπτες από όλη τη χώρα και όχι μόνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. Τουρισμός υγείας

Προτιμάται συνήθως από τα άτομα της τρίτης ηλικίας που αναζητούν στα δροσερά πλατάνια της περιοχής ηρεμία από το θόρυβο της πόλης και ατελείωτα μονοπάτια που οδηγούν στο δάσος ώστε να αναζωογονηθούν πνευματικά και σωματικά. Επίσης άτομα με κινητικές δυσκολίες βρίσκουν στην Ευρυτανία τον ιδανικό προορισμό για να ξεκινήσουν προγράμματα φυσικοθεραπείας στην ησυχία της Ευρυτανικής υπαίθρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. Συνεδριακός τουρισμός

Ο συνεδριακός τουρισμός στο Καρπενήσι αναπτύσσεται ταχύτατα και αποτελεί τον τρίτο σε οικονομικά οφέλη εναλλακτικό τουρισμό στην περιοχή. Η ποιότητα στις υποδομές αλλά και στις υπηρεσίες καθιέρωσαν την Ευρυτανία δυναμικά στο χώρο. Ορισμένες ιδιωτικές επιχειρήσεις προσθέτουν στο πρόγραμμά τους και μικρά προγράμματα εξορμήσεων στη φύση, με αποτέλεσμα να ανοίγονται ορίζοντες επιπλέον οικονομικής ανάπτυξης.⁶⁰

Οι συνεδριακοί χώροι του νομού είναι:

➤ Το Συνεδριακό Κέντρο Καρπενησίου.

Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν χώρος εκδηλώσεων καθώς και σαν χώρος θεάτρου και κινηματογράφου. Ο κύριος χώρος της αίθουσας είναι 300 τετρ.μέτρα. Η αίθουσα έχει χωρητικότητα 380 ατόμων και διαθέτει βοηθητικούς χώρους όπως: αίθουσα φουαγιέ, καμαρίνια, θάλαμο προβολής ταινιών, καμπίνα μεταφράσεων, μπαρ και εκθεσιακό χώρο. Όλο το σύστημα διαθέτει σύστημα κλιματισμού και θέρμανσης. Είναι σύγχρονα εξοπλισμένο με εγκατάσταση ενισχυμένου ήχου στην αίθουσα και μεγαφωνικό σύστημα ανακοινώσεων στα παρασκήνια, σύστημα ακουστικής επαφής με την σκηνή (show retry), μεταφραστικό σύστημα, σύστημα ενδοσυνεννόησης τεχνικών, και σύστημα τηλεοπτικών μεταδόσεων.

➤ Συνεδριακοί χώροι υπάρχουν ακόμα και σε τρεις μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες χωρητικότητας πάνω από 600 άτομα συνολικά. Είναι πολυδύναμοι χώροι, εξοπλισμένοι με οπτικοακουστικά μέσα τελευταίας τεχνολογίας και μεταφραστικές καμπίνες, για την επιτυχή διοργάνωση συναντήσεων και σεμιναρίων.

---

⁶⁰ Έντυπο υλικό από την Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και Ανάπτυξης Καρπενησίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11. ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Η Ευρυτανία είναι ένας νομός με πολλά πλεονεκτήματα σε σχέση με την γεωγραφική του θέση, δεδομένου ότι βρίσκεται στην καρδιά της Στερεάς Ελλάδας.

Το σημαντικότερο πλεονέκτημα του νομού είναι ο σπάνιος διατηρήσιμος φυσικός πλούτος, όπως το δάσος της Φουρνάς που είναι ένα από τα τέσσερα καλύτερα της χώρας, ο αξιόλογος αριθμός οροπεδίων (Βελούχι, Καλιακούδα, Τυμφρηστός) και ποταμών (Καρπενησιώτης, Τρικεριώτης, Αγραφιώτης, Ταυρωπός) και πλήθος παραποτάμων. Ακόμα η ποικιλία σε είδη χλωρίδας και πανίδας προκαλούν τους φυσιοδίφες σε εξερεύνηση και περαιτέρω λεπτομερή εξέταση αυτών. Η λίμνη των Κρεμαστών αποτελεί εξαιρετικό υδάτινο οικοσύστημα προσφέροντας θαυμάσια θέα στις παραλίμνιες περιοχές και σημαντική απασχόληση στους τοπικούς ψαράδες. Τα ιστορικά γεφύρια της Βίνιανης, του Μανόλη και της Τέμπλας, καθώς και το φαράγγι του Μπουζονίκου είναι από τα ομορφότερα φυσικά μνημεία της περιοχής.

Μια πραγματικά παρθένα φύση, εντελώς ανεπηρέαστη ακόμη, εκτείνεται στην κεντροδυτική Ευρυτανία, ανάμεσα στα ποτάμια Μέγδοβα (Ταυρωπό) και Αχελώο. Είναι ο ορεινός όγκος των Αγράφων, μια περιοχή τόσο δύσβατη που ακόμη και σήμερα η πρόσβαση σ' αυτήν είναι δύσκολη. Αποτελεί παρολαυτά το σημαντικότερο χώρο πολιτιστικής κληρονομιάς του Ν.Ευρυτανίας.

Το χωριό περιτριγυρίζεται από ψηλές βουνοκορφές και φαράγγια και ήταν το επίκεντρο των ιστορικών γεγονότων από το βυζάντιο μέχρι σήμερα, ενώ από το 1832 είναι η έδρα του ομώνυμου Δήμου.⁶¹ Ο Άγγλος ιστορικός Φίνλεϋ έγραψε για την περιοχή: "Εκείνοι που κατοικούσαν στα Άγραφα είχαν χαρακτήρα ελεύθερου ανθρώπου και τους ξεχώριζε θάρρος και πνεύμα ανεξαρτησίας σε τέτοιο βαθμό που δεν συναπαντιόταν στα υπόλοιπα μέρη της Ελλάδας". Την ονομασία του το χωριό φέρει από την εποχή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας γιατί δεν ήταν εύκολη η είσπραξη των φόρων λόγω του εδάφους και του χαρακτήρα των κατοίκων. Οι κάτοικοι των χωριών αυτών είχαν διαγραφεί από τους φορολογικούς καταλόγους κι έτσι η περιοχή πήρε την ονομασία "Άγραφα".

Η Ιστορία είναι συνεχώς παρούσα και αρχίζει από τα πανάρχαια χρόνια, συνεχίζει στο Μεσαίωνα, περνάει στην Τουρκοκρατία και φτάνει μέχρι την Εθνική Αντίσταση, όταν ο τόπος αντιβούιζε από τις μάχες για την Εθνική Ανεξαρτησία. Κοντά στο χωριό Χρύσω υπάρχει μνημείο Ευρυτάνων μαχητών που στις 5/12/43 έδωσαν τη ζωή τους σε μια νικηφόρα μάχη με τους Ιταλούς που είχε όμως αποτέλεσμα να πυρποληθεί το χωριό. Επιπλέον στην θρησκευτική κληρονομιά του Νομού συγκαταλέγονται η Παναγία Προυσιώτισσα στον Προυσό που χρονολογείται στα 1100, η Ιερά Μονή της Τατάρνας που κτίστηκε περίπου το 1555. Στο χωριό Μοναστηράκι αξιόλογες είναι η εκκλησίες της Παναγίας του 1800 και του Αγ. Δημητρίου του 1900.

Ακόμα παρατηρείται έντονη λαογραφία (οικοτεχνία, χειροτεχνία, γιορτές, πανηγύρια, υφαντική) ενώ στα χωριά Βραγγιανά Μάραθο, Τρίδεντρο λειτουργούν παραδοσιακοί νερόμυλοι που επιζητούν ολοκληρωμένη ανάδειξη, αξιοποίηση και προβολή. Ο Ν. Ευρυτανίας προσφέρεται επίσης για δημοφιλής υπαίθριες δραστηριότητες όπως είναι οι διαδρομές ορειβασίας. Μια πολύ εύκολη διαδρομή που συνδυάζεται με επίσκεψη στο ιστορικό μοναστήρι του Προυσού είναι από την περιοχή του Προυσού προς τη Μαύρη Σπηλιά.

Ένας ακόμα θετικός παράγοντας ανάπτυξης είναι η κοντινή απόσταση με μεγάλα αστικά κέντρα και η επαρκής κάλυψη από πλευράς υπηρεσιών που ενθαρρύνουν πολλούς επισκέπτες να γνωρίσουν την Ευρυτανία κατά την διάρκεια όλου του χρόνου.

Σε όλα τα παραπάνω αξίζει να αναφερθεί η ειλικρινής και φιλόξενη στάση των κατοίκων απέναντι στους επισκέπτες, η ασφαλή διακίνηση τους σε όλους τους προορισμούς αφού σπανίως παρατηρούνται φαινόμενα εγκληματικών ενεργειών.

Οι αδυναμίες του Νομού, παρατηρούνται σε επίπεδο υποδομών μεταφορών και επικοινωνιών, η βελτίωση των οποίων επισκιάζει κάθε άλλη ανάγκη σε σχέση με την πρόσβαση στην ευρύτερη

⁶¹ Κακούσης Σ,Κ., "Ευρυτανικές Προσεγγίσεις", εκδόσεις Σ.Δ. Βασιλόπουλος, Αθήνα, 1988, σελ 31

περιοχή του Νομού. Πολλοί προορισμοί γίνονται συχνά δυσπρόσιτοι όπως ο Δήμος Αγράφων, με την πλουσιότερη ιστορική κληρονομιά που ακόμη δεν έχει ασφαλιστεί το δικό του δίκτυο. Επίσης άλλοι κοντινοί προορισμοί σε σχέση με το κέντρο του νομού γίνονται πολύ μακρινοί, δεδομένων των δύσκολων καιρικών συνθηκών κατά την χειμερινή περίοδο. Σε γενικότερα επίπεδα ο επισκέπτης πρέπει να έχει πρόσβαση και στους υπόλοιπους δήμους του νομού με την ίδια άνεση και την ίδια ασφάλεια που έχει κατά την διαδρομή προς την Πρωτεύουσα του τόπου, γεγονός που σημαίνει βελτίωση του οδικού δικτύου τόσο του εθνικού όσο και του δημοτικού.

Είναι γεγονός ότι δεν υπάρχει συντονισμένη πολιτική όσον αφορά τον τομέα του τουρισμού και αυτό ξεκινάει από την τους αρμόδιους φορείς και καταλήγει στον τοπικό πληθυσμό. Το επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των παραπάνω είναι χαμηλό ενώ δεν έχει καθιερωθεί η τουριστική συνείδηση απόλυτα καθώς δεν υπάρχει αξιόλογη τουριστική εμπειρία και πολλές φορές οι επισκέπτες έρχονται αντιμέτωποι με συγκρουόμενα τοπικά επιχειρηματικά συμφέροντα.

Σημειώνονται ελλείψεις και όχι καλή διασπορά των υπηρεσιών διαμονής, εστίασης και αναψυχής στο εσωτερικό του Νομού και των γύρω περιοχών του, ο αριθμός των κλινών αν και είναι επαρκής χρειάζεται να αυξηθεί καθώς αυξάνεται συνεχώς το τουριστικό ρεύμα.

Σε ορισμένες πολυσύχναστες περιοχές, ιδίως κατά την θερινή περίοδο εντοπίζονται έντονα σημάδια υποβάθμισης του περιβάλλοντος, ρίψη σκουπιδιών σε ποτάμια και δρόμους αλλά και πυρκαγιών σε δασικές εκτάσεις από απρόσεκτους και ασυνείδητους επισκέπτες ακόμα και κατοίκους.

Ένα σημαντικότατο πρόβλημα σε επίπεδο Νομού αλλά και σε επίπεδο χώρας είναι η καθυστέρηση της κατασκευής Χώρων Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων. Προσπάθειες άμεσης δρομολόγησης του έργου έχουν πέσει στο κενό και δυστυχώς δεν υπάρχει καμία ουσιαστική εξέλιξη σε αυτό το θέμα. Ευαισθητοποιημένοι φορείς επανειλημμένως προσπαθούν να αφυπνίσουν τους ιθύνοντες, μέσω διαμαρτυριών σε δημόσιες υπηρεσίες, με πορείες στο κέντρο της πόλης, με εκστρατείες ενημέρωσης του τοπικού πληθυσμού και μέσα από τον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο αλλά η κατάσταση παραμένει στάσιμη.

Επιπλέον η διάχυση του τουριστικού προϊόντος δυστυχώς γίνεται στα κεντρικά σημεία του Νομού δηλαδή στον Δήμο Καρπενησίου και στις περιοχές που βρίσκονται σε κοντινή ακτίνα με αυτόν. Πολλές απομακρυσμένες περιοχές δεν έχουν κανένα μερίδιο στην ανάπτυξη και τείνουν να "σβηστούν" από τον χάρτη λόγω ανεπαρκούς αριθμού κατοίκων και εγκατάλειψης από την κρατική εξουσία. Οι περιοχές αυτές όπως και ολόκληρος ο Νομός παρουσιάζουν αξιόλογο πολιτιστικό ενδιαφέρον και σε αυτό θα έπρεπε να εστιάσει η οποιαδήποτε πολιτική ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Αρχικά για να είναι επιτυχής και ολοκληρωμένη η προσπάθεια σύνδεσης του Εναλλακτικού Τουρισμού με την τοπική ανάπτυξη κρίνεται απαραίτητη η ανάλυση των επιμέρους στοιχείων τους καθώς και ο συνδυασμός αυτών, που θα οδηγήσουν στην διεξαγωγή των τελικών συμπερασμάτων.

Ο επιθετικός προσδιορισμός «εναλλακτικός», που συνοδεύει τις νέες μορφές τουρισμού, υπονοεί βασικά το περιβάλλον πραγματοποίησης τους που δεν είναι άλλο από το φυσικό περιβάλλον και διαφοροποιείται από το περιβάλλον δράσης του μαζικού τουρισμού. Ο επισκέπτης λοιπόν που επιλέγει τους εναλλακτικούς προορισμούς της Ευρυτανίας έχει κουραστεί από τις υπηρεσίες του κλασσικού τουρισμού σε αφιλόξενα και αντιαισθητικά περιβάλλοντα και αναζητεί την επαφή με το ξεχωριστό φυσικό περιβάλλον της περιοχής. Η Ευρυτανική ύπαιθρος που δέχεται τους επισκέπτες αλλά και που φιλοξενεί τους μόνιμους κατοίκους, πρέπει να παραμένει καθαρή και να διατηρεί την καλή εικόνα και τον μοναδικό χαρακτήρα της στο πέρασμα των χρόνων.

Σε αυτό το περιβάλλον ζουν και αναπτύσσονται κοινωνίες ανθρώπων που έχουν δημιουργήσει σχέσεις αλληλεξάρτησης και έχουν διαμορφωθεί μέσα από αυτό. Το ανθρώπινο δυναμικό (κάτοικοι και επισκέπτες), είναι ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο που εμπεριέχεται στην έννοια του Εναλλακτικού Τουρισμού.

Οι επισκέπτες μέσα από τους Ευρυτανικούς προορισμούς που επισκέπτονται, επιθυμούν να συναντήσουν αυθεντικούς ανθρώπους, να ανταλλάξουν εμπειρίες, να συναναστραφούν με πλήθος διαφορετικών ανθρώπων που δεν θα είχαν την ευκαιρία να συναντήσουν στον τόπο διαμονής τους ή σε κάποιο μεγάλο ξενοδοχειακό συγκρότημα αλλά και να συνδυάσουν διακοπές με εθελοντική εργασία σε αγροτικές περιοχές. Οι κάτοικοι από την πλευρά τους, με την ζεστή και φιλόξενη διάθεση που τους διακρίνει, προσφέρουν άνετη διαμονή και μια αξέχαστη εμπειρία στους επισκέπτες.

Κάθε τόπος έχει την δική του ιστορία, τον δικό του ιδιαίτερο πολιτισμό, πλήθος ηθών, εθίμων, συνηθειών, λαογραφία, όλα σε απόλυτη συνάρτηση με τον χώρο. Ο Ευρυτανικός τόπος είναι γνωστός όχι μόνο για τους επιβλητικούς ορεινούς όγκους αλλά και για την αξιόλογη πολιτιστική κληρονομιά του. Ο πολιτισμός είναι το σημαντικότερο στοιχείο ανάδειξης και προβολής του Νομού. Με ορμητήριο την πόλη του Καρπενησίου που κατακλύζεται από ιστορικά μνημεία όπως το Κεφαλόβρυσο, ο Λόφος του Αγ. Δημητρίου, η εκκλησία της Αγ. Τριάδας και της Αγ. Παρασκευής, διατηρητέα κτήρια αλλά και προς την περιφέρεια του Νομού, στα διάφορα γραφικά χωριά, η διαδρομή στην μεταβυζαντινή και μεταπολεμική ιστορία αποδεικνύεται αποκαλυπτική.

Η ομορφιά του τοπίου όλο το χρόνο και η πολυμορφία της χλωρίδας και της πανίδας, προσδίδουν ιδιαίτερο και μοναδικό χαρακτήρα στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής κάτι που συνδυάζεται με πολλές μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Οι φίλοι της ορειβασίας και των περιηγήσεων μπορούν να ακολουθήσουν το καθορισμένο ευρωπαϊκό ορειβατικό μονοπάτι E4 που διασχίζει το Δήμο Δομνίστας αλλά πέρα από το χαραγμένο μονοπάτι μπορεί κανείς να ακολουθήσει τους παλιούς δασικούς δρόμους, που διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση, όπου θα συναντήσει παλιούς νερόμυλους και αλώνια. Στο σύνολό της η περιοχή προσφέρεται για ράφτινγκ και καγιάκ στα νερά των ποταμών της, διάβαση φαραγγιών αλλά και εξορμήσεις με αυτοκίνητα 4X4 στα βουνά. Επιπλέον η σύγχρονη τουριστική υποδομή μπορεί σε ικανοποιητικό βαθμό να καλύψει τις ανάγκες του συνεδριακού και αθλητικού τουρισμού προσφέροντας δυνατότητες για εργασία, ψυχαγωγία, χαλάρωση και άθληση ταυτόχρονα.

Ο όρος «ανάπτυξη», δεν είναι εύκολο να αποδοθεί απόλυτα καθώς είναι ένα σύμπλεγμα από ανθρώπινες δραστηριότητες, κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς και τεχνολογικούς παραμέτρους που άλλοτε κινούν διαδικασίες που φέρνουν θετικά αποτελέσματα και άλλοτε αρνητικά σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Η τοπική ανάπτυξη συνδέεται με τα εξής στοιχεία: έναν συγκεκριμένο γεωγραφικό τόπο, την τοπική κοινωνία και την αντίστοιχη τοπική

αυτοδιοίκηση. Στο περιβάλλον της τοπικής κοινωνίας, οι σχέσεις των ανθρώπων συσφίγγουν, αναπτύσσονται συναισθήματα αλληλεγγύης και συνοχής και προωθείται η συνεργασία των τοπικών φορέων, συλλόγων και γενικότερα του τοπικού πληθυσμού στη λήψη αποφάσεων που αφορούν προβλήματα-ζητήματα της περιοχής. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση από την πλευρά της είναι υπεύθυνη για την παροχή βασικών υπηρεσιών στον κάτοικο και στον επισκέπτη, για μεγάλες και μικρές υποδομές, για τη ρύθμιση και αστυνόμευση πολλών τομέων στην λειτουργία των τουριστικών υπηρεσιών αλλά και να διατηρεί το περιβάλλον ελκυστικό.

Ωστόσο η ανάπτυξη δεν μπορεί να είναι μονομερής αλλά ολοκληρωμένη και να διαχέεται προς όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας ώστε τα οικονομικά οφέλη αυτής να απολαμβάνονται από το σύνολο του πληθυσμού.

Επιπλέον οι επισκέπτες σταδιακά και συστηματικά απαιτούν όλο και περισσότερο την παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών από τον τουριστικό προορισμό. Είναι γνωστό ότι όλα τα προϊόντα έχουν ένα κύκλο ζωής που σημαίνει ότι για να παραμείνουν ανταγωνιστικά θα πρέπει να βελτιώνονται ή απλά να δημιουργούνται νέα προϊόντα. Η παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών μπορεί να αποτελέσει τη βάση ανάπτυξης ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος στην τουριστική αγορά του Νομού αφού στοχεύουν στην πλήρη ικανοποίηση ενός συγκεκριμένου φάσματος αναγκών του επισκέπτη.

Μέσα από την λογική της Ολικής Ποιότητας, μπορεί να αναδυθεί μια καταρχήν προσέγγιση της ποιότητας, η οποία σχετίζεται με τις εσωτερικές διαδικασίες παραγωγής ενός προϊόντος και οι βελτιώσεις που θα προκύψουν από τη λογική αυτή θα πρέπει να μεταφράζονται σε συγκεκριμένη αξία για τον τελικό αγοραστή. Η έννοια λοιπόν της ποιότητας είναι αναμφίβολα σημαντική είτε αναφερόμαστε σε προϊόντα είτε σε υπηρεσίες και συνδέεται με οικονομικά αποτελέσματα, διατήρηση επισκεπτών, υψηλότερο μερίδιο αγοράς, επίπεδο ικανοποίησης επισκεπτών, διάδοση θετικών μηνυμάτων και άλλες μορφές απόδοσης σε μια τοπική κοινωνία. Η ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος οδηγεί στην άμβλυση της εποχικότητας, την μεγιστοποίηση των ωφελειών, ανανέωση του τουριστικού προϊόντος, στην προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος. Βέβαια οι επισκέπτες κρίνουν την ποιότητα ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας με κριτήρια την αξία που τους δίνει ένα προϊόν.

Η δεκάχρονη αξιολογική πορεία του Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ευρυτανία έχει αποδείξει ποικιλοτρόπως ότι οδηγεί την τοπική κοινωνία στην κατάκτηση ευημερίας και υψηλών δεικτών ανάπτυξης καθώς επίσης αναγάγει τον Νομό, σε μια από τις πρώτες θέσεις σε επίπεδο χώρας, για τον επιτυχή συνδυασμό τοπικής ανάπτυξης και προστασίας-ανάδειξης του περιβάλλοντος, που πρεσβεύουν οι νέες μορφές τουρισμού.

Η έντονη ζήτηση που παρουσιάστηκε στις αρχές του 1990 σχετικά με το Ευρυτανικό τουριστικό προϊόν οδήγησε στην δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον, σε αναπλάσεις οικισμών, στην κατασκευή νέων οδικών αξόνων, στην αύξηση των τουριστικών εγκαταστάσεων (συγκεκριμένα οι ξενοδοχειακές υποδομές του νομού καλύπτουν σε ένα αρκετά ικανοποιητικό βαθμό τις ανάγκες διανυκτέρευσης σε πρώτο επίπεδο αλλά και την οικονομική δυνατότητα του κάθε επισκέπτη) δηλαδή στην γενικότερη βελτίωση της εικόνας του Νομού ενώ παράλληλα επιτεύχθηκε ποιοτικότερη καθημερινή ζωή για τους μόνιμους κατοίκους που χρησιμοποιούν τις υποδομές και αποτροπή της υποβάθμισης των φυσικών οικότοπων.

Οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται στον τουριστικό τομέα (όπως ιδιοκτήτες ξενώνων, αγροτουριστικών καταλυμάτων, ξεναγών, οδηγών βουνού, εστιατόρων και χώροι αναψυχής) αλλά και σε συναφείς οικονομικούς κλάδους (ιδιωτικές επιχειρήσεις, Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, καταστήματα ενοικίασης σκι και εξοπλισμού βουνού) συμβάλλουν στη συγκράτηση του πληθυσμού στις εστίες του, με εξασφάλιση ίδιου επιπέδου οικονομικής και κοινωνικής υποδομής καθώς και ίδιες ευκαιρίες απασχόλησης ώστε να μην αναγκάζεται να εγκαταλείπει το μόνιμο τόπο κατοικίας του και να αναζητεί απασχόληση και εισόδημα σε άλλες περιοχές.

Το κέντρο του Καρπενησίου και οι περιμετρικές ως προς αυτό περιοχές, είναι γεγονός, ότι συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό της τουριστικής κίνησης συνεισφέροντας και του συνόλου των οικονομικών μεγεθών.

Αυτό συμβαίνει γιατί πολλές απομακρυσμένες περιοχές του Νομού δεν έχουν αξιοποιηθεί τουριστικά (το οδικό δίκτυο είναι ανεπαρκές) και οι επισκέπτες δυσκολεύονται να τις προσεγγίσουν, ιδιαίτερα κατά την διάρκεια του χειμώνα. Σημαντική θέση στην τουριστική ανάπτυξη του Νομού κατέχουν οι γυναίκες της τοπικής κοινωνίας που εργάζονται στους Γυναικείους Συνεταιρισμούς (όπως ο Γυναικείος Συνεταιρισμός Λαϊκής Τέχνης) στοχεύοντας καταρχήν στην άρση του αποκλεισμού κάποιων ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων (νέοι και γυναίκες) και στην ενεργή συμμετοχή τους στα οικονομικά οικογενειακά βάρη συμβάλλοντας έτσι άνοδο του βιοτικού επιπέδου αρκετών μόνιμων κατοίκων.

Η αύξηση των εσόδων των ατόμων που ασχολούνται με τον γεωργικό τομέα μέσω της δημιουργίας εναλλακτικών πηγών εισοδήματος έγινε με την προώθηση των γεωργικών παραδοσιακών προϊόντων στην τοπική αγορά (γαλακτοκομικά προϊόντα, κάστανα, ρίγανη, θυμάρι, μέλι, φασόλια, τσίπουρο, κρασί,) αλλά και με την εξαγωγή τους εκτός Νομού σε συγκεκριμένα καταστήματα πώλησης φυτικών και βιολογικών προϊόντων.

Οι υπεύθυνοι για την τουριστική ανάπτυξη του Νομού γνωρίζουν πολύ καλά ότι η Ευρυτανία διαθέτει ένα ακαταμάχητο τουριστικό προφίλ και προϊόν που αξίζει καλύτερης αξιοποίησης και ανάπτυξης, και που μόνο με την στήριξη της κρατικής εξουσίας μπορούν να υλοποιηθούν τα αντίστοιχα έργα. Η Ευρυτανία διαθέτει όλα εκείνα τα στοιχεία που ολοκληρώνουν την εικόνα της. Το μείγμα μάρκετινγκ περιλαμβάνει το Ευρυτανικό προϊόν, το φυσικό περιβάλλον, την τιμή (η κοστολόγηση του συνόλου των υπηρεσιών είναι ικανοποιητική προς το παρόν, με αυξητικές τάσεις), την προβολή (απαιτούνται μεγαλύτερες επενδύσεις σε αυτόν τον τομέα) αλλά φυσικά και το ανθρώπινο στοιχείο.

Ο ορθολογικός σχεδιασμός, η αφομοίωση πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης, η τοπική συνεργασία, η ευαισθητοποίηση όλων σχετικά με τον φυσικό και πολιτιστικό πλούτο είναι οι σημαντικότερες κατευθύνσεις που ακολουθούνται τα τελευταία χρόνια για την επίτευξη της τοπικής ανάπτυξης και την διατήρηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος έναντι άλλων τουριστικών προορισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13. ΦΟΡΕΙΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι κρατικές και κοινοτικές ενισχύσεις και επιδοτήσεις αποτέλεσαν τον βασικότερο παράγοντα εμφάνισης και ανάπτυξης του Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ελλάδα και ειδικότερα στο Ν. Ευρυτανίας.

Το επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ευρυτανία παρουσιάζει νέα δυναμική ,με έμφαση στην ανάπτυξη των υπηρεσιών στον τομέα του τουρισμού και του περιβάλλοντος και με παράλληλη αναδιάρθρωση των ανθρώπινων πόρων. Το ευνοϊκό επενδυτικό κλίμα που διαφαίνεται, συνδυάζεται με την παροχή τουριστικού προϊόντος υψηλών προδιαγραφών και αυξημένων απαιτήσεων.

Ξεκινώντας από τα Μ.Ο.Π. και φτάνοντας στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης που βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη οι υπεύθυνοι κρατικοί φορείς του Νομού εκμεταλλεύτηκαν αρκετές ευκαιρίες σχετικά με τον τουρισμό.

Στην παρούσα φάση εφαρμόζονται τα παρακάτω προγράμματα ενίσχυσης:

Τα Π.Ε.Π Στερεάς Ελλάδας

- Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER +.
- Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.) του Επιχειρησιακού Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης Ανασυγκρότησης της Υπαιθρου του Υπ. Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Ε.Π.Α.Α.Υ.) ,τα οποία εφαρμόζονται στο βορειοδυτικό τμήμα του Νομού.
- Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ανταγωνιστικότητα" του Υπουργείου Ανάπτυξης.

13.1. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε

Η Εταιρεία Αγροτικής Ανάπτυξης ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε, ιδρύθηκε στο τέλος του 1978 από την Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδας και την ΕΤΒΑ .⁶²

Θεμελιώδης αρχή που διέπει την λειτουργία της είναι η εναρμόνιση των δραστηριοτήτων της προς τους βασικούς στόχους της Περιφερειακής Ανάπτυξης που είναι η οικονομική ευημερία αφενός και η κοινωνική ανάπτυξη αφετέρου.

Είναι σημαντική η συμβολή του τεχνικού κλιμακίου της εταιρείας στη μελέτη διάφορων έργων που προγραμματίστηκαν από άλλες υπηρεσίες κρατικές ή δημοτικές, συμβολή που συνίσταται κυρίως στην σύνταξη τοπογραφικών διαγραμμάτων, για λογαριασμό της Δασικής Υπηρεσίας, των Υπηρεσιών της Νομαρχίας και του Δήμου.

Κατά την διάρκεια της εικοσαετούς λειτουργίας της η εταιρεία στελέχωσε ένα σημαντικό Τεχνικό Τμήμα από ειδικευμένους στο χώρο τους επιστήμονες.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος LEADER I, ως υπεύθυνος φορέας υλοποίησης, ενίσχυσε τη δημιουργία 75 αγροτουριστικών καταλυμάτων δυναμικότητας 800 κλινών σε 21 περιοχές του νομού. Το 1997 άρχισε να υλοποιείται η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER II, ολοκληρώθηκε στις 30/10/2002 και ορισμένες από τις δράσεις που συμπεριλάμβανε ήταν η υλοποίηση προγραμμάτων στα θεματικά πεδία Διοίκηση Επιχειρήσεων, τουρισμός ,Αγροτουρισμός και παρακολούθηση σεμιναρίων σχετικά με τον χειρισμό Η/Υ.

Την περίοδο υλοποίησης του προγράμματος VALOREN (Πρόγραμμα αξιοποίησης ενδογενούς ενεργειακού δυναμικού) ίδρυσε ένα Σταθμό Υδροηλεκτρικής ενέργειας ισχύος 150 KW κοντά στο

⁶² Έντυπο υλικό από την Ευρυτανία Α.Ε

Μικρό Χωριό και εγκατέστησε ανεμογεννήτρια ισχύος 110 KW στο Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησιού στο Βελούχι σε υψόμετρο 1.800 μέτρων.

Με στόχο την επιμόρφωση του ανθρώπινου δυναμικού της περιοχής μέσα από τα προγράμματα Μ.Ο.Π., Ν.Ο.Ρ., Η.Ο.Ρ., Λ.Ο.Ρ. υλοποίησε οκτώ σεμινάρια κατάρτισης σε θέματα Αγροτουρισμού, φυσικών προϊόντων και μελλισσοκομίας που τα παρακολούθησαν 220 άτομα νεαρής ηλικίας.

Επίσης ίδρυσε την θυγατρική εταιρεία Κέντρου συνεχιζόμενης άτυπης κατάρτισης με την επωνυμία «ΚΕΚ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ ΕΠΕ», για την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού με ποσοστό συμμετοχής 90% και ΤΕΔΚ 10%.

Στο πλαίσιο του Ειδικού Αναπτυξιακού Προγράμματος στηρίχθηκαν ΜΜΕ όπως ο Γυναικείος Συνεταιρισμός Λαϊκής Τέχνης και κατασκευάστηκαν τα γραφεία της εταιρείας ακόμη η εταιρεία εκμεταλλεύεται δυο ιχθυοτροφεία πέστροφας στο Γαύρο και κυπρίνου στον Τριπόταμο με δυναμικότητα 500 τόνους ετησίως.

Η ανάληψη της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER+ για τον Ν.Ευρυτανίας σήμερα, έχει γίνει από την Αναπτυξιακή Εταιρεία Αγρινίου με την επωνυμία "Τριγωνίδα Α.Ε." Ο τρόπος υλοποίησης του προγράμματος, σύμφωνα με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της Τριγωνίδας Α.Ε, αποφασίστηκε από την «Επιτροπή Διαχείρισης Προγράμματος LEADER+», η οποία επικυρώθηκε από την Γενική Συνέλευση των μετόχων που είναι: Δήμος Αγρινίου, Αναπτυξιακή Αιτωλοακαρνανίας Α.Ε και Ευρυτανία Α.Ε (Δημόσιοι φορείς σε ποσοστό 43%) και συλλογικοί φορείς σε ποσοστό 57%.

Η περιοχή εφαρμογής αποτελείται από:

1. Την επικαλυπτόμενη από το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα περιοχή Ο.Π.Α.Α.Χ. στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού. (Δήμοι Αγράφων, Απεραντίων, Φραγκίστας, Βίνιανης, Ασπροποτάμου)

2. Την υπόλοιπη "καθαρή" περιοχή. Δηλαδή: (Δήμοι, Αγράφων, Απεραντίων, Ασπροποτάμου, Βίνιανης, Καρπενησιού, Κτημενίων, Ποταμιάς, Προυσού, Φραγκίστας, Φουρνάς) .

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα από την κοινωνική διαβούλευση με τους τοπικούς φορείς, τη SWOT ανάλυση και των μελών της Ομάδας Τοπικής Δράσης κρίθηκε σκόπιμο να προβληθεί μια πρόταση – σύνθημα που θα λειτουργεί και ως θέμα συσπείρωσης εκφράζοντας τη φιλοσοφία και τους στόχους της τοπικής πρότασης. Το θέμα συσπείρωσης επιλέχθηκε να είναι: "Δράσεις ανάδειξης των περιβαλλοντικών αγαθών (με έμφαση τους υδάτινους πόρους), πολιτισμικών αγαθών, προώθησης επιχειρηματικής δραστηριότητας και τοπικών προϊόντων με αρχές ποιότητας και καινοτομίας".

Βασικός άξονας της πρωτοβουλίας LEADER+ ΣΤΟ Νομό Ευρυτανίας είναι η εφαρμογή ολοκληρωμένου και πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικών αγροτικής ανάπτυξης που περιλαμβάνουν

A. Παρεμβάσεις αγροτικού συνεταιρισμού ολοκληρωμένης προσέγγισης :

- Δημιουργία και βελτίωση της υπάρχουσας δυναμικότητας σε κλίνες.
- Αγροκτήματα που θα μπορούν να επισκέπτονται οι τουρίστες και να διανυκτερεύουν σε αυτά.
- Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού (θρησκευτικός, ιαματικός, εκπαιδευτικός κλπ)
- Δημιουργία τοπικών κέντρων οργάνωσης, πληροφόρησης και προώθησης του αγροτουρισμού.

B. Μικρές Βιοτεχνίες & επιχειρήσεις :

- Μονάδες οικοτεχνίας, χειροτεχνίας και ειδών παραδοσιακής τέχνης.
- Επιχειρήσεις μεταποίησης και τυποποίησης τοπικών προϊόντων φυτικής και ζωικής παραγωγής (ελιές, γλυκά, ποτά, γαλακτομικά προϊόντα, αλλαντικά).

- Επιχειρήσεις παραγωγής ειδών διατροφής, μετά την πρώτη μεταποίηση.
- Αξιοποίηση παραδοσιακών τεχνικών και χώρων (επισκέψιμα οινοποιεία, πατητήρια, κελάρια).
- Εκτροφεία θηραμάτων.
- Επιχειρήσεις αξιοποίησης ήπιων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- Εκθετήριο προϊόντων.

Δ. Προστασία – ανάδειξη και αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

- Αξιοποίηση, ανάδειξη και προστασία περιοχών φυσικής ομορφιάς.
- Οριστική αναβάθμιση περιοχών με αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον (δημιουργία, δηλαδή παραδοσιακών οικισμών).
- Ανάδειξη μνημείων, ιστορικών κτιρίων και κτιρίων αγροτικής κληρονομιάς.
- Αναπαλαίωση αγροτικών κτισμάτων και ένταξή τους στις ανάγκες της σύγχρονης ζωής (εκτός της αγροτουριστικής δραστηριότητας).
- Σήμανση αξιοθέατων, μνημείων, μονοπατιών.
- Δημιουργία και βελτίωση των υπαρχόντων καταφυγίων.
- Ίδρυση μουσείων αγροτικής, λαογραφικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων που έχουν σχέση με τη λαογραφική παράδοση του τόπου.
- Κατασκευή γεφυριών και μονοπατιών.
- Ανάπτυξη συστημάτων παρακολούθησης και προστασίας του περιβάλλοντος.

13.2. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ Α.Ε (Ο.Α.Α.Σ.Ε. Α.Ε)

Ο Οργανισμός Αγροτικής Ανάπτυξης Στερεάς Ελλάδας έχει σαν αντικείμενο τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου(Ο.Π.Α.Α.Χ.) που εφαρμόζονται στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Στερεάς Ελλάδας από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Αγροτική Ανάπτυξη –Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006" (Άξονας 7) του Υπουργείου Ανάπτυξης και Τροφίμων και από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας 2000-2006" (Άξονας 1). Στην Στερεά Ελλάδα θα εφαρμοστούν πέντε Εθνικά και τέσσερα Περιφερειακά Προγράμματα.⁶³

Κύριο αντικείμενο της Ανώνυμης Εταιρεία στην εφαρμογή των Ο.Π.Α.Α.Χ. είναι: Η πληροφόρηση του αγροτικού πληθυσμού για τις ευκαιρίες των προγραμμάτων η υποκίνηση, υποστήριξη και παρακολούθηση των δημόσιων και ιδιωτικών έργων των Ο.Π.Α.Α.Χ, η διαχείριση των έργων και των εννέα Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων.

Ο Ο.Α.Α.Σ.Ε. διαθέτει επτά γραφεία στη Στερεά Ελλάδα με υπερσύγχρονη και πλήρη υποδομή. Διαθέτει προσωπικό όλων των ειδικοτήτων, με μεγάλη εμπειρία στην αναπτυξιακή διαδικασία της περιοχής και ιδιαίτερα σε παρεμβάσεις ήπιας ανάπτυξης. Η έδρα της εταιρείας είναι στη Λαμία Φθιώτιδας.

Στην Ευρυτανία και συγκεκριμένα στο βορειοδυτικό τμήμα του νομού (Δήμοι Φραγκίστας, Αγράφων, Ασπροποτάμου, Βίνιανης και Απεραντίων) εφαρμόζεται το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Αγροτική Ανάπτυξη –Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006". Ο προϋπολογισμός είναι 6.340.000 ευρώ.

⁶³ Διαδίκτυο : <http://www.oaase.gr>

13.3. ΚΕΝΤΡΟ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Το Κέντρο Υποδοχής Επενδύσεων (Κ.Υ.Ε) δημιουργήθηκε από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ευρυτανίας στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Ανταγωνιστικότητα", που συγχρηματοδοτείται από το Υπουργείο Ανάπτυξης και το Ε.Τ.Π.Α.⁶⁴ Σκοποί του είναι :Η δημιουργία ενός ευέλικτου δυναμικού μηχανισμού, ο οποίος θα διασφαλίσει το συντονισμό όλων των εμπλεκόμενων δημόσιων υπηρεσιών σε θέματα αδειοδότησης επιχειρήσεων καθώς και τη συντομότερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Την εξοικείωση των επενδυτών με το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο αδειοδοτήσεων. Την αύξηση των επενδύσεων και η αξιοποίηση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλων των εθνικών και κοινοτικών πόρων. Την ενημέρωση των επιχειρηματιών για προγράμματα και δυνατότητες χρηματοδότησης που υπάρχουν μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του Γ' ΚΠΣ του Εθνικού Αναπτυξιακού Νόμου ,του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Στερεάς Ελλάδας ,των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών.

---

⁶⁴ Διαδίκτυο :: <http://www.kve.gr>

ΜΕΡΟΣ Δ:

ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 16. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Το ερευνητικό πεδίο του ερωτηματολογίου είναι η υπάρχουσα κατάσταση του Νομού Ευρυτανίας στον τομέα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και η διάγνωση της συμβολής τους στην τοπική ανάπτυξη. Το μέσο συλλογής εκείνων των πληροφοριών που θα αποτελούσε τη βάση για τη διεξαγωγή συμπερασμάτων, υπήρξε ένας τύπος ερωτηματολογίου, αποτελούμενο από ανοιχτές ερωτήσεις προσαρμοσμένος κάθε φορά στις ανάγκες της κάθε ομάδας ερωτώμενων. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε με προσωπική επιτόπια έρευνα στην ευρύτερη περιοχή του Νομού και εστιάστηκε στο Καρπενήσι, κέντρο της οικονομικής ανάπτυξης.

Το σύνολο των ερωτηθέντων είναι τριάντα, το ηλικιακό φάσμα κυμαίνεται από 22 έως 61 ετών και η έρευνα ολοκληρώθηκε σε διάστημα ενός μήνα. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν υπήρξε καμία καθυστέρηση στο χρονοδιάγραμμα που είχε τεθεί από την αρχή και όλοι οι συμμετέχοντες σ' αυτή την προσπάθεια ήταν ιδιαίτερα πρόθυμοι να συνεργαστούν και να συμβάλλουν με την άποψή τους στην έρευνα καθώς επίσης δόθηκαν ενδιαφέρουσες και πολύπλευρες απαντήσεις. Οι ομάδες ερωτώμενων είναι:

1. Άμεσα εμπλεκόμενοι στην παραγωγή του τουριστικού προϊόντος. Βασικό κριτήριο επιλογής τους είναι η ειδική γνώση επί των θεμάτων του τουρισμού.

- Εκπρόσωποι Ο.Τ.Α. (Δήμαρχος, Νομάρχης)
- Εκπρόσωποι τοπικών συλλόγων που άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται με την πολιτιστική και κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της περιοχής
- Ξενοδόχοι – ξενοδοχοϋπάλληλοι – υπάλληλοι χιονοδρομικών κέντρων
- Γυναικείος αγροτουρισμός συνεταιρισμός
- Ιδιοκτήτες τουριστικών γραφείων
- Εκπρόσωποι γραφείων ειδικών μορφών τουρισμού (TREKKING HELLAS , EY ZHN)
- Τοπικός επιχειρηματικός πληθυσμός

2. Μόνιμοι κάτοικοι.

3. Επισκέπτες.

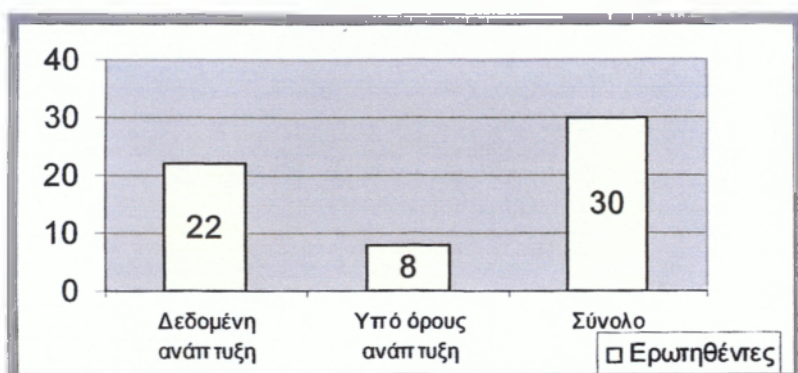
Αποτελέσματα ερωτηματολογίου

1. Στην ερώτηση σχετικά με την εξέλιξη του Εναλλακτικού τουρισμού στην Ευρυτανία, από τους τριάντα ερωτηθέντες οι 22 απάντησαν θετικά ότι υπάρχουν αξιόλογες προοπτικές ανάπτυξης του στην δεδομένη χρονική περίοδο, χωρίς όμως να στηρίζουν με επιχειρήματα την άποψή τους. Ενώ 8 απάντησαν πως η ανάπτυξη του Εναλλακτικού τουρισμού θα επιτευχθεί μόνο υπό προϋποθέσεις, όπως για παράδειγμα αν δοθούν περισσότερα κίνητρα για επενδύσεις στο νομό, αν στηρίζει το εγχείρημα η κρατική εξουσία και αν η συμμετοχή των κατοίκων είναι ενεργή στη λήψη αποφάσεων ως προς τη τουριστική υποδομή και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Απαντήσεις	Ερωτηθέντες	Ποσοστό
Δεδομένη ανάπτυξη	22	73,3%
Ανάπτυξη υπό όρους	8	26,7%

Σύνολο	30	100%
--------	----	------

2. Στην ερώτηση σχετικά με την προώθηση του τουριστικού προϊόντος, από τους τριάντα ερωτηθέντες οι 17 απάντησαν ότι το τουριστικό προϊόν και γενικότερα το τουριστικό προφίλ του νομού προωθούνται επαρκώς μέσω της διαδικτυακής διαφήμισης, μέσω των εταιρειών υπαίθριων δραστηριοτήτων και των πολιτιστικών δρώμενων που διαδραματίζονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Ενώ οι υπόλοιποι 13 θεωρούν ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη και ενιαία πολιτική προβολής του Νομού και απαιτείται ριζική αλλαγή της στάσης αυτής από την κεντρική διοίκηση.

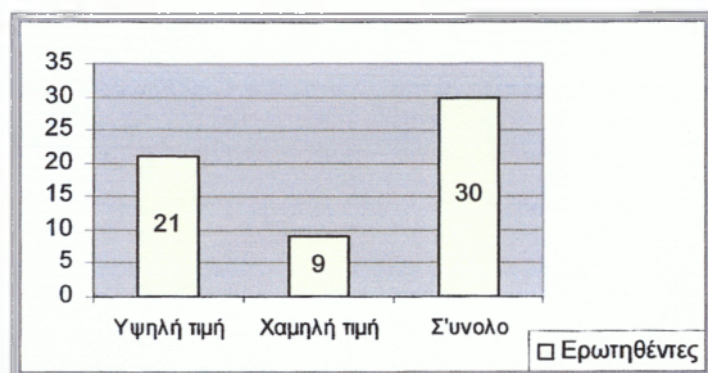
Απαντήσεις	Ερωτηθέντες	Ποσοστό
Ικανοποιητική προβολή του Νομού	17	52%
Ανεπαρκής προβολή του Νομού	16	48%
Σύνολο	30	100%

3. Στην ερώτηση σχετικά με την τιμή του τουριστικού προϊόντος, από τους τριάντα ερωτηθέντες οι 9 απάντησαν ότι η τιμή του είναι ικανοποιητική, σε σταθερά επίπεδα όσον αφορά την κοστολόγηση του ύπνου και φαγητού αλλά και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων οπότε είναι ελκυστική προς τους επισκέπτες και ανεκτή από τους μόνιμους κατοίκους και 21 απάντησαν ότι η τιμή του τουριστικού προϊόντος έχει αυξηθεί απότομα, την τελευταία πενταετία, λόγω της αύξησης του τουριστικού ρεύματος και της μη ομοιόμορφης τουριστικής ανάπτυξης κάτι που

σημαίνει ότι επιβαρύνονται οι μόνιμοι κάτοικοι, πολλοί από τους οποίους δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν στο αυξημένο κόστος ζωής.

Απαντήσεις	Ερωτηθέντες	Ποσοστό
Υψηλή τιμή	21	70%
Χαμηλή τιμή	9	30%
Σύνολο	30	100%

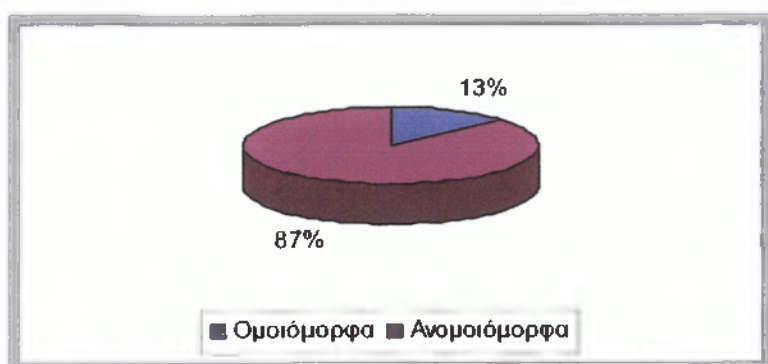
4. Στην ερώτηση σχετικά με τις ελλείψεις στην τουριστική υποδομή, και οι τριάντα ερωτηθέντες συμφώνησαν ως προς την αναγκαιότητα του οδικού δικτύου, 14 από τους οποίους πρόσθεσαν ότι είναι απαραίτητη η κατασκευή τουριστικών εγκαταστάσεων υψηλών προδιαγραφών και 5 από τους οποίους θεωρούν ότι η αναβάθμιση του Χιονοδρομικού Κέντρου είναι η βασική προτεραιότητα των Αρχών Τουριστικής Ανάπτυξης καθώς αποτελεί το σημαντικότερο πόλο έλξης των επισκεπτών κατά την διάρκεια της χειμερινής περιόδου όπου σημειώνεται αύξηση της τουριστικής κίνησης. Τα αποτελέσματα συγκεντρώθηκαν στον παρακάτω πίνακα:

Απαντήσεις	Ερωτηθέντες	Ποσοστό
1.Οδικό δίκτυο	30	100%
2.Οδικό δίκτυο-Τουριστικές εγκαταστάσεις	14	46,6%
3.Οδικό δίκτυο - Τουριστικές εγκαταστάσεις και Αναβάθμιση του Χιονοδρομικού Κέντρου	5	16,4%

5. Στην ερώτηση σχετικά με τον τρόπο διάχυσης του τουριστικού προϊόντος στην περιφέρεια του νομού, από τους τριάντα ερωτηθέντες οι 26 απάντησαν ότι η διάχυση του τουριστικού προϊόντος γίνεται ανομοιόμορφα., το Καρπενήσι και οι γύρω περιοχές απολαμβάνουν τα οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης, συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο αριθμό τουριστικών υποδομών και ικανοποιητικό οδικό δίκτυο ενώ οι πιο μακρινοί δήμοι του Νομού έχουν αφεθεί στην τύχη τους χωρίς κανένα μελλοντικό σχέδιο ανάπτυξης προσθέτοντας ότι είναι αναρίθμητες οι περιοχές της Ευρυτανίας, που διαθέτουν πλούσια πολιτιστικά στοιχεία και δεν έχουν αξιοποιηθεί κατάλληλα από τους αρμόδιους φορείς ώστε να αναδειχθούν ολοκληρωμένα. Ενώ 4 άτομα απάντησαν ότι το

τουριστικό προϊόν διαχέεται με τον ίδιο τρόπο σε ολόκληρο τον Νομό, χωρίς περαιτέρω επεξηγήσεις.

Απαντήσεις	Ερωτηθέντες	Ποσοστό
Ομοιόμορφη διάχυση	4	13%
Ανομοιόμορφη διάχυση	26	87%
Σύνολο	30	100%

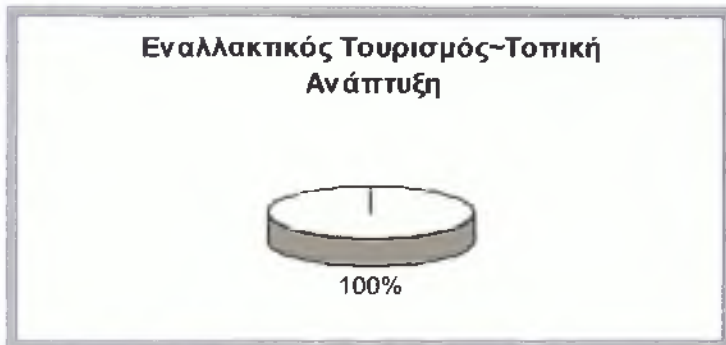
6. Σχετικά με τις επιπτώσεις που προκαλεί η διάχυση του τουριστικού προϊόντος στο Νομό, σε σύνολο τριάντα ερωτηθέντων, οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι οι παρακάτω:

Αρνητικές Επιπτώσεις	Ερωτηθέντες	Ποσοστό
1.Μόλυνση του περιβάλλοντος	22	73.3%
2.Αλλοίωση του τρόπου ζωής	5	16.7%
3.Εφήμερο κέρδος επιχειρηματιών	3	10%
Σύνολο	30	100%

Θετικές Επιπτώσεις	Ερωτηθέντες	Ποσοστό
1.Αύξηση απασχόλησης	18	60%
2.προώθηση εμπορικών δραστηριοτήτων	9	30%
3.Αύξηση επενδύσεων	3	10%
Σύνολο	30	100%

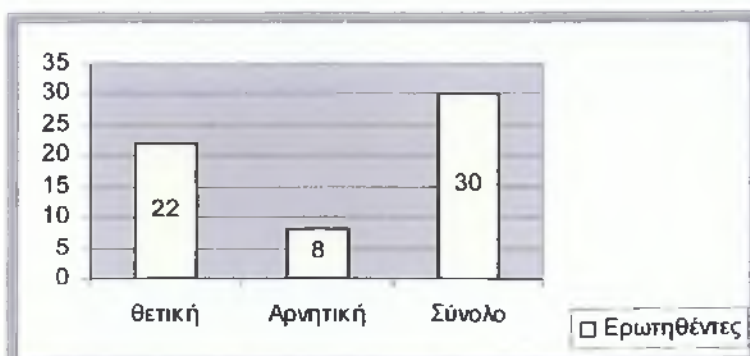
7. Στην ερώτηση σχετικά με την σύνδεση του Εναλλακτικού Τουρισμού με την τοπική ανάπτυξη και οι τριάντα ερωτηθέντες απάντησαν θετικά. Συγκεκριμένα η τοπική ανάπτυξη και η ανάπτυξη της υπαίθρου επιτυγχάνεται μέσα από τη χρήση τοπικών πόρων και τη κινητοποίηση του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού. Ο Εναλλακτικός τουρισμός ενεργοποιεί αυτές τις διαδικασίες,

δημιουργώντας παραγωγικές δραστηριότητες (ιδιωτικές και δημόσιες) που προσφέρουν ευκαιρίες απασχόλησης στους κατοίκους, βελτιώνουν το εισόδημα τους, την κοινωνική ευμάρεια και αυξάνουν την επιθυμία τους να ζήσουν στον τόπο καταγωγής τους . (Η συγκεκριμένη ερώτηση δεν περιλαμβάνεται στην τρίτη ομάδα-επισκέπτες)

8.Σχετικά με την ερώτηση που αφορά το θεσμικό πλαίσιο γύρω από τις τουριστικές δραστηριότητες σε επιχειρηματικό επίπεδο, από τους τριάντα ερωτηθέντες οι 22 απάντησαν θετικά. Συγκεκριμένα θεωρούν ότι η πληροφόρησή τους είναι επαρκής και ολοκληρωμένη μέσω των σχετικών φορέων ενώ οι υπόλοιποι 8 φάνηκαν μάλλον δυσαρεστημένοι από το επίπεδο πληροφόρησης και ενημέρωσης και απάντησαν αρνητικά. Για παράδειγμα δεν γνωρίζουν που να απευθυνθούν για να ενημερωθούν σχετικά με τα προγράμματα που υλοποιούνται ενώ η συνεργασία μεταξύ των υπεύθυνων φορέων είναι πολλές φορές προβληματική με αποτέλεσμα να προκαλείται αίσθημα αναξιοπιστίας και ασάφειας. (Η συγκεκριμένη ερώτηση δεν περιλαμβάνεται στην τρίτη ομάδα-επισκέπτες)

Απαντήσεις	Ερωτηθέντες	Ποσοστό
θετική	22	73%
Αρνητική	8	27%
Σύνολο	30	100%

9. Οι μορφές τουρισμού που το σύνολο των ερωτηθέντων θεωρούν ότι στο μέλλον θα έχουν σημαντική εξέλιξη είναι:

- Ο Αγροτουρισμός που αποτελεί ένα καίριο σύστημα υποστήριξης της τουριστικής ανάπτυξης του Νομού, με φυσιοκεντρικό χαρακτήρα. Προωθούνται τα γεωργικά παραδοσιακά προϊόντα, αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας. Οι αγροτουρίστες μπορούν να καταλύουν σε μικρές ξενοδοχειακές μονάδες- ξενώνες ή ενοικιαζόμενα δωμάτια στα σπίτια αγροτικών οικογενειών.

- Ο Οικοτουρισμός, με έντονο το στοιχείο της προστασίας του Ευρυτανικού περιβάλλοντος. Τα κύρια κίνητρα των τουριστών είναι η παρατήρηση και η εκτίμηση της φύσης καθώς και τα επιστημονικά, εκπαιδευτικά και διερευνητικά τους ενδιαφέροντα.

- Κοινωνικός τουρισμός. Η Ευρυτανία αποτελεί ήδη τόπο προορισμού, αρκετών εκδρομών που οργανώνονται από την Εργατική Εστία, ενώ το Καρπενήσι ήταν ενταγμένο στις "Λευκές και Πράσινες" Ημέρες των εκπαιδευτικών εκδρομών των σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

- Αθλητικός τουρισμός που προβλέπεται να έχει ραγδαία ανάπτυξη μετά την κατασκευή του προπονητικού Κέντρου.

- Πολιτιστικός τουρισμός.

- Θρησκευτικός τουρισμός. Πόλος έλξης είναι τα μοναστήρια και οι ανακαινισμένοι ναοί της μεταβυζαντινής περιόδου.

- Συνεδριακός τουρισμός. Εξαιρετικές είναι οι υποδομές σε ορισμένες μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες .

- Τουρισμός περιπέτειας. Πεζοπορία σε δασικά μονοπάτια, ράφτινγκ στα νερά των ποταμών, διάβαση φαραγγιών και εξορμήσεις με αυτοκίνητα 4 X 4. Από τις πιο δημοφιλείς υπαίθριες δραστηριότητες είναι οι διαδρομές ορειβασίας.

10. Στην ερώτηση αν οι μόνιμοι κάτοικοι επιζητούν την ανάπτυξη τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά καθώς το σύνολο των ερωτηθέντων απάντησε θετικά. Η τοπική ανάπτυξη επιτυγχάνεται μέσα από τις δραστηριότητες των ίδιων των κατοίκων, που πιο πολύ από άλλοτε ζητούν την εμπλοκή τους στα τοπικά θέματα, ζητούν ενημέρωση και κατάρτιση σε θέματα τουρισμού (ειδικότερα οι τοπικοί επιχειρηματίες) που μακροπρόθεσμα στοχεύουν στην καλύτερευση του βιοτικού επιπέδου.

Θεωρούν δε ότι τα πιο αξιόλογα στοιχεία, τα οποία χαρακτηρίζονται σαν τουριστικοί πόροι για το Νομό και χρήζουν αξιοποίησης ώστε να ανοίξει ο δρόμος προς την τοπική ανάπτυξη είναι τα ακόλουθα :

- Βυζαντινά και θρησκευτικά μνημεία, όπως τα μοναστήρια του Προυσού, της Τατάρνας, των Δομινών .

- Περιοχές φυσικού κάλλους, παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορικά σύνολα, διατηρητέες περιοχές.

- Οι διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις

- Το φυσικό περιβάλλον

- Τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα όπως τα κάστανα Αγίας Τριάδας, το ελατίσιο μέλι, το τσάι βουνού.

- Χώροι αθλητικών δραστηριοτήτων όπως το Ολυμπιακό προπονητικό Κέντρο καθώς και το Συνεδριακό Κέντρο του δήμου.

11. Στην ερώτηση που αφορούσε το επίπεδο ικανοποίησης των επισκεπτών από την παροχή υπηρεσιών κατά την διαμονή τους στο Νομό, 7 επισκέπτες απάντησαν ότι έμειναν αρκετά ευχαριστημένοι από το σύνολο των προσφερόμενων υπηρεσιών. Ενώ 3 επισκέπτες απάντησαν ότι έμειναν μερικώς ικανοποιημένοι, λόγω του προβληματικού οδικού δικτύου που αύξησε το χρόνο ταξιδιού και σε κάποιες περιπτώσεις ενοχλήθηκαν από το επίπεδο υγιεινής των καταλυμάτων όπου διέμεναν, επίσης θα προτιμούσαν ποιοτικότερες υπηρεσίες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εμφάνιση του Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ευρυτανία στηρίχθηκε καταρχήν, σε μια σειρά από παράγοντες που τον κατέστησαν όχι απλώς μια συμπληρωματική μορφή τουρισμού αλλά και ως μια ξεχωριστή και αυτόνομη μορφή τουριστικής δράσης. Η περίπτωση του Ν. Ευρυτανίας είναι ενδεικτικό παράδειγμα εν δυνάμει εφαρμογής πολλών μορφών Εναλλακτικού Τουρισμού καθώς το περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά της συνεπικουρούν σε αυτό .

Ο Αγροτουρισμός και ο Οικοτουρισμός είναι δυο τομείς που θα μπορούσαν να αποτελέσουν την αιχμή του δόρατος για την ανάπτυξη του νομού, αλλά και το προσφορότερο ίσως πεδίο δράσης με την εκμετάλλευση των υπάρχουσών υποδομών. Η τουριστικά ανεπτυγμένη περιοχή στην Ευρυτανία είναι ο άξονας Βελούχι-Καρπενήσι- Προυσσός. Συμπληρωματικά, αλλά σε μικρότερο βαθμό τουριστική ανάπτυξη συγκεντρώνεται στον άξονα Βίνιανη- Κρέντη -λίμνη των Κρεμαστών-Άγραφα, στην περιοχή Κρίκελου- Δομνίστας και στην βόρεια πλευρά του Βελουχιού.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο και οι ορεινοί όγκοι αποτελούν αυτή τη στιγμή το σημαντικότερα κίνητρα έλευσης ορειβατών και οικοτουριστών που επιζητούν τον συνδυασμό των υπαίθριων δραστηριοτήτων και του καθαρού περιβάλλοντος.

Ο τουρισμός στο Νομό Ευρυτανίας απαιτεί σχεδιασμό. Είναι κρίσιμο και σημαντικό να υπάρχει ένα συνολικότερο σχέδιο που θα περιλαμβάνει την ελεγχόμενη ανάπτυξη των τουριστικών δραστηριοτήτων και την προστασία της φύσης και το οποίο θα συντάσσεται με την συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών. Στον παρόντα χρόνο και έχοντας πάνω από μια δεκαετία ενεργούς δράσης στον τουρισμό, ο νομός, μέσω των εμπλεκόμενων φορέων (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, Ο.Τ.Α, επιμελητήρια, ιδιώτες επιχειρηματίες, αναπτυξιακές εταιρείες, φορείς εκπαίδευσης και κατάρτισης) πρέπει να κωδικοποιήσει την προηγούμενη εμπειρία του και να χαράξει στρατηγική για την επόμενη τουλάχιστον εικοσαετία αποκλείοντας έτσι τις αποσπασματικές επιχειρηματικές κινήσεις και τις "παρεπιπτώτως" ενασχολήσεις με τον τουρισμό που αποτελούν βασικό παράγοντα αποτυχίας μιας τέτοιας προσπάθειας.

Ειδικότερα, ο μεγάλος όγκος πληροφοριών που φτάνουν στα αυτιά των δυνητικών τουριστών σχετικά με τους εναλλακτικούς προορισμούς στην Ευρυτανία, δεν επιτρέπει πια να μείνει η επικοινωνιακή πολιτική του τόπου στην τύχη. Το μείγμα προβολής (διαφήμιση ,δημόσιες σχέσεις, άμεση πώληση) αποτελεί μια μεθοδική και επί του συνόλου προσέγγιση που χρησιμοποιεί όλα τα μέσα, σύγχρονα και παραδοσιακά (όπως internet,e-marketing,e-commerce), την συστηματική συνεργασία με τηλεοπτικές εκπομπές προβολής τουριστικών περιοχών, το ραδιόφωνο και τον έντυπο τύπο.

Το τουριστικό προϊόν στο σύνολο του είναι απολύτως ελκυστικό και διαφοροποιημένο σε σχέση με αυτό άλλων περιοχών, ωστόσο προωθείται αποσπασματικά και με βάση την προσωπική πρωτοβουλία του κάθε ιδιώτη επιχειρηματία ή κάποιου φορέα κρατικής εξουσίας. Η τιμή του, κυμαίνεται σχετικά σε ικανοποιητικά επίπεδα όμως κατά την διάρκεια του χειμώνα που είναι περίοδος αιχμής στις κεντρικές περιοχές της Ευρυτανίας, στο Δήμο Καρπενησίου και στο Δήμο Ποταμιάς η τιμή του αυξάνει αρκετά με μεγάλες αποκλίσεις ως προς την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Αδιαμφισβήτητα ο Εναλλακτικός Τουρισμός αποτελεί μοχλό οικονομικής ανάπτυξης δεδομένου ότι αυξάνει και συμπληρώνει το εισόδημα των ανθρώπων που ασχολούνται με αυτόν, προωθεί ήπιες μορφές οικιστικής ανάπτυξης μιας και βασίζεται στον απόλυτο σεβασμό του φυσικού περιβάλλοντος και δίνει κίνητρα να παραμείνει ο πληθυσμός, ειδικότερα οι νέοι, στον τόπο καταγωγής τους. Τα πληθυσμιακά δεδομένα παρουσιάζουν μια ουσιαστική ανάκαμψη της προϊούσας δημογραφικής γήρανσης καθώς μειώνεται σημαντικά η μετανάστευση και σταθεροποιείται ο πληθυσμός του νομού στους 25,000 περίπου μόνιμους κατοίκους. Το φυσικό κάλλος του νομού και η ανάπτυξη του οδικού δικτύου προσελκύει πολλούς τουρίστες και παρουσιάζονται εντυπωσιακές προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης. Η οικονομική δράση ενισχύεται και από τη δημόσια πολιτική και κυρίως τη διοικητική μεταρρύθμιση που δίνει νέες προκλήσεις στην Τοπική Αυτοδιοίκηση για την ανάληψη στρατηγικών επιλογών και την

υλοποίηση νέων προγραμμάτων ανάπτυξης που θα συμβάλλουν περαιτέρω στην οικονομική και πολιτιστική ευημερία της Ευρυτανίας.

Η ανάπτυξη του Εναλλακτικού Τουρισμού κρίνεται θετική με φιλόδοξες προοπτικές εξέλιξης, τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και σε εθνικό επίπεδο. Στη βάση αυτή και για να συνεχιστεί η προσπάθεια, η χώρα και ειδικότερα ο Ν. Ευρυτανίας θα πρέπει να ενισχύσει το υφιστάμενο πλέγμα υπηρεσιών και υποδομών τουρισμού και να δώσει έμφαση στην αξιοποίηση και εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολείται στον κλάδο αυτό, προκειμένου να εδραιωθεί ως μια ανταγωνιστική τουριστική δύναμη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι κάτοικοι του νομού στέκονται θετικά απέναντι στο ζήτημα της τοπικής ανάπτυξης, συνειδητοποιούν ότι το περιβάλλον αποτελεί σημαντικό φυσικό πόρο, όμως συνήθως δεν διατίθενται να υποστούν οικονομικές επιβαρύνσεις για την προστασία και τη βελτίωση του. Η περιβαλλοντική παιδεία και οι οικολογικές ευαισθησίες δεν εντοπίζονται ιδιαίτερα ανεπτυγμένες, γεγονός που συντείνει στην καθυστέρηση της ένταξης της Αειφόρου Ανάπτυξης ως καθημερινής πρακτικής στην αναπτυξιακή διαδικασία..

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Προτείνεται η ανάδειξη και υποστήριξη του νομού της Ευρυτανίας, ως αξιόλογο χώρο περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος στο Ευρωπαϊκό και διεθνές χωρικό σύστημα. Η δημιουργία ενός καθεστώτος προστασίας των οικοτόπων της Ευρυτανίας θα οδηγήσει στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και θα συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής. Το ιδιαίτερο φυσικό κάλλος και η ιστορία της περιοχής είναι στοιχεία ικανά ώστε να θεσμοθετηθεί ένα περιβαλλοντικό-οικολογικό-οικοτουριστικό – πολιτιστικό πάρκο στην περιοχή. Στο υπό δημιουργία πάρκο θα πρέπει να ενταχθούν όλες οι φυσικές ομορφιές όπως η λίμνη των Κρεμαστών ,τα Άγραφα , το Πανταβρέχει. Η περιοχή επίσης διαθέτει ένα σημαντικό αριθμό ιστορικών μνημείων όπως οι ιστορικές μονές Προυσσού, Τατάρνας και Δομιανών καθώς και ιστορικά χωριά όπως η Βίνιανη. Έχοντας ως δεδομένο ότι η αναπτυξιακή πορεία του Νομού βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο πλούσιο και καθαρό φυσικό περιβάλλον, η ανάγκη δημιουργίας οικολογικών περιοχών είναι επιτακτική και οι προσπάθειες διατήρησης και προστασίας της βιοποικιλότητας επιβεβλημένες.

Η φέρουσα ικανότητα του οικοσυστήματος ,δηλαδή το όριο αντοχής του ως προς τις ανθρώπινες επεμβάσεις, είναι ένας πολυσήμαντος παράγοντας που αξίζει διερεύνησης από τους φορείς σχεδιασμού της τουριστικής πολιτικής. Προτείνεται η μελέτη και πρόβλεψη των πιθανών περιβαλλοντικών και κοινωνικών προβλημάτων καθώς και οι τρόποι αντιμετώπισης τους.

2. Η Ευρυτανία είναι γεμάτη από γραφικά παραδοσιακά χωριά με κύριο γνώρισμα τους την αρχιτεκτονική που κυριαρχεί στα ορεινά της χώρας δηλαδή κτήρια φτιαγμένα από δυο υλικά την πέτρα και το ξύλο. Η συγκεκριμένη τεχνοτροπία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και γίνεται αφορμή έμπνευσης για κτήρια και κατοικίες στο κέντρο της πόλης. Προτείνεται:

- Ενίσχυση του παραδοσιακού στοιχείου στα χωριά Παυλόπουλο, Δομιανοί, Χρύσω και στην ευρύτερη περιοχή της Ποταμιάς με ανάπλαση παραδοσιακών ξενώνων, κτισμάτων ακόμα και νερόμυλων.
- Αξιοποίηση ορισμένων θέσεων φυσικού κάλλους και θέας κοντά στη λίμνη των Κρεμαστών και στους γραφικούς Δήμους Φουρνάς και Δομνίστας.
- Οικιστική μετατροπή διαφόρων εγκαταλελειμμένων οικισμών και περιοχών.
- Πολεοδομικό ανασχεδιασμό ειδικά της πόλης του Καρπενησίου.

3. Αυτό που επιδιώκεται είναι η δημιουργία ενός περιβάλλοντος τέτοιας αισθητικής που να δένει απόλυτα με το φυσικό περιβάλλον και την πολιτιστική ταυτότητα που διαθέτει αυτός ο τόπος. Αυτό θα δημιουργεί τις απαραίτητες συνθήκες που χρειάζεται για την προσέλκυση ανθρώπων της πόλης που θέλουν να ξεφύγουν από την ασχήμια του τσιμέντου και αναζητούν καλύτερες αισθητικές προτάσεις. Ειδικά ο ανασχεδιασμός της πολεοδομίας του Καρπενησίου είναι απολύτως απαραίτητος, μιας και παρατηρείται κακός σχεδιασμός σε ότι αφορά τις κατασκευές των τελευταίων χρόνων και μη αντιστοιχία αυτών με τις παραδοσιακές. Ο ορθός σχεδιασμός των υλικοτεχνικών υποδομών θα πρέπει να λάβει υπόψη του την εξοικονόμηση ενέργειάς ,την εξασφάλιση της απομάκρυνσης των αποβλήτων και τη λήψη επανορθωτικών μέτρων .Ακόμα οι ήπιες μορφές τουρισμού θα πρέπει να αναπτύσσονται σε απόλυτη συμβατότητα προς το περιβάλλον, φυσικό και ανθρωπογενές ενώ ταυτόχρονα το μέγεθος των εγκαταστάσεων και το είδος των δραστηριοτήτων να σχεδιάζονται σε αρμονία με αυτό.

4. Δημιουργία νέων τουριστικών εγκαταστάσεων αυξημένων προδιαγραφών με ποιοτικό αλλά και ποσοτικό έλεγχο ως προς την ευαισθησία του περιβάλλοντος. Πρόκειται κυρίως για ήπιες τουριστικές εγκαταστάσεις και η ανάπτυξη αυτού του τύπου αφορά τοπικού επιπέδου προγράμματα. Προτείνεται ο περιορισμός του αριθμού των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων και η δημιουργία ξενώνων με ύψος παραδοσιακό που να στηρίζει τον τοπικό χαρακτήρα της περιοχής. Επίσης προτείνεται η ανάπτυξη και αναβάθμιση του χιονοδρομικού κέντρου που υπάρχει ήδη στην περιοχή με σκοπό την έλξη των τουριστών.

5. Το παρελθόν της Ευρυτανίας πρέπει να αποκτήσει στέγη και να αναζητηθεί ο τόπος ανέγερσης Μουσείου Ευρυτανικού Πολιτισμού, με χώρο έκθεσης βυζαντινών και μεταβυζαντινών κειμηλίων. Προτείνεται η σύσταση αυτόνομης, οργανωμένης και καλά στελεχωμένης αρχαιολογικής υπηρεσίας, η οποία θα αναλάβει τον έλεγχο όλων των αρχαιολογικών χώρων. Ακόμα ανάδειξη πλούσιων σε αξία, πολιτιστικών και θρησκευτικών χώρων όπως η περιοχή των Αγράφων ,η Μονή της Παναγίας της Προυσιώτισσας, η Παναγία Δομιανίτισσα και μεταβυζαντινά μνημεία στο Κρίκελλο και τις Κορυσχάδες και ταυτόχρονη διασύνδεσή τους με τουριστικά περίπτερα που θα προμηθεύουν τους επισκέπτες με πληροφοριακό-ενημερωτικό υλικό, οδηγό πόλης καθώς και χάρτες της ευρύτερης περιοχής.

6. Διασφάλιση της αναβάθμισης και ανταγωνιστικότητας των τοπικών προϊόντων (μέλι, τσίπουρο, γλυκά κουταλιού, γαλακτοκομικά προϊόντα, αρωματικά φυτά) και προώθηση της τυποποίησης αυτών με δυνατότητα εξαγωγής τους.

7. Ένα μακρόπνοο σχέδιο για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής είναι η παροχή κινήτρων για την ενθάρρυνση της τοπικής λαϊκής χειροτεχνίας με στόχο την οικονομική ενίσχυση του κλάδου και την περαιτέρω προβολή του νομού. Επίσης η θεσμική κατοχύρωση της θέσης των γυναικών στην τουριστική Βιομηχανία μέσω της ενθάρρυνση ιδιωτικών πρωτοβουλιών (γυναικείοι αγροτουριστικού συνεταιρισμοί).

8. Ανάπτυξη και προώθηση προγραμμάτων ειδικών μορφών Τουρισμού που σταθεροποιούν και επεκτείνουν την απασχόληση μεγαλύτερου αριθμού εργαζομένων σε δωδεκάμηνη βάση και συγκρατούν τον νέο πληθυσμό στον τόπο τους. Άμεση σύνδεση της περιοχής με κεντρική τράπεζα πληροφοριών που να ενημερώνει τους κατοίκους για τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Κίνητρα που συνδέουν τις εκπαιδευτικές διαδικασίες(σεμινάρια, ταχύρυθμη εκπαίδευση, ημερίδες ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού, των Ο.Τ.Α και των τοπικών επιχειρηματιών)με επιχειρηματικές προσπάθειες στον τουρισμό.

9. Σύγκλιση των ρυθμών της περιοχής προς τους ρυθμούς ανάπτυξης της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας και του συνόλου της χώρας. Βελτίωση του επιπέδου ευημερίας και της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

10. Άρση της απομόνωσης από την υπόλοιπη περιφέρεια μέσω της βελτίωσης και συντήρησης του εθνικού δικτύου Λαμίας- Καρπενησίου, του περιφερειακού οδικού άξονα προς το Αγρίνιο αλλά και των δημοτικών οδικών δικτύων (σήμανση και ασφαλτόστρωση) προκειμένου να υπάρχει ασφαλής και άνετη πρόσβαση στον τελικό προορισμό. Επίσης προτείνεται η σύνδεση της Ευρυτανίας με την Αθήνα μέσω της κατασκευής ελικοδρομίου στην περιοχή του Καρπενησίου. Η εφαρμογή των δημοσίων επενδύσεων σε έργα ανάπτυξης και ανάπλασης στον νομό θα πρέπει να γίνει κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποφευχθεί η άνιση χωρική κατανομή αυτών. Επίσης τα προτεινόμενα έργα πρέπει να λάβουν υπόψη τους τις ιδιαίτερες ανάγκες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές του τοπικού πληθυσμού. Η περιφερειακή επικοινωνία-συνεργασία αποτελεί την πρώτη προτεραιότητα.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΓΕΝΙΚΗ

1. Μπέλλας Θρασύβουλος, *''Δομή και γραφή της επιστημονικής εργασίας ,Με βάση την εμπειρική παιδαγωγική έρευνα, για τους υποψήφιους μεταπτυχιακών''*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, β' έκδοση, Αθήνα, 1998
2. Πρωτοπαπαδάκης Ι. , *''Τουριστικό Μάρκετινγκ''*, εκδόσεις Σταμούλη ,Αθήνα, 1971

ΕΙΔΙΚΗ

1. Γκόλιας Α.. Μάρκος, *'' Ιστορία της Ευρυτανίας στους Νεώτερους Χρόνους''* ,Εκδόσεις Πορεία, Αθήνα, 2001
2. Κακούσης Σ.Κ., *''Ευρυτανικές Προσεγγίσεις''*, Εκδόσεις Στεφ.Δ . Βασιλόπουλος, Αθήνα, 1988
3. Επιτηρίδα Εταιρείας Ευρυτάνων Επιστημόνων, Εκδόσεις Εταιρεία Ευρυτάνων Επιστημόνων, τόμος πρώτος, Αθήνα, 2000
4. Νομαρχία Ευρυτανίας, *Τουριστικός Οδηγός Ευρυτανίας'* ,Αθήνα,2001.
5. Τσάρτας Π., *''Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης''*, Μελέτη ΙΙ, Τουρισμός και αγροτική πολυδραστηριότητα, ΕΚΚΕ, Αθήνα., 1991
6. Βασιλειάδης Α . Χ.,*'' Η διοικητική και το μάρκετινγκ των τουριστικών προορισμών ,Μια βιώσιμη στρατηγική προσέγγιση των δραστηριοτήτων marketing-management''*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Αθήνα, 2003
6. Λογοθέτης Μ .Ι. ,*''Τουριστική προσφορά και ζήτηση''*, Εκδόσεις Παπαζήση , Αθήνα.,1971
7. Υπουργείο Γεωργίας, *Πρόγραμμα για την ανάπτυξη της υπαίθρου*, Ελληνικό Δίκτυο LEADER,2000
- 8.Βενετοπούλου Ι., κείμενο ομιλίας : *''Το επαγγελματικό Yachting και ο θαλάσσιος τουρισμός''*, Συνέδριο Economist : *'' Ο τουρισμός – Ο μοχλός ανάπτυξης της Ελλάδας''*, Αθήνα ,3-4/12/1998
8. Οργανισμός Αγροτικής Ανάπτυξης Στερεάς Ελλάδας,Οδηγός ενημέρωσης για το Γ'Κ.Π.Σ 2000-2006, γραφείο Ευρυτανίας
9. Υπουργείο Ανάπτυξης, Οδηγός εφαρμογής, Άξονας 7, Μέτρο 7.9, *''Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων''*, Ε.Π. *''ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ-ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ Της ΥΠΑΙΘΡΟΥ 2000-20006''*
10. Παρούτσας Δ., *''Τουριστικός Οδηγός Ευρυτανίας''* , εκδόσεις Κοτρώνης, Καρπενήσι,2000
11. Μπόσμου Α.- Μεσσαλάς Ν. *''Κλιματικές- βιοκλιματικές συνθήκες και ο ρόλος τους στη διαμόρφωση των υπαίθριων δραστηριοτήτων στο Ν.Ευρυτανίας''*, Τ.Ε.Ι Καρπενησίου, τμήμα Δασοπονίας
12. Ελευθεριάδης Ν. *''Δασική αναψυχή και περιήγηση- υπαίθριες δραστηριότητες στο Ν.Ευρυτανίας''*, Τ.ΕΙ Καρπενησίου, τμήμα Δασοπονίας,Καρπενήσι,2003
13. Παπαιωάννου Δ. , *''Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ISO 14001 – EMAS- Εφαρμογή των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης στην Ελλάδα''*, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης , Πάντειο Πανεπιστήμιο, 5-6/12/2000
14. Κυριακίδης Μ., Εισήγηση: *''Η συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία''*, Συνέδριο Economist, Αθήνα 1998
14. Έντοπο υλικό από την Αγροτουριστική Α.Ε
15. Έντοπο υλικό από την Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και Ανάπτυξης Καρπενησίου
16. Υπουργείο Ανάπτυξης ,ενημερωτικός οδηγός για το Γ' Κ.Π.Σ, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα *''Ανταγωνιστικότητα''*
17. Έντοπο υλικό από την Ευρυτανία Α.Ε

18. Έντυπο υλικό από το γραφείο της Στατιστικής Υπηρεσίας Ν. Ευρυτανίας
19. Παπαδόπουλος Α.Μ., *''Τα μνημεία της Ευρυτανίας''*, πρακτικά Ευρυτανικού Επιστημονικού Συνεδρίου, Καρπενήσι, 1996
20. Νομαρχία Ευρυτανίας, *''Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2000-2006''*
21. Διεύθυνση Γεωργίας Ν. Ευρυτανίας, *Στοιχεία για την πρωτογενή παραγωγή Ν. Ευρυτανίας*, Καρπενήσι, 2000
22. Παπαθανασίου Ν., Εισήγηση: *''Τουρισμός και υπηρεσίες''*, 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Ευρυτάνων, Καρπενήσι, 2001
23. Ρούπας Β.Χρ., *''Αρχές Τουρισμού''*, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα, 1996
24. Ηγουμενάκης Ν.-Κραβαρίτης Κ.-Λύτρας Π., *''Εισαγωγή στον τουρισμό''*, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα, 1998
25. Κοκκώσης Χ.-Τσάρτας Π., *''Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη- Περιβάλλον''*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα
26. Παφίλης Γ., Εισήγηση: *''Φυσικό περιβάλλον- Βιολογική γεωργία''*, 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Ευρυτάνων, Καρπενήσι 2001
27. Αυγερινός Σ., *''Ο Συνεδριακός τουρισμός στην Ελλάδα''*, περιοδικό Νέος Πυρφόρος, τ.1, 1998
28. ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ :

<http://www.agrotour.gr>
<http://www.alternativegreece.gr>
<http://www.ecology.gr>
<http://www.economist.gr>
<http://www.ellada-diakopon.gr>
<http://www.evrytan.gr>
<http://www.etasa.gr>
<http://www.ste.edu.gr>
<http://www.in.gr>
<http://www.info.gr>
<http://www.gnto.gr>
<http://www.karpenissi.gr>
<http://www.kye.gr>
<http://www.minagric.gr>
<http://www.mintour.gr>
<http://www.oaase.gr>
<http://www.oreivasia.gr>
<http://www.trekking.gr>
<http://www.trihonida.gr>
<http://www.ypan.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1:

Η τουριστική υποδομή σε ξενοδοχεία ,ξενώνες και ενοικιαζόμενα δωμάτια στην Ευρυτανία είναι η παρακάτω :

Κατηγορία	αριθμός	Αριθμός δωματίων	Αριθμός κλινών
Ξενοδοχεία LUX	3	191	554
Ξενοδοχεία Α΄	2	33	65
Ξενοδοχεία Β΄	6	113	237
Ξενοδοχεία Γ΄	7	287	630
Ξενώνες Α΄	24	10	24
Ξενώνες Β΄	7	28	36
Ξενώνες Γ΄	3	6	10
Ενοικιαζόμενα δωμάτια Α΄	69	158	384
Ενοικιαζόμενα δωμάτια Β΄	5	10	23
Ενοικιαζόμενα δωμάτια Γ΄	1	2	4
ΣΥΝΟΛΟ	127	838	1.967

ΠΗΓΗ: Τουριστικός οδηγός Ευρυτανίας, 2001

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 :

ΕΡΓΑ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Στον Ν. Ευρυτανίας έχουν ενταχθεί και υλοποιηθεί ένα σύνολο έργων που ενδεικτικά αναφέρονται παρακάτω. Στα ιδιωτικά έργα το ποσοστό ενίσχυσης ανέρχεται γενικά στο 55% του επιλέξιμου κόστους. Στα δημόσια έργα το ποσοστό ενίσχυσης ανέρχεται γενικά στο 100% του επιλέξιμου κόστους (και σύμφωνα με την ΚΥΑ 518/350/12-2-2003).

ΔΡΑΣΗ	ΤΙΤΛΟΣ ΔΡΑΣΗΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ
1.2.1.1	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	Δ.Δ Μ. ΧΩΡΙΟΥ Δ. ΠΟΤΑΜΙΑΣ	564.250,36	242.000,00
		ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΤΥΠΟΥ ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ ΤΑΣΗΣ 3* ΜΕ ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ	Δ.Δ Μ. ΧΩΡΙΟΥ Δ. ΠΟΤΑΜΙΑΣ	495.553,48	242.000,00

		ΔΙΩΡΟΦΟΥ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΤΡΙΩΡΟΦΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ			
		ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΤΥΠΟΥ ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ , ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ 17 ΚΛΙΝΩΝ	Δ.Δ ΑΓ.ΝΙΚΟΛΑΟΥ Δ.ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	489.302,60	242.000,00
		ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΤΥΠΟΥ ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ 3 ΑΣΤΕΡΩΝ 24 ΚΛΙΝΩΝ	Δ.Δ ΜΥΡΙΚΗΣ Δ. ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	449.000,00	242.000,00
		ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΚΑΤΑΛΥΜΑ ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ 12/ΚΛΙΝΩΝ	Δ.Δ Μ. ΧΩΡΙΟΥ Δ. ΠΟΤΑΜΙΑΣ	420.000,00	231.000,00
		ΑΝΕΓΕΡΣΗ 5 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ	Δ.Δ ΚΛΑΥΣΗ/ΤΟΡΝΟ Υ Δ. ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	459.426,00	242.000,00
		ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ 3* ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ 33 ΚΛΙΝΩΝ	Δ.Δ ΑΓ.ΝΙΚΟΛΑΟΥ Δ.ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	439.873,00	241.930,15
		ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ	Δ.Δ ΚΟΡΥΣΧΑΔΩΝ Δ.ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	491.924,00	242.000,00
		ΙΔΡΥΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΚΛΑΣΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ, 14 ΥΠΝΟΔΩΜΑΤΙΩΝ, 3 ΑΣΤΕΡΩΝ	Δ.Δ ΓΟΡΙΑΝΑΔΩΝ Δ. ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	439.144,75	241.529,61
1.2.1.4	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΤΙΡΙΟΥ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΕΝΕΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑΣ ΣΤΟ ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	Δ.Δ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	419.220,72	230.571,40
		ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ	Δ.Δ ΔΕΡΜΑΤΙΟΥΔ. ΠΟΤΑΜΙΑΣ	128.319,31	70.575,62

		ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ			
1.2.1.7	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩ Ν ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ Σ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ	ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ HOTEL CLUB ΜΟΝΤΑΝΑ ΣΤΟ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	Δ.Δ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	147.029,81	80.866,40
		ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ Θ.ΜΑΚΚΑ	Δ.Δ ΚΡΕΝΤΗ Δ. ΒΙΝΙΑΝΗΣ	64.478,00	35.462,90
		ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΙΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΩΝΥΜΙΑ "ΠΑΝΟΡΑΜΑ"	Δ.Δ ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ Δ. ΑΠΕΡΑΝΤΙΩΝ	162.459,21	89.352,57
1.2.2.4	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ Σ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ Σ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΜΟΝ ΑΔΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ HACCP	Δ.Δ ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ	440.000,00	220.000,00
		ΙΔΡΥΣΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΥΕΤΑΙ ΤΟΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ ΌΠΩΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΤΕΥΧΗ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ, ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΝΕΩΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΗΔΗ ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΑΛΛΑΝΤΙΚΩΝ ΦΥΣΙΚΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΩΡΙΜΑΝΣΗΣ ΚΑΙ ΚΡΕΑΤΟΣΚΕΥΑΣΜΑ ΤΩΝ ΘΕΡΜΙΚΗΣ	Δ.Δ ΠΡΟΥΣΟΥ	457.278,00	220.000,00

		ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ			
1.2.2.6	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ	ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΝΕΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΠΡΟΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	Δ.Δ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	33.530,00	18.441,50
		ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΣΤΟΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟ "Η ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ"	Δ.Δ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	20.060,00	11.033,00
1.2.3.1	ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Η ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ (ISO ΚΑΙ HACCP)	ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ISO 9001	Δ.Δ ΒΟΥΤΥΡΟΥ	18.500,00	13.875,00
ΣΥΝΟΛΑ				6.139.349,24	3.156.638

ΠΗΓΗ : Νομαρχία Ευρυτανίας

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 :

Κατηγορία πράξεων 1.2.1. Παρεμβάσεις Αγροτικού Τουρισμού Ολοκληρωμένης Προσέγγισης

Άξονας	Μέτρο	Τίτλος έργου	Τελικός Δικαιούχος	Προϋπολογισμός
1	7	Διάνοιξη δασικών δρόμων στις περιοχές Ανιάδας και Μυρίκης Ευρυτανίας.	Δ /νση Δασών Ν. Ευρυτανίας	86565,00
2	3	Διατήρηση-συντήρηση Βυζαντινών Ιστορικών μνημείων στο Παυλόπουλο, στα Άγραφα, στο Δήμο Κτημενίων και Φραγκίστας.	Δήμος Καρπενησίου	2119165,00
2	4	Ανάπλαση περιοχής Κεφαλόβρυσου	Δήμος Καρπενησίου	293470,29
4	2,3,4,5, 6	Ιδιωτικές επενδύσεις μεταποίησης και τουρισμού	Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, Δ/ση Σχεδιασμού και Ανάπτυξης.	2408741,86

ΠΗΓΗ : Γραφείο Αγροτικής Ανάπτυξης

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 :

Ο Παρακάτω πίνακας παρουσιάζει στοιχεία που αφορούν τους δείκτες ενημερίας του νομού:

Δείκτες	Έτος	Νομός Ευρυτανίας	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 νομούς
ΑΕΠ κατά κεφαλή	2002	4,783,566 εκατ.ευρώ	12,9	3
Κατά κεφαλή αποταμιευτικές καταθέσεις	2002	5,91 χιλ.ευρώ	8,32	31
Φυσική αύξηση πληθυσμού/ 1000 κατοίκους	2002	-7,96	-0,01	51
Μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης/ 1000 κατοίκους	2002	60	66	36
Μαθητές δημοτικού/ 1000 κατοίκους	2002	47	59	51
Δηλ. εισόδημα ανά φορολογούμενο	2003	10,3 χιλ.ευρώ	12,5	32
Φόρος εισοδ. ανά φορολογούμενο	2003	0,51 χιλ.ευρώ	1,08	44

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 : Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τον δείκτη μεγέθους των νοικοκυριών στην Ευρυτανία.

Μέγεθος Νοικοκυριών	Νομός Ευρυτανίας
Μέλη νοικοκυριών 2001	8548
Νοικοκυριά με 1-2 μέλη	54,79%
Νοικοκυριά με 3-4 μέλη	31,21%
Νοικοκυριά με 5+ μέλη	13,99%
Μέσο μέγεθος νοικοκυριού	3 μέλη

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ Απογραφή πληθυσμού-κατοικιών 2001

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 :

1991 πραγματικός πληθυσμός					
Φύλο και ομάδες ηλικιών	Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός	απασχολούμενοι	άνεργοι	Άνεργοι νέοι	Οικονομικώς μη ενεργός πληθυσμός
Σύνολο	8.872	7.895	977	587	12.686
Άρρενες	6.720	6.100	620	340	4.333
10-19 ετών	256	136	120	107	1.341
20-24 ετών	695	466	229	177	118
25-29 ετών	913	803	110	49	17
30-44ετών	2.363	159	104	7	68

45-64ετών	2.289	2.222	57	0	978
65+ ετών	204	204	0	0	1.811
Θήλεις	2.152	1.795	357	247	8.353
10-19 ετών	124	39	85	74	1.398
20-24 ετών	333	197	136	109	381
25-29 ετών	378	299	79	51	379
30-44ετών	706	659	47	13	1.127
45-64ετών	546	536	10	0	2.782
65+ ετών	65	65	0	0	2.286

ΠΗΓΗ:Ε.Σ.Υ.Ε , απογραφή 1991,Νομός Ευρυτανίας

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 :

2001 πραγματικός πληθυσμός					
Φύλο και ομάδες ηλικιών	Οικονομικός ενεργός πληθυσμός	απασχολούμενοι	άνεργοι	Άνεργοι νέοι	Οικονομικός μη ενεργός πληθυσμός
Σύνολο	13.117	11.884	506	727	16.058
Άρρενες	8.732	8.006	324	402	6.390
10-19 ετών	183	85	4	94	1.791
20-24 ετών	77	577	30	170	259
25-29 ετών	1.003	883	48	72	73
30-44ετών	3.755	3.555	134	66	170
45-64ετών	2.814	2.706	108	0	1.200
65+ ετών	200	200	0	0	2.897
Θήλεις	4.385	3.878	182	325	9.668
10-19 ετών	80	34	3	43	1.794
20-24 ετών	541	383	31	127	444
25-29 ετών	655	550	28	77	360
30-44ετών	1.822	1.685	67	70	1.226
45-64ετών	1.193	1.132	53	8	2.546
65+ ετών	94	94	0	0	3.298

ΠΗΓΗ:Ε.Σ.Υ.Ε ,ΑΘΗΝΑ, απογραφή 2001,Νομός Ευρυτανίας

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ :

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ :Υπάρχουσα κατάσταση του Νομού Ευρυτανίας στον τομέα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και διάγνωση της συμβολής τους στην τοπική ανάπτυξη.

ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ : Νομός Ευρυτανίας

ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ:

1.Άμεσα εμπλεκόμενοι στην παραγωγή του τουριστικού προϊόντος. Βασικό κριτήριο επιλογής τους είναι η ειδική γνώση επί των θεμάτων του τουρισμού.

- Εκπρόσωποι Ο.Τ.Α. (Δήμαρχος, Νομάρχης)
- Εκπρόσωποι τοπικών συλλόγων που άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται με την πολιτιστική και κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της περιοχής
- Ξενοδόχοι – ξενοδοχοϋπάλληλοι – υπάλληλοι χιονοδρομικών κέντρων
- Γυναικείος αγροτουρισμός συνεταιρισμός
- Ιδιοκτήτες τουριστικών γραφείων
- Εκπρόσωποι γραφείων ειδικών μορφών τουρισμού (TREKKING HELLAS , EY ZHN)
- Τοπικός επιχειρηματικός πληθυσμός

2.Μόνιμοι κάτοικοι.

3.Επισκέπτες.

Ερωτήσεις που αφορούν την πρώτη ομάδα:

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ :
1. Πως βλέπετε την εξέλιξη του εναλλακτικού τουρισμού στην Ευρυτανία και κατά πόσο υπάρχουν προοπτικές αξιόλογης ανάπτυξης ;
2. Πιστεύετε ότι προωθείται επαρκώς το τουριστικό προϊόν και γενικότερα το τουριστικό προφίλ του Νομού ;
3. Η τιμή του τουριστικού προϊόντος σε τι επίπεδα κυμαίνεται, θεωρείται ότι είναι ελκυστική προς τους επισκέπτες και τους μόνιμους κατοίκους ή όχι;
4. Ποιες ελλείψεις παρατηρείτε από πλευράς υποδομών στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης ;
5. Πώς διαχέεται το τουριστικό προϊόν στην περιφέρεια του Νομού και ειδικότερα στο Καρπενήσι;
6. Ποιες είναι κατά την γνώμη σας οι επιπτώσεις από αυτή την διάχυση του τουριστικού προϊόντος;
7. Πιστεύετε ότι η στροφή προς τον εναλλακτικό τουρισμό προωθεί την τοπική ανάπτυξη και ποια προβλήματα εντοπίζετε ;
8. Πώς κρίνετε την συμβολή των κρατικών ενισχύσεων και επιδοτήσεων για την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού και κατά πόσο ερευνάται το θεσμικό πλαίσιο από τους υπεύθυνους και ενημερώνεται ο τοπικός επιχειρηματικός πληθυσμός ;
9. Με τι τρόπους θα επιτευχθεί η τοπική ανάπτυξη κατά τη γνώμη σας ;
10. Ποιες μορφές εναλλακτικού τουρισμού έχουν προοπτικές ανάπτυξης στην Ευρυτανία και ποιες λιγότερο;
11. Πόσες μόνιμες θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν σε επίπεδο Νομού στον τομέα του τουρισμού γενικότερα;

Ερωτήσεις που αφορούν την δεύτερη ομάδα:

1. Γνωρίζετε τι είναι ο εναλλακτικός τουρισμός και πως βλέπετε την εξέλιξη του;
2. Πιστεύετε ότι προωθείται επαρκώς το τουριστικό προϊόν και γενικότερα το τουριστικό προφίλ του Νομού ;
3. Η τιμή του τουριστικού προϊόντος σε τι επίπεδα κυμαίνεται ;
4. Είναι ελκυστική προς τους επισκέπτες και τους μόνιμους κατοίκους ή όχι;;
5. Για να φτάσει ο επισκέπτης στο τουριστικό προϊόν ποιοι άλλοι τομείς πιστεύετε ότι πρέπει να βελτιωθούν;
6. Πιστεύετε πως η στροφή προς τον εναλλακτικό τουρισμό προωθεί κατά κάποιο τρόπο την τοπική ανάπτυξη;
7. Ποια προβλήματα εντοπίζετε σε αυτή την ανάπτυξη;
8. Επιζητείται την ανάπτυξη του τόπου;
9. Πώς διαχέεται το τουριστικό προϊόν στην περιφέρεια του Νομού και ειδικότερα στο Καρπενήσι;
10. Πώς κρίνετε τη συμβολή των κρατικών ενισχύσεων και επιδοτήσεων για την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού στην Ευρυτανία ;
10. Θεωρείτε ότι ερευνάται το θεσμικό πλαίσιο από τους υπεύθυνους και ενημερώνεται ο τοπικός επιχειρηματικός πληθυσμός ;

Ερωτήσεις που αφορούν την τρίτη ομάδα:

1. Γνωρίζετε τι είναι ο εναλλακτικός τουρισμός και πως βλέπετε την εξέλιξη του;
2. Πιστεύετε ότι προωθείται επαρκώς το τουριστικό προϊόν και γενικότερα το τουριστικό προφίλ του Νομού ;
3. Η τιμή του τουριστικού προϊόντος σε τι επίπεδα κυμαίνεται ;
4. Είναι ελκυστική προς τους επισκέπτες ;
5. Για να φτάσει ο επισκέπτης στο τουριστικό προϊόν ποιοι άλλοι τομείς πιστεύετε ότι πρέπει να βελτιωθούν;
6. Είστε ευχαριστημένοι από την παροχή υπηρεσιών κατά την διαμονή σας στο Νομό; Και αν όχι που αντιμετωπίσατε πρόβλημα;

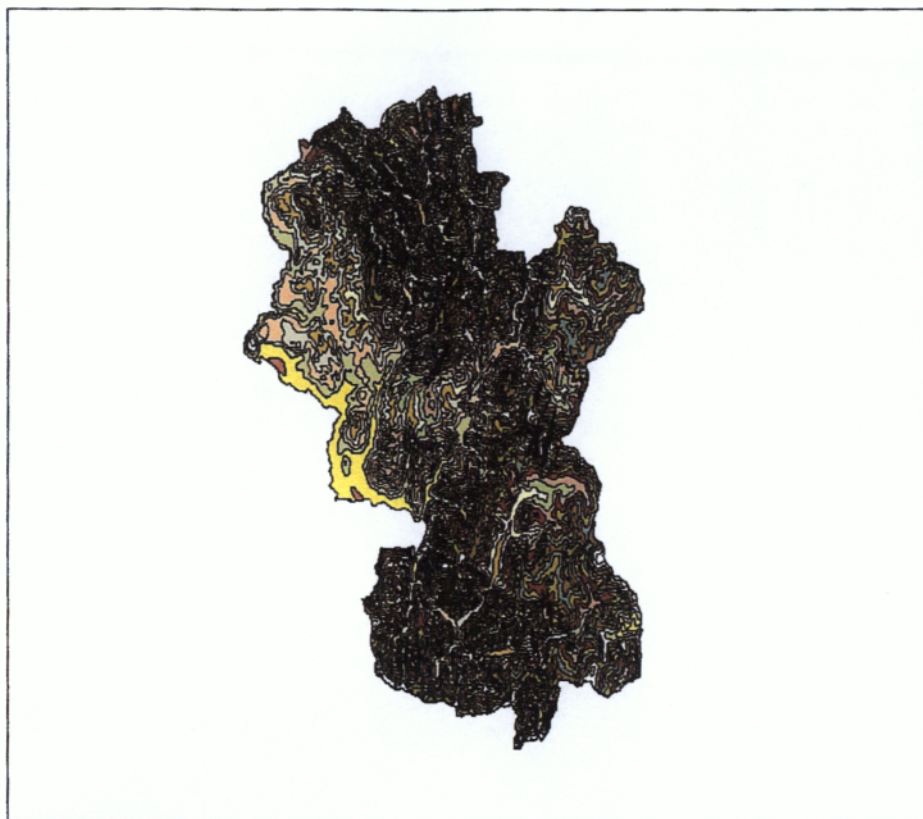
ΧΑΡΤΕΣ :

Πολιτικός χάρτης του Ν Ευρυτανίας.

ΠΗΓΗ : <http://www.karpenissi.gr> .

Γεωγραφικός χάρτης Ν. Ευρυτανίας (το έντονο χρώμα αντιπροσωπεύει τους ορεινούς όγκους)

ΠΗΓΗ : Δασαρχείο Ευρυτανίας.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Εικόνα 1
Η γέφυρα της λίμνης των Κρεμαστών

Εικόνα 2
Το φαράγγι Πανταβρέχει στο χωριό Ροσκά

Εικόνα 3
Παραδοσιακός ξενώνας στον Αγ.Νικόλαο

Εικόνα 4
Ο λόφος του Αγ. Δημητρίου

Εικόνα 5
Παραδοσιακή γέφυρα στο δήμο Ασπροποτάμου

Εικόνα 6
Ράφτινγκ στο ποταμό Τρικεριώτη

Εικόνα 7
Καγιάκ στον ποταμό Ταυρωπό

Εικόνα 8
Το Μουσείο της Εθνικής Αντίστασης στις Κορινθιάδες

Εικόνα 9
Παραδοσιακός ξενώνας στο χωριό Άγιος Νικόλαος

Εικόνα 10
Η Ιερά Μονή της Παναγίας Προσιώτισσας

Εικόνα 11
Το Ιππικό Κέντρο Καρπενησίου

Εικόνα 12
Το Βελούχι χιονισμένο